

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

На правах рукопису

Кириленко Вадим Валерійович

УДК 378.091.33:[001.102:005.73](043.5)

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У
ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник –
кандидат педагогічних наук, доцент
Коломієць Дмитро Іванович

Вінниця – 2013

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах	13
1.1. Інформаційна культура особистості як психолого-педагогічна категорія....	13
1.2. Формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів – необхідна умова підвищення рівня їхньої професійної культури.....	40
1.3. Модель формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів у вищому педагогічному навчальному закладі	71
Висновки до розділу 1.....	90
РОЗДІЛ 2. Педагогічні умови формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів.....	93
2.1. Урахування специфіки філологічного профілю у викладанні інформатичних дисциплін.....	93
2.2. Застосування інтерактивних технологій для підвищення рівня комунікативної культури як складової інформаційної культури майбутнього вчителя.....	115
2.3. Використання освітнього середовища Інтернет як засобу організації інформаційної діяльності студентів.....	155
Висновки до розділу 2.....	162
РОЗДІЛ 3. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів.....	165
3.1. Організація та методика педагогічного експерименту.....	165
3.2. Аналіз результатів дисертаційного дослідження.....	172
Висновки до розділу 3.....	190
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	194
ДОДАТКИ	225

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АНК – автоматизований навчальний комплекс

ВДПУ – Вінницький державний педагогічний університет

ВПНЗ – Вищий педагогічний навчальний заклад

ЕГ – експериментальна група

ЕНМК – електронний навчально-методичний комплекс

ІК – інформаційна культура

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

КГ – контрольна група

МЗН – мультимедійні засоби навчання

ОРПК – основи роботи з персональним комп'ютером

ОС – операційна система

ПК – персональний комп'ютер

ПС – педагогічне спілкування

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) підтверджується низкою законодавчих і підзаконних актів вищих органів державної влади. Сучасний розвиток суспільства ставить перед собою завдання інформатизації освіти, яка готує кваліфіковані кадри для всіх сфер і галузей суспільного життя.

Очевидно, що інформатизація освіти вимагає відповідності професійної підготовки майбутніх учителів сучасному рівню інформатизації суспільства, що, в свою чергу, значною мірою орієнтується на ліквідацію відставання в навчанні ІКТ, залишаючи за «бортом» гуманітарну складову цього процесу – інформаційну культуру (ІК). Не дивлячись на те, що як науковий напрям ІК бурхливо розвивається, все ж у навчальний процес цей предмет вводиться епізодично, не забезпечений комплексом затверджених і апробованих навчально-методичних матеріалів, недостатньо розроблений він у змістовному і методичному плані.

Тому глобальною метою інформатизації освіти є підготовка педагогів із високим рівнем ІК, готових застосовувати ІКТ, які повинні брати активну участь у процесі інформатизації освіти. Необхідність формування ІК майбутніх учителів зумовлена тим, що змінюється інформаційне забезпечення навчального процесу вищих педагогічних навчальних закладів (ВПНЗ) і шкіл, формується інформаційна інфраструктура, розширюється мережа інформаційних баз знань, електронних освітніх і міжнаукових комунікацій.

На думку науковців, ІК є показником професійної культури, проте з часом, в умовах інформатизації суспільства, вона має стати важливим чинником розвитку особистості майбутнього педагога. На формування ІК впливають досягнення в галузі педагогіки, психології, філології, інформатики, кібернетики. З огляду на це, аналіз педагогічної та психологічної літератури дозволив з'ясувати різне бачення процесу її формування науковцями. Деякі науковці розглядають ІК як складову частину загальної культури особистості

(А. Єршов, В. Кремень, Б. Гершунський, Р. Грановська, С. Каракозов, С. Сисоева), інші – як уміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати для її одержання, опрацювання і передавання ІКТ, сучасні технічні засоби і методи (В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, Т. Коваль, Н. Морзе, К. Осадча, О. Співаковський, О. Спирін).

Значний науковий внесок у дослідження проблеми формування професійно-педагогічної культури зробили Н. Джинчарадзе, М. Жалдак, А. Коломієць, Ю. Машбиць, В. Монахов, Л. Морська, О. Романишина, О. Семенов. Застосуванням ІКТ у підготовці філологів займались О. Ігнатова, С. Кубрак, Н. Майєр, О. Подзигун та ін.

Вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду, результати проведених педагогічних досліджень дають підстави стверджувати, що однією з найважливіших передумов ефективного застосування ІКТ у навчально-виховному процесі є достатній рівень ІК майбутніх учителів-філологів, який має бути сформований під час навчання у ВПНЗ.

Однак педагогічна практика засвідчує, що в навчальному процесі ВПНЗ простежуються певні суперечності, зокрема, між:

- повільним оновленням теоретичних знань і швидкими темпами інформатизації навчального процесу;
- груповим характером засвоєння знань у процесі навчання та індивідуальним способом їх репрезентації в професійній діяльності;
- необхідністю сформованої ІК майбутніх фахівців і неопрацьованістю педагогічних умов і засобів її формування у фахівців філологічного профілю;
- необхідністю впровадження інноваційних методів навчання в практику вищої школи та недостатністю відповідних методик, відсутністю в педагогічній практиці методів формування ІК майбутніх учителів-філологів.

Окреслені суперечності вимагають від викладачів ВПНЗ застосовувати сучасні методи активного навчання, а організація інформаційної освіти та підвищення ІК особистості є проблемою першочергової важливості. Самі

викладачі стають ключовими постатями, від яких, у першу чергу, залежить справа реального підвищення рівня ІК майбутніх учителів, зокрема – майбутніх учителів-філологів.

Водночас, цілісна система формування ІК майбутніх учителів-філологів дотепер не була предметом окремого вивчення. Тому виникає необхідність у науковому вивченні її структурних компонентів і визначенні педагогічних умов ефективного керівництва процесом формування інформаційної культури студентів – майбутніх учителів-філологів.

Усе вищезазначене зумовило вибір теми нашого дисертаційного дослідження **«Формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів у процесі фахової підготовки».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006-2011 роки», входить до плану науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського як складова тем: «Методологія і технологія педагогічного супроводу особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (наказ МОН України від 30.11.2010 р. № 1177), «Педагогічні умови застосування освітньо-наукового порталу у ВДПУ (протокол № 1 засідання кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті від 01.12.2010 р.), «Проблеми оновлення змісту й удосконалення методів вивчення філологічних дисциплін у середніх і вищих навчальних закладах (протокол № 5 засідання кафедри методики філологічних дисциплін від 01.12.2010 р.), «Формування готовності до професійного спілкування іноземними мовами майбутніх педагогів (протокол № 5 засідання кафедри іноземних мов від 09.12.2010 р.).

Тему дисертації затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 8 від 28.03.2007 р.) та узгоджено з Міжвідомчою радою з координації наукових

досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 7 від 27.07.2011 р.).

Мета дослідження – визначити, обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів.

Об’єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів буде сприяти підвищенню їхньої фахової підготовки за таких педагогічних умов:

- урахування специфіки філологічного профілю у викладанні інформатичних дисциплін;
- застосування інтерактивних технологій для підвищення рівня комунікативної культури як складової інформаційної культури майбутнього вчителя;
- використання освітнього середовища Інтернету як засобу організації інформаційної діяльності студентів.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези дослідження були поставлені такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів у педагогічній теорії та практиці.
2. Розробити модель формування ІК майбутніх учителів-філологів.
3. Сформулювати та теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування інформаційної культури у фаховій підготовці майбутніх учителів-філологів.
4. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов і

моделі формування ІК майбутніх учителів-філологів у ВПНЗ, розробити методичні рекомендації щодо формування ІК майбутніх учителів-філологів.

Нормативною базою дослідження слугували: Закони України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Концепція інформатизації освіти.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають: класичні та сучасні надбання світової й вітчизняної культурології, соціології, педагогіки, психології та філософії (П. Атутов, Ю. Бабанський, Г. Бал, І. Бех, Г. Васянович, Г. Ващенко, Л. Виготський, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай, М. Сметанський, М. Скаткін та ін.); досягнення теорії інформації (Л. Бріллоен, В. Глушков, У. Ешбі); дослідження потреб реальної педагогічної та суспільно-освітньої практики розвитку України в епоху інформатизації суспільства (Н. Ничкало, О. Романовський, С. Сисоєва, О. Шестопалюк); сучасні дослідження з проблем інформатизації освіти (І. Булах, Р. Гуревич, А. Гуржій, Ю. Дорошенко, М. Кадемія, А. Коломієць, Д. Коломієць, В. Ключко, О. Співаковський та ін.); діяльнісна теорія навчання та розвитку особистості (Г. Атанов, П. Гальперін, С. Рубінштейн, В. Семиченко, Н. Тализіна та ін.).

Для досягнення визначеної в дисертації мети і розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс **методів дослідження**: *теоретичних* – аналіз філософської, психологічної, педагогічної, навчально-методичної літератури з проблем дослідження; синтез і узагальнення, порівняння й моделювання; опрацювання досвіду роботи науковців і викладачів ВПНЗ із метою вибору напряму дослідження: визначення поняттєвого апарату активізації навчальної діяльності, побудови теоретичної моделі; *емпіричних* – спостереження, тестування й аналіз педагогічних явищ і процесів, опитування, анкетування, колективні та індивідуальні бесіди з метою виявлення основних суперечностей та недоліків у змісті, методах і формах навчального процесу, вибору системи комп'ютерних педагогічних програмних засобів, що сприяє активізації навчальної діяльності майбутніх учителів-філологів; методи

експертної оцінки педагогічних програмних засобів і узагальнення результатів анкетування студентів із метою виявлення готовності майбутніх учителів до впровадження ІКТ у викладанні предметів інформатичного циклу; вивчення передового досвіду організації навчальної роботи для виявлення розуміння студентами інформаційних засобів навчання з метою підвищення їхньої ІК; *методи математичної статистики* для оцінювання ефективності системи педагогічних умов формування ІК майбутніх учителів-філологів у навчально-виховному процесі ВПНЗ і методи комп'ютерного статистичного опрацювання одержаних результатів для встановлення достовірності зроблених висновків.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, Кримському інженерно-педагогічному університеті, Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників, Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. До експериментальної роботи було залучено 396 студентів і 17 викладачів.

Організація та етапи дослідження. Дослідження проводилось упродовж 2007-2012 років і складалося із трьох взаємопов'язаних етапів.

На *першому* етапі (2007-2008 рр.) здійснювався аналіз психологічної, педагогічної, методичної літератури, вивчалась методика викладання інформатичних дисциплін у ВПНЗ. Уточнювалися вихідні теоретичні положення; було сформульовано об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, складено програму та розроблено методику дослідження. Основна увага зосереджувалась на вивченні теоретичних і прикладних досліджень із проблеми формування ІК майбутніх учителів-філологів, вивчення досвіду застосування ІКТ. Виокремлено критерії та рівні сформованості ІК майбутніх учителів-філологів, проведено констатувальний етап експерименту.

На *другому* етапі (2009-2010 рр.) обґрунтовувалися педагогічні умови

формування ІК майбутніх учителів-філологів, розроблялася система методичної роботи щодо їх конструювання та використання у професійній підготовці; проведено формувальний етап експерименту.

На *третьому* етапі (2011-2012 рр.) здійснювалась експериментальна перевірка визначених педагогічних умов формування ІК студентів. Розроблялися методичні рекомендації щодо формування ІК майбутніх учителів-філологів та проводилась їхня апробація. Здійснювався аналіз експериментального дослідження, узагальнення його матеріалів, оброблялися експериментальні дані, формулювалися загальні висновки.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

– *вперше* визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування ІК майбутніх учителів-філологів (урахування специфіки філологічного профілю у викладанні інформатичних дисциплін; застосування інтерактивних технологій для підвищення рівня комунікативної культури як складової ІК майбутнього вчителя; використання освітнього середовища Інтернету як засобу організації інформаційної діяльності студентів);

– *вперше* розроблено модель формування ІК у майбутніх учителів-філологів, визначено критерії та показники сформованості ІК;

– *уточнено* зміст поняття «інформаційна культура майбутнього вчителя-філолога».

– *подальшого розвитку* набули положення щодо форм і методів використання ІКТ у фаховій підготовці майбутнього вчителя-філолога.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці:

– методики організації навчального процесу, що дозволяє забезпечити високий рівень фахової підготовки майбутніх учителів-філологів під час викладання дисциплін інформатичного циклу;

– методичних рекомендацій щодо застосування ІКТ у процесі

формування ІК майбутніх учителів-філологів;

– навчально-методичного блогу «Інформаційна культура майбутнього вчителя-філолога».

Результати дослідження можуть бути використані у ВПНЗ у процесі підготовки майбутніх педагогів, а також у системі післядипломної освіти, під час проведення спецсемініарів, із метою самоосвіти.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка №10/61 від 09.11. 2012), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 14-33/3151 від 03.10.12 р.), Кримського інженерно-педагогічного університету (довідка № 013-08/275 від 27.04.12 р.), Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників (довідка № 01/21-54 від 25. 06. 2012 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 06/1946 від 19. 11. 2012 р.)

Апробація результатів дослідження. Теоретичні і практичні рекомендації, сформульовані за наслідками експериментальної роботи, доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі» (Луганськ, 2010), «Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2011), «Актуальні проблеми та перспективи технологічної освіти» (Тернопіль, 2011), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2009, 2010, 2012); на Всеукраїнських науково-теоретичних конференціях: «Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти» (Вінниця, 2008, 2010), «Сучасні проблеми та перспективи навчання дисциплін природничо-математичного циклу» (Суми, 2011), «Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти» (Вінниця, 2011), «Сучасні технології в

професійній освіті» (Сімферополь, 2012); на науково-практичній конференції студентів та аспірантів «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта і соціальний прогрес» (Харків, 2012), I Регіональній науково-практичній конференції студентів магістратури та аспірантів «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2012); міжвузівських науково-практичних конференціях «Актуальні проблеми виробничих та інформаційних технологій, економіки і фундаментальних наук» (Вінниця, 2005, 2011, 2012), наукових конференціях Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2005-2012), науково-практичних конференціях Інституту математики, фізики і технологічної освіти (2005-2012); на засіданнях кафедри іноземних мов та кафедри англійської філології Вінницького державного педагогічного університету (2005-2012).

Особистий внесок дисертанта в статтях, опублікованих у співавторстві з Н. Кириленко, полягає в теоретичному обґрунтуванні і розробленні педагогічних умов формування ІК майбутніх педагогів; у роботах, опублікованих із В. Кириленком, здобувачу належить розробка практичних завдань для самостійної роботи студентів.

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено у 22 публікаціях (17 одноосібно): з них – 5 статей у провідних наукових фахових виданнях із переліку, затвердженого ВАК України, 14 статей у матеріалах конференцій; в 3 методичних рекомендаціях. Загальний обсяг особистого внеску автора – 9, 2 авторських аркушів.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, який містить 291 назву, із них 30 іноземною мовою, додатків на 42 сторінках. Робота містить 19 рисунків на 15 сторінках, 22 таблиці на 20 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 265 сторінок. Основний текст займає 193 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

1.1 Інформаційна культура особистості як психолого-педагогічна категорія

Зміни, що відбуваються в суспільстві на сучасному етапі реформування вищої педагогічної освіти, пов'язані з інтеграцією України в світовий освітній простір, з комп'ютеризацією освіти. Це вимагає розробки нових педагогічних умов та пошуку новітніх методик викладання різних предметів, які б забезпечували підготовку висококваліфікованих педагогів.

Стрімкий розвиток ІКТ став визначальним чинником розвитку сучасного суспільства, яке отримало назву «інформаційне суспільство». Загальна кількість користувачів мережею Інтернет перевищила мільярд. Це означає, що кожний шостий житель планети став членом сучасної віртуальної спільноти. Люди, які живуть в інформаційному суспільстві, отримали унікальні можливості розширити свободу отримання і розповсюдження інформації, в тому числі освітньої.

Термін «інформаційне суспільство» характеризує суспільство, в якому функціонує інформація високої якості, а також є всі необхідні засоби для її зберігання, розподілу й використання. Інформація легко й швидко розповсюджується за вимогою зацікавлених людей, організацій і подається їм у звичній для них формі. Вартість користування інформаційними послугами настільки невисока, що вони стали доступними кожній людині. В інформаційному суспільстві люди мають можливість отримувати доступ до надійних джерел інформації. Процес комп'ютеризації позбавляє їх рутинної роботи, дозволяє забезпечити високий рівень автоматизації обробки інформації в освіті, виробництві, в соціальній сфері.

Нині практично неможливо назвати сферу людської діяльності, яка не зазнала б залежності від тотальної інформатизації суспільства, що значною мірою змінює уявлення, погляди, поведінку, спосіб життя і мислення сучасної людини, ставить до неї нові вимоги.

На думку С. Грипич, інформатизація суспільства – це глобальний соціальний процес, особливість якого полягає в тому, що домінуючим видом діяльності в сфері суспільного виробництва є збір, накопичення, обробка, збереження, передача, використання, продукування інформації, здійснюваних на основі сучасних засобів мікропроцесорної та обчислювальної техніки, а також різноманітних засобів інформаційної взаємодії та обміну [57].

Як зазначається в українському педагогічному словнику, теоретичною основою процесу інформатизації суспільства є інформатика – система знань, що стосується вироблення, переробки, зберігання, пошуку й поширення інформації в найрізноманітніших її аспектах у природі, суспільстві, техносфері [64]. Технічною базою інформатизації суспільства є розвиток мікроелектроніки та обчислювальної техніки і на цій основі – електронізації та комп'ютеризації виробництва у всіх сферах суспільного життя.

Вважається, що інформатизація суспільства можлива лише за умови, що це суспільство буде так само вільним, як сама інформація, якщо воно буде підпорядковуватись, як і сама інформація, законам Всесвіту. У зв'язку з інформатизацією соціальне середовище має бути «еквівалентним інформаційному середовищу», що його оточує, і залежати лише від нього. Лише інформатизоване суспільство може стати інформаційним [210, с. 8].

Невід'ємною складовою інформатизації суспільства є інформатизація освіти. Вона є комплексом заходів щодо перетворення педагогічних процесів на основі втілення в навчання і виховання інформаційної продукції, засобів, технологій. Теоретичною основою інформатизації освіти є, насамперед, інформатика, далі – кібернетика, теорія систем, дидактика.

У період переходу до інформаційного суспільства необхідно підготувати

людину до швидкого сприйняття й опрацювання великих масивів інформації, оволодіння нею сучасними засобами, методами і самою технологією. Крім того, нові умови роботи породжують залежність інформованості однієї людини від інформації, здобутої іншими людьми. Тому вже недостатньо вміти самостійно освоювати й накопичувати інформацію, а потрібно оволодіти такою технологією роботи з інформацією, при якій готують і приймають рішення на основі колективного знання. Йдеться про те, що людина повинна мати певний рівень культури щодо дій з інформацією. Для відображення цього був уведений термін «інформаційна культура» [97, с. 29].

Н. Макарова визначає інформаційне суспільство як суспільство, в якому більшість тих, хто працює, зайняті виробництвом, зберіганням, переробкою і реалізацією інформації, особливо її вищої форми – знань [89, с. 25].

Зміст теорії інформаційного суспільства зводиться до таких положень:

1. У сучасному суспільстві основним товаром є інформація, яка стане головним товаром виробництва, що має найвищу цінність. При цьому той, хто створює інформацію, зможе її неодноразово продавати, не втрачаючи на неї права власності.

2. Вища влада в суспільстві поступово переходить до рук інформаційної еліти, тобто тих, хто створює інформацію та вміє нею користуватися.

3. Класова структура суспільства втрачає об'єктивний смисл, зникає і поступається місцем двочленній – елітарно масовій культурі, зникає пролетаріат та виникає «когнітаріат», тобто сукупність людей, які здатні здійснювати на високому рівні різноманітні пізнавальні процеси та доцільно, раціонально, ефективно, економічно виправдано використовувати при цьому інформаційні технології.

4. Все більша частина населення Землі буде задіяна в сфері інформаційної діяльності та обслуговування, тобто в сфері інформаційного сервісу.

Основні ознаки інформаційного суспільства доповнюють такі положення:

1. Більшість тих, хто працює в інформаційному суспільстві (близько 80 %), зайняті в інформаційній сфері, тобто сфері виробництва інформації та інформаційних послуг.

2. Забезпечені технічна, технологічна й правова можливості доступу будь-якому члену суспільства практично в будь-якій точці території і в зручний час до потрібної йому інформації (за виключенням військових і державних таємниць, точно визначених у військових і законодавчих актах).

3. Інформація стає найважливішим стратегічним ресурсом суспільства і займає ключове місце в освіті, економіці і культурі [5, с. 23].

Проникнення в освіту нових інформаційних технологій змушує розглядати дидактичний процес, як такий, у якому відбувається отримання, обробка й використання інформації. Програмоване навчання і технологія навчання показали, що навчання, яке розуміють як процес обробки інформації, може бути чітко керованим, подібно до процесів у складних системах, якими займається кібернетика. Отже, інформатизацію освіти слід розглядати не просто як застосування комп'ютера та інших електронних засобів у навчанні, а як новий підхід до організації навчання, як напрям у науці, який називають педагогічною інформатикою.

Інформатизація освіти вимагає відповідності професійної підготовки майбутніх учителів сучасному рівню інформаційного суспільства. Тому однією з основних цілей інформатизації освіти є підготовка педагогів, які володіють необхідним рівнем ІК, тобто можуть застосовувати інформаційні методи й технології навчання у своїй майбутній професійній діяльності.

Професійні компетенції учителя-філолога передбачають обов'язкові прикладні знання і вміння роботи з комп'ютером та мережею Інтернет. ІКТ представляють для філологів не лише прикладний, а й науковий інтерес, оскільки їх становлення пов'язане з новими істотними й оригінальними явищами в розвитку мови і мовлення.

Нині актуальним є оволодіння студентами-філологами методами,

прийомами та способами доступу до наявних баз даних, їх уведення, тобто оновлення інформації, що в них зберігається. Слід звернути увагу на те, що студентів необхідно навчати закономірностям перебігу інформаційних процесів. Розв'язання цієї проблеми зводиться до формування відповідного типу мислення, який у наш час визначає успішне функціонування людини в сучасному інформатизованому суспільстві [79, с. 58].

На думку І. Заїнчковського, проблема інформатизації – це проблема інтелектуального розвитку суспільства, проблема промислового потенціалу, а також стратегічна проблема, що визначає авторитет держави. Автор упевнений у тому, що здатність людини керувати будь-яким процесом нині залежить від її інформованості. Але існує небезпека розділення інформацією суспільства на багатих і бідних у зв'язку із важкістю збереження оригіналу і авторського права, розділення платної і безплатної інформації, із виникненням особливої ієрархії соціальних відносин і розрізненням інформаційного внеску різних соціальних груп. У зв'язку з цим, слід говорити про необхідність урахування етичних аспектів ІК особистості [78].

Дуже важливу проблему інтуїтивного чинника навіть у сфері найбільш формалізованих наук аналізує Л. Грибов. Учений вважає, що в зв'язку з необхідністю «фільтрації» інформації, яка надходить до того, хто навчається, з усього світу, потрібно переходити до цілеспрямованого розвитку інтуїції. Автор висуває ідею створення нових методичних прийомів розв'язання своєрідних завдань на основі штучно змодельованих ситуацій (ділових ігор), які не використовувалися раніше [55]. Подібну думку висловлює С. Іконнікова, наголошуючи на тому, що такий новий інформаційний феномен потребує спеціального вивчення [200].

Говорячи про інформатизацію суспільства, В. Токарева бачить зміщення цільових установок освіти із запам'ятовування великого обсягу матеріалу на вміння здійснювати пошук інформації, необхідної для виконання завдань, а найважливіше – вміння визначати, яка саме інформація є необхідною для

розв'язання. Отже, постає завдання розподілення знань між комп'ютером і людиною. На її думку, інформатизація навчання формує в студента риси виробника нових знань, експерта [259, с.18].

Інформаційна культура є частиною загальної культури і систематизованою сукупністю знань, умінь, навичок, що забезпечують оптимальне здійснення індивідуальної інформаційної діяльності, направленої на задоволення власних інформаційних потреб [224, с. 118]. Тому, перш ніж розглядати таке містке та складне поняття, як ІК, розглянемо поняття інформації та поняття культури окремо.

Термін «інформація» нині є широковживаним. Він походить від латинського «informatio», що означає «відомості, роз'яснення, виклад». Поняття інформації стало спільним для всіх окремих наук, а інформаційний підхід, що включає в себе сукупність ідей і комплекс математичних засобів, став загальнонауковим засобом дослідження.

В Українському Педагогічному Словнику [51] термін «інформація» визначається як одне з загальних понять науки; в широкому розумінні – нові відомості про навколишній світ, одержувані в результаті взаємодії з ним. У словнику зазначається, що термін «інформація» останнім часом широко використовується в усіх галузях науки, зокрема в філософії, психології, педагогіці, соціології, лінгвістиці. У педагогіці й психології – зміст будь-якого повідомлення, дані про щось, які розглядаються в аспекті передачі їх у часі і просторі. Щоб акцентувати увагу на суттєвому змісті інформації, в лінгвістиці часто використовують термін «семантична інформація», тобто інформація, що має певний сенс, який можна зрозуміти й інтерпретувати за допомогою природної мови в процесі людського спілкування.

Крім того, існує і таке визначення інформації: «спочатку – відомості, що передаються людьми усним, письмовим або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т.д.); загальнонаукове поняття, що включає обмін відомостями між людьми, людиною та автоматом, автоматом та

автоматом; обмін сигналами у тваринному і рослинному світі; передачу ознак від клітини до клітини, від організму до організму; одне із основних понять кібернетики» [219, с. 440].

Нині інформація розглядається як філософський, психологічний і педагогічний феномен. Із філософського та психологічного поглядів інформація – це зміст того чи іншого повідомлення, відомостей про щось у аспекті їхньої передачі в просторі й часі. Підкреслюється семантична природа інформації, що свідчить про можливість її інтерпретації за допомогою мови. Інформація, отже, «будується» за допомогою мовних та інших знакових систем, а, як відомо, навчальна діяльність носить знаковий характер [49, с.123]. Ці проблеми безпосередньо входять у сферу дидактики [70, с. 26].

Зупинимось більш детально на трактовці поняття «інформація» в деяких галузях людської діяльності.

Інформація (від лат. *informatio* – роз'яснення, виклад) – відомості, що передаються одними людьми іншим людям усним, письмовим, або яким-небудь іншим способом (наприклад, за допомогою умовних сигналів, із використанням технічних засобів і т.д., а також сам процес передачі і отримання відомостей із використанням яких-небудь засобів [34].

У філософії інформація – це відображення зовнішнього світу в свідомості людини (але не відображення взагалі, що є притаманним і неорганічній природі). В біології та генетиці – це здатність клітини та організму передавати свої властивості за спадковістю (генетична інформація). В суспільно-політичному житті – це засоби передачі новин і обговорення злободенних питань – засоби масових комунікацій (газети, журнали, радіо, телебачення, Інтернет).

Ряд провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі педагогічних наук вказують на необхідність уточнення наявних підходів до трактування поняття «інформація». Науковці наполягають на відмові від синонімічності термінів «інформація» і «дані». За визначенням, поданим у

Новому російсько-українсько-англійському словнику з інформатики [160], інформація – це відомості про суб’єкти, об’єкти, явища та процеси. Поняття «дані» визначають так:

— у системах оброблення інформації – інформація, подана у формалізованій формі, придатній для зберігання, обробки, пересилання та інтерпретації користувачами, прикладними процесами чи технічними засобами;

— відомості, призначені для використання.

Інформація може існувати у вигляді текстів, малюнків, фотографій; світлових або звукових сигналів; радіохвиль; електричних і нервових імпульсів; магнітних записів; жестів і міміки; запахів і смакових відчуттів; хромосом, за допомогою яких передається генетична інформація.

Подаємо параметричні характеристики інформації, на яких акцентує увагу О. Подвінцева:

— атрибутивність (найважливішими з них є дискретність і безперервність);

— динамічність, що пов’язано зі зміною інформації в часі: копіювання, тобто розмноження інформації; передача від джерела до споживача; переклад з однієї мови на іншу; перенесення на інший носій; старіння (фізичне старіння носія та моральне – ціннісне);

— практичність – інформаційний обсяг та щільність [181].

Вважаємо, що характерною відмінною особливістю інформації від інших об’єктів природи й суспільства є дуалізм: на властивості інформації впливають як властивості вихідних даних, що складають її змістову частину, так і властивості методів, що фіксують цю інформацію. Найбільш важливими є такі властивості інформації: об’єктивність, достовірність, повнота, точність, актуальність, корисність, цінність, своєчасність, зрозумілість, доступність, стислість [36].

Інформація є об’єктивною при умові, що вона не залежить від методів її

фіксації, чиєїсь думки, судження. Будучи відображеною в свідомості людини, інформація перестає бути об'єктивною, оскільки вона перетворюється в залежності від думки, судження, досвіду, знань конкретного суб'єкта.

Інформація є достовірною, якщо вона відображає істинний стан справ. Об'єктивна інформація є завжди достовірною, але достовірність може бути як об'єктивною, так і суб'єктивною. Достовірна інформація допомагає приймати правильні рішення. Інформація може бути недостовірною при умовах: навмисного спотворення (дезінформації) або її ненавмисного суб'єктивного спотворення чи спотворення внаслідок впливу перешкод і недостатньо точних засобів її фіксації.

Інформацію можна назвати повною, якщо її достатньо для розуміння та прийняття рішень. Неповна інформація може призвести до хибного висновку або рішення.

Точність інформації визначається ступенем її близькості до реального стану об'єкта, процесу або явища.

Актуальність інформації – це важливість для теперішнього часу, злободенність, нагальність. Лише вчасно отримана інформація є корисною.

Корисність інформації може бути оцінена стосовно потреб конкретних її споживачів і оцінюється за тими завданнями, які можна вирішити з її допомогою.

Найціннішою, на наш погляд, є об'єктивна, достовірна, повна та актуальна інформація.

З плином часу кількість інформації зростає, інформація акумулюється, відбувається її систематизація, оцінка та узагальнення. Цю властивість науковці назвали «зростанням і акумулюванням інформації».

«Старіння» інформації полягає у зменшенні її цінності з часом. Нова інформація уточнює, доповнює або спростовує повністю або частково більш стару інформацію.

Отже, ми розуміємо інформацію як наукове поняття, що дає дослідникам

теоретико-інформаційний метод, за допомогою якого можна синтезувати та інтегрувати дані багатьох наук про суспільство, освіту, що дозволить не тільки подивитися на різноманітні проблеми з несподіваного боку, а й побачити ще небачене. Тому термін «інформація» став широко вживатися, ставши складовою такого поняття як ІК.

Американський дослідник Р. Тейлор визначає вісім типів використання інформації:

1. Висвітлення. Інформація використовується для створення контексту або для кращого розуміння ситуації.
2. Розуміння проблеми. Інформація використовується більш вибірково, ніж у висвітленні, для уточнення аспектів проблеми.
3. Інструментальна. Інформація використовується для створення алгоритму.
4. Фактична. Інформація використовується для презентації фактів, явищ, дійсності.
5. Констатувальна. Інформація використовується для перевірки даних.
6. Проективна. Інформація використовується для передбачення майбутніх дій.
7. Мотиваційна. Інформація використовується для спрямування певного ряду дій.
8. Особистісна або політична. Інформація використовується для повноцінного функціонування в соціумі [289].

Надзвичайно велике значення набув термін «інформація» у зв'язку із розвитком новітніх комп'ютерних технологій в освіті, інформатизацією розумової праці, розвитком нових засобів зв'язку й опрацювання інформації.

Дослідник І. Юзвшин розглядає сучасну епоху не лише як період інформаційного вибуху; він також вважає, що світ знаходиться на порозі становлення єдиного інформаційно-стільникового поля, яке об'єднає світ [171, с. 101].

Формування нової інформаційної картини світу неминуче пов'язане з появою нових понять, серед яких виділяють поняття «інформаційне поле».

Інформаційне поле – це сукупність інформації, що оточує індивіда, в якій йому доводиться існувати. Це поле є аналогічним гравітаційному або енергетичному полю, про які людство знає досить багато, щоб здійснювати доцільну й раціональну діяльність.

Разом із наукою про геосферу, біосферу і ноосферу сформувалось уявлення про сферу розуму Землі – інфоноосферу, а сукупність сфери розуму та конкретної інформаційної сфери прийнято в наш час називати «інфосфера» (інфосфера зв'язку, інфосфера системи освіти тощо).

Інформаційна сфера – це інформаційне поле, що оточує Землю і людину в певний період її розвитку. Інформаційну сферу того, хто навчається, визначає не лише навчальна інформація, а й соціальна, культурна та будь-яка інша [171].

Наука, що досліджує інформаційні мікро- і макродинамічні процеси, що відбуваються у всесвіті, називається інформаціологією. Інформаціологія – це генералізована наука про всі інформаційні явища, мікро- і макродинамічні процеси безмежного Всесвіту [171].

Для визначення поняття ІК необхідно насамперед визначити поняття культури взагалі.

Культура (від лат. *cultura* – обробка, виховання, освіта, розвиток, шанування) – історично обумовлений рівень розвитку суспільства й людини, виражений у типах і формах організації життя і діяльності людей, а також духовних і матеріальних цінностях, що створюються ними. Поняття культура використовується для характеристики матеріального й духовного рівня розвитку певних історичних епох, суспільно-економічних формацій, конкретних суспільств, народностей і націй (наприклад, антична культура, культура майя), а також специфічних сфер діяльності і життя (культура праці, художня культура, культура побуту). У більш вузькому смислі термін «культура» відносять лише до сфери духовного життя людей [34].

Український педагогічний словник подає таке визначення культури. Культура – сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності. У вужчому розумінні культура – це сфера духовного життя суспільства, що охоплює, насамперед, систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, вищі навчальні заклади, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо). Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності [51].

Нині з'явилась необхідність в освітніх проектах, спрямованих на формування покоління спеціалістів, здатних у необхідний момент орієнтуватись в інформаційному полі. Особливо актуальним це питання постало для спеціалістів-філологів. Г. Чирков зазначає, що в зв'язку з тим, що потік інформації постійно зростає, останнім часом традиційні форми навчання перестали відповідати сучасним вимогам. У зарубіжних університетах розпочали модернізацію змісту навчального процесу. Наприклад, у США 20% студентів-першокурсників відразу після вступу до вищого навчального закладу направляють на курси корекції знань з англійської мови. У деяких навчальних закладах написання диктантів, творів та переказів на професійні теми практикується впродовж усього періоду підготовки спеціалістів. У вищих навчальних закладах Японії вважають, що університет повинен починати навчання точним наукам не з основних законів, а з новітніх технологій, приймаючи за аксіоми закони фундаментальної природи, відкриті раніше. Вони готують спеціалістів, які відразу після закінчення університету володіють сучасними новітніми технологіями, і їм не потрібен час на професійну адаптацію. Однак, як справедливо зазначає Г. Чирков, неможливо перейти до технологій майбутнього, не розв'язавши питання економіки, історії, не

сформувавши високоінтелектуальних особистостей, які здатні сприймати життєві проблеми як процеси, пов'язані між собою [251, с. 11].

Наприкінці 90-х років, в епоху інформатизації, постало питання про необхідність неперервної освіти протягом усього професійного життя людини. Дослідники Г. Смолян і К. Шошніков вважають, що існують технології оволодіння професією. Для цього потрібні сума навчальних курсів, практичні і лабораторні роботи, мотиваційна підготовка тощо. Однак, немає ні планів, ні схем інтелектуальної діяльності, орієнтованої на індивідуальне засвоєння. Так само немає засобів, що формують переконання в тому, що жодне знання не є надійним, що основу надійності дає лише процес пошуку нової інформації, що триває впродовж усього професійного життя [218].

Корисні функції сьогоденної вищої освіти вбачає в розвитку особистісно значимих факторів Ю. Тімофєєва: максимальне задоволення потреб особистості в висококваліфікованій освіті і професійній підготовці; формування особистісних якостей майбутніх спеціалістів: фізичне і моральне здоров'я; працездатність і потреба в праці, творча активність, навички міжособистісних стосунків в колективі тощо, а також суспільно значимі фактори: потреба суспільства в спеціалістах даного профілю і кваліфікації, максимальне її задоволення; мінімальна кількість випускників, які відмовились працювати за спеціальністю [234].

На думку С. Шевельової, в епоху інформаційного суспільства неминучим є перехід від нормативного до відкритого навчання. Ця модель містить наступні характеристики: відкритість освіти майбутньому; інтеграцію всіх засобів пізнання людиною світу; розвиток і включення в процеси освіти синергетичних уявлень про відкритість світу, цілісність, взаємопов'язаність людини, природи і суспільства; вільне користування різноманітними інформаційними системами, які сьогодні відіграють не меншу роль в освіті, ніж безпосереднє спілкування з викладачем; особистісну спрямованість процесу навчання; психологічну установку того, хто навчається, на понадзадачу, у зв'язку з чим освіта

знаходиться в процесі постійного пошуку та зміни, весь час формує нові орієнтири і цілі; зміна ролі викладача: перехід до спільних дій у нових, нетривіальних ситуаціях, у відкритому світі, що змінюється і є незворотнім [254].

Подолання кризи в освіті кінця 20-го ст. А. Трубніков бачить в організації педагогічного процесу, орієнтованого на особистість. Автор зазначає, що освіта повинна мати смисл [238, с. 12].

Розвиток інформаційного суспільства нерозривно пов'язаний із потребою кожного громадянина в постійному оновленні знань [240, с. 12]. Найважливішою складовою нової парадигми освіти стала ідея її безперервності, спрямована на подолання суперечностей між стрімким темпом зростання знань у сучасному світі і обмеженими можливостями їх засвоєння людиною в період навчання. Ця суперечність змушує освітні установи формувати вміння вчитися, знаходити інформацію, отримувати з неї необхідні знання. Для цього педагог не лише має сам володіти основами інформаційних знань і умінь, а й бути готовим трансформувати їх, формуючи особливий тип культури – інформаційну культуру особистості [3; 9; 14; 99; 125; 127; 185; 236; 239].

Проаналізуємо значення понять «інформаційна грамотність» і «інформаційна компетентність». Чимало вітчизняних і зарубіжних науковців займалися питанням суті поняття «інформаційна грамотність» (О. Альохіна, В. Антіпова, Щ. Браун, І. Ващук, Х. Лау та ін.). Воно проходить еволюцію від розуміння його як «навички елементарного спілкування кінцевого користувача, який не володіє спеціальними знаннями в програмуванні і забезпечує формування культури отримання знань за допомогою ЕОМ» до більш складних умінь і навичок [101, с. 223]. В українській мові термін «грамотність» означає найелементарніші навички – вміння читати й писати, і не може повною мірою відображати різнобічні й складні знання та вміння, пов'язані з використанням інформації та інформаційних технологій через елементарність, деяку

примітивність. На думку Н. Гендіної, термін також не охоплює мотиваційний компонент, систему поглядів і переконань, які допомагають людині використовувати накопичену інформацію з подальшим упровадженням її в усі аспекти життєдіяльності. На думку автора, інформаційна грамотність є основою, початковим рівнем формування інформаційної компетентності і включає сукупність знань, умінь, навичок, поведінкових якостей студентів, що дозволяють ефективно знаходити, оцінювати, використовувати інформацію для успішного включення в різноманітні види діяльності [45, с. 80].

У науковій літературі є чимало визначень терміну «інформаційна компетентність». Інформаційна компетентність – це наступний крок на шляху до інформаційної культури. Згідно з розробниками «Стратегії модернізації змісту загальної освіти» [228, с. 34] поняття «компетентність» об'єднує не тільки когнітивну й операціонально-технологічну складові, а й мотиваційну, естетичну, соціальну та поведінкову.

Інформаційна компетентність – це особливий тип організації предметно-специфічних знань, що дозволяє приймати ефективні рішення в певній діяльності [99, с. 43]. Д. Монахов визначає інформаційну компетентність як особистісну характеристику вчителя, засновану на набутих ним знаннях, життєвому й навчальному досвіді, цінностях і нахилах [154, с. 84].

На думку І. Зимньої, компетентності характеризуються мотиваційними, смисловими та регуляторними складовими [84, с. 13].

О. Зайцева трактує інформаційну компетенцію як складне індивідуально психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь у галузі інноваційних технологій і певних особистісних якостей [80, с. 8].

Інформаційну компетенцію, як нову грамотність, визначає А. Семенов. На його думку, до складу компетенції відноситься вміння активної самостійної обробки інформації людиною, прийняття принципово нових рішень в непередбачених ситуаціях з використанням технологічних засобів [202].

Інформаційну компетенцію як «сукупність умінь і навичок отримання та

обробки інформації» визначає А. Пекшева [176].

За С. Тришиною інформаційна компетенція є інтегративною якістю особистості, що є результатом відображення процесів відбору, засвоєння, переробки, трансформації й генерування інформації в особливий тип предметно-специфічних знань, що дозволяє виробляти, приймати, прогнозувати і реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності [237].

Дослідники інформаційної компетенції визначають її як «володіння новими інформаційними технологіями, розуміння діапазону їх застосування в освітньому процесі» [59, с. 34].

Незважаючи на те, що представлені вище визначення дані дослідниками з різних галузей наукового знання (А. Семенов, С. Тришина – інформатика, А. Пекшева, О. Зайцева – педагогіка, Д. Грицьков, П. Сисоєв, М. Євстігнєєв – методика навчання іноземних мов), усіх їх об'єднує одне: інформаційна компетенція пов'язана із знаннями та вміннями роботи з інформацією на основі нових ІКТ.

Компетентність є актуальним виявом компетенції, а під інформаційними компетенціями маємо на увазі володіння інформаційними технологіями, розуміння можливостей їх застосування, сильних і слабких сторін, здібність критично ставитися до поширюваної інформації [82]. Саме розвиток цих здібностей є одним із завдань модернізації української освіти.

Більш детально інформаційна компетентність розглядається в праці Н. Насирової, яка виділяє такі елементи, як: мотивація, потреба й інтерес до отримання знань, умінь і навичок в галузі технічних, програмних засобів та інформації; сукупність суспільних, природничих і технічних знань, що відображають систему сучасного інформаційного суспільства; знання, що складають інформативну основу пошукової пізнавальної діяльності; способи й дії, що визначають операційну основу пошукової пізнавальної діяльності; досвід пошукової діяльності у сфері програмного забезпечення і технічних ресурсів; досвід відносин «людина-комп'ютер» [158, с. 71-78].

У роботі О. Кизик наголошується, що інформаційна компетентність включає в себе здатність до самостійного пошуку та обробки інформації, необхідної для якісного виконання професійних завдань; здатність до групової діяльності та співпраці з використанням сучасних ІКТ для досягнення професійно значущих цілей; готовність до саморозвитку в сфері інформаційних технологій, що необхідні для постійного підвищення кваліфікації і реалізації себе у професійній діяльності [104, с. 98].

Отже, інформаційна компетенція являє собою синтез знань і практичних навичок у сфері роботи з інформацією, готовність самостійно здійснювати різні операції з обробки інформації, мотивацію виконуваної діяльності, готовність до формування інформаційної культури.

У нашому випадку доцільно використовувати термін «компетенція», оскільки вона містить ряд компонентів:

- мотиваційний, що виражає зацікавленість у певному виді діяльності, наявність особистісних смислів у розв'язанні конкретного завдання;
- цільовий, пов'язаний з умінням визначати особистісні цілі, що співвідносяться з власними смислами; складанням власних проектів та планів; усвідомленим конструюванням конкретних дій, вчинків, які забезпечують досягнення результату діяльності;
- орієнтаційний, що передбачає урахування зовнішніх умов діяльності (усвідомлення загальної основи діяльності; знання про коло реальних об'єктів; знання, уміння і навички, які стосуються цього кола) і внутрішніх (суб'єктний досвід, наявні знання, предметні і міжпредметні вміння, навички, способи діяльності, психологічні особливості тощо);
- функціональний, що передбачає здатність використовувати знання, уміння, способи діяльності та інформаційну грамотність як базис для формування власних можливих варіантів дії, прийняття рішень, застосування нових форм взаємодії тощо;
- контрольний, що передбачає наявність покрокового моніторингу

процесу виконання завдання, результатів діяльності, закріплення правильних способів діяльності, удосконалення дій відповідно до визначеної і прийнятої мети;

– оцінювальний, пов'язаний із здатністю до самоаналізу; адекватної самооцінки своєї позиції, конкретного знання, необхідності чи непотрібності його для власної діяльності.

Зазначені компоненти в структурі загальної компетенції студентів взаємопов'язані. Тому кожний компонент може впливати на розвиток інших. Володіння людиною відповідною компетенцією позначається терміном "компетентність". Якщо компетенція є наперед заданою нормою освітньої підготовки, то компетентність – це якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері.

Зауважимо, що компетенція є наперед заданою нормою освітньої і професійної підготовки спеціалістів, а компетентність – це властивість особистості, яка необхідна для успішної продуктивної діяльності в певній сфері.

Вважаємо, що ці два терміни певною мірою мають синонімічний характер, оскільки разом з формуванням і розвитком знань, умінь і навичок, професійних компонентів, відбувається особистісний розвиток студентів. Як відомо, знання, уміння і навички входять в структуру особистості. У процесі особистісного розвитку людини відбувається засвоєння загальнокультурних цінностей соціуму.

Поняття інформаційної культури є ще більш широким. Крім складових інформаційної компетентності, воно містить інформаційний світогляд. Це система поглядів людини на світ інформації і місце людини в ньому. Вона включає в себе переконання, ідеали, принципи пізнання й діяльності, виражається в цінностях способу життя особистості в епоху інформатизації. Інформаційний світогляд тісно пов'язаний із мотивацією діяльності людини, яка визначає успішність її інформаційної підготовки [129, с. 112].

Отже, сучасна світова криза у вищій освіті пов'язана з нездатністю адекватно відреагувати на інформаційний вибух. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є формування ІК суб'єктів навчання.

Нині цією проблемою разом з бібліографознавцями і бібліотекознавцями займаються вчені в галузі філософії (А. Виноградов, А. Ракитова, Е. Семенюк, А. Урсул), суспільствознавства (І. Василенко), історії (А. Дулатова, С. Оленев, М. Кастельс, Е. Кудріна, Н. Лопатіна, Н. Нікітіна, Ф. Бреттон, S. Prolx), мистецтвознавці (М. Афасіжев, М. Вохришева, В. Петров, Ю. Рагс, А. Чачко, В. Юнусова), біологи (Д. Котов, С. Котова, Е. Ластовка, В. Смирнов, В. Соломін), психологи (Г. Грачов, А. Манойло, А. Жічкіна, А. Войкунській, Ю. Бабаєва, В. Кобелев, О. Тихомиров, Е. Белінська, А. Долникова, К. Єфімов, А. Мінаков, О. Мітіна, О. Смилова, Ю. Фомічова), педагоги (Е. Ганін, А. Єршов, О. Єфімова, С. Конюшенко, М. Лапчик, В. Морозов, Н. Макарова, М. Назаренко, Д. Поспелов, І. Семакін, Н. Угринович, Є. Хеннер, Ю. Шафрін), технології (В. Мілітарев та І. Яглом, Г. Калитич, Ю. Канигін), лінгвістики (Е. Руденко, Ю. Філіпович), семіології (Ю. Рождественський, А. Кармін).

Досліджуються різні проблеми інформаційної культури: інформаційний підхід в галузі мистецтвознавства (В. Петров, Л. Харута); інформаційний світогляд та інформаційна культура (М. Афасіжев, В. Петров); мистецтво в контексті інформаційної культури (О. Шишкін); естетика (В. Ємелін, В. Петров), методологія й організація інформаційно-культурологічних досліджень (М. Вохришева); інформаційна культура (теорія, методика, практика) (І. Савіна, І. Горлова, А. Дулатова); регіональні чинники розвитку культури: інформаційний аспект (А. Голованов), інформаційна культура в контексті гуманітарного знання (А. Лебедєв); інформаційна культура: процеси теоретичного осмислення (Н. Гендіна) тощо.

Із розвитком науково-технічного прогресу поняття ІК вбирало в себе знання з кібернетики, інформатики, документознавства та низки інших наук.

До визначення ІК як наукового поняття, а також для розгляду

проблемного поля ІК культурологи застосовують різноманітні підходи: культурологічний (М. Вохришев, А. Соколов, С. Каракозов), інформаційний (С. Антонов, Ю. Зубов, В. Петров), парадигмальний (С. Оленев), інформаційно-семіотичний (Ю. Рождественський), психолого-педагогічний (В. Рижов), соціально-технологічний (Т. Полякова), компетентнісний (Д. Монахов), особистісний (Н. Гендіна, Н. Колкова, Г. Стародубова, Ю. Уленко), діяльнісний (Н. Злобін, Е. Маркарян, М. Мамардашвілі, А. Гречихін), системний (М. Каган, Е. Семенюк) та інші.

На концептуальному рівні інформаційна культура досліджується Г. Воробйовим, А. Ракітовим, Е. Семенюком. Проблеми інформаційної культури розглядають у взаємозв'язку з проблемами збереження цілісності знання (Л. Скворцов), гуманістичного суспільства й гуманізації освіти (Є. Лисицина, О. Пугач, О. Сидорова та ін.)

Російський дослідник С. Каракозов стверджує, що інформаційна культура особистості є складовою частиною базисної культури особистості як системної характеристики людини, що дозволяє їй ефективно брати участь у всіх видах роботи з інформацією – отриманні, накопиченні, кодуванні, переробці та створенні на цій основі якісно нової інформації, її передавання, практичне використання [99, с.41].

На думку С. Антонової, зараз виникає суперечність у поведінці індивідів, інформаційна культура яких формується під впливом інформаційних технологій і відображає нові зв'язки і відносини інформаційного суспільства та індивідами, інформаційна культура яких визначається традиційними підходами [5, с. 32].

С. Оленев, аналізуючи сучасні процеси в розвитку інформаційної культури суспільства, приходять до висновку, що інформаційна культура має тисячолітню історію. Початком її становлення логічно визнати момент зміни формального ставлення до сигналу ситуації, яка була властива тваринному світу, на змістовне, властиве виключно людині. Можна сказати, що взаємодіяти

з інформацією людина починає з первісних часів, а інформаційна культура розвивається в ньому разом із досвідом свідомого освоєння навколишнього світу [164, с. 150].

Виходячи з компетентнісного підходу, Д. Монахов визначає інформаційну культуру як складову частину професійної педагогічної культури, що представляє собою динамічну систему, яка складається з технологічного (інформаційна грамотність, інформаційна компетентність) і світоглядного (відображає ціннісне ставлення вчителя до роботи з інформацією) компонентів, що дозволяють здійснювати результативну педагогічну діяльність в інформаційно-освітньому середовищі [154, с. 84].

Інформаційну культуру як одну зі складових загальної культури людини Н. Гендіна розглядає як сукупність інформаційного світогляду та системи знань і умінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність з оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і нових інформаційних. Інформаційна культура є найважливішим фактором успішної професійної та повсякденної діяльності, а також соціальної захищеності особистості в інформаційному суспільстві [47, с. 333].

Відсутність у перерахованих вище визначеннях критерію корисності у виборі, аналізі та оцінювання інформації відзначає О. Артюшкін. Учений вважає, що ІК – це вміння в потоці інформації оцінити її корисність і надалі цілеспрямовано й свідомо використовувати при вирішенні поставленого завдання [9, с. 67].

Як зауважує Н. Антонова, ІК є суб'єктивне явище, що вирізняється динамічністю, мінливістю завдячуючи тим перетворенням, які відбуваються в досвіді педагога, в його психіці й особистості. З іншого боку, автор наголошує на об'єктивність цього явища, яке підлягає постійному збагаченню, уточненню, вдосконаленню у зв'язку з розвитком самого інформаційного середовища [6].

У вивченні ІК вирізняють такі аспекти: гносеологічний (І. Агешін, В. Біблер, Л. Землякова, А. Лосєв, Ю. Лотман, В. Терін), психологічний (А. Барабанов, П. Дорфман, Е. Семенюк), педагогічний (В. Лях, І. Пругов,

Л. Монахов, Г. Чепуренко), бібліографічний (М. Вохришева, Е. Беспалова, Н. Зінов'єва, Л. Лободенко, І. Моргенштерн, Б. Семеновкер, Н. Сляднева, В. Фокеев, Н. Коряковцева), світоглядний (С. Антонова, А. Гречихин, В. Петров, Т. Полякова), правовий (Ю. Агешін, В. Копилов), етичний (Г. Вахітов, М. Вохришева, А. Гончаров), історичний (В. Глушков, А. Гречихин, Н. Зінов'єва, А. Ракитов, Б. Семеновкер, Е. Семенюк), лінгвістичний, соціальний, економічний, технічний (Г. Воробйов, А. Єршов, В. Монахов, В. Мілігаре, Є. Смирнов, І. Ягмола та ін), духовний (Л. Скворцов).

Спроба систематизації існуючих уявлень про ІК особистості була зроблена Н. Розенбергом [193], який розглядає ІК як багатоаспектне поняття, що не обмежується рамками інформатики, дидактики та педагогічної психології.

Аналіз визначень ІК дозволив нам виділити широкий спектр компонентів її феномена: від здатності висловлювати свою інформаційну потребу, уміння формулювати інформаційні запити, знання інформаційних ресурсів, уміння вести пошук інформації, аналізувати й критично оцінювати знайдені джерела до їх творчого самостійного використання з метою вирішення різноманітних завдань, що виникають у навчальній, професійній, дозвільній та іншій діяльності, а також уміння користуватися сучасними ІКТ.

Н. Розенберг виділяє такі компоненти ІК: загальноуручна культура (комплекс взаємопов'язаних визначених знань і умінь для успішного засвоєння інших предметних знань і умінь); культура діалогу, комп'ютерна культура [193]. О. Артюшкін визначає такі її компоненти: когнітивний (знання, уявлення, гіпотези і теорії), операційно-змістовний (вміння та навички), комунікативний (спілкування, поведінка) та ціннісно-рефлексивний (установки, оцінки і відносини) [9]. Н. Гендіна додає також юридичний компонент (дотримання законів про інформацію, правил легального використання інформації і т.п.) і морально-етичний (володіння нормами інформаційної етики – використання інформації відповідно до етичних норм) [47, с. 208]. С. Конюшенко говорить

також про процесуальний (інформаційні технології), психологічний (готовність і здібності), професійно-діяльний (зв'язок інформаційної діяльності з професією) компоненти [209].

Формує ціннісне ставлення до інформації взагалі і до підготовки сучасного фахівця, зокрема, О. Шилова. Вона визначає ІК як інтегральне поняття, яке включає такі компоненти: аудіовізуальна культура, логічна культура, семіотична культура, понятійно-термінологічна культура, технологічна культура, комунікаційна культура та мережева культура [257].

Критерії ІК студента визначає Р. Хурум: вміння адекватно формулювати свою потребу в інформації і висловлювати її словесно; ефективно втілювати пошук потрібної інформації в залежності від виду інформаційного запиту (адресний, тематичний, фактографічний); переробляти інформацію і створювати якісно нову; вміння адекватно відбирати і оцінювати інформацію; здатність до інформаційного спілкування; наявність комп'ютерної грамотності [245].

Такі критерії формування ціннісних основ ІК, як інформаційну активність (ступінь стійкості інформаційних потреб та інтересів особистості студента), інформаційну усвідомленість (уміння особистості студента усвідомлювати те, що цінність інформації – це знання), інформаційно-комунікативну готовність (здатність особистості студента до спілкування в інформаційному середовищі відповідно до загальноприйнятих норм і правил), інформаційне мислення (здатність особистості студента критично мислити в інформаційному просторі), інформаційну готовність (уміння особистості студента застосовувати сучасні комп'ютерні та інформаційні технології для пошуку, зберігання, аналізу і передачі критично осмисленої інформації) виділяє О. Фролова. Від ступеня прояву вищевикладених критеріїв залежить рівень сформованості ціннісних основ ІК студента [242, с. 6].

Інформатизація освіти охоплює основні напрями діяльності в системі освіти: навчання і виховання, наукові дослідження, керування системою.

У програмі реформи вищої освіти США зазначено, що інформаційна грамотність особистості повинна складатися із усвідомленої мотивації на розширення професійного та загальнокультурного світогляду, вміння знаходити та використовувати необхідні відомості, зберігати їх для повторного аналізу, об'єктивно оцінювати й передавати суспільству нові знання [230, с. 55].

Російська дослідниця В. Мінкіна вважає, що саме спроби знайти орієнтири для спеціалістів на систематичний та усвідомлений пошук нових знань вимагають серйозно звернутися до проблеми формування їхньої ІК. Вона зазначає, що в процесі дослідження необхідно здійснювати самостійний пошук потрібної інформації [149]. А. Шилейко також вважає, що, працюючи в бібліотеці, користувачі, переглядаючи різноманітні публікації, знаходять окремі фрагменти, які в решті решт складають у цілісну інформаційну картину і це вимагає необхідний рівень їхньої ІК [256, с. 73].

В. Мінкіна включає в поняття ІК також професійне узагальнення. Пошук інформації при розв'язанні нетривіальних науково-технічних задач, професійне читання, переробка вихідної інформації та створення нової – це необхідні аспекти, що входять у поняття ІК [149, с. 30].

На думку Н. Гендіної, ІК – це не набір елементарних прикладних знань, необхідних кожному для того, щоб «не заблукати в бібліотеці або комп'ютерній мережі». Завдання формування ІК полягає в тому, щоб дати уявлення про діалогічність, варіативність, відкритість знань. Н. Гендіна також вважає, що інформаційна культура означає ступінь оволодіння спеціалістами методами й технологією роботи з інформацією, навичками пошуку, передачі, обробки й аналізу інформації [44]. А. Коломієць розмежовує однако поняття «ІК» у широкому та вузькому розумінні. Вважає, що в широкому розумінні поняття «інформаційної культури» є сукупністю принципів і реальних механізмів, які забезпечують позитивну взаємодію етнічних і національних культур, їхнє поєднання в загальному досвіді людства. Поняття «інформаційної культури» у вузькому розумінні, на її думку, включає такі параметри: оптимальні способи

поведінки людини зі знаками, даними, інформацією і представлення їх зацікавленому споживачу для вирішення теоретичних і практичних завдань; механізми вдосконалення технічних середовищ виробництва, зберігання і передавання інформації; відповідний розвиток системи навчання, підготовки людини до ефективного використання інформаційних засобів і інформації [134, с. 210].

С. Антонова вважає ІК одним із аспектів духовної культури. Вона звертає увагу на те, що всі автори трактують зміст цього поняття, акцентують на знання, якими має володіти спеціаліст, і розглядають її як якісну характеристику особистості. Фактором, що зумовлює необхідність дослідження особливостей інформаційної культури, є потреба суб'єкта визначити власну функцію в процесі виробництва й організації системи отримання професійних знань [7, с. 82]. С. Антонова також підкреслює, що інтерес до виховання ІК студента визначається зростанням потреби людини посилити почуття власної значущості. Нині спеціалісту потрібні такі знання та навички, які, з одного боку, швидко й ефективно можна використовувати для подальшого просування науки, техніки, культури, для виявлення величезного потенціалу комп'ютерних технологій, а з іншого боку – ці знання й навички повинні стати гарантом суверенізації особистості заради найбільш повної реалізації творчих ресурсів людини [7, с. 85].

Гуманітарного аспекту формування ІК торкається С. Антонова. Вона висуває ідею гуманітарних основ усієї системи навчання і говорить про них як про певну спрямованість знання на розуміння духовності, натхненності особистості, етичного й естетичного ставлення до того, що оточує. Автор пропонує при розробці вимог до інформаційної культури спеціаліста органічно пов'язувати обґрунтування професійних знань і умінь з обґрунтуванням основ життя людини, її здатності не лише виділяти із контексту повсякденності власне призначення професіонала, а й ставити більш далеке, визначене завдання [7].

Дослідники Н. Макарова та Л. Матвєєв, говорячи про ІК, роблять акцент на вмінні користуватися відповідними новітніми технічними засобами. На їхню думку, інформаційна культура – це вміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати для її отримання, обробки й передавання комп'ютерну інформаційну технологію, сучасні технологічні засоби й методи [89, с. 21].

Повне визначення поняття ІК подається в дослідженні Ю. Куликова: ІК людини – це система таких суспільно-історичних знань, умінь, навичок і світогляду, що впливають на актуалізацію її інформаційної діяльності, через яку вона виражає свої естетичні смаки, потреби, інтереси, ідеали, судження, переконання та інтелектуальні здібності, та які починають формуватися в того, хто навчається під керівництвом учителя, у результаті спільної пізнавальної або інтелектуальної діяльності [138, с. 98].

М. Гінмен визначає ІК як таку, в якій перетворення інтелектуальних ресурсів здійснюється одночасно з перетворенням матеріальних. Базою для цього є різний рівень знань. У результаті отримують змінений інтелектуальний продукт, необхідний для успішної діяльності [272].

К. Каррі і С. Мур визначають ІК як феномен, який містить цінність і корисність інформації спрямованої на досягнення операційного та стратегічного успіху. На основі інформації відбувається прийняття рішень, а інформаційні технології використовуються як засіб для ефективного функціонування інформаційних систем [269].

Ураховуючи різні концепції визначення поняття ІК, виділяємо деякі загальні вимоги до неї:

- науковий аналіз соціально-значущих проблем;
- вміння приймати до уваги власні професійні нахили й потреби;
- потреба продовжувати навчання протягом усього професійного життя, вміння переоцінювати накопичений досвід і перетворювати його в нові знання;

— уміння збирати, зберігати і перероблювати інформацію з використанням ІКТ;

— етичне й естетичне сприйняття навколишнього світу;

— наукова інтуїція.

Підсумовуючи основні положення вищезазначених визначень та з огляду на специфіку професійної діяльності вчителя-філолога, основою якої є саме інформаційна діяльність, під ІК вчителя-філолога розуміємо визначений рівень розвитку студента, що пов'язаний з умінням брати ним до уваги власні професійні нахили й потреби; уміння збирати, зберігати й обробляти інформацію з використанням ІКТ; отримувати інформацію з різних джерел: як з періодичних видань, так і з електронних комунікацій; вирішувати конкретні дослідницькі та навчальні завдання (аналіз і переклад текстів, дослідження текстів, записаних в електронному форматі); уміння проводити наукові дослідження на базі великих масивів текстів; розвивати етичне й естетичне сприйняття навколишнього світу; усвідомлювати необхідність постійного оновлення знань; мати для цього достатньо високий рівень освіти, наукову інтуїцію, доступ до новітніх технічних засобів; обробляти отримані дані та створювати на їх основі нові знання; володіти програмними, лінгвістичними та технічними засобами, що забезпечують потреби студентів, викладачів та дослідників у галузі філологічних наук.

Проаналізувавши всі визначення ІК особистості, ми прийшли до висновку, що вона є компонентом базової культури особистості як системної характеристики людини, що дозволяє їй ефективно виконувати всі види роботи з інформацією (отримання, накопичення, кодування, переробки, створення на цій основі якісно нової інформації, її передачу, практичне застосування) з використанням різних засобів, розуміти природу інформаційних процесів і відносин, розвивати гуманістично орієнтовану інформаційну ціннісно-смыслову сферу, здійснювати інформаційну рефлексію, виявляти творчість в

інформаційній поведінці і соціально-інформаційну активність.

1.2 Формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів – необхідна умова підвищення рівня їхньої професійної культури

Доцільність нової Концепції розвитку професійної освіти в Україні зумовлена завданням входження нашої держави в європейську та світову спільноти, тенденціями неперервної професійної освіти, соціально-економічними змінами, розширенням соціальних і технологічних функцій професійно-технічної освіти, підвищенням вимог до рівня освіченості, професійної компетентності, мобільної конкурентоспроможності майбутніх фахівців на вітчизняному та світовому ринку праці, професійної, екологічної, правової, інформаційної та комунікативної культури громадянської свідомості, готовності до професійного саморозвитку і самовдосконалення відповідальності за результати своєї діяльності [63, с. 12].

В умовах реформування системи вищої педагогічної освіти, що динамічно розвивається, в Україні виникла потреба у вивченні досвіду інших країн: створенні нових типів закладів освіти, варіативних навчальних планів та програм, реалізації нового змісту і технологій освіти. Особливий інтерес становить досвід англійських, американських, французьких та німецьких закладів вищої педагогічної освіти, де протягом останніх десятиріч відбувається розвиток інноваційних технологічних процесів навчання, оскільки саме в цих закладах створено сучасні інформаційно-комунікаційні системи підготовки педагогічних кадрів [271; 274; 280; 284].

Зміст педагогічної підготовки у світі нині активно модернізується. Підвищення якості підготовки спеціалістів вищої школи значною мірою детермінується досягненнями ІКТ, що впроваджуються в освітній процес і на

сучасному етапі є основним чинником формування ІК студентів. Освіта стає рушійною силою розвитку суспільства, а тому основні проблеми, шляхи й етапи інформатизації освіти в основному збігаються з загальними положеннями інформатизації суспільства загалом.

У центрі сучасної системи освіти знаходиться питання формування мовної особистості як суб'єкта національної культури. При цьому важлива роль відводиться мовній освіті, адже мова – це не лише засіб спілкування, засіб формування, оформлення та існування думки, головне знаряддя соціалізації особистості, а й засіб самопізнання народу, заглиблення у його культуру. Відповідно культурологічний / соціокультурний принцип навчання української мови став одним із провідних у національній системі мовної освіти (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державний стандарт загальної середньої освіти. Українська мова; Концепція навчання державної мови в школах України, Концепція національного виховання). Реалізація культурологічного принципу навчання української мови сприяє «входженню особистості в культуру, формуванню її ціннісних орієнтацій», забезпечує «єдність опанування культурознавчого змісту і мовної форми» [67, с. 20].

Визначення культурологічного принципу як дидактичного принципу вищої школи спирається на специфіку професійного навчання, у межах вищої філологічної освіти може бути конкретизована таким положенням: вивчення української мови як виразника національної культури потребує врахування національно-культурної специфіки мовної системи, засвоєння якої забезпечується комплексом академічних навчальних дисциплін («Сучасна українська літературна мова», «Стилістика української мови», «Культура української мови», «Українська діалектологія», «Лінгвокультурологія», «Лінгвістичний аналіз тексту», «Історія української мови»).

У професійній підготовці майбутніх учителів-філологів постають завдання, одне з яких – застосування ІКТ. У першу чергу, слід звернути увагу

на необхідність вивчення впливу способів представлення інформації на навчальний процес. Важливо вчити студентів-філологів оволодівати новими методами побудови прогнозів. Увагу слід приділяти формуванню в студентів певного загального уявлення про реальність, що вивчається, що стане своєрідною основою для засвоєння ним значних масивів необхідної інформації, створить освітній контекст процесу обробки інформації.

Вирішення цих завдань сприятиме формуванню ІК майбутніх учителів-філологів одночасно із всебічною інформатизацією філологічної освіти.

Процес інформатизації суспільства, зокрема освіти, умовно поділяємо на три етапи. *Перший етап* – комп'ютеризація суспільства. До найбільш значущих результатів цього етапу в галузі освіти можна віднести розповсюдження і насичення комп'ютерними технологіями вищих навчальних закладів України. На цьому етапі постає потреба формування основ інформаційної культури, а також початок комп'ютерного засвоєння наявних інформаційних фондів в освіті.

Другий етап інформатизації відносимо до персоналізації інформаційного фонду. Це пов'язано із застосуванням комп'ютерних технологій на всіх рівнях освіти, з переводом інформаційних фондів у комп'ютерну форму, а також із різким зростанням комп'ютерної грамотності студентів.

Третій етап позначаємо як соціалізацію інформаційних фондів, що призводить до високого рівня інформаційної культури, створення інтегрованих комп'ютерних інформаційних фондів із віддаленим доступом, а згодом до повного задоволення інформаційних потреб населення.

Процес інформатизації педагогічної освіти здійснюється за двома основними напрямками. Першим напрямком є некерована інформатизація, яка реалізується знизу за ініціативою педагогічних працівників і охоплює найбільш актуальні сфери діяльності і предметні галузі, які обирає викладач вищого педагогічного навчального закладу. Наступним напрямком інформатизації педагогічної освіти є керована інформатизація, що підтримується

матеріальними ресурсами і у відповідності до загальних принципів має концепцію та програму [70, с. 201].

Удосконалення методів виконання освітніх завдань і способів організації інформаційних процесів призводять до абсолютно нових інформаційних технологій, серед яких виділяємо ті технології, які застосовуються під час навчання у вищих педагогічних навчальних закладах (ВПНЗ). До них відносимо:

1. Комп'ютерні навчальні програми, що включають у себе електронні підручники, тренажери, лабораторні практикуми, тестові системи.
2. Навчальні системи на базі мультимедіа технологій, побудовані з використанням персональних комп'ютерів та відеотехніки.
3. Інтелектуальні та навчальні експертні системи, що використовуються в різних предметних галузях.
4. Розподілені бази даних за галузями знань.
5. Засоби телекомунікації, що включають у себе електронну пошту, телеконференції, локальні та регіональні мережі зв'язку, мережі обміну даними тощо.
6. Електронні бібліотеки, розподілені та централізовані системи видавництва.

Конкретні програмні та технічні засоби в межах цих технологій розробляються паралельно в різних ВПНЗ і часто дублюються.

Основні напрями використання ІКТ у ВПНЗ охоплюють чотири найбільш істотні сфери:

1. Комп'ютерна техніка та інформатика як об'єкти вивчення. Цей напрям не належить безпосередньо до проблем підвищення ефективності вищої педагогічної освіти. Проте, історично поява комп'ютерів у галузі освіти була пов'язана саме з навчанням основ обчислювальної техніки, спочатку в системі професійної освіти, а потім і загальної.
2. Комп'ютер як засіб підвищення ефективності педагогічної діяльності.

Саме в цій якості комп'ютер та інформатику розглядають як такий компонент системи вищої педагогічної освіти, який не лише здатен внести докорінні зміни в саме поняття категорії «засіб» стосовно процесу освіти, але й істотно вплинути на всі інші компоненти тієї чи іншої локальної освітньої системи: цілі, зміст, методи та організаційні форми навчання, виховання і розвиток студентів ВПНЗ.

3. Комп'ютер як засіб підвищення ефективності науково-дослідницької діяльності в педагогічній освіті. Сучасні наукові дослідження, а саме міждисциплінарні та комплексні дослідження, не можуть бути успішними без усебічного інформаційного забезпечення. Воно передбачає пошук джерел найбільш наукомісткої інформації, відбір та вибірккову оцінку цієї інформації, її зберігання, що забезпечує належний рівень класифікації інформації і свободу доступу до неї з боку потенційних споживачів, а також оперативне надання необхідної інформації користувачеві за його запитами.

4. Комп'ютер та інформатика як компонент системи освітньо-педагогічного управління у вищому педагогічному навчальному закладі. Цей напрям інформатизації пов'язаний із процесом прийняття управлінських рішень на всіх рівнях освітньої діяльності – від щоденної роботи з управління навчальним закладом, до управління всією галуззю на державному і регіональному рівнях.

Коли обговорюються перспективи впровадження нових технологій у навчальний процес, то актуальним стає зауваження Т. Вороніної про те, що, якщо всю проблему звести лише до того, варто чи не варто використовувати персональний комп'ютер як новітній засіб навчання, то це призведе до неправильної постановки питання. Насправді мова йде про те, чи мають право на існування ті прийоми й методи навчання, які дістались нам від минулого, і чи відповідають вони сьогоднішнім потребам освіти. Таким чином, потрібно вирішити, чи є необхідним, бажаним і можливим докорінно змінити всю технологію, що використовується в навчанні, і створити нову, єдину систему

викладання і навчання, яка поєднувала б у собі все краще, що можна взяти з минулого і сучасності [40, с. 38].

Використання і впровадження ІКТ дозволяє реалізувати сучасні ідеї освіти і розглядати цей процес як чергову освітню революцію. Це пояснюється тим, що суттю сучасної інформаційної революції є не технологічний розвиток, а радикальне вдосконалення інтелектуальних здібностей людей. Нові технології надають потужні засоби розвитку розумових здібностей. Вони дозволяють ефективно обробляти величезні масиви інформації, за допомогою настільних систем видавництва швидко видавати друковані праці, зберігати й знаходити інформацію в базах даних, здійснювати зв'язок за допомогою сучасних телекомунікацій. Це є дуже важливим у навчальному процесі. Водночас революційні зміни в системі освіти пов'язані головним чином з тим, що інформаційно-комунікаційні технології змінюють саму природу мислення, а значить і суть процесу навчання.

ІКТ радикально змінюють засоби здійснення ментальних операцій. По-перше, вони змінюють способи представлення інформації, а значить, і сприйняття проблеми; по-друге, вони змінюють способи аналізу, дослідження проблем; по-третє, наскільки вони впливають на постановку й методи дослідження проблеми, настільки вони можуть змінити способи прийняття рішення. Таким чином, ІКТ постають як нові інтелектуальні засоби, тим самим торкаючись самої суті освіти.

Так, наприклад, електронні таблиці дозволяють екстраполювати дані, аналізувати процеси, змінюючи їх параметри. Метод моделювання дає нові можливості для передбачення перебігу подій. Швидкий доступ до необхідної інформації разом із розвитком способів її обробки і засвоєння з освітньою метою революціонує навчальний процес. Якщо технологія друкарського станка демократизувала отримання інформації, то комп'ютерні технології видавництва надали новий імпульс цьому процесу, що стимулює творчі прояви особистості. ІКТ надають можливості для привнесення елемента гри, розваги в

навчальний процес, що може значно підвищити його ефективність.

Найбільш важливою характеристикою нових технологій, що визначає їхню «революційну» дію на галузь освіти, є образність представлення інформації. Образність є новою мовою сучасних інформаційних технологій. Представляючи інформацію не у вигляді тексту, а у вигляді образів, нові технології революціонізують галузь освіти. Це пов'язано з тим, що образи впливають на людину, її почуття, емоції значно сильніше, ніж текст, а значить, забезпечені кращому засвоєнню інформації. Візуалізація інформації у вигляді образу дозволяє більш ефективно, порівняно з текстом слідкувати за зв'язками ідей і тенденціями їхнього розвитку. А це, в свою чергу, привчає всебічно розглядати явища і процеси, виховує більш глобальний підхід до життя, який є таким необхідним у сучасному світі. Образність – це потужний інструмент мислення, і його радикальному вдосконаленню сприяють ІКТ. Можливо, саме нестача образності в мисленні є причиною невдач людей у розв'язанні складних проблем взаємопов'язаного і взаємозалежного світу, особливо глобальних проблем сучасності.

Визначальним для формування інформаційної культури студентів-філологів є розвиток у них образного мислення. Образне мислення стає засобом візуалізації дійсності і не зводиться лише до вербального, а може бути дійовим поза текстовою структурою. Воно також спонукає до творчого наукового мислення і є фундаментальною метою освіти.

Іншою важливою метою філологічної освіти є компетентність майбутніх фахівців. О. Молчанова визначає компетентність людини як здатність її адекватно й глибоко розуміти реальність, правильно оцінити ситуацію, в якій доводиться діяти й правильно застосувати свої знання. За її словами, компетентність – це, власне, здатність людини вирішувати проблеми [40, с.40].

Є очевидним те, що поведінка людини і те, наскільки ефективно вона вирішує завдання, які стоять перед нею, залежать від її компетентності. Сама ж компетентність визначається не лише знаннями, що мають безпосереднє

практичне значення, а й світоглядною позицією людини, її загальними уявленнями про природу, суспільство та людей.

Слід виділити професійну й загальнокультурну компетентність. Зараз, коли наука, техніка й комунікаційні технології усвідомлені як складні соціально-культурні феномени, стає очевидним, що професійна й загальнокультурна компетентності тісно переплітаються між собою. Тому виділення їх як самостійних цілей освіти є певною мірою умовним, але досить обґрунтованим.

Зазначимо, що професійна компетентність передбачає здатність людини вирішувати проблеми у власній професійній галузі. Компетентність у будь-якій професійній галузі містить невід'ємну соціально-культурну, гуманітарну компоненту.

При цьому слід підкреслити, що загальнокультурна компетентність – це компетентність людини за межами її професійної галузі.

З метою розкриття ролі ІКТ у формуванні професійної і загальнокультурної компетентності Т. Вороніна виділяє два типи галузей професійної діяльності:

1) фундаменталістські галузі: галузі, де професійна діяльність заснована на міцному фундаменті, спирається на набір вихідних положень, принципів, фактично все зводиться до фундаментальних підстав або виводиться з них;

2) антифундаменталістські галузі: галузі, в яких відсутній «надійний фундамент» професійної діяльності, де вимоги фундаменталістської обґрунтованості змінюються на здатність спеціаліста вирішувати проблеми [40].

Професійна компетентність у фундаменталістських галузях діяльності пов'язана зі знанням основних положень, принципів та умінням застосовувати їх у конкретній ситуації, діяти на їх основі.

ІКТ представляють великі можливості для розробки навчальних систем, орієнтованих на досягнення мети професійної компетентності в фундаменталістських галузях. У цих галузях діяльності часто виявляються

плідними не лише традиційні системи, тренажери, але й навчальні інтелектуальні системи, що навчають.

Більшості предметних галузей навчальних інтелектуальних систем властиві наступні характеристики:

— знань, представлених у предметному «експорті» досить мало, вони являють собою штучно ізольовану частину більш широкої предметної галузі. Популярними предметними галузями цих навчальних систем є: механіка, електроніка, математичні комп'ютерні мови, ігри, медична діагностика та ін.;

— цілі навчання часто операційно визначені й прийняті більшою частиною професійної спільноти.

Особливу актуальність має розробка комп'ютерних навчальних систем для реалізації мети досягнення професійної компетентності в тих галузях діяльності, які є антифундаменталістськи орієнтованими.

Така орієнтація з'явилася в ХХ-му столітті і виявляє тенденцію до посилення. Синтез науки, техніки і технології, поява «великої науки» – нової широкої галузі наукової і науково-технічної діяльності, галузі прикладних досліджень і розробок, формування нового ідеалу науковості, тобто уявлень про стандарти наукового опису і пояснення, побудови й організації знань, доказовості та обґрунтування, – все це посилює антифундаменталістську тенденцію в сучасній професійній діяльності.

Це висуває нові й складні цілі й завдання перед системою освіти, наприклад: як навчити майбутніх фахівців ефективно діяти в ситуаціях, які не можна звести до сукупності фундаментальних положень або вивести з них, в яких істотними виявляються зовнішні відносно виділеної професійної галузі фактори; як навчити вирішувати проблеми в цих ситуаціях, які не спираються на надійний фундамент вихідних принципів.

Реалізувати ці цілі й завдання можливо лише на основі ІКТ. Розробники комп'ютерних навчальних систем ставлять перед собою відповідні завдання на базі систем штучного інтелекту. Розробляються методи навчання за допомогою

комп'ютерів, орієнтовані на ситуації, в яких людина розмірковує, не виходячи з первинних принципів.

Такий засіб навчання за допомогою комп'ютерів, як моделювання, заохочує того, хто навчається, висувати сміливі гіпотези в формі дій, що моделюють, а потім спостерігати за підтвердженням гіпотези. Перевага комп'ютерного моделювання над реальним досвідом у тому, що людина може переглянути свої гіпотези на основі власних спостережень.

Очевидно, що для висунення гіпотез про реальність, що вивчається, людині потрібна широка і різноманітна інформація. При цьому навіть сучасне наукове знання розглядається як таке, що де термінується не лише реальністю, а й соціокультурними умовами її вивчення. Висновки науки виявляються принципово залежними від соціально-економічних, культурно-історичних, світоглядних, соціально-політичних факторів.

Будь-яка компетентна професійна діяльність у сучасних умовах принципово невідривна від соціально-культурного контексту. Зв'язок із широким культурним контекстом у процесі навчання людини компетентній професійній діяльності можливий за допомогою ІКТ. Ці технології забезпечують доступ людини до величезних масивів різноманітної інформації, дозволяють цілеспрямовано її обробляти й використовувати для вирішення конкретних проблем у межах певної професії.

Сучасні інформаційні системи, бази і банки даних, що акумулюють інформацію про найрізноманітніші аспекти сучасного світу, забезпечують зв'язок процесу навчання з широким соціально-культурним контекстом діяльності сучасної людини. Той, хто навчається, може використовувати накопичену в сучасних банках і базах даних інформацію для здійснення соціально-культурної обумовленості процесу вирішення певних професійних проблем. Прикладом нині можуть слугувати технології «хмарних обчислень».

Отже, ІКТ дозволяють відобразити в процесі навчання такі глибинні характеристики сучасного світу, як гуманітаризація й гуманізація науки, тісний

зв'язок освіти з широким соціально-культурним контекстом. При цьому соціалізація інформаційних фондів нерозривно пов'язана з формуванням інформаційної культури суб'єктів інформаційної діяльності.

Під культурою суспільства загалом слід розуміти сукупність практичних, матеріальних і духовних цінностей, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства і людини і втілюються в результатах професійної діяльності. Одним із провідних компонентів культури взагалі нині стає інформаційна культура, яка формується під час професійної підготовки майбутніх учителів.

Професійна освіта, як зазначає С. Гончаренко, – це підготовка в навчальних закладах спеціалістів різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності в одній із галузей народного господарства, науки, культури; невід'ємна складова частина єдиної системи народної освіти. Зміст професійної освіти включає поглиблене ознайомлення з науковими основами й технологією обраного виду праці; прищеплення спеціальних практичних навичок і вмінь; формування психологічних і моральних якостей особистості, важливих для роботи у певній сфері людської діяльності. Термін «професійна освіта» розуміють і як сукупність знань, навичок і вмінь, оволодіння якими дає змогу працювати спеціалістом вищої, середньої кваліфікації або кваліфікованим робітником [51, с. 248].

Професійна підготовка – це процес, як зауважує Г. Аксенова, характерними ознаками якого є цілісність, диференційованість, поетапна організація. Підготовка, як і будь-яка діяльність, має програмно-цільове призначення. Серед цілей підготовки, як діяльності, що розкривається на різних рівнях, виділяються: розвиток мотиваційної готовності; змістове наповнення підготовки (визначається за її предметом); розвиток умінь. Автор робить висновок, що готовність до будь-якої діяльності поєднує в собі переконання, погляди, відносини, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, уміння, навички, установки особистості на певну поведінку [2, с.112].

Таким чином, у готовності, як результаті підготовки, що відображає її структуру, робиться акцент на мотиваційному компоненті (переконанні, поглядах, ставленні, мотивах, установці на певну поведінку); особистісному (почуттях, вольових та інтелектуальних якостях); змістовому (знаннях); процесуальному (уміннях і навичках). Л. Жереб'яцьєва, спираючись на теорії В. Ільїна і Г. Садчикової, визначає готовність викладача до професійної діяльності як поєднання спонукального (мотиваційного) та виконавського (процесуального) компонентів. Виходячи з цього, автор пропонує здійснювати підготовку викладача в напрямках формування мотиваційно-ціннісного, такого, що передбачає розуміння соціальної значущості предмета; змістового, що визначається автором, як компетентність; операційного – володіння технологією діяльності; особистісного – наукове мислення [77, с. 5].

Торкається проблеми формування професіонала-спеціаліста О. Семенов, яка вважає, що цей процес потрібно розглядати як «систему інтегральних змінних, що включають професійно-педагогічну спрямованість особистості, її теоретичну озброєність, а також наявність професійно значущих умінь, необхідних для спільної діяльності» [203, с. 137].

Отже, сутність процесу підготовки визначається як стан особистості, в структурі якої виділяється її спрямованість, теоретичні знання і професійно значимі уміння. Л. Нечаєва виділяє три етапи підготовки:

- I етап містить актуалізацію установки у формі лекцій, міжпредметних зв'язків;
- II етап – тренування умінь у формі тренінгу;
- III етап – закріплення навичок у формі педагогічної практики, введення студентів у професійне середовище спілкування [157, с. 8].

В іншій роботі сутність процесу підготовки визначається через поняття системи. Цей процес характеризується єдністю змісту, форм і методів, що утворюють систему підготовки. З точки зору функціонування цієї системи,

визначальним фактором є взаємозв'язок мотивів педагогічної діяльності, особистісних якостей, знань, педагогічних умінь. Тут, з точки зору умов організації підготовки, виділяється чотири етапи:

- а) досягнення готовності через формування мотивів, особистісних якостей, умінь;
- б) взаємозв'язок різних видів підготовки (психологічної і педагогічної);
- в) професійної самоосвіти;
- г) поетапне формування системи педагогічних умінь [103, с. 87].

У руслі діяльнісного підходу Л. Макарська розглядає підготовку як цілісний процес, що полягає у формуванні мотивації педагогічної діяльності закріплених у свідомості і поведінці теоретичних знань, практичних умінь і особистісних якостей. У структурному й змістовному плані підготовка представлена комплексом педагогічних впливів на особистість студента з метою формування в нього структуротворчих компонентів і ознак. Відповідно цьому, автором виділено основні напрями підготовки: розвиток професійної свідомості і самосвідомості (тобто розвиток позитивної мотивації, розширення знань); формування педагогічних умінь; спонукання до адекватної оцінки і самооцінки власного образу, власної поведінки [147, с. 98].

Узагальнюючи вищевикладене, можна сказати, що в більшості досліджень підготовка майбутнього вчителя-філолога розглядається як процес, цільовим призначенням якого є його професійна готовність. Крім мети, в процесі підготовки аналізуються: структура, що утворює його діяльність, етапи і форми організації, принципи підготовки і методи. Що стосується деяких досліджень процесу, відносно проблем професійно-педагогічного становлення, спостерігаються спроби замінити поняття «процес підготовки» поняттям «готовність до педагогічного процесу».

На наш погляд, такі підходи можуть бути виправдані лише в тому випадку, коли мова йде про структуру підготовки, оскільки готовність до педагогічної професії відображає всі компоненти процесу підготовки. Взагалі

готовність до педагогічного процесу можна розглядати з двох сторін:

— як стійку якість особистості;

— як стан.

Отже, результатом процесу підготовки є готовність як стійка характеристика особистості.

Особливістю готовності є те, що вона проявляється і формується в процесі діяльності і входить до неї складовою частиною. Тому ототожнення підготовки як процесу і готовності, як його результату й структурного компоненту, на наш погляд, є не зовсім правомірним. Сучасний напрям психолого-педагогічних досліджень у галузі підготовки викладача до діяльності орієнтований на закономірність, згідно з якою успіх цієї діяльності передбачає відповідність психологічної структури особистості, що здійснює діяльність, психологічній структурі самої діяльності. Ця закономірність вказує на те, що професійна підготовка повинна бути орієнтована на модель особистості майбутнього спеціаліста, яка відображає структуру його діяльності, а сам процес підготовки має відображати специфіку майбутньої професійної діяльності.

Професійна підготовка передбачає не лише діяльність викладача й студента, а й самостійну діяльність суб'єкта, самонавчання, засвоєння суб'єктом досвіду шляхом аналізу, осмислення й перетворення сфери діяльності, в яку він включений. Таким чином, на кожному етапі підготовки існує провідний вид діяльності, який і необхідно активізувати. Така підготовка направлена на досягнення ІК педагога-професіонала. В її структурі ми виділяємо функціональний, змістовний і оцінний компоненти.

На наш погляд, мету професійної підготовки можна досягнути, якщо виконати низку завдань:

— формування мотиваційно-ціннісного ставлення до спілкування в цілому і його структурних форм, зокрема;

- формування системи знань про спілкування взагалі і його культурні форми зокрема;

- розвиток умінь і навичок комунікації.

Ці завдання можуть бути реалізовані в тому випадку, якщо ми будемо впливати на всі сфери особистості (мотиваційну, інтелектуальну, поведінкову).

Таким чином, ми розглядаємо процес підготовки студентів ВПНЗ з формування ІК як процес, результатом якого є підвищення ІК майбутніх учителів-філологів. ІК є умовою формування педагога-професіонала. Процес формування ІК студентів має низку ознак, що характеризують педагогічний процес. Серед них виділимо:

- диференційованість;

- доцільність;

- поетапна організація і послідовність.

Формування ІК майбутніх учителів-філологів виступає однією з основних умов процесу виховання. Виходячи з того, що ІК характеризує якість інформаційної діяльності, ми приділяємо особливу увагу цьому процесу в системі педагогічного становлення майбутнього вчителя-філолога. Інформаційна діяльність постає як умова і засіб формування ІК. У процесі професійної підготовки студентів культивується ціннісне ставлення до інформаційної діяльності, висуваються вимоги, яким повинна відповідати комунікативна діяльність самого викладача.

ІК студента вдосконалюється в його професійній діяльності, на основі використання отриманих знань. Це можливо лише за умови, що ІК стане значущою якістю особистості, буде одним із критеріїв оцінювання і системою вимог до майбутнього вчителя-філолога.

Студент-філолог має формувати ІК як складову загальної культури. ІК пов'язана із соціальною природою людини. Вона є продуктом різноманітних творчих здібностей людини і виявляється в наступних аспектах:

- у конкретних навичках застосування технічних пристроїв (від телефону до персонального комп'ютера і комп'ютерних мереж);
- у здатності використовувати в своїй діяльності комп'ютерну інформаційну технологію, базовою складовою якої є численні програмні продукти;
- в умінні отримувати інформацію з різних джерел: як з періодичних видань, так і з електронних комунікацій, представляти її в зрозумілому вигляді і вміти ефективно використовувати її;
- у володінні основами аналітичної обробки інформації;
- в умінні працювати з різною інформацією;
- в знанні особливостей інформаційних потоків у своїй галузі діяльності [14, с. 199].

Слід виділяти три рівні що характеризують людину відносно області інформатики і обчислювальної техніки: комп'ютерну обізнаність, тобто первинне знайомство з комп'ютером, комп'ютерну грамотність і інформаційну культуру [31].

Комп'ютерна грамотність – це уміння читати і писати, рахувати і малювати, шукати інформацію і працювати з програмами на персональному комп'ютері [109].

Інформаційна культура – це перш за все проникнення в суть процесів обробки інформації, причому достатньо глибоке, щоб можна було легко й швидко вирішувати різні завдання на персональному комп'ютері, подібно тому, як істинно грамотна людина може вільно читати та писати [109].

Під проникненням у суть процесів обробки інформації розуміється уміння правильно сприймати різну інформацію, виділяючи в ній головне і відмітаючи другорядне, застосовувати різні види формалізації інформації, широко використовувати математичне й інформаційне моделювання для вивчення різних об'єктів і явищ, розробляти ефективні алгоритми й реалізовувати їх на персональному комп'ютері, аналізувати отримані

результати, проводити обчислювальні експерименти для перевірки правильності побудованих моделей.

Одним із найважливіших компонентів змісту інформаційної культури студентів-філологів є вміння користуватися автоматизованими інформаційними системами – системами збору, зберігання, переробки, передачі і представлення інформації, що базуються на електронній техніці і системах телекомунікації. Їх удосконалення і розвиток значно впливає на характер виробництва, наукових досліджень, освіти, культуру, побут, соціальні відносини. Це чинить як прямий вплив на зміст освіти, пов'язаний з рівнем науково-технічного прогресу, так і непрямий, пов'язаний із появою нових інформаційних і виробничих технологій, нових професійних умінь і навичок, потреба в яких різко зростає.

Вивчаючи дослід викладання інформатичних дисциплін у студентів-філологів, ми прийшли до висновку, що складовими інформаційної культури студентів у ВПНЗ є вміння вибирати і формулювати цілі, здійснювати постановку завдань, будувати інформаційні моделі процесів і явищ, що вивчаються, аналізувати інформаційні моделі за допомогою автоматизованих інформаційних систем і інтерпретувати отримані результати, передбачати наслідки ухвалених рішень і робити відповідні висновки, використовувати для аналізу процесів, що вивчаються, і явищ бази даних, знань, системи штучного інтелекту та інші сучасні інформаційні технології. При цьому важливими є вміння студентів упорядкувати, систематизувати, структурувати дані та знання, розуміти суть інформаційного моделювання, способи представлення даних і знань.

Важливою складовою інформаційної культури є здатність людини, що володіє необхідним інструментарієм, передбачати наслідки власних дій, вміння підпорядковувати свої інтереси тим нормам поведінки, яким необхідно слідувати на користь суспільства. Підтвердження важливості розглянутої складової є одним із визначень інформатики як науки про правила цілеспрямованої діяльності людини. Розглянуті компоненти основ

інформаційної культури мають загальноосвітнє значення в цьому відношенні.

Коло понять, які включає в себе поняття «інформаційна культура» є дуже широким і утворює універсальний тезаурус, актуальний для суспільства в цілому і для фахівця будь-якого профілю. Ось, наприклад, деякі з таких понять: інформаційна картина світу, інформаційний світогляд, інформаційний потенціал, інформаційний об'єкт, інформаційні процеси, інформаційна ситуація, інформаційні ресурси, інформаційні технології, інформаційна освіта, інформаційний простір, інформаційна поведінка, інформаційне право, інформаційний шум, інформаційний потік, інформаційне середовище, інформаційний лідер, інформаційні мови, інформаційні потреби і так далі. Цей список можна значно розширити, що і засвідчує інфраструктурну суть інформаційної культури і важливість її дослідження як специфічної інтелектуально-функціональної системи життєзабезпечення суспільства в цілому і кожної людини окремо.

Розглянемо найважливіші проблеми дослідження інформаційної культури, що визначає В. Шаповалов.

Пріоритетною є проблема формування тезауруса – системи інформаційних понять, що забезпечує загальне й спеціальне орієнтування особистості в навколишньому інформаційному середовищі. Тут першорядне значення мають кількісні та якісні характеристики людського знання, що забезпечують комфортність існування особистості в сучасних умовах, його рівні, стадії розвитку, можливості управління цим процесом.

Інша проблема – уміння здійснювати інформаційну діяльність: формулювати свої інформаційні потреби й запити, володіти стратегіями і алгоритмами оптимізованого інформаційного пошуку й аналізу інформаційних джерел, стискати й розгортати інформацію, вступати в різноманітні інформаційні контакти.

Ще одна проблема полягає в підготовленості особистості ефективно використовувати будь-які (традиційні й комп'ютерні) джерела інформації, бази

і банки даних.

Наступна проблема полягає в розумному регулюванні інформаційної поведінки людини в світлі вироблених суспільством етичних і правових норм.

Останньою важливою проблемою є проблема реалізації індивідуальності особистості в її інформаційній діяльності. Тип особистості, обдарованість, темперамент, умови виховання – все має значення для формування індивідуальної інформаційної культури, яка робить свій внесок в загальну інформаційну культуру людства [253].

У зв'язку з цим, істотні і специфічні завдання стають перед системою освіти, засобами масової інформації і комунікації, самоосвітньою діяльністю кожної соціально відповідальної людини.

Для вищих навчальних закладів (ВНЗ) соціальним замовленням інформаційного суспільства слід вважати вирішення проблеми формування та забезпечення рівня інформаційної культури студента, необхідного для роботи в конкретній сфері діяльності.

Під інформаційною культурою також розуміють роль соціальної, наукової та інших видів інформації і інформаційного забезпечення як у професійній діяльності, так і в плані загальнолюдських, гуманістичних цінностей; уявлення про основні способи і напрямки використання засобів інформатики, інформаційних технологій у розвитку суспільства. Виходячи з цього, С. Каракозов [99] вважає загальну інформаційну культуру складовою частиною базисної культури особистості як системної характеристики людини, що дозволяє їй ефективно брати участь у всіх видах роботи з інформацією: отриманні, накопиченні, кодуванні й переробці, у створенні на цій основі якісно нової інформації, її передачі, практичному використанні й такою, що включає грамотність і компетентність у розумінні природи інформаційних процесів і відносин, гуманістично-орієнтовану інформаційну ціннісно-смыслову сферу (прагнення, інтереси, світогляд, ціннісні орієнтації), розвинену інформаційну рефлексію, а також творчість в інформаційній поведінці і соціально-

інформаційній активності.

Виходячи з цих міркувань, вважаємо, що у процесі формування інформаційної культури у студентів-філологів разом із вивченням теоретичних дисциплін інформатичного напрямку, багато часу необхідно приділяти комп'ютерним інформаційним технологіям, які є базовими складовими їхньої майбутньої професійної діяльності. Причому, якість навчання повинна визначатися ступенем закріплених стійких навичок роботи в середовищі базових інформаційних технологій під час вирішення типових професійних завдань. Це досягається під час вивчення таких дисциплін, як «Основи роботи з персональним комп'ютером», «Мультимедійні засоби навчання», «Методика застосування комп'ютерної техніки для викладання загальноосвітніх дисциплін», «Інформаційно-комунікаційні технології в наукових дослідженнях».

У державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006-2011 роки», приділяється особлива увага інформатизації освіти як напрямку, пов'язаного з набуттям і розвитком інформаційної культури людини. Це, у свою чергу, ставить освіту в положення «об'єкту» інформації, де вимагається так змінити зміст професійної підготовки, щоб забезпечити майбутньому фахівцю не тільки загальноосвітні й професійні знання в галузі інформатики, але й необхідний рівень інформаційної культури.

Сучасний учитель-філолог має не лише володіти знаннями в галузі ІКТ, але й мати можливість доступу до інформаційних засобів підтримки його навчально-виховної, наукової і методичної діяльності. Такі засоби повинні бути спрямовані на вирішення конкретних дослідницьких і навчальних завдань (аналіз і переклад текстів, дослідження текстів, записаних в електронному форматі, виконання навчальних завдань) і на проведення наукових досліджень на базі великих масивів текстів. Учитель-філолог має володіти програмними, лінгвістичними та технічними засобами, що забезпечують потреби як студента, який навчається за філологічним напрямом, так і викладачів та дослідників цієї

галузі знань (лінгвістів, літературознавців, методистів і т. д.) [18, с. 17].

Вирішальним аспектом розвитку суспільства є наукова і культурна взаємодія, важливим засобом якої є ІКТ. Спеціалісти-філологи, які вивчають природну мову, що є основним засобом накопичення досвіду, формування, зберігання і передачі інформації, відіграють важливу роль у цій взаємодії. При цьому особливого значення набуває як лінгвістична і культурна компетентність тих, хто має здійснювати цю взаємодію, так і питання про те, наскільки спеціаліст-філолог готовий працювати в багатомовному й полікультурному інформаційному просторі.

Проте значна кількість учителів-філологів, навіть маючи доступ до інформації у мережі Інтернет, не володіють ІКТ та іноземними мовами, і в першу чергу, англійською. Таким чином, вони не можуть вільно сприймати обсяг інформації, що постійно збільшується, не можуть слідкувати за новими підходами до навчання, що розвиваються і постійно збільшуються. В той самий час, входження нашої країни в структуру об'єднаної Європи, яка вибрала англійську мову в якості мови міжнародного спілкування, інтерес до освітніх стандартів, прийнятих Радою Європи, що застосовуються у всьому світі, визначає необхідність створення спеціалізованих систем обробки багатомовної інформації, зокрема систем комп'ютерної підтримки навчання, у тому числі дистанційного, а також систем англо-українського машинного перекладу методичних і спеціальних текстів на допомогу викладачеві.

Досвід застосування комп'ютерних технологій для виконання завдань різних типів показує, що отриманий результат багато в чому залежить від того, наскільки правильно виконана автоматична обробка тексту. Інформаційні технології у галузі природної мови є необхідною умовою виконання багатьох завдань, які відносяться до ІКТ в цілому [17, с. 99].

Потреби, що постають перед суспільством, призводять до необхідності зробити інформацію активною, тобто забезпечити максимальне використання інформації на електронних носіях і сприяти розповсюдженню знань. Це

означає, що інформацію, отриману в мережі Інтернет, потрібно вміти відшукати, класифікувати, вміти відбирати з неї потрібні відомості, володіти вмінням складати резюме й анотації, зберігати їх у спеціалізованих, орієнтованих на конкретні потреби, інформаційно-пошукових системах, перекладати на іншу мову.

Реалії нової Європи вимагають спеціальних засобів підтримки спільної діяльності в умовах багатомовної комунікації, що, в свою чергу, ставить особливі вимоги до мовних інтерфейсів, до систем введення-виведення інформації мовою конкретного користувача незалежно від мови джерела, до систем, що дозволяють працювати без використання клавіатури.

Ці потреби вимагають забезпечення повної багатомовності інформації на всіх етапах її існування, що можна забезпечити створенням систем генерації і підтримки багатомовної інформації, локалізації даних і програмного забезпечення, практичних систем автоматичного (машинного) перекладу та комп'ютерних навчальних систем.

У світі глобальної інформації в умовах відкритої і мультимовної наукової комунікації та розвитку засобів безперервного й відкритого навчання виникає ціла низка завдань, вирішення яких пов'язане з якістю та практичним застосуванням різних інформаційних технологій, пов'язаних з аналізом текстів і усним мовленням. До таких завдань відносяться:

— автоматизований пошук, отримання й збагачення інформації та знань із різних мультимедійних, багатомовних джерел і джерел, пов'язаних із комунікацією різних учасників;

— міжмовне або багатомовне отримання, презентація та поширення інформації;

— автоматичне виявлення й «відстеження» тем і проблем, що виникають із неструктурованих мультимедійних даних;

— використання джерел знань для того, щоб полегшити доступ до знань

(одно- і багатомовні лексикони, тлумачні та енциклопедичні словники, тезауруси, енциклопедії тощо);

— підтримка взаємодії людини і комп'ютера у формі питань та відповідей або людей за допомогою комп'ютера як посередника для отримання знань із джерел різної природи, структури й складу;

— підтримка дистанційного навчання в системах відкритої освіти, що включає автоматизоване тестування рівня знань, розробку електронних підручників і діалогових навчальних систем;

— створення інтелектуальних засобів для підтримки автоматизованого ведення бібліографічної роботи, аналізу та розуміння документів для того, щоб забезпечити можливість доступу до інформації різних експертів або груп експертів;

— моделювання знань, надій, планів, потреб і намірів користувачів на основі аналізу їх вимог до різних систем, створених ними продуктів та взаємодії з комп'ютером;

— забезпечення можливості усного діалогу з комп'ютером, підтримки аналізу і породження усної мови [285].

Для виконання кожного із цих завдань окремо або в сукупності необхідна розробка не лише структури відповідного інформаційного освітнього простору, але й засобів реалізації конкретних функцій системи його підтримки і використання. Вибрані в кожному конкретному випадку засоби визначають наповнення системи підтримки від простих термінологічних ресурсів (доступу до різноманітних одно- і багатомовних навчальних посібників, навчальних систем, словників, які знаходяться як у пам'яті комп'ютера, так і в мережі) до більш складних систем. До таких систем належать системи пошуку й обробки інформації, машинного перекладу, електронні підручники і навчально-методичні комплекси, системи спеціалізованих граматик для предметних галузей тощо.

Крім того, ці засоби повинні включати в себе системи репрезентації даних для можливого видання підготовленої інформації.

Результати, отримані протягом багаторічних досліджень з автоматичної переробки текстів у колишньому СРСР, США, Західній Європі, Японії і Китаї дають можливість сформулювати основні теоретичні, технологічні й прагматичні принципи, на основі яких слід формувати засоби роботи з філологічною інформацією в сучасному вищому навчальному закладі [179, с. 55].

Слід мати на увазі, що основні дослідження, які стосуються створення засобів роботи з філологічною інформацією, відносяться до періоду універсальних комп'ютерів, і, відповідно, завжди розглядалася можливість функціонування таких засобів у рамках спеціалізованої системи переробки текстової інформації. Масовий перехід на використання персональних комп'ютерів вимагає особливого підходу до цих засобів, оскільки персональний комп'ютер дає можливість конкретному користувачеві організувати своє власне робоче місце, яке повинно мати специфічні функції обробки текстів. При цьому користувач має уявляти собі як можливості та особливості функціонування комп'ютерних технологій загалом, так і умови реалізації конкретних функцій [17, с. 30].

Комп'ютерні засоби роботи з філологічною інформацією повинні являти собою ієрархічну системну програмних модулів, кожний із яких здійснює конкретну операцію з переробки тексту і може функціонувати як незалежно, так і в комплексі з іншими. Т. Карамішева визначає наступні операції для розробки таких програмних модулів:

— розпізнавання мови, на якій написаний той чи інший текст у потоці інформації (таке розпізнавання може здійснюватись як на основі сформульованого раніше і заданого в системі списку мов, так і в ситуації теоретично нескінченного набору можливих мов, з яких вибираються тексти на задалегідь визначених користувачем мовах). Ця функція може реалізовуватись як у письмовому тексті, так і в усному мовленні;

— індексування тексту, яке зводиться до розпізнавання його основного змісту, і відповідно, тематики: цей процес може здійснюватись як по відношенню до заздалегідь визначеного списку тематичних галузей, так і у вигляді отримання лексичного індексу, тобто набору ключових слів, які визначають основну тему тексту;

— інформаційний пошук, завданням якого є здобуття інформації за запитом користувача із бази даних. Ці запити можуть бути постійними або можуть змінюватись у залежності від потреб в інформації конкретної людини;

— реферування (анотування) тексту, яке полягає в стисненні тексту (з коефіцієнтом стиснення, який задає користувач) до набору найбільш інформативних речень, а також у виконанні найпростіших експертних функцій;

— машинний переклад текстів, який може бути здійснений у двох версіях. У межах перекладача для отримання високоякісного перекладу, жорстко орієнтованого на предметну галузь, завдання користувача і тип документації. По-друге, підсистема може бути інструментом користувача, який не знає іноземної мови, який може дуже швидко і з невеликими витратами отримати приблизний (грубий) переклад текстів у галузі знань, що його цікавить, переклад, достатній для розуміння інформації, що передається в тексті іноземною мовою;

— розпізнавання і синтез усного мовлення, які забезпечуються розробкою систем усного введення-виведення і є необхідним інтерфейсом для практичних експертних і довідкових систем;

— автоматизоване створення словників, яке полягає в комп'ютерній підтримці лексиконів (резидентних, автоматичних, і спеціалізованих словників) для різних галузей знань. Сюди також можна віднести виконання задач, що стали вже рутинними, з підготовки частотних, алфавітних, зворотних словників, списків машинних зворотів, конкордансів тощо;

— автоматизоване створення документів певної структури і змісту, що

здійснюється за допомогою комп'ютера на формалізованому варіанті природної мови;

— підтримка навчання рідної (іноземної мови) за допомогою комп'ютера. Це створення контролюючих, тестувальних і лінгвістичних автоматів, що навчають. Необхідно відмітити, що саме ці завдання є найскладнішими, оскільки вимагають моделювання спонтанного діалогу природною мовою, що, в свою чергу, визначає необхідність створення надзвичайно складних систем аналізу і розуміння природної мови [100, с. 54].

Сучасна система вищої філологічної освіти не володіє всіма переліченими вище засобами у необхідному обсязі, а майбутні вчителі-філологи недостатньо підготовлені до використання ІКТ у своїй професійній діяльності, тому сьогодні потрібно визначити ті функції і види діяльності, які дійсно доцільно моделювати за допомогою комп'ютерних засобів і систем, що, в свою чергу, підвищить рівень ІК студентів і буде сприяти подальшому вдосконаленню рівня вищої професійної освіти вчителів-філологів.

Формування ІК є однією з головних завдань сучасного суспільства, оскільки:

— по-перше, вона визначає соціально необхідний рівень інформованості індивіда, який відповідає рівню розвитку суспільства;

— по-друге, вона формує систему ціннісних орієнтацій, яка виявляється у відборі циркулюючої інформації, її оцінкою, критичному осмисленні;

— по-третє, інформаційно-культурне середовище сприяє засвоєнню індивідом знань і цінностей у формі переважаючих в дану епоху стереотипів;

— по-четверте, безпосереднім помічником у становленні та вихованні ІК студента сьогодні виступають нові інформаційні технології, володіння якими стає складовою інформаційного суспільства і сприяє найбільш повному розкриттю особистості у всіх видах діяльності, включаючи професійну.

Термін «формування» є однією з основних категорій педагогіки і

психології, але серед дослідників немає єдиного розуміння в його визначенні. Зустрічаються прямо протилежні визначення цього поняття. Наприклад, формування як зміна особистості під впливом зовнішніх факторів і формування як власне розвиток особистості [180, с. 108].

Підкреслюючи, що при будь-якому з запропонованих розумінь даний термін стає непотрібним, таким, що дублює інші, чіткіші у визначенні феномени (виховання, соціалізація, розвиток), С. Поляков пропонує зберегти словосполучення «формування особистості», залишивши за ним максимально широкий сенс – різні зміни, новоутворення, ускладнення особистості без зазначення джерел цих змін [184, с. 48]. Для цілей нашого дослідження цей підхід видається найбільш відповідним, тому що він дозволяє розглядати відразу чотири процеси:

- якісні зміни, що відбуваються в особистості;
- вплив внутрішніх факторів на ці зміни;
- зовнішні впливи;
- взаємовплив внутрішніх факторів і зовнішніх умов і їх вплив на особистість.

Близьку точку зору висловлює А. Кочетов. Він зазначає, що суб'єктні процеси формування особистості – це синтез способу життя, способу мислення і образу «Я». Ці процеси визначають життєвий досвід і вид активності особистості. Зовнішнє і внутрішнє регулювання становлення і розвитку особистості узагальнює всі процеси розвитку особистості. Разом же синтез усіх внутрішніх і зовнішніх змін «Я» і є формування цілісної особистості [129].

Формування – це процес створення, надання певної форми, завершеності чому-небудь [164].

Отже, під формуванням ІК майбутнього вчителя-філолога будемо розуміти гуманізацію ціннісних орієнтацій і позицій, оволодіння універсальними способами пізнання, взаємодії, взаємовідносин, діяльності в

інформаційному середовищі, освоєння способу життя на інформаційній основі, практичної діяльності зі створення, збереження, обробки, поширенню і використанню інформації як об'єкта культури.

Для аналізу результативності даного процесу виділяємо критерії та показники сформованості ІК майбутніх-учителів філологів, що представлені в Таблиці 1.1.

При визначенні показників сформованості ІК майбутніх учителів-філологів відносно мотиваційно-ціннісного критерію увагу акцентовано на рівні сформованості соціальнозначущих мотивів, засвоєнні студентами норм і правил інформаційної діяльності та взаємодії, ступені усвідомлення соціальної сутності інформації та інформаційної діяльності.

Відносно когнітивного критерію ми акцентували увагу на рівні сформованості інформаційного стилю мислення, на широті знань у сфері ІК сучасного інформаційного суспільства, на рівні знань про себе, свої сильні і слабкі сторони, способи їх використання та компенсації.

Таблиця 1.1

Критерії та показники сформованості ІК у майбутніх учителів-філологів

Критерії	Показники		
Мотиваційно-ціннісний	Рівень сформованості соціальнозначущих мотивів, засвоєння студентом норм і правил інформаційної діяльності та взаємодії.	Ступінь усвідомлення соціальної сутності інформації та інформаційної діяльності, їх діалогічності.	Гнучкість і різноманітність критеріїв оцінки інформаційних явищ з точки зору соціально-педагогічної значущості.
Когнітивний	Рівень сформованості інформаційного стилю мислення.	Широта знань у сфері ІК сучасного інформаційного суспільства.	Рівень знань про себе, свої сильні і слабкі сторони, способи їх використання та компенсації.

Інструментально-діяльнісний	Рівень володіння засобами спілкування та інформаційної діяльності.	Оволодіння навичками та уміннями з метою виконання діяльності.	Ступінь засвоєння й оперування здоров'язберігаючими технологіями у роботі з інформацією.
Конативний	Рівень відповідності поведінки нормам і правилам інформаційної діяльності та взаємодії.	Ступінь усвідомленості та відповідальності у виборі мети власної інформаційної діяльності та засобів її досягнення.	Ступінь активності та самостійності у досягненні власної мети інформаційної діяльності, оцінці інформаційних явищ і процесів.

Відносно інструментально-діялісного критерію увагу акцентовано на рівні володіння засобами спілкування та інформаційної діяльності, оволодінні навичками та уміннями з метою виконання діяльності, ступені засвоєння й оперування здоров'язберігаючими технологіями у роботі з інформацією.

Запропонований нами конативний критерій уможливив визначити рівень відповідності поведінки нормам і правилам інформаційної діяльності, ступінь усвідомленості та відповідальності у виборі мети власної інформаційної діяльності та засобів її досягнення, ступінь активності та самостійності у досягненні студентами власної мети інформаційної діяльності, оцінці інформаційних явищ і процесів.

Отже, запропоновані критерії і показники сформованості ІК майбутніх учителів-філологів являють собою когнітивну карту діяльності студентів, яка дозволяє ефективно зреалізувати їх повноцінну пізнавальну діяльність з повнотою всіх структурних компонентів.

Виділяємо три рівні сформованості інформаційної культури особистості (Таблиця 1.2).

Для низького рівня сформованості ІК майбутніх учителів-філологів характерна несформованість у них системи інформаційних потреб і мотивів, відсутність інформаційного стилю мислення, відсутність знань у сфері ІКТ, низька значущість власної інформаційної діяльності.

Для середнього рівня характерна слабка сформованість систем інформаційних потреб і мотивів, слабка сформованість інформаційного стилю мислення, середня ступінь усвідомлення інформаційної діяльності, достатні знання інформаційних джерел, пошук загальних підстав для інформаційного спілкування, але слабке вміння оцінювати інформацію.

Для високого рівня сформованості ІК майбутніх учителів-філологів характерна сформованість системи інформаційних потреб та їх інтересів, високий рівень сформованості соціально значущих мотивацій, сформованість інформаційного стилю мислення, висока ступінь усвідомлення соціальної сутності інформації та інформаційної діяльності, глибокі знання інформаційних джерел, вільне володіння комп'ютерними технологіями, самостійність у власних оцінках і судженнях щодо інформаційних явищ і процесів.

Таблиця 1. 2

Критерії та рівні сформованості інформаційної культури та їх характеристики

	Низький	Середній	Високий
Мотиваційно-ціннісний	Несформованість системи інформаційних потреб і мотивів, відсутність ціннісних орієнтацій та ідеалів, невпевненість в адекватності власних поглядів у соціальній практиці, низький рівень сформованості соціально значущих мотивів, засвоєння суб'єктом норм і правил інформаційної діяльності та взаємодії, відсутність критеріїв оцінки інформаційних явищ із точки зору педагогічної значущості, пасивність у досягненні поставлених цілей або їх відсутність.	Слабка сформованість системи інформаційних потреб і мотивації, ціннісних орієнтацій і ідеалів, недостатня впевненість в адекватності власних поглядів у соціальній практиці, середній рівень сформованості соціально значущих мотивів, засвоєння суб'єктом норм і правил інформаційної діяльності та взаємодії, відсутність гнучкості й різноманітності критеріїв оцінки інформаційних явищ з точки зору соціальної значущості, розгляд поставлених цілей і можливостей їх досягнення з точки зору соціальної значущості та безпеки для здоров'я.	Сформованість системи інформаційних потреб та інтересів, ціннісних орієнтацій і ідеалів, впевненість у адекватності власних поглядів у соціальній практиці, високий рівень сформованості соціально значущої мотивації, засвоєння суб'єктом норм і правил інформаційної діяльності та взаємодії, гнучкість і різноманітність критеріїв оцінки інформаційних явищ з точки зору соціальної значущості, розгляд поставлених цілей і можливостей їх досягнення з точки зору педагогічної значущості і безпеки для здоров'я.

Когнітивний	Відсутність інформаційного стилю мислення, недостатнє усвідомлення соціальної сутності інформації та інформаційної діяльності, їх діалогічності, низький рівень знань про себе, свої сильні і слабкі сторони, способи їх використання і компенсації, труднощі при відборі інформації в умовах її нестачі і надмірності, слабе володіння методами аналітико-синтетичної обробки інформації, нерозвиненість інформаційних контактів, відсутність критичної оцінки інформації, недостатня кількість засвоєних ідей і понять, несформованість індивідуального тезауруса.	Слабка сформованість інформаційного стилю мислення, середня ступінь усвідомлення соціально-педагогічної сутності інформації та інформаційної діяльності, їх діалогічність, середній рівень знань про себе, свої сильні і слабкі сторони, способи їх використання і компенсації, усвідомлене сприйняття інформації, недостатнє уміння оцінювати різні відомості, слабе вміння критично оцінювати інформацію, недостатнє володіння методами аналітико-синтетичної обробки інформації, недостатня сформованість власного індивідуального тезауруса.	Сформованість інформаційного стилю мислення, вільне володіння методами аналітико-синтетичної обробки інформації, висока ступінь усвідомлення соціальної сутності інформації та інформаційної діяльності, їх діалогічності, вміння критично оцінювати інформацію, високий рівень знань про себе, свої сильні і слабкі сторони, способи їх використання та компенсації, індивідуального тезауруса.
-------------	--	--	--

Продовж. табл. 1.2

Інструментально-діяльнісний	Недостатнє знання інформаційних джерел, відсутність знань у сфері ІК сучасного суспільства, знайомство з алгоритмами інформаційної діяльності, невміння використовувати отриману інформацію; навички володіння комп'ютером в стадії формування, уривчасті відомості про сильні та слабкі сторони власної професійної діяльності; відсутність самостійності у професійному виборі, низька значущість власної інформаційної діяльності.	Достатні знання інформаційних джерел, недостатня широта знань у сфері ІК сучасного суспільства, знання алгоритмів оптимізованого пошуку інформації, вміння ефективно використовувати інформацію при вирішенні інформаційних задач: добре володіння комп'ютерними технологіями. Середня ступінь самостійності й активності в професійно-орієнтуючій діяльності.	Глибокі знання інформаційних джерел, знання у сфері ІК сучасного суспільства, індивідуальний стиль інформаційної діяльності; особиста інформаційна база, пошук нових способів вирішення завдань, з урахуванням раціональних, етичних та естетичних аспектів; вільне володіння комп'ютерними технологіями. Високий ступінь самостійності у професійно-орієнтуючій діяльності.
-----------------------------	---	--	--

Когативний	Відсутність саморегуляції поведінки в сфері інформаційних відносин, невідповідність поведінки нормам і правилам інформаційної діяльності та взаємодії неоформленість мети своєї інформаційної діяльності, використання соціально неприйнятних засобів її досягнення, нестійкість переконань і позицій в ситуації конфлікту цінностей і мотивів, безапеляційність в відстоюванні власної позиції без співвіднесення її з іншими точками зору, неволодіння суб'єктів інформаційної діяльності прийомами творчого саморозвитку, залежність від чужого впливу в оцінках та судженнях щодо інформаційних явищ і процесів.	Недостатньо осмислене володіння власною поведінкою, середній рівень відповідності поведінки нормам і правилам інформаційної діяльності та взаємодії, довільна саморегуляція поведінки у сфері інформаційних відносин, свідомість і відповідальність у виборі мети власної інформаційної діяльності та соціально прийнятних засобів її досягнення, здатність активно відстоювати власні переконання і позицію в ситуації конфлікту цінностей і мотивів, співвіднесення власної позиції з іншими точками зору, пошук загальних підстав для інформаційного спілкування, слабе володіння прийомами творчого саморозвитку, недостатня самостійність у власних оцінках і судженнях щодо інформаційних явищ і процесів.	Свідоме управління власною поведінкою, високий рівень відповідності поведінки нормам і правилам інформаційної діяльності та взаємодії прогнозування на рівні передбачення результатів своїх дій, довільна саморегуляція поведінки у сфері інформаційних відносин, усвідомленість і відповідальність у виборі мети своєї інформаційної діяльності та соціально прийнятних засобів її досягнення, здоров'язберігаюча поведінка, здатність активно відстоювати власні переконання і позицію в ситуації конфлікту цінностей і мотивів, співвіднесення своєї позиції з іншими точками зору, пошук загальних підстав для спілкування, володіння прийомами творчого саморозвитку, автономність і самостійність у власних оцінках і судженнях щодо інформаційних явищ і процесів.
------------	--	--	---

Підводячи підсумок, відзначаємо, що вивчення проблеми формування ІК майбутнього учителя-філолога є актуальною потребою теорії і практики професійної освіти.

Під інформаційною культурою особистості розуміємо її складну системну якість, що становить упорядковану сукупність гуманістичних ідей, ціннісно-смыслових орієнтацій, власних позицій і властивостей особистості й проявляється в реалізації універсальних способів пізнання, взаємодії, взаємовідносин, діяльності в інформаційному середовищі, в готовності людини до освоєння способу життя на інформаційній основі та до практичної діяльності зі створення, збереження, обробки, поширення та використання інформації як об'єкта культури. Структурно вона являє собою синтез тісно взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-

ціннісного, когнітивного, інструментально-діяльнісного, конативного. Дані компоненти знаходяться між собою в діалектичній єдності та взаємозв'язку. Мотиваційно-ціннісний, когнітивний та інструментально-діяльнісний компоненти відображають основні психічні сфери особистості, а конативний компонент є зовнішнім вираженням сформованості її ІК.

Отже, формування ІК майбутнього вчителя-філолога розуміємо як цілеспрямований процес формування лінгвістичної культури особистості та оволодіння нею універсальними способами пізнавальної діяльності в інформаційному середовищі з метою ефективного опрацювання інформаційних ресурсів.

1.3 Модель формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів у вищому педагогічному навчальному закладі

Нині відбувається перехід до нових, найбільш оптимальних психолого-педагогічних систем, технологій навчання: перетворення студента з об'єкта на самостійного суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності. Такі зміни в суспільстві, в системі освіти і підготовки фахівців, у всьому нашому життєвому укладі ускладнені тим, що вони вимагають змін у підготовці викладацьких кадрів [126].

Ми розуміємо педагога як людину, яка отримала не лише спеціальну педагогічну освіту і навчає певному предмету, а й постійно відчуває себе на вістрі суспільних проблем, людину не тільки розумну, а й таку, яка володіє духовним високоморальним стрижнем сенсу життя, яка вірить у можливість досягнення життєвих цілей; людину, що виконує найважливішу соціальну функцію – зв'язок часів і спадкоємність поколінь, в основі якої багатовікова і багата культурними традиціями історія, заснована на духовному, моральному вихованні. Істинний педагог – це не стільки той, хто йде в ногу з сьогоденням, скільки той, хто випереджає його, моделюючи у своїй діяльності завтрашній день.

Професійно-педагогічне формування майбутнього педагога трактують через поняття «професійна готовність». Аналіз психолого-педагогічної літератури з цієї проблеми показав, що актуальність поняття «готовність» фахівця до професійної діяльності полягає в засвоєнні ним повного складу спеціальних знань і умінь, професійних дій і соціальних відносин, сформованості і зрілості професійно значущих якостей особистості [1; 46; 148]. Поняття «готовність» до виконання будь-якої діяльності, незважаючи на його широту значення, має неоднозначну психолого-педагогічну інтерпретацію. З одного боку готовність визначають як умову успішного виконання діяльності, як виборчу активність, що налаштовує організм, особистість на майбутню діяльність, як активний стан особистості, що забезпечує її самореалізацію в підготовці та вирішенні певних завдань на основі власного досвіду, вважають її не тільки передумовою, а й регулятором діяльності. З іншого боку готовність визначають як сукупність якостей і властивостей особистості. Це цілісна система властивостей особистості, інтегральна якість особистості, структурована система якостей особистості [38].

На думку професора С. Архангельського, готовність педагога відображається в умінні добре, майстерно подати свій предмет, доступно, глибоко викладати навчальну інформацію, захоплювати потребою знань, збуджувати в учнів працьовитість і завзятість, прагнення самостійно знаходити розв'язання наукових задач, розвивати ширину їхніх поглядів і гнучкість мислення [10].

Цікаве, на нашу думку, трактування досліджуваного поняття дає В. Сластьонін, який у своїх дослідженнях професійної готовності підкреслює роль педагогічної дії як вихідного компонента оволодіння спеціальними вміннями. Це може стати головним критерієм ефективності якості будь-якої професійної діяльності, до якої зараховуються вміння: спостерігати й оцінювати педагогічні явища в умовах процесу навчання, їх перспективність; аналізувати факти педагогічної діяльності, їх індивідуальний зміст у

взаємозв'язках з іншими елементами; бачити і практично використовувати можливості, закладені в конкретних видах діяльності учнів; розвивати в собі здібності адаптації до тих або інших умов діяльності в мінливих обставинах; володіти мистецтвом професійної виразності як одного з компонентів педагогічної техніки [216, с. 311; 221, с. 99].

Нам імпонує позиція Л. Насиновської, яка бачить в основі змісту готовності до педагогічної діяльності чотирьохкомпонентну модель: а) особистісна готовність, що включає в себе усвідомлення педагогом власного способу життя, побудови своєї реальної програми згідно з обраним способом життя, вирішення щоденних ситуацій з позиції соціально-психологічної освіти; б) апперцептивно-аксіологічний компонент сприяє виявленню педагогом ціннісного змісту в предметності навколишнього світу; в) когнітивний компонент, що припускає наявність теоретичної готовності, яка має систему педагогічних і психологічних знань і умінь; г) організаційний компонент – уміння педагога включати студентів в активну різноманітну діяльність, виявляти проблемні ситуації [11].

Діяльність, що забезпечує бажану результативність процесів навчання, формування, виховання та розвитку людини, сьогодні визначається як педагогічна технологія. Організація та керівництво педагогічним процесом може вивчатися, прогнозуватися і проектуватися за допомогою моделей, а здійснюватися за допомогою розробки, адаптації, апробації та виявлення в практиці ефективності певної педагогічної технології. Процеси технологізації і моделювання будь-яких напрямів функціонування педагогічної діяльності визначають один із сучасних аспектів організації та керівництва в педагогічному процесі [35; 112].

Модель (від лат. *Modulus* – міра) – зразок чогось, що дозволяє виявити (розкрити) характеристики пропорційності елементів і специфіку їх взаємозв'язків у будь-якій системі, що визначає сутність досліджуваного об'єкта. Модель – система об'єктів або знаків, що відтворює властивості

оригіналу. Створення спрощених моделей системи – засіб перевірки істинності та повноти теоретичних уявлень у різних галузях знання. Модель – опис, що відображає реальність до рівня абстракції, тобто якийсь ідеальний образ. Модель – будь-який образ; зображення, опис, схема якого-небудь (процесу або явища), що використовується як заступник, замітник. Модель – навмисно обмежений вибір характеристик досліджуваного об'єкта, обумовлений метою дослідження та парадигмою конкретної наукової дисципліни. Модель (зразок, прообраз) – замітник досліджуваного об'єкта, система елементів – знаків, що відтворює властивості оригіналу. Моделі дозволяють відображати найсуттєвіші, стійкі властивості об'єктів, щодо яких є принципово неповні знання [54].

Між моделлю та об'єктом повинна існувати подібність фізичних і функціональних характеристик «поведінки». Модель може виконувати свою роль, коли ступінь її відповідності об'єкту визначена досить строго. Моделі можуть представляти деякі властивості об'єкта (інформаційна модель), або виконувати їхні функції (функціональна модель) і т.п. [119].

Вивчення своєрідності будь-якого об'єкта, його вихідного стану, прихованого потенціалу розвитку (можливості розгортання системи зовнішніх і внутрішніх відносин, прогнозування їхнього характеру) вимагає розробки індивідуальної моделі, що відповідає принципам системності, цілісності (виділення системоутворюючого елемента системи, її підсистем, потенціалу розвитку будь-якого елемента, визначення структурної ієрархії елементів, їхньої пропорційності, своєрідності форм та ін.).

Модель – об'єкт, призначений не тільки для вивчення наявних і потенційних можливостей предмета пізнання, це також образ бажаного, потрібного в реальному втіленні [54].

Поняття *модель навчання* у нашому дослідженні використовується в інструментальному значенні як позначення схеми або плану дій педагога в навчальному процесі. Її основу складає діяльність тих, кого навчають, яку

організує, вибудовує викладач .

Модель навчання характеризують три основні ознаки:

- педагогічна спрямованість (очікувані результати);
- форма організації навчального процесу (характер взаємодії викладача й тих, кого навчають, співвідношення та характер ролей викладача й тих, кого навчають, типові способи реагування викладача на дії тих, кого навчають);
- послідовність етапів навчання в часовому вимірі.

Поняття «модель навчання» відрізняється від найбільш близького до нього поняття «метод навчання» в таких аспектах:

— характеристика навчання ґрунтується на цілісній картині діяльності тих, кого навчають (наприклад, навчання як технологічний процес, навчання як гра, навчання як дискусія тощо);

— враховується не лише логіко-змістова сторона навчання (мета навчання, єдність викладання та навчання тощо), але і його динаміка, розгортання в часі [192].

У своїй монографії В. Биков подає ґрунтовне поняття моделі освітнього середовища, яка, відображає такі суттєві складові освітнього середовища, які визначально впливають на специфіку процесу здобуття освіти в часі і просторі, на характер здійснення навчально-виховного процесу, на можливості формування і використання ефективного з психолого-педагогічної точки зору, навчального середовища і зрештою на якість освіти, що надається [17].

У зв'язку з тим, що актуальною є підготовка майбутніх педагогів до оволодіння інформаційним простором [123], розглянемо поняття «модель освітнього середовища». Подамо деякі поняття самого терміну «середовище» (оточення, світ, сфера, простір).

Термін «простір» походить від англійського слова «Environment» (оточення, навколишнє середовище, простір, умови), з'явився в зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях наприкінці ХХ століття. Так, С. Вапнер

писав про особистісний простір. Ф. Вернон вважав, що інтелект залежить як від індивідуальних генетичних особливостей, так і від стимулюючого або гальмуючого впливу оточуючого інформаційного простору.

Освітній простір – це сфера освітньої галузі, що найбільшою мірою визначає рівень розвитку людини, суспільства, галузі, нації й держави, відтворює і нарощує її інтелект, духовний та екологічний потенціал [96].

Освітній простір, наявний у будь-якій конкретній інфосфері не лише в умовах комп'ютеризованого навчання, містяться такі основні компоненти, як формування баз даних, баз знань та їх наповнення відповідною інформацією із певної предметної галузі діяльності людини. Вміння інтегрувати різні бази даних і знань характеризують здатність студента не лише використовувати їх, а й створювати нову інформацію, яку прийнято називати банками даних і банками знань.

Інформаційне суспільство – це суспільство економіки знань. Воно невідривно пов'язане із потребою кожного громадянина в постійному оновленні знань. Девіз «освіта на все життя» переходить у новий принцип – «освіта протягом усього життя». Найважливішою складовою частиною нової парадигми освіти стала ідея її неперервності, спрямована на подолання суперечностей між стрімким темпом зростання знань в сучасному світі із обмеженими можливостями їхнього засвоєння людиною в період навчання. Ця суперечність змушує заклади освіти формувати вміння навчатись, здобувати інформацію, вилучати з неї необхідні знання. Для цього педагог має не лише сам володіти основами інформаційних знань і умінь, а й бути готовим транслювати їх, формуючи інформаційну культуру особистості.

Слід відмітити, що інформаційна культура особистості нині розвивається в процесі використання ІКТ при вирішенні завдань, поставлених для досягнення мети діяльності. В процесі роботи в Інтернеті студенти навчаються організовувати пошук інформації, необхідної для вирішення завдань, із багатьох джерел (незалежно від місця їх розташування), працювати з

відібраною інформацією, структурувати її, систематизувати, узагальнювати і представляти у вигляді, зрозумілому іншим. Уміння студента використовувати відповідним чином увесь набір інформаційних технологій у своїй діяльності впливає на розвиток ним своєї власної інформаційної культури.

У ряді психологічних учень, насамперед гуманістично орієнтованих, як фактори, що визначають розвиток особистості, прийнято виділяти, крім середовища та генотипу, третій фактор – «активність особистості». Не варто заперечувати вплив активності особистості на процес власного розвитку. Термін «освітнє середовище» міцно увійшов в ужиток вітчизняних психологів, педагогів в кінці ХХ століття. У сучасному світі все послідовніше усвідомлюється, що освіту особистості не слід ототожнювати з освоєнням спеціальних навчальних програм під керівництвом педагогів. Освіта – це підсумок дії широкого спектра різномірних факторів. У наш час освіта вже не пов'язується тільки з діяльністю спеціальних соціальних інститутів: дитячих садків, шкіл, коледжів чи університетів. Уже саме поняття «освітнє середовище» включає факт множинності впливів на особистість і обіймає широкий спектр факторів, що визначають виховання, навчання і розвиток особистості.

А. Савенков вважає, що вихідною підставою для розуміння змісту терміну «освітнє середовище» слугує уявлення про те, що психічний розвиток людини в процесі її навчання слід розглядати в контексті «людина – довкілля». Під освітнім середовищем при цьому автор розуміє систему педагогічних і психологічних умов і впливів, які створюють можливість для розкриття як уже наявних здібностей і особистісних особливостей тих, хто навчається, так і інтересів та здібностей, які ще не проявилися [198].

Ідея про те, що розвиток і функціонування освітнього середовища закономірно залежить від особливостей культурно-історичного контексту, є аксіомою. Освітнє середовище – невід'ємна частина культури. Для того, щоб підкреслити факт орієнтації освіти на характер і цінності культури в сучасних

гуманітарних науках, при моделюванні освітніх систем обговорюється «принцип культуровідповідності». Варто підкреслити тісний зв'язок освіти з загальними процесами, що відбуваються в різних сферах культури. Цей тісний зв'язок існував завжди. Факт її усвідомлення і прийняття в якості керівництва до дії – відносно недавнє придбання суспільної свідомості. Важливою характеристикою у цьому зв'язку є те, що він є двостороннім: будь-які зміни в культурі автоматично призводять до змін освітнього середовища, а зміни в освіті нерідко досить суттєво впливають на перебіг загальнокультурних процесів.

Розглянемо найбільш виражені особливості розвитку сучасної культури. У цьому зв'язку цікавою є концепція культури французького культуролога А. Моля [152]. Розроблена в 70-ті роки ХХ століття, вона відображає сучасний стан справ. Автор ділить культуру на індивідуальну й соціальну, традиційну й сучасну. Традиційна культура, на його думку, передбачає деяку ієрархію – упорядкування ідей у розумах людей. Вона спирається на існування загальних і пов'язаних з ними понять.

Сучасна культура мозаїчна. Людина пізнає світ за законами випадковості, в процесі проб і помилок. Вона досягає причинно-наслідкові зв'язки, що їх зумовлює професійна діяльність через випадковості. Лише накопичивши певний обсяг інформації, людина починає виявляти приховані в ній структури. Вона йде від випадкового до випадкового, але часом це випадкове виявляється істотним.

Таку культуру А. Моль називає «мозаїчною» тому, що вона складена з безлічі дотичних фрагментів, які все ж не являють собою ясну картину. У ній немає точок відліку, мало загальних понять, при цьому багато понять, які мають значення. Ця культура вже не є продуктом університетської або шкільної освіти, як якогось раціонально організованого процесу пізнання. Вона є результатом повсякденного досвіду, отриманого в результаті впливу на людину нескінченно великих інформаційних потоків, випадкових за своєю суттю. У

цьому типі культури знання формуються в основному не системою освіти, а засобами масової комунікації.

Ця особливість сучасної культури дуже важлива для розуміння сучасного стану освітнього середовища. Вона дозволяє зробити висновок про те, що частка традиційних державних освітніх інститутів у загальному обсязі освіти людини знижується. Цей процес уже триває протягом декількох десятиліть.

Наголосимо на інших особливостях сучасного освітнього середовища, виявлених на основі аналізу суттєвих рис сучасної культури. Найбільш повно ці особливості зумовлюють такі тенденції:

- інтенсивний розвиток засобів комунікації;
- стирання економічних кордонів;
- нове співвідношення робочого часу та дозвілля;
- зміни в характері праці;
- жіноче лідерство;
- культурний націоналізм;
- поляризації суспільства;
- швидке старіння населення;
- тріумф особистості та ін. [198].

Розглянемо концепцію моделі освітнього середовища, що включає ідеї гуманістичної парадигми, що засновуються на таких принципах [116].

Принцип суб'єктності означає визнання здатності студента вести себе незалежно від обставин, що безпосередньо впливають на нього, керуючись свідомо поставленими цілями, пізнавати і змінювати світ і самого себе, впливати на процес власної життєдіяльності.

Принцип суб'єкт-суб'єктних відносин означає прагнення, з одного боку, зрозуміти студента в процесі спілкування, заглибитися в його внутрішній світ і побачити його таким, яким він є насправді, з іншого боку – прагнення бути

адекватно зрозумілим з боку того, хто навчається.

Принцип персоніфікованості означає відповідність педагогічної діяльності умовам вільного самовираження і самореалізації студентів.

Принцип діалогічності означає чуйність, він створює можливість соціального спілкування, відкриває в замкнутій системі індивідуальної психіки можливість проникнення в чужий соціальний світ, для розкриття свого світу.

Принцип саморозвитку означає створення таких педагогічних моделей, які відрізнялися б динамічністю, могли б змінюватись в залежності від конкретної навчально-виховної та соціальної ситуації.

Принцип співробітництва означає рівноправність учасників освітнього процесу, студентів і викладачів.

Принцип культуровідповідності означає відкритість освітньої дії щодо культурних процесів навколишнього світу.

У теоретичну модель також включаємо такі педагогічні умови організації та використання освітнього простору ВПНЗ:

Провідна роль викладача, яка проявляється у відборі інформації для освітнього середовища ВПНЗ відповідно педагогічним цілям, у створенні карти середовища, у проектуванні індивідуальних траєкторій навчання студентів.

Створення карти освітнього середовища ВПНЗ викладачем. Карта освітньо-виховного простору являє собою систематизований перелік веб-сторінок, відібраних відповідно до дидактичних принципів, апробованих викладачами на практиці в ході багаторічної роботи і представлених із короткою анотацією для подальшого використання в педагогічній діяльності.

Педагогічна умова співпраці викладача і студентів у створенні освітньо-виховного простору ВПНЗ і його карти вимагає визнання студентів партнерами в процесі навчальної діяльності.

Педагогічна умова відповідності освітньо-виховного простору моральним нормам вимагає розвитку морального мислення при наповненні його різноманітним та достовірним навчально-методичним матеріалом.

Педагогічна умова систематичності роботи в освітньо-виховному просторі ВПНЗ вимагає використання його протягом усього періоду навчання.

Педагогічна умова обліку ряду класичних дидактичних принципів, які отримують сьогодні нове звучання, нове смислове наповнення при створенні освітньо-виховного простору й вимагає аналізу змісту сучасних Інтернет-ресурсів. Так, принцип науковості змісту інформації Інтернет-ресурсів трактується як відповідність інформації сучасному науковому знанню і передбачає глибину й коректність навчального матеріалу ресурсів порталу з урахуванням останніх наукових досягнень. При цьому навчальний матеріал повинен містити достовірні відомості і базуватися на сучасних методах дослідження.

Однак, не завжди повідомлення свідомо помилкових відомостей неприпустиме, що допомагає сформувати в студентів критичне мислення. У зміст Інтернет-ресурсів можуть входити науково-недостовірні повідомлення. Така інформація слугує матеріалом для формування вміння виявляти помилки і неточності, вносити пропозиції щодо їхнього виправлення. Крім цього, на основі таких повідомлень можна формувати вміння сприймати альтернативні точки зору, наводити аргументи «за» і «проти» кожної з них, трансформувати інформацію.

У процесі дослідження нами виокремлено такі принципи використання сучасних Інтернет-ресурсів:

1. Принцип достовірності інформації Інтернет-ресурсів вимагає вказівки автора і його регалій або власника інформації, вихідних даних автора, офіційної приналежності сайту.

2. Принцип доступності змісту Інтернет-ресурсів навчального призначення вимагає знання труднощів, пов'язаних зі змістом інформації на сайтах і зі стилем її викладу. Принцип доступності вимагає від викладача проведення аналітичної роботи з виявлення деяких характеристик інформації: мовна складність (наявність в Інтернет-ресурсі слів, виразів, граматичних

конструкцій, які можуть викликати труднощі розуміння), культурна складність (наявність посилань або згадок про культурні чи історичні факти, соціальні явища, незнання яких може вплинути на розуміння). Цей принцип тісно пов'язаний із принципом адаптивності Інтернет-ресурсів. Принцип актуальності Інтернет-ресурсів передбачає встановлення взаємозв'язку між наукою, що постійно розвивається, технологією і навчальним предметом.

Актуальність розуміється як дієвість, злободенність, відповідність запитам сучасності. Це передбачає негайне звернення до опублікованих інформаційних повідомлень.

3. Принцип логіки викладу матеріалу Інтернет-ресурсів вимагає чітко визначеної послідовності надання інформації з урахуванням ретроспективи та перспективи формованих знань, умінь і навичок студентів. Як правило, цей принцип досягається за допомогою гіперпосилань. При цьому знання, вміння та навички студентів повинні формуватися в певному порядку, що встановлюється викладачем: кожен розділ навчального матеріалу логічно пов'язаний з іншими і може вивчатися в довільному порядку.

4. Принцип наочності Інтернет-ресурсів передбачає доступність сприйняття, достовірність формованих образів, візуалізацію основних понять як можливість показу, демонстрації, презентації об'єкта чи явища, його окремих сторін, ознак. При цьому необхідно враховувати, що готовий продукт не повинен бути перевантажений ілюстраціями, графіками, анімаційними і звуковими ефектами.

Економне, але цільове використання різних медіальних форм презентації має кращий результат, ніж нагромадження різних медіаподач матеріалу.

5. Принцип урахування вікових особливостей студентів при відборі Інтернет-ресурсів зобов'язує викладачів, які організують роботу в освітньому середовищі ВПНЗ, знати мотивацію сучасної молоді, її ціннісні орієнтації.

6. Принцип культуровідповідності освітньо-виховного простору ВПНЗ передбачає орієнтацію студентів під час організації освітнього середовища

Інтернету на освоєння культурних способів взаємодії зі світом ідей, світом людей, світом мистецтва, техніки і науки. При цьому під засвоєнням культури розуміється відбір не стільки особливо видатних або мінімально необхідних відомостей, досягнень і творів, скільки засобів і способів, створених людством, для розуміння, освоєння і перетворення духовного і матеріального світу.

7. Принцип єдності освітньої, розвивальної та виховної цілей освітнього середовища ВПНЗ передбачає, що освіта спрямована на цілі всебічного розвитку особистості студента, на формування не тільки знань і умінь з пошуку і накопичення інформації, а й певних моральних та естетичних якостей, які слугують основою вибору життєвих ідеалів і соціальної поведінки.

Наступна педагогічною умовою – наявність вичерпної інформації з усіх розділів навчальної дисципліни, що зумовлено надмірністю освітнього середовища Інтернету.

Педагогічна умова багаторівневості побудови освітнього середовища вимагає забезпечення можливості ранжування його змісту за рівнями складності.

Педагогічна умова відкритості освітнього середовища слугує його постійному поповненню світовими освітніми ресурсами, розвитку наукових і освітніх зв'язків із вітчизняними і зарубіжними колегами.

Педагогічна умова компенсаторності освітнього середовища ВПНЗ вимагає наявності такої інформації, яка доповнювала б і розвивала зміст інших джерел, що використовуються у навчанні. Інтерактивність і динамічність освітнього середовища полягає у взаємодії студентів з Інтернет-ресурсами, що забезпечують інтерактивний діалог і зворотний зв'язок, наявність гіперпосилань на додатковий матеріал, наявність перехресних посилань.

Нелінійність побудови освітнього середовища Інтернету дає можливість реалізувати варіативний рух в процесі відпрацювання навчального матеріалу. Гіпермедійне освітнє середовище включає два параметри: наявність візуальних об'єктів навігації (малюнків, анімації і т. п.) і можливість виклику прикладної

програми викладу навчального матеріалу.

Педагогічна умова урахування дизайну Інтернет-ресурсів, який має відповідати таким принципам: читабельність інформації, помірний вміст графіки та анімації (вони мають відображати зміст), відсутність відволікаючих елементів. Більш детально дана група характеристик може виглядати так: читабельність інформації, оптимальне поєднання фону і кольору шрифту. Дизайн також має бути ненав'язливим, без зайвих спецефектів, не втомлювати користувача великою кількістю графіки та анімації, але, тим не менш, графіка має відображати зміст. Дизайн має бути естетичним (правильно підібрана колірна гама, правильне положення графіки щодо тексту), містити акцентне структурування, бути виразним, динамічним, не повинен відволікати від змісту, мають бути відсутні рекламні банери, враховуватись вікові та психологічні особливості передбачуваного користувача, витримувати стиль щодо призначення.

Педагогічна умова урахування принципів технічної реалізації освітнього середовища:

- відповідність рівню комп'ютерної техніки, що є в навчальних закладах;
- наявність спрощеного варіанту: можливість роботи з відключеними малюнками, можливість перегляду ілюстрацій поза текстом;
- сайт повинен підтримуватися розширеними браузером, мати відповідну швидкість завантаження;
- слід уникати перевантаженості тексту і графіки;
- оптимальний обсяг, функціональність, доступність із різних моделей персонального комп'ютера (ПК);
- наявність різного програмного забезпечення;
- доступність як для слабо підготовлених користувачів, так і для більш досвідчених;

- простота навігації;
- можливість завантажити або роздрукувати обраний матеріал (текст чи графіку);
- високий ступінь інтерактивності;
- використання оптимального і сучасного інструментарію для створення web-сторінок;
- використання навчальних засобів;
- використання відповідних HTML-редакторів;
- своєчасність поправок і оновлення.

Педагогічна умова урахування ергономічних принципів організації освітнього середовища, який включають в себе:

- принцип відбору інформації, яка характеризується гуманним ставленням до студентів, вимагає наявності дружнього інтерфейсу;
- забезпечення можливості використання студентами необхідних методичних вказівок, вільної послідовності та темпу роботи, що дозволяє уникнути негативного впливу на їх психіку;
- принцип дотримання гігієнічних і санітарних норм роботи з комп'ютерною технікою вимагає обмеження часу роботи в освітньому середовищі.

Постановка викладачем мети використання освітнього середовища, а студентом – завдань у ході роботи в цьому просторі є провідною педагогічною умовою і вимагає оцінки кожного кроку роботи.

Педагогічна умова управління роботою в освітньому середовищі Інтернету вимагає від викладача контролю за діяльністю студентів.

Педагогічна умова розширення освітнього середовища Інтернету вимагає збору, накопичення, зберігання, обробки, представлення і створення нової інформації студентами у співпраці з викладачем.

Відзначаємо також *педагогічну умову ведення інтерактивного діалогу між*

студентами і викладачем; студентом і студентом; студентом і фахівцем; студентом і ровесниками; студентом і ресурсом Інтернету; студентом та організаціями; студентом і спільнотами. Діалог із ресурсом Інтернету є варіювання послідовності або обсягу інформації, що видається та реалізує обмін повідомленнями спеціально розробленою мовою спілкування або природною мовою. При цьому взаємодія між ресурсом Інтернету і студентом моделює, як правило, окремі аспекти реального спілкування між педагогом і студентом. Педагогічна умова самостійного визначення темпу в освітньому середовищі і необхідної кількості повторень вимагає врахування психофізіологічних особливостей сприйняття студентів.

Педагогічна умова варіативності траєкторії роботи в освітньому середовищі вимагає надання можливості вибору свого шляху вивчення навчального матеріалу, поглиблення та розширення знань студентами на свій розсуд, а також наявності програм для тестування, що дозволяють студенту оцінити ступінь засвоєння ним теоретичного навчального матеріалу.

Існують різні підходи до визначення інформаційного освітнього середовища навчального закладу і проблем його організації. Інформаційне освітнє середовище визначається, з одного боку, як програмно-технічний комплекс, а з іншого боку, як педагогічна система. У процесі його розробки мають розв'язуватися не лише інформаційно-програмно-технічні, а й психолого-педагогічні проблеми.

Інформаційне освітнє середовище як педагогічна система має будуватися на основі традиційної, будучи її логічним продовженням і розвитком. Інформаційне освітнє середовище визначається як педагогічна система, що об'єднує в собі інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи і технології, направлені на формування інтелектуально-розвиненої соціально-значущої творчої особистості, що володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок [169, с. 49].

Інформаційне освітнє середовище створюється відповідно до найважливіших соціально-педагогічних цілей сучасної освіти, таких як:

- формування й розвиток здібностей особистості, потрібних їй самій і

суспільству;

- включення соціально-ціннісної активності особистості;
- забезпечення можливостей для ефективного самонавчання і самоосвіти.

Виходячи з цілей сучасної освіти, особистість є центром освітньої системи. Очевидно, що будь-яка педагогічна система, у тому числі й інформаційне освітнє середовище, має бути особистісно орієнтованою, тобто спрямоване на виховання творчої особистості.

Інформаційне освітнє середовище має досягати таких цілей:

- формування професійних знань, умінь і навичок;
- формування інформаційної культури майбутніх фахівців;
- реалізація творчого потенціалу і розвиток особистості;
- формування сучасного наукового і професійного світогляду;
- формування професійної самосвідомості [169, с. 50].

У процесі розробки інформаційного освітнього середовища розв'язується цілий комплекс навчально-методичних, психолого-педагогічних, організаційних, технічних, технологічних, програмних, соціально-економічних, нормативних і ергономічних проблем, тісно пов'язаних між собою, спрямованих на формування креативної особистості.

Для успішного функціонування інформаційного освітнього середовища необхідно створити відповідні педагогічні умови. Як свідчать наші дослідження, такими умовами є:

- високий рівень інформаційної культури викладачів і студентів;
- впровадження інноваційних, у тому числі й інформаційно- комунікаційних педагогічних технологій, заснованих на суб'єктних для суб'єкта взаєминах;
- діяльність рефлексії суб'єктів навчального процесу, здатних до адекватної самооцінки своєї особистості.

Отже, в результаті побудови теоретичної моделі реалізації педагогічних умов організації використання інформаційного освітнього середовища як засобу розвитку ІК майбутніх учителів-філологів, ми прийшли до висновку: до

показників ефективності організації та використання інформаційного освітнього середовища відносяться розвиток пізнавальної мотивації студентів, їх адекватної самооцінки, готовності до саморозвитку та розвиток інформаційної культури – компонента базової культури особистості як системної характеристики людини, що дозволяє йому ефективно виконувати всі види роботи з інформацією (отримання, накопичення, кодування, переробка, створення на цій основі якісно нової інформації, її передача, практичне використання), розуміти природу інформаційних процесів і відносин, розвивати гуманістично-орієнтовану інформаційну ціннісно-смыслову сферу, здійснювати інформаційну рефлексію, творчість в інформаційній поведінці і соціально-інформаційну активність.

Виходячи з положень розробки теоретичної моделі реалізації педагогічних умов організації використання інформаційного освітнього середовища як засобу розвитку ІК майбутніх учителів-філологів, нами була розроблена модель формування ІК майбутнього учителя-філолога (рис. 1.1.), що включає розкриття сутності інформаційного освітнього середовища ВПНЗ, під яким ми розуміємо відкриту, педагогічно доцільно структуровану систему, що містить інформаційне поле, де здійснюється взаємодія суб'єктів освітньо-виховного процесу за допомогою ІКТ.

Саме це сприяє ефективному розвитку ІК майбутніх учителів-філологів, а також компонентів його змісту: цільового, організаційного, комунікативного, інформаційного, рефлексивного. Модель формування ІК майбутнього учителя-філолога розглядаємо як цілісний багаторівневий комплекс із залежними функціонально значущими елементами.

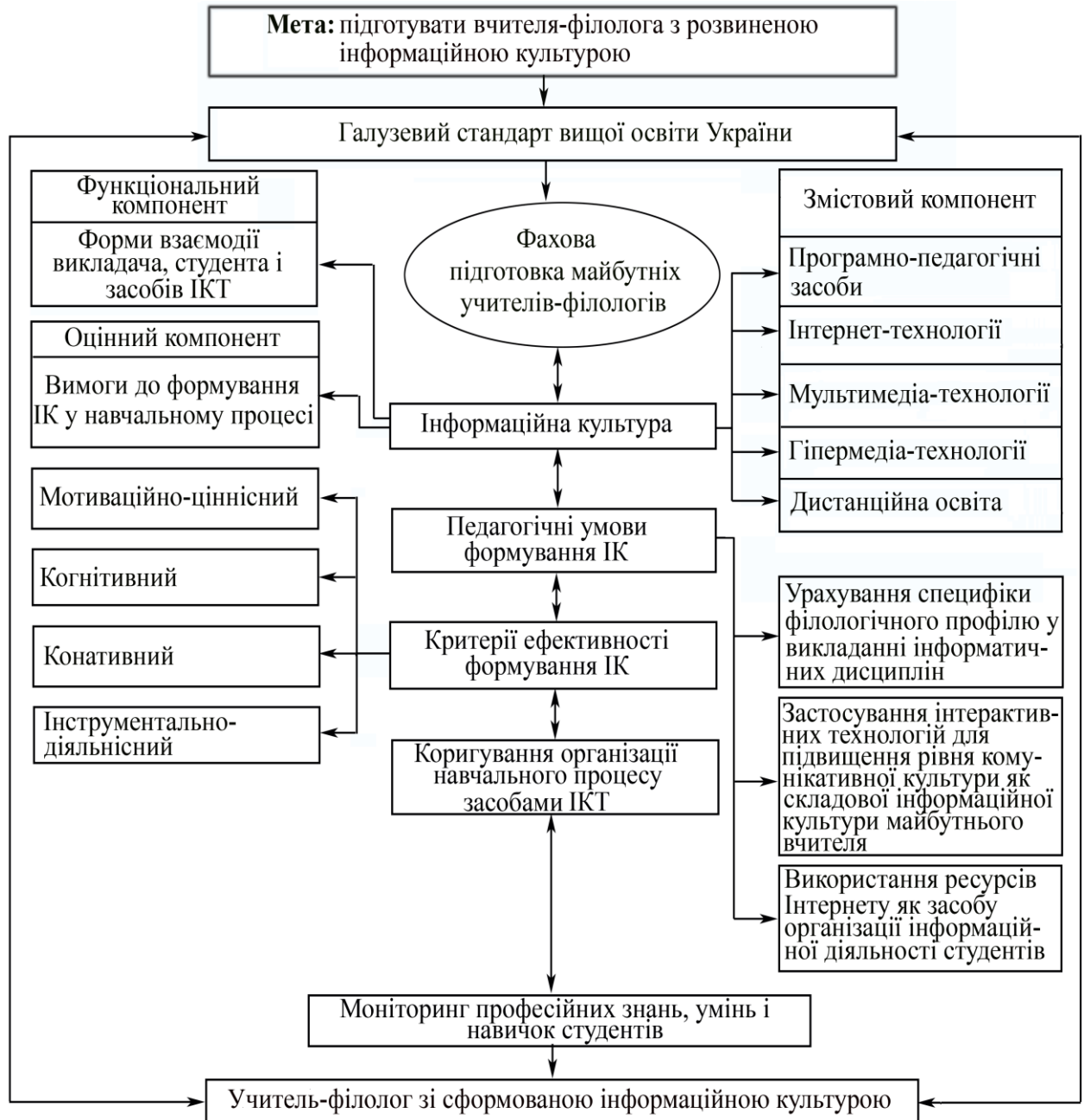

Рис. 1.1. Модель формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів

Ми пропонуємо виділяти такі структурні компоненти моделі, які складають, на нашу думку, загальний комплекс, здатний забезпечити формування ІК в умовах навчальної діяльності: змістовий, оцінювальний, функціональний. Крім названих компонентів, у структуру моделі інтегруються педагогічні умови формування ІК майбутнього учителя-філолога та критерії її

сформованості. В результаті моніторингу і на його основі коригування організації навчального процесу, отримуємо можливість підготовки висококваліфікованого вчителя-філолога.

Запропонована нами модель уможливила цілісне бачення й вивчення процесу засвоєння знань, умінь та навичок у його динаміці, реалізуючи педагогічні умови формування ІК майбутнього вчителя-філолога та управління навчальним процесом.

Висновки до 1 розділу

Аналіз публікацій із досліджуваної теми дозволив зробити висновок, що в час інформатизації суспільства вже недостатньо вміти самостійно освоювати і накопичувати інформацію, а потрібно володіти такою технологією роботи з інформацією, при якій готуються і приймаються рішення на основі колективного знання. Очевидно, що інформатизація освіти вимагає відповідності професійної підготовки майбутніх учителів сучасному рівню інформаційного суспільства. Тому однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка педагогів, які володіють необхідним рівнем ІК, тобто можуть застосовувати інформаційні методи навчання у своїй майбутній професійній діяльності.

У розділі з'ясовано, що інформаційна культура є частиною загальної культури і систематизованою сукупністю знань, умінь, навичок, що забезпечують оптимальне здійснення індивідуальної інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення власних інформаційних потреб. Сучасна світова криза у вищій освіті пов'язана з нездатністю адекватно відреагувати на інформаційний вибух. Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми є формування ІК тих, хто навчається.

Визначено, що формування ІК є однією з головних завдань сучасного суспільства, оскільки:

- по-перше, вона визначає соціально необхідний рівень інформованості

особистості, який відповідає рівню розвитку суспільства;

- по-друге, вона формує систему ціннісних орієнтацій, яка виявляється у відборі інформації, її критичному осмисленні;
- по-третє, інформаційно-культурне середовище сприяє засвоєнню студентами знань і цінностей у формі провідних в дану епоху стереотипів;
- по-четверте, безпосереднім помічником у становленні та вихованні ІК особистості сьогодні є ІКТ, володіння якими стає складовою частиною інформаційного суспільства і сприяє якнайповнішому розкриттю особистості у всіх видах діяльності, включаючи професійну.

Установлено, що інформаційна культура майбутнього учителя-філолога є складовою частиною базової культури особистості студента, що дозволяє йому ефективно брати участь у всіх видах роботи з інформацією – отриманні, накопиченні, кодуванні, переробці, у створенні на цій основі якісно нової інформації, її передачі, практичному використанні у майбутній професійній діяльності.

У розділі нами виділено завдання, які постають перед системою освіти, зокрема, застосування ІКТ у професійній підготовці майбутніх учителів-філологів, яка має бути орієнтована на модель особистості майбутнього спеціаліста, що відображає структуру його діяльності, а сам процес підготовки повинен бути орієнтованим на специфіку майбутньої професійної діяльності.

Майбутній учитель-філолог має володіти програмними, лінгвістичними та технічними засобами, що забезпечують його потреби як студента, що навчається за напрямами філологічного циклу.

Відповідно до визначених компонентів нами встановлено критерії та показники сформованості ІК майбутніх учителів-філологів. Формування ІК майбутнього вчителя-філолога розуміємо як цілеспрямований процес формування лінгвістичної культури особистості та оволодіння нею універсальними способами пізнавальної діяльності в інформаційному середовищі з метою ефективного опрацювання інформаційних ресурсів.

Виходячи з положень розробки теоретичної моделі реалізації педагогічних умов організації використання інформаційного освітнього середовища як засобу розвитку ІК майбутніх учителів-філологів, нами була розроблена модель формування ІК майбутнього учителя-філолога, що включає розкриття сутності інформаційного освітнього середовища ВПНЗ, під яким ми розуміємо відкриту, педагогічно доцільно структуровану систему, що містить інформаційне поле, де здійснюється взаємодія суб'єктів освітньо-виховного процесу за допомогою ІКТ.

Матеріали, представлені в першому розділі, частково опубліковані в працях автора [106; 108; 109; 110; 111].

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

2.1 Урахування специфіки філологічного профілю у викладанні інформатичних дисциплін

Перехід суспільства від постіндустріального до інформаційного є тенденцією сучасного світу. Адаптація людини до нового середовища існування передбачає засвоєння нових засобів збереження, обробки і зберігання інформації. Осмислення цих способів пов'язане з інформатичними дисциплінами, які вивчаються у вищих навчальних закладах студентами різних спеціальностей. Інформатичні дисципліни – це дисципліни, пов'язані з широким використанням комп'ютерної техніки, нових інформаційних технологій, телекомунікацій, нових видів документального зв'язку. Відповідно підвищуються вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема до рівня їхньої компетентності в галузі інформатики й комп'ютерної техніки (інформатичної компетентності) [207; 188].

Інформатична компетентність передбачає здатність людини орієнтуватися в інформаційному просторі, оперувати інформаційними даними на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій відповідно до потреб ринку праці для ефективного виконання професійних обов'язків [196].

Сучасні умови організації навчального середовища диктують необхідність перегляду способів організації інформаційного наповнення навчального курсу будь-яких навчальних дисциплін, у тому числі й інформатичних. Мова йде про формування нової тенденції, яка виявляється в диференціації навчального матеріалу в залежності від напрямку підготовки студентів. Завдання викладання інформатичних дисциплін у майбутніх

учителів-філологів визначаються потребами філологічної науки, з однієї сторони, і необхідністю підготовки спеціалістів у галузі нових комп'ютерних технологій, з іншої – реалізація таких завдань забезпечує конкурентоздатність випускника ВПНЗ на ринку праці.

Нове освітнє середовище задає високі темпи оновлення знань, подвоєння яких відбувається в середньому кожні 1,5 років. Традиційна система освіти, що використовує в основному репродуктивний метод навчання, вже не справляється з виконанням багатьох освітніх завдань.

Основною рисою репродуктивного методу є засвоєння навчального матеріалу в ході лекцій із метою його подальшого відтворення й практичного закріплення на семінарах, кінцевою метою якого є екзамен або залік, що виявляє ступінь засвоєння матеріалу студентом. На допомогу репродуктивному методу приходять діяльнісно-креативний метод навчання, який передбачає пошук нових способів діяльності, що гарантують успішний результат. У межах цього методу змінюються цілі навчання, які передбачають не копіювання або відтворення готового, а навчання навичкам самостійної творчої роботи [188].

Реформа освіти в межах Болонського процесу й умови існування в новому інформаційному суспільстві змушують переглянути традиційні підходи до організації навчальної діяльності будь-якої дисципліни, в тому числі інформатичних дисциплін.

Досвід викладання інформатичних дисциплін у студентів-філологів ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, орієнтований на специфіку їхньої навчальної діяльності, дозволяє визначити оптимальну структуру наукової комунікації в окремій навчальній дисципліні.

Інформатичні дисципліни, які викладаються у студентів-філологів повинні:

— сформулювати системне розуміння сутності процесів, пов'язаних із прийомами створення, зберігання, передачі, найменування, видалення та пошуку електронних документів;

— ознайомити студентів з основними комп'ютерними програмами, які представляють інтерес у практичній діяльності майбутніх учителів-філологів;

— сформувати стійкі навички роботи в середовищі сучасного програмного забезпечення;

— надати можливість студентам самостійно засвоювати необхідний навчальний матеріал для цілеспрямованого здобуття та вдосконалювання знань, умінь, навичок.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського викладачами кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» викладаються дисципліни інформатичного циклу: «Основи роботи з персональним комп'ютером» (ОРПК) та «Мультимедійні засоби навчання» (МЗН).

Мета курсу «Основи роботи з персональним комп'ютером» – навчити студентів:

– працювати на персональному комп'ютері в операційній системі Windows останньої версії;

– засвоїти навички роботи з пакетом програм Microsoft Office останніх версій (2007, 2010);

– ефективно використовувати стандартні програми OS Windows (службові програми, калькулятор, графічний редактор Paint, Провідник Windows);

– працювати з різними носіями інформації;

– виконувати налаштування комп'ютера та його периферійних пристроїв;

– готувати документи, малюнки, рекламні листівки, публікації, візитні картки, професійні звіти;

– створювати презентації;

- працювати в локальній та глобальній мережі Інтернет, використовувати пошукові системи;
- працювати з електронною поштою;
- використовувати способи компактного зберігання інформації у роботі з програмами-архіваторами;
- використовувати антивірусний захист.

На заключних заняттях студенти виконують творчі проекти з використанням документів, малюнків і таблиць із різноманітних носіїв інформації та архівів, що дозволяє їм остаточно закріпити й привести в систему отримані знання й навички в комплексі. Саме комплексний підхід до викладання цієї дисципліни, інтегрування філологічних дисциплін на заняттях і прогресивні методики надають можливість майбутнім учителям-філологам значно швидше засвоїти необхідні функціональні знання, уміння та навички для успішної й ефективної роботи на ПК і, тим самим, підвищити їх ІК.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Мультимедійні засоби навчання» є змістовна підготовка студентів до ефективного використання сучасної комп'ютерної техніки, мультимедійних засобів навчання та відповідного програмного забезпечення в майбутній професійній діяльності.

Вивчення курсу передбачає глибоке ознайомлення студентів із призначенням, будовою та принципом дії персонального комп'ютера, мультимедійного проектора, інтерактивної електронної дошки, графопроєктора, документ-камери, телевізора, відеомагнітофона, відеокамери, DVD/HDD-рекордера, магнітофона, музичного центру, багатофункціонального планшетного лазерного пристрою, цифрового фотоапарата та відповідними носіями зорової і звукової інформації.

У процесі вивчення студентами навчальної дисципліни «Мультимедійні засоби навчання» виконуються такі завдання:

- ознайомлення студентів із теоретичними основами роботи сучасних мультимедійних засобів навчання;

- формування в студентів практичних умінь і навичок під час використання різноманітних видів сучасних мультимедійних засобів навчання;
- засвоєння студентами методики підготовки й використання на уроках і в позакласній роботі мультимедійних засобів навчання;
- створення, оформлення Web-сторінок, слайд-шоу, презентацій, відеофільмів, копій матеріалів і документів, цифрових фотографій, зорової та звукової інформації на різних носіях, виготовлення транспарантів.

Після вивчення навчальної дисципліни студенти вміють користуватися сучасними видами мультимедійних засобів навчання, грамотно експлуатують і самостійно освоюють нові види і технології таких засобів.

Успішна реалізація завдань курсів дисциплін ОРПК та МЗН в навчальній аудиторії передбачає врахування рівня готовності студентів до сприйняття матеріалу. Завдання навчання полягають у необхідності корегування рівня компетенції студентів. Із розв'язанням цього завдання пов'язаний комплекс інтерактивних завдань, що передбачає спільну роботу студентів і створює умови для консультативної взаємодопомоги. Важливим є створення психологічного комфорту на занятті, що є умовою успішності в контексті такої спільної діяльності. Всі навчальні дії були позитивні й емоційні. У зв'язку з цим досягнення студентів належним чином оцінювались, а помилки розглядались як стимул для обговорення в пошуках оптимального рішення. Ефективна реалізація завдань наукової комунікації передбачає високий рівень матеріально-технічного забезпечення. В нашому випадку – це локальна та глобальна мережа, електронні навчально-методичні комплекси (ЕНМК), що розміщені на інформаційно-освітньому порталі кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Додаток А).

Розглянемо можливості, які надають такі засоби.

Локальна мережа в навчальній аудиторії дозволяє:

- забезпечити спільний доступ до папок з файлами, підготовленими

викладачем як ілюстрації;

- створити «особисту папку» як складової загальної папки групи для зберігання своїх документів: віртуального конспекту і словника, робочих файлів для редагування;

- створити колективну бібліотеку файлів з ОРПК, що включають текстові, графічні файли, презентації;

- сформувані навички роботи в локальній мережі;

- здійснити обмін інформацією між суб'єктами навчальної діяльності на рівнях: викладач-студент, студент-викладач, студент-студент;

- виховати коректного учасника колективної роботи шляхом вивчення, обговорення і прийняття доповненого своїми позиціями кодексу мережевого етикету.

ЕНМК дозволяють візуалізувати навчальний процес на кожному його етапі, в тому числі – демонстрація творчих студентських робіт, наочності та прийомів роботи з програмним забезпеченням.

Програмне забезпечення складають операційна система Windows, файлові менеджери, такі як, наприклад, Total Commander, програми офісного пакету: MS Word, MS Excel, MS Access, MS Power Point, програми Adobe Reader, Fine Reader, браузері. Ці програми в курсі інформатичних дисциплін є одночасно об'єктом вивчення та інструментом, який дозволяє виконувати практичні завдання. Так, робота з ОС Windows передбачає знання основних об'єктів ОС, прийому управління ОС і одночасної роботи з кількома документами. Файлові менеджери дозволяють теоретично і практично засвоїти основні операції з файлами і папками. Ці знання і навички є універсальними і дадуть студенту у його майбутній діяльності можливість упевнено працювати не лише в навчальній аудиторії, але і в будь-якому віртуальному середовищі.

За допомогою програм офісного пакету виробляються навички оволодіння основним інструментарієм обробки, створюються електронні документи різного типу. Ці можливості реалізуються викладачем, який готує

комплекс інформаційних продуктів: презентації, текстові, графічні ілюстрації, тестові завдання, електронні журнали, ЕНМК, електронні термінологічні словники, а також організовує особисті блоги в Інтернеті. Розглянемо можливості цих продуктів.

Електронний журнал, який створюється на основі програми MS Excel, є об'єктом організованого призначення. В цьому журналі фіксуються дані, що підлягають обговоренню, результати поточного й рейтингового контролю. Критерії оцінювання знань студентів, які фіксуються в журналі, відповідають Болонській конвенції. Навчальний процес будується за кредитно-модульною системою, оцінювання результатів відбувається за Європейською кредитно-трансферною системою (ECTS) [252].

Наявність електронного журналу дозволяє студентам відслідковувати зміни навчального рейтингу, що підвищує мотивацію в навчанні, робить систему контролю прозорою.

ЕНМК, представлені на інформаційно-освітньому порталі кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті, дозволяють створити ще один рівень спілкування студента і викладача – віртуальний. Тут розміщується електронна версія комплексу навчально-методичних матеріалів (Додаток Б, Додаток В, Додаток Д, Додаток Е). Для студентів-філологів, що вивчають інформатичні дисципліни, цей комплекс включає програму курсу, завдання для самостійної роботи, лекційний матеріал, презентації, словники, тести. Розміщені на сторінці адреси електронної пошти викладачів кафедри надають додаткову можливість студентам поставити питання і отримати відповідь з певної теми.

Вибір форм контролю визначається конкретними завданнями навчання. Автоматизація контролю знань у чисельній аудиторії знижує часові затрати на отримання результату, сприяючи тим самим підвищенню ефективності навчання, що узгоджується зі стратегією його оптимізації. Для цього необхідно використовувати програми, що дозволяють здійснювати перевірку у формі

тестів як теоретичних знань, так і практичних навичок, умінь і таких, що включають комплекс завдань зі всієї дисципліни. Тестовий контроль знань і умінь студентів не виключає традиційних методів контролю у формі усного опитування, перевірки виконаних завдань по веденню електронного конспекту і словника, підготовки доповідей і повідомлень.

На практичних заняттях з інформатичних дисциплін студенти-філологи вчаться створювати такі форми електронних документів, як конспект, словник, презентація, таблиця, публікація. Так, електронний конспект, створений у програмі MS Word, дозволяє не лише усвідомити можливості текстового редактора, але й використовувати метод ведення електронного конспекту як моделі електронних конспектів для інших навчальних дисциплін, поповнювати контент індивідуального електронного конспекту матеріалами, що накопичуються в папках для колективного доступу, сформувати навички коректної обробки текстового матеріалу. Таким чином, із розрізнених записів, зроблених на електронних носіях, можна створювати електронні конспекти, що дозволяють систематизувати дані і забезпечувати підготовку до екзаменів і заліків, організувати самостійну роботу на новому якісному рівні.

Електронний термінологічний словник – це один із інформаційних форматів, що допомагають студентам упорядковувати отримані знання. Словник створюється на гіпертекстовій основі за допомогою програми MS Access. Використання цієї програми в навчальному процесі покликане сформувати навички роботи з простою базою даних, що передбачає: структурування інформації, що вводиться, індексування даних тощо. В ході роботи над створенням електронного словника студенти можуть не лише переконатися в перевагах комп'ютерної лексикографії, але і використовувати у своїй роботі такі можливості, як доповнення контенту словника термінами із матеріалів доповідей, повідомлень, електронного конспекту, що містить терміни, ще не включені в паперові словники, здійснювати повний автоматичний пошук і вибірку необхідної інформації в контенті словника.

Найпопулярнішою безкоштовною он-лайн службою, яка надає сервіси для колективної роботи з документами є на сьогодні служба *Документи Google*. Використовуючи її, студенти створюють електронні документи безпосередньо на порталі www.docs.google.com, зберігають документи в он-лайн сховищі Google і мають доступ до них з любого місця через мережу Інтернет, надають доступ до цих ресурсів іншим користувачам. Для роботи з електронними документами в *Документи Google* використовуються прості програмні засоби: текстовий он-лайн редактор *Google Documents*, табличний он-лайн процесор *Google Spreadsheets*, програма для роботи з он-лайн презентаціями *Google Presentations*, графічний он-лайн редактор *Google Drawings* і засіб створення форм для опитування. Документи під час їх створення та опрацювання зберігаються автоматично через кожні 2–3 секунди, кожна правка фіксується, і можна скористатися функцією відміни та повернення змін так само, як і у звичайній локальній прикладній програмі. Робота користувачів відбувається в реальному часі, тобто якщо один з користувачів змінює вміст документа, то всі зміни одразу ж відображаються й у вікні інших користувачів. З одним і тим самим файлом одночасно може працювати до 200 користувачів, яких автор документа запросив до спільної роботи, вказавши його роль: співавтор може читати і редагувати документ, зберігати його копію на своєму комп'ютері, а також видаляти і додавати нових співавторів; читач може переглядати вміст останньої версії документа, а також зберігати її на своєму комп'ютері.

Новий стандарт представлення інформації, що прийшов на зміну паперовим ілюстративним матеріалам, реалізується також у форматі електронної презентації. Мультимедійна основа цього формату дозволяє об'єднувати різноманітні форми наочних матеріалів. Поєднання інформації різного типу (текст, графіка, анімація, відео і звук) активізує декілька каналів сприйняття, підвищує інформаційні здатності навчальної комунікації. Навчальні презентації створюються за загальними розділами курсу за вибором з

декількох тем, запропонованих викладачем.

Робота над презентацією дозволяє студентам реалізувати свій творчий потенціал, сприяє підвищенню мотивації в навчанні, відображає повноту залучення студента в середовище навчання, визначає базову структуру знань, умінь і навичок діяльності в заданій предметній сфері. Відносно невисока вартість носіїв інформації (компакт-диски, носії флеш-пам'яті) сприяють масовому розповсюдженню електронної продукції. Це є особливо важливим для студентів, які мають можливість зберегти документ і створити свою бібліотеку наочності за курсом, що вивчається.

Особливу роль в організації інформації виконують електронні таблиці. Цей інформаційний формат дозволяє виконувати обчислення, представляти їх результати в табличній формі, а також здійснювати математичне моделювання об'єктів. Студенти-філологи можуть використовувати цю можливість для обробки статистичних даних за текстом.

Використання математичних формул в електронних таблицях дозволяє виявити взаємозв'язок між різноманітними параметрами певної реальної системи. Основною властивістю електронних таблиць є миттєве перерахування формул при зміні значень операндів, що входять у них. Саме ця можливість реалізована в електронному журналі. Моделювання розкриває додаткові резерви для організації навчального процесу: графічне уявлення даних у формі діаграми дозволяє викладачу представити результати модульного та підсумкового контролю в компактній формі на web-сторінці (Додаток Ж).

Електронні таблиці також можуть слугувати базами даних. Для демонстрації відповідної функції таблиць і формування практичних навичок обробки даних у цьому форматі студентам пропонуються завдання, що передбачають здійснення пошуку й сортування за заданими параметрами.

Для студентів ОКР «спеціаліст» Інституту філології і журналістики та Інституту іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського викладається дисципліна «Методика

застосування комп'ютерних технологій для викладання загальноосвітніх дисциплін».

Мета курсу – сформувати в студентів навички ефективного використання ІКТ під час вивчення предметів філологічного циклу за допомогою інноваційних педагогічних технологій, якими передбачається самостійна (індивідуальна чи групова) дослідницька діяльність студентів.

У формуванні професійної готовності майбутнього вчителя до використання в своїй професійній діяльності сучасних ІКТ значну роль відіграє міжнародна освітня програма Intel® «Навчання для майбутнього», яка спрямована на формування активного комплексного навчання сучасних інформаційних технологій і способів застосування їх у рамках реального навчального процесу. Навчальне проектування (PBL – Project Based Learning або Problem Based Learning) забезпечує студентам можливість стати учасниками вирішення проблем та прийняття рішень, активно спілкуватися та проводити навчальні, соціологічні та наукові дослідження. Програма Intel® «Навчання для майбутнього» допомагає майбутнім учителям-філологам оволодіти вміннями використовувати технології навчання за методом проектів, що сприяє активному опануванню навичками мислення високого рівня.

Вивчення дисципліни «Методика застосування комп'ютерної техніки під час викладання загальноосвітніх дисциплін» здійснюється в рамках реалізації програми Intel «Навчання для майбутнього».

У результаті вивчення цього курсу студенти розробляють та захищають власний Портфоліо навчального проекту, що відповідає спеціальним вимогам до його вмісту з наступним використанням у навчальному процесі навчальних закладів.

В основу концептуальних засад програми дисципліни покладено: проектна методика на основі самостійної (індивідуальної чи групової) дослідницької діяльності; шляхи ефективного використання ІКТ у навчальному процесі; розвиток студента – формування навичок мислення

високого рівня та навичок критичного мислення за допомогою формулювання ключових і тематичних запитань для студентів; орієнтування під час планування навчального проекту на вимоги державних загальноосвітніх стандартів і зміст державних навчальних програм з філологічних дисциплін; система оцінювання та самооцінювання всіх видів діяльності студентів-філологів на базі розробки власних критеріїв та форм оцінювання навчальних досягнень.

Достатніми умовами успішного вивчення з курсу «Методика застосування комп'ютерної техніки для викладання загальноосвітніх дисциплін» є висока мотивація студентів-філологів та висока кваліфікація викладачів-тренерів кафедри інноваційних та інформаційних технологій Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського.

Варто відмітити особливості програми дисципліни «Методика застосування комп'ютерної техніки для викладання загальноосвітніх дисциплін» за методикою «Intel® Навчання для майбутнього». Основна, принципова відмінність між програмою «Intel® Навчання для майбутнього» та іншими дисциплінами полягає в тому, що, навчаючись за цією програмою, студенти-філологи не лише оволодівають знаннями й уміннями в галузі ІКТ, а й навчаються, як використовувати ці технології для викладання рідної та іноземних мов, включати їх до загального педагогічного процесу, найкращим чином передати учням власні знання, використовуючи інноваційні педагогічні технології [52].

За програмою дисципліни «Методика застосування комп'ютерної техніки для викладання загальноосвітніх дисциплін» за програмою Intel «Навчання для майбутнього» студенти-філологи не лише оволодівають технічними навичками, а й одержують інформацію щодо принципів застосування інноваційних педагогічних технологій у процесі навчання, що дозволить їм використовувати знання відразу ж по закінченню курсу, що і передбачено програмою. Студент-філолог під час проходження педагогічної практики або після закінчення

навчання має в своєму навчальному закладі реалізувати разом з учнями навчальний проект, ідею, план та навчально-методичне забезпечення, що було розроблено саме ним.

Програма має вдале психологічне підґрунтя, яке є основою взаємодії вчителів та учнів. Навчання за кожним модулем має схожу структуру: обговорення в парах чи в малих групах завдань для домашнього виконання та внесення до складових Портфоліо відповідних змін; обговорення актуальних проблем, пов'язаних з ефективним використанням інформаційно-комунікаційних та інноваційних педагогічних технологій у навчальному процесі; розробка складових (під час вивчення кожного модуля окремої складової) Портфоліо навчального проекту з філологічних дисциплін на основі використанням ІКТ: аналіз Портфоліо, розроблених студентами за допомогою спеціальних завдань практичного характеру; висування власних ідей та їх обговорення в парах; проектування вмісту відповідної складової Портфоліо шляхом заповнення спеціального шаблону (орієнтованої основи дій); створення на комп'ютері спроектованої складової Портфоліо під час самостійної роботи; обговорення створеної складової в парах з колегами; розробка критеріїв та форм оцінювання навчальної діяльності учнів щодо створення ними окремих складових Портфоліо – презентацій, публікацій, веб-сайтів; оцінювання в групах розроблених складових Портфоліо за спеціальними критеріями та вимогами до них, що включають чотири основних групи вимог: ефективне застосування комп'ютерних технологій; навчання і розвиток учнів (розвиток навичок мислення високого рівня) завдяки їх самостійній дослідницькій діяльності із застосуванням знань із різних галузей наук, спрямованих на вирішення вагомої для них проблеми; можливість упровадження проекту в навчальний процес загальноосвітніх навчальних закладів; комплексне застосування засобів оцінювання всіх видів діяльності учнів; внесення змін до плану навчального проекту; виконання домашнього завдання.

Для навчання розроблено спеціальний посібник, який має подвійне

призначення – бути робочим зошитом при навчанні та слугувати довідником у подальшій роботі в школі при застосуванні проектної методики та використанні ІКТ для реалізації методичних і навчальних цілей і завдань.

Посібник супроводжує спеціально розроблений компакт-диск, зміст якого має такі ознаки: модульний принцип побудови; достатня кількість прикладів складових Портфоліо, розроблених іншими вчителями, та додаткові інформаційні й методичні інформаційні джерела для вчителя; використання Інтернет-ресурсів; можливість використання посібника як зошита для нотування власних думок і пропозицій колег; передбачення в кожному модулі різних форм діяльності вчителів: робота в парах, малих групах на основі інтерактивних методик; регламентування часу на виконання кожного окремого завдання; чітке формулювання завдань для всіх форм діяльності, що досягається наявністю спеціальних запитань та сформульованих конкретних завдань; наявність шаблонів для розробки сценаріїв презентацій, публікацій та веб-сайтів; форм оцінювання; плану навчального проекту та плану його реалізації; наявність завдань для самостійної роботи з комп'ютером, які супроводжуються чіткими алгоритмами до їхнього виконання.

У результаті вивчення дисципліни студенти-філологи повинні знати:

- сутність проектного методу навчання;
- особливості організації навчання курсу: організація проведення проекту з філології в школі, обговорення в парах, дискусії, самостійна робота, підготовка проекту до захисту;
- телекомунікаційні проекти, особливості, огляд типів проектів;
- таксономію освітніх цілей;
- сприяння розвитку навичок мислення високого рівня;
- моделювання запитань та ключові слова;
- шляхи ефективного використання комп'ютерних технологій в навчальному проекті з філологічних дисциплін;
- види самостійної діяльності учнів в проекті філологічних дисциплін;

- планування і організацію діяльності учнів;
- вимоги до Портфоліо навчального проекту;
- формулювання, ознаки та призначення Ключового та Тематичних питань проекту з філологічних дисциплін;
- елементи авторського права, бібліографічні правила цитування джерел інформації;
- класифікацію сервісів Веб 2.0, педагогічні можливості Веб 2.0;
- поняття мультимедіа, презентації, публікації, їх різновиди;
- вимоги до презентацій та оцінювання презентацій за критеріями в навчальному проекті філологічних дисциплін;
- прийоми планування, створення та оформлення публікацій в навчальному проекті з філологічних дисциплін;
- вимоги до публікацій та оцінювання публікацій за критеріями;
- функціональні особливості навчальних Web-сайтів;
- структуру та зміст Web-сайтів навчального проекту з філологічних дисциплін.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти-філологи повинні вміти:

- формулювати теми досліджень, пояснювати очікувані результати навчання;
- переглядати й обговорювати приклади проектів з філологічних дисциплін;
- аналізувати державні навчальні програми з філологічних дисциплін;
- формулювати та визначати ключові й тематичні питання з навчального проекту з філологічних дисциплін;
- розробляти план навчального проекту з філологічних дисциплін;
- створювати папки для збереження Портфоліо навчального проекту;
- здійснювати пошук і зберігання інформації;
- використовувати системи класифікацій, соціальні закладки, соціальні

пошукові системи;

- використовувати тематичні пошукові каталоги і пошукові машини для пошуку ресурсів для Портфоліо навчального проекту з філологічних дисциплін;

- створювати список інформаційних ресурсів, корисних в роботі над проектом;

- планувати зміст і розробляти сценарій мультимедійної презентації;

- формулювати вимоги до презентацій та оцінювати презентації за критеріями;

- створювати та використовувати мультимедійні презентації в проектній діяльності;

- планувати зміст та розробляти сценарії публікації, створювати та оформлювати публікації;

- формулювати вимоги до публікацій та оцінювати публікації за критеріями;

- створювати та використовувати публікації в проектній діяльності;

- планувати зміст та розробляти сценарій веб-сайту;

- формулювати вимоги до веб-сайтів та оцінювати веб-сайт за критеріями;

- створювати та використовувати веб-сайт у проектній діяльності;

- використовувати пакет Microsoft Office для створення дидактичних матеріалів з філологічних дисциплін у проектній діяльності;

- використовувати пакет Microsoft Office для створення методичних матеріалів викладача з філологічних дисциплін у проектній діяльності;

- розробляти план реалізації навчального проекту з філологічних дисциплін та інструктивні матеріали для організації роботи за проектом;

- komponувати Портфоліо навчального проекту з філологічних дисциплін;

- презентувати Портфоліо навчального проекту з філологічних дисциплін.

Наведемо приклади тем навчального проектування, які реалізовано студентами ОКР «Спеціаліст» Інституту іноземних мов та Інституту філології й журналістики в рамках вивчення дисципліни «Методика застосування комп'ютерної техніки під час викладання загальноосвітніх дисциплін» за методикою «Intel® Навчання для майбутнього» (Табл. 2.1).

Наприклад, у ході навчального проекту «Українському роду нема переводу» учні: краще пізнають себе як українців; навчаються ідентифікувати себе як українців; дізнаються про типові риси українського народу, видатних українців; прослідковують цикл календарних свят українців; роблять про них повідомлення; дізнаються про особливості української мови; досліджують історію свого роду; складають дерево родоводу; висувають гіпотези походження своїх прізвищ; укладають скарбничку цінностей для своїх нащадків. Заключний етап проекту – проведення конкурсу на краще представлення свого родоводу, створеного у веб-сайті (Додаток 3).

На матеріалі повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» учні ще раз прослідковують основні риси української ментальності, знаходять елементи українського народознавства у творі, аналізують мову повісті.

Діяльність учнів розділяється на три етапи. На першому етапі учні знайомляться з *Ключовими* та *Тематичними питаннями*, обирають тему учнівського міні-проекту для дослідження. Читають повість І. Нечуя-Левицького, намагаються її проаналізувати. На другому етапі проходять тестування на розуміння повісті та відомостей про письменника. Третій етап об'єднує їх в групи для роботи в проекті. «Юні українознавці» знайомлять клас із гіпотезами походження українського народу, його типовими рисами та менталітетом, святами та символікою. Роблять повідомлення про видатних українців. «Творчі дослідники» демонструють зібрані відомості про елементи українського народознавства у творі, групують основні художні засоби у творі, рецензують твір, ставлять виставу за повістю Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я». Останній тиждень присвячений представленню учнями своїх родоводів, дерева роду, автобіографічних розповідей

про членів їхніх сімей, а також представленню скарбничок спогадів для нащадків.

Таблиця 2.1

Навчальні проекти з дисципліни «Методика застосування комп'ютерної техніки під час викладання загальноосвітніх дисциплін»

Тема проекту	Навчальний предмет, клас	Проблемне питання	Опис проекту
«Українськом у роду нема переводу».	Українська мова і література, історія України, інформатика, 10-11 клас	Яка нація найкраща в світі? Які ми, українці? Якого ми роду й племені? Чи можна вважати «Кайдашеву сім'ю» І. Нечуя-Левицького енциклопедією українського життя?	У ході проекту учні будуть краще пізнавати себе як українців. Навчатися ідентифікувати себе як українців. Дізнаються про типові риси українського народу, видатних українців. Прослідкують цикл календарних свят українців, зроблять про них повідомлення. Дізнаються про особливості української мови.
«Дівчина з легенди».	Українська мова і література, музика, інформатика, 10-11 клас.	Маруся Чурай – вбивця чи зраджена кохана? Чи можна стверджувати, що Маруся Чурай історична особа? У чому полягає «сила» пісень Марусі Чурай? Чи можна пробачити зраду?	Під час цього проекту учні повинні дослідити питання реальності особи піснетворки Марусі Чурай та з'ясувати, чи винна Маруся у смерті коханого Гриця. Проект спрямований на розвиток самостійної та пошукової роботи дітей. Учні повинні з'ясувати історичний час, у якому жила Маруся, визначити основні етапи життя і творчості Чураївни. В процесі роботи учні шукають та опрацьовують пісні, автором яких є Маруся Чурай. Вони самостійно повинні розглянути проблему зради у сучасному житті. Діти вчать самостійно шукати відповіді на ключове і тематичні питання, користуватися літературою, Інтернетом. У процесі розробки проекту учні створюють публікацію, веб-сайт і презентацію, демонструють свій проект батькам та школярам.
«Крізь прекрасну природу світиться краса душі людської».	Українська мова і література, природознавство, інформатика, 5-6 клас.	Як бути доброю людиною? Чому потрібно охороняти матінку-природу? На що звертає увагу Євген Гуцало у творі «Сім'я дикої качки»? Що для вас означає слово «сім'я»?	У 7 класі на уроці української літератури учні вивчають твір Є. Гуцала «Сім'я дикої качки». Це твір про людину і світ крізь призму морально-етичних проблем. У творі порушені проблеми людської доброти і жорстокості, милосердя і справжньої турботи про природу. Передбачена робота в групах, робота з тлумачним словником, робота в парах, індивідуальна робота. Учні об'єднуються у 3

			групи: любителі природи, знавці моральних норм, мовознавці.
продовж. табл. 2.1			
«Не всі дороги ведуть до Риму»!	Іноземна мова, географія, економіка, інформатика, 10-11 класи.	Чи єдині ми на планеті Земля? Яким чином можна вивчити традиції інших країн? Чи завжди знайомство з іншою країною виявляється дорогим задоволенням? Яку роль відіграє національна мова в країні?	Проект розрахований на ознайомлення учнів із основними відомостями про Німеччину, її традиціями і звичаями. Учні ознайомляться з найбільшими містами країни та їх визначними місцями. Під час проекту учні спланують свою подорож до дрібниць, буде складений маршрут руху учнівської команди по містам Німеччини. Під час подорожі, учні намагатимуться вяснити, якими потрібно володіти навичками учню-туристу, щоб подорож була успішною, як зекономити і провести час незабутньо під час подорожі. Що потрібно брати до уваги під час подорожі закордон.
«Читаючи хороші книги, звикаєш добре говорити».	Іноземна мова, зарубіжна література, інформатика, 8-9 клас.	Як можна розширити свій світогляд? Чи потрібно сьогодні читати? Чи будь-хто може стати письменником? Чим відрізняються німецькі та українські казки?	Цей проект покликаний розширити літературний, особливо, зарубіжний (німецький) багаж учнів. Учні будуть досліджувати біографії видатних німецьких письменників, їх вірші та певні казки. Завдяки цьому проекту учні дізнаються, що є спільного та відмінного у казок двох різних народів. Вони будуть працювати над даним проектом, аналізуючи німецьку літературу, зокрема твори Гейне, Гете, виокремлюючи риси характеру письменників, які дозволили їм стати відомими класиками німецької літератури. Діти обмінюватимуться думками щодо улюбленої книжки, письменника, жанру, створять порівняльну таблицю німецьких та українських казок.
Вексель.	Іноземна мова, правознавство, інформатика.	Чи хотіли б ви навчатися за кордоном? Чи варто їхати закордон по програмі обміну? Чи однакові можливості забезпечують різні програми обміну? Куди краще їхати працювати (навчатися) за програмою обміну?	Проект розрахований на ознайомлення учнів із основними програмами обміну школярів. Учні аналізують різні варіанти таких програм, виокремлюють основні переваги та недоліки поїздки закордон. Під час проекту учні намагаються вяснити чи потрібно їм користуватися послугами різних програм. Водночас учні виокремлюють якості, якими потрібно володіти для виїзду закордон по програмі обміну, щоб поїздка була успішною. Що потрібно брати до уваги під час подорожі за кордон. Проект передбачає підвищення інтересу до вивчення іноземних мов.

			Ознайомлення з культурою різних країн.
--	--	--	--

Для студентів ОКР «магістр» Інституту філології й журналістики та Інституту іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського викладається дисципліна «Інформаційно-комунікаційні технології в наукових дослідженнях» [95]. Програмою вивчення цієї передбачено вивчення питань, що стосуються історії розвитку інформаційних технологій. Студенти усвідомлюють можливість і необхідність використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання в освіті і наукових дослідженнях, отримують практичні навички роботи з ІКТ, оволодівають методикою їхнього використання в наукових дослідженнях, навчаються самостійно знаходити необхідну інформацію.

Вивчення цього курсу дозволило по-новому використовувати сучасні педагогічні технології в навчанні, зорієнтувало майбутніх учителів-філологів на реалізацію спільних телекомунікаційних проєктів, телеконференцій, Вебінарів, Веб-квестів, дистанційного навчання.

У результаті вивчення цієї дисципліни кожен студент-філолог вивчив:

- базові поняття й визначення;
- основні концепції використання персональних комп'ютерів у навчальному процесі;
- технічне та програмне забезпечення інформаційних технологій освіти;
- теоретичні основи інформаційних технологій освіти;
- класифікацію засобів інформатизації освіти;
- правила раціональної організації робочого місця;
- позитивні й негативні аспекти застосування Інтернет;
- пошукові механізми та сервіси Інтернет;
- особливості використання гіпертексту, мультимедіа, гіпермедіа;
- організацію інтерактивного навчання;

- специфіку застосування, апробацію та оцінку якості телекомунікаційних проектів;

- вимоги до організації роботи над освітніми Веб-квестами;

- організацію та роботу в єдиному інформаційному середовищі;

- функціональні можливості та особливості використання в освітній галузі широкого спектру програмних продуктів;

- функціональні можливості та особливості використання ІКТ в науковій та управлінській діяльності;

- способи пошуку наукової та навчально-методичної інформації.

Успішне опанування вузловими питаннями цієї дисципліни забезпечило вироблення навиків:

- ефективного використання прикладних програм загального призначення та спеціалізованих програмних розробок в освітній, науковій та управлінській діяльності;

- аналізу доцільності використання інформаційних технологій у навчальному процесі;

- здійснення пошуку наукової та навчально-методичної інформації;

- роботи з прикладним програмним забезпеченням загального призначення;

- редагування, коригування, а за наявності відповідного програмного забезпечення та попередньої підготовки – створення програмних продуктів навчального призначення).

У Додатку И наведено приклади Веб-квестів, розроблених доцентом М. Кадемією, завідувачем кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, викладачем дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології в наукових дослідженнях».

Створюючи такі Веб-квести, студенти формулювали проблемне завдання та описували форми подання кінцевого результату. Наприклад, задавалась серія питань, на які потрібно знайти відповіді, прописувалась проблема, яку потрібно вирішити та вказувалась інша діяльність, що спрямована на перероблення і представлення результатів, виходячи із збірної інформації. Крім цього, у структуру Веб-квесту входить опис послідовності дій, ролей і ресурсів, які необхідні для виконання завдання, керівництво до дій, оцінка Веб-квесту, висновок, а також використані матеріали й коментарі викладача [61].

Інтерактивна методика створення Веб-квестів навчає знаходити необхідну інформацію, здійснювати аналіз, систематизувати і вирішувати поставлені завдання, розвиває комунікативне мовлення, а робота в команді розвиває відповідальність за прийняття рішень.

Нині відчувається нестача фахівців, які здатні самотійно та в команді розв'язувати виникаючі проблеми, робити це за допомогою Інтернету. Тому навчання майбутніх учителів-філологів у проектній діяльності – Веб-квести в інтеграції з іншими педагогічними технологіями сприятимуть активному процесу одержання знань, умінню знаходити необхідну інформацію, використовувати різноманітні джерела, запам'ятовувати, розв'язувати певні завдання і проблеми, організувати себе до роботи.

Під час вивчення інформатичних дисциплін ми пропонували майбутнім учителям-філологам виконувати завдання, спрямовані на формування комунікативних умінь засобами інформаційних освітніх ресурсів, що є основою для надання послуг (електронна пошта, електронні телеконференції, IRC (Internet Relay Chat), освітні сайти, віртуальні бібліотеки, віртуальні екскурсії, засоби телекомунікації, що дозволяють проводити навчальні олімпіади, вікторини, реалізувати телекомунікаційні проекти тощо); використовувати електронний навчальний курсу English learning course (Медіа Хауз); демонстраційні програмні засоби; електронні

словники ABBYY Lingvo, Oxford Advanced Learner's Dictionary.

Використання інформаційних освітніх ресурсів мережі виконувало такі функції:

- розвиток навиків навігації й пошуку іншомовної інформації в Інтернеті, її обробки та використання;
- можливість зберігання необмежених масивів лінгвістичної інформації;
- розвиток комп'ютерних і машинописних навичків;
- формування умінь критично оцінювати сайти Інтернету;
- можливість взаємодії на основі глобальних комунікацій.

Крім того, мовне середовище реалізувалося через конструювання граматично правильних форм і синтаксичних побудов, що дозволило майбутнім філологам реалізовувати свої комунікативні вміння та вибирати нормативно усталені форми й мовні вирази в залежності від ситуації, комунікативної мети, що сприяло успішній реалізації комунікативних умінь у рамках професійного спілкування.

Інформатичні дисципліни є практичними, а критерієм успішності вивчення цих дисциплін є ефективна реалізація запланованих освітніх і творчих завдань: набуття знань і умінь, які майбутній учитель-філолог зможе використовувати під час вивчення інших навчальних дисциплін для досягнення достатнього рівня компетенції й адаптації у віртуальному середовищі, а також у своїй майбутній професійній діяльності.

Дослідження підтвердило нашу гіпотезу про необхідність інтеграції мовних та інформатичних дисциплін з урахуванням специфіки філологічного профілю як необхідної умови формування всіх компонентів комунікативних умінь, що неможливо здійснити ізольовано.

2.2 Застосування інтерактивних технологій для підвищення рівня комунікативної культури як складової інформаційної культури

майбутнього вчителя

Важливою складовою ІК майбутнього вчителя-філолога є його комунікативна культура. Під комунікативною культурою розуміють здатність встановлювати й підтримувати контакти з іншими людьми на основі внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії в ситуаціях міжособистісного спілкування [66].

«Комунікація» (спілкування) є надзвичайно складним і містким поняттям. Часто воно трактується як взаємодія двох і більше людей із метою встановлення й підтримки міжособистісних відносин, досягнення загального результату спільної діяльності. У психологічному словнику подається таке визначення: «спілкування – це складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що породжується потребами в спільній діяльності і включає в себе обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншої людини» [189, с. 224].

Спілкування як процес є досить багатограним явищем. Воно містить у собі і ставлення людей один до одного, і їх взаємодію, і обмін інформацією між ними, їх духовне взаємопроникнення. Аспект особистісного ставлення – лише один із компонентів, одна із складових цього явища.

Людське спілкування може розглядатися не тільки як акт усвідомленого, раціонально оформленого мовленнєвого обміну інформацією, але і як безпосереднього емоційного контакту між людьми. Воно є різноманітним як за змістом, так і за формою і може варіювати від високих рівнів духовного взаємопроникнення партнерів до найбільш згорнутих і фрагментарних контактів [225, с. 312].

Вивчення змісту, форм, видів, можливостей і норм мови становить найважливішу проблему теорії спілкування як такої. Ці аспекти спілкування є предметом вивчення у функціонально-лінгвістичному підході до спілкування.

У ракурсі нашого дослідження актуальними залишаються проблеми, пов'язані

з формами і механізмами ефективного педагогічного спілкування (ПС).

ПС – специфічна міжособистісна взаємодія педагога і учня (студента), що опосередковує засвоєння знань і становлення особистості в навчально-виховному процесі [196].

ПС визначається як взаємодія суб'єктів педагогічного процесу, що здійснюється знаковими засобами і спрямована на зміни властивостей, станів, поведінки та особистісно-сміслових утворень партнерів. Російський дослідник А. Леонт'єв стверджує, що спілкування – це невід'ємний елемент педагогічної діяльності і поза ним неможливе досягнення цілей навчання і виховання [140].

У психолого-педагогічній літературі існують різні тлумачення ПС. Наприклад, А. Леонт'єв ПС визначає як професійне спілкування викладача з тими, хто навчається, що має певні педагогічні функції і спрямоване (якщо воно повноцінне і оптимальне) на створення сприятливого психологічного клімату, а також на оптимізацію навчальної діяльності і стосунків між педагогом і тим, хто навчається [140]. С. Степанов визначає ПС як специфічну міжособистісну взаємодію педагога і того, хто навчається, що опосередковує засвоєння знань і становлення особистості в навчально-виховному процесі [227].

За визначенням К. Платонова ПС – це взаємодія суб'єктів, в якій відбувається обмін раціональною і емоційною інформацією, діяльністю, досвідом, знаннями, навичками і вміннями, а також результатами діяльності [180, с. 102].

А. Реан та Я. Коломинський під ПС розуміють професійне спілкування викладача з тими, хто навчається в процесі навчання і виховання, яке має певні функції і є спрямованим на створення сприятливого психологічного клімату, а також на іншого роду психологічну оптимізацію навчальної діяльності і взаємин між педагогом і тим, хто навчається [191, с. 208]. І. Зимня вважає ПС формою навчального співробітництва, що є умовою оптимізації навчання і розвитку особистості того, хто навчається [83, с. 288].

ПС є основною формою здійснення педагогічного процесу. Його продуктивність визначається, насамперед, цілями і цінностями спілкування, які

повинні бути прийняті всіма суб'єктами педагогічного процесу як імперативу їхньої індивідуальної поведінки. Виділяємо такі рівні педагогічного спілкування: мікрорівень, мезорівень, макрорівень (рис. 2.13).

Основна мета педагогічного спілкування полягає як у передачі суспільного й професійного досвіду (знань, умінь, навичок) від педагога до тих, хто навчається, так і в обміні особистісними смислами, пов'язаними з об'єктами, що вивчаються, і життям загалом. У спілкуванні відбувається становлення (тобто виникнення нових властивостей і якостей) індивідуальності як того, хто навчається, так і педагога [246, с. 300].

Б. Ломов виділяє в спілкуванні три функції: інформаційно-комунікативну (полягає в будь-якому обміні інформацією), регуляційно-комунікативну (регуляція поведінки та регулювання спільної діяльності в процесі взаємодії та афективно-комунікативну (регуляція емоційної сфери людини) [143].

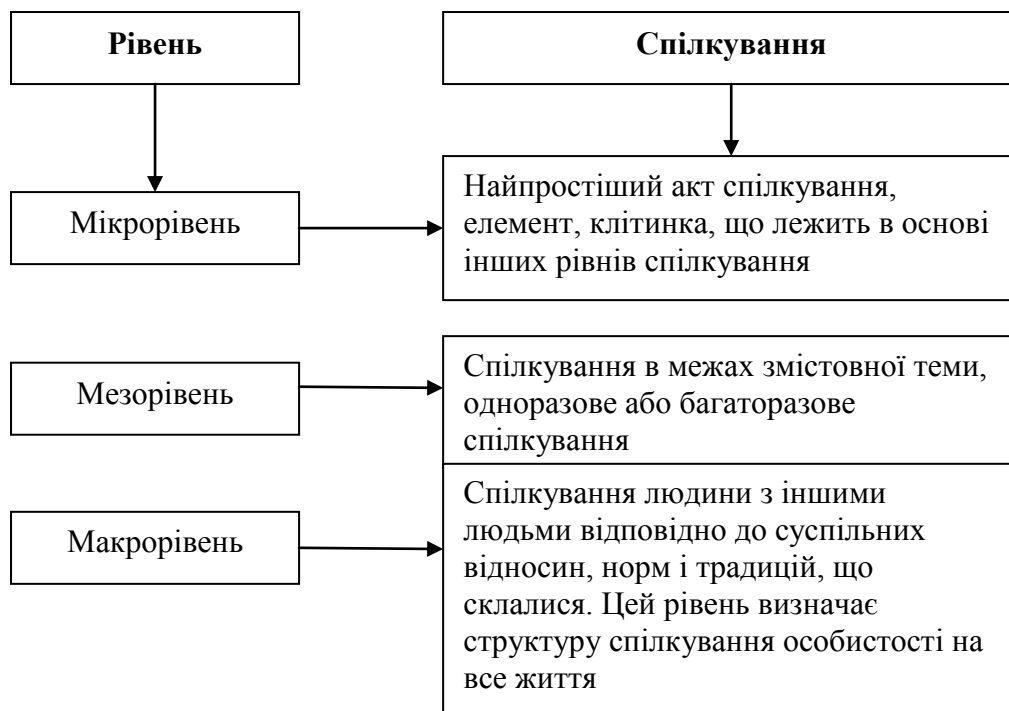

Рис. 2.13. Рівні педагогічного спілкування

Інформаційно-комунікативна функція охоплює процеси формування, передачі й прийому інформації, її реалізація має кілька рівнів: на першому

здійснюється вирівнювання розбіжностей у вихідній інформованості людей, які вступають у психологічний контакт; другий рівень передбачає передачу інформації та прийняття рішень (тут спілкування реалізує цілі інформування, навчання та ін.); третій рівень пов'язаний із прагненням людини зрозуміти інших (спілкування, спрямоване на формування оцінок досягнутих результатів).

Друга функція – регуляційно-комунікативна – полягає в регуляції поведінки. Завдяки спілкуванню людина здійснює регуляцію не тільки власної поведінки, а й поведінки інших людей, і реагує на їхні дії, тобто відбувається процес взаємного налагодження дій.

При таких умовах виявляються феномени, властиві спільній діяльності, зокрема, сумісність людей, їх неспрацьованість, здійснюється взаємна стимуляція і корекція поведінки. Цю функцію виконують такі феномени, як імітація, навіювання та ін.

Третя функція – афективно-комунікативна, характеризує емоційну сферу людини, в якій виявляється ставлення індивіда до навколишнього середовища, в тому числі і соціальний [143, с. 46].

ПС створює умови для реалізації потенційних сутнісних сил суб'єктів педагогічного процесу. Його вища цінність – індивідуальність педагога і того, хто навчається.

У зв'язку з цим провідним принципом ПС може бути прийнятий імператив І. Канта: завжди ставитися до себе і до тих, хто навчається як до мети спілкування, в результаті якого відбувається сходження до індивідуальності. Імператив – безумовна вимога. Саме це сходження до індивідуальності в процесі спілкування і є вираженням честі й гідності суб'єктів спілкування.

Специфіка ПС, перш за все, виявляється в його спрямованості. Воно спрямоване не тільки на взаємодію і на студентів із метою їх особистісного розвитку, а й на організацію засвоєння навчальних знань і формування на цій основі умінь, що є основним для самої педагогічної системи. ПС обов'язково характеризується спрямованістю – на саме навчальну взаємодію студентів (їх

актуальний стан, перспективні лінії розвитку) і на предмет засвоєння [74, с. 49-53].

Разом з цим, ПС визначається і потрійною орієнтованістю на суб'єктів: особистісною, соціальною та предметною. Це досягається тим, що викладач, працюючи з одним студентом над засвоєнням будь-якого навчального матеріалу, завжди орієнтує результат на всіх присутніх в аудиторії, тобто фронтально впливає на кожного студента. Тому можна вважати, що своєрідність ПС, виявляючи себе в усій сукупності названих характеристик, полягає в тому, що воно органічно поєднує в собі елементи особистісно-орієнтованого, соціально-орієнтованого й предметно-орієнтованого спілкування [150, с. 100-105].

Зауважимо, що серед комунікативних характеристик, притаманних педагогічним професіям, виділяють основні:

- уміння керувати, вчити, виховувати, «здійснювати корисні дії з обслуговування різних потреб людей»;
- уміння слухати й вислуховувати;
- широкий світогляд;
- мовна (комунікативна) культура;
- спостережливість до проявів почуттів, розуму й характеру людини, її поведінки, уміння і здатність уявляти, моделювати внутрішній світ людини;
- проєктувальний підхід до людини, заснований на впевненості, що людина завжди може стати кращою;
- здатність співпереживати;
- спостережливість [129, с. 74].

Отже, можемо стверджувати, що спілкування – це процес розвитку і становлення відносин між суб'єктами, які активно беруть участь у діалозі. Мова педагога є основним засобом, який дозволяє йому залучити студентів до свого способу мислення.

Розглядаючи спілкування як наскрізний процес у навчанні, виділяють дві основні моделі спілкування: а) навчально-дисциплінарну; б) особистісно-

орієнтовану [173, с. 145].

Навчально-дисциплінарна модель спілкування складалася в нашій країні десятиліттями і несе на собі відбиток другої половини 70-х років минулого століття, коли метою навчання було озброєння учнів знаннями, вміннями та навичками. Гаслом у ході взаємодії дорослого з дітьми було «роби, як я». Для цієї моделі спілкування характерний авторитарний стиль спілкування, де способи спілкування – це настанови, роз'яснення, заборони, вимоги, погрози, покарання, нотації, окрик. Тактика спілкування – диктат чи опіка. Особистісна позиція – задовольнити вимоги керівництва та контролюючих інстанцій.

Альтернативу цієї моделі становить особистісно-орієнтована модель спілкування.

Традиційно навчання і виховання розглядалися як односторонньо спрямовані процеси, механізмом яких була трансляція навчальної інформації від педагога до студента. Педагогічний процес, побудований на такій основі, в сучасних умовах виявляє низьку ефективність. Студент, як пасивний учасник цього процесу, виявляється здатним лише засвоїти (по суті, запам'ятати) ту обмежену інформацію, яка подається йому в готовому вигляді. У нього не формується здатність самостійно оволодівати новою інформацією, використовувати її в нестандартних умовах, знаходити нове на основі вже засвоєного. Однобічно спрямований навчально-виховний процес практично не досягає основної мети освіти – становлення зрілої, самостійної, відповідальної особистості, здатної до адекватних кроків у суперечливих і мінливих умовах сучасного світу. Особистість під впливом авторитарного директивного впливу набуває рис деякої залежності [8].

Мета особистісно-орієнтованої моделі спілкування – забезпечити психологічну захищеність студента, його довіри до світу, формування особистості, розвиток індивідуальності. Для цієї моделі характерний діалогічний тип спілкування. Така модель характеризується тим, що викладач взаємодіє зі студентом у процесі спілкування та попереджає виникнення

можливих відхилень в особистісному розвитку студента. Формування знань, умінь і навичок є не метою, а засобом повноцінного розвитку особистості.

У зв'язку з цим у сучасній науці і практиці все більшого визнання набуває концепція педагогічного процесу як діалогу, що передбачає взаємно спрямовану взаємодію учасників цього процесу з широким використанням методів групової дискусії. У цьому сенсі педагогічне спілкування є головним механізмом досягнення основних цілей навчання і виховання.

У процесі спілкування між викладачем і студентом стоїть завдання не тільки і не стільки передати інформацію, скільки домогтися її адекватного розуміння останнім. У міжособистісній комунікації як особлива проблема виступає інтерпретація повідомлення, що надійшло від викладача до студента і навпаки. По-перше, форма й зміст повідомлення істотно залежать від особистісних особливостей як викладача, так і студента, їхніх уявлень одне про одного і стосунків між ними, всієї ситуації, в якій відбувається спілкування. По-друге, передане викладачем навчальне повідомлення не залишається незмінним: воно трансформується, змінюється під впливом індивідуально-типологічних особливостей студента, ставлення його до викладача, самого тексту, ситуації спілкування.

Найважливішою з причин, від яких залежить адекватне сприйняття навчальної інформації, є наявність або відсутність у навчальному процесі комунікативних бар'єрів. У загальному сенсі комунікативний бар'єр – це психологічна перешкода на шляху адекватного обліку навчальною інформацією між учасниками педагогічного процесу. У разі виникнення бар'єру навчальна інформація спотворюється або втрачає початковий сенс.

Зазначимо, що сучасні інтернет-комунікації є одним із засобів подолання таких бар'єрів, а також є засобом формування комунікативних навичок у процесі навчання майбутніх учителів, зокрема філологів.

Інтернет-комунікація – це спілкування за допомогою глобальної комп'ютерної мережі Інтернет. Одним із найпопулярніших засобів Інтернет-

комунікації є блог (від англ. Blog («web log») – «мережевий журнал» або «щоденник подій»). Він є Веб-простором, основний вміст якого – записи, що регулярно оновлюються та поповнюються, зображення та різного роду мультимедіа. Існує величезна кількість блогів, у яких представлений широкий спектр інтересів. Відомо, що інтерактивні технології ґрунтуються на спілкуванні, а блоги є одним із сучасних засобів комунікації, застосування яких доцільно й під час навчання.

У ході проведення дослідження нами було створено навчально-методичний блог «Інформаційна культура майбутнього вчителя-філолога», що використовувався у навчальному процесі Інституту іноземних мов та Інституту філології й журналістики ВДПУ (Додаток К). Під час спілкування на сторінках блогу використовувались навчальні матеріали з тем, що пов'язані з навчальними дисциплінами: статті, замітки, навчальні та інформаційні відео- та аудіоматеріали, фото та схеми, тести. Завдяки створеному блогу студенти-філологи мали можливість отримувати необхідні матеріали, брати участь у їхньому обговоренні, розвивати професійний філологічний та загальний кругозір.

Створивши навчальний блог для студентів-філологів та проаналізувавши його роботу, ми виявили такі потенційні переваги блогів у порівнянні з іншими електронними ресурсами:

- простота використання і доступність виявляється в тому, що використання блогів не вимагає від користувача спеціальних знань, дозволяючи, між тим, оперативну публікацію будь-якої інформації (текст, графіка, аудіо- і відеофайли, анімація та ін.);
- блог є зручним для читання і сприйняття інформації має інтерфейс, що налаштовується користувачем відповідно до своїх потреб;
- використання спеціальних програм-клієнтів, що дозволяють зручним способом публікувати інформацію як за допомогою персонального комп'ютера, так і за допомогою мобільних пристроїв засобів зв'язку (мобільний телефон,

комунікатор, смартфон);

– більшість блог-сервісів побудовано на філософії open-source, тобто доступними є початкові програмні коди усього сервера і клієнтів, що дозволяє виправити помилки, додавати нові функціональні модулі.

Ефективність організації інформаційного простору у блогах виявляється в тому, що:

– забезпечено організацію персонального інформаційного простору користувача у вигляді щоденника (журналу), який дозволяє публікувати, зберігати, обробляти, передавати різного роду і змісту інформацію та здійснювати її пошук в усьому масиві даних;

– блоги надають можливість створенню співтовариств, які можуть адмініструвати декілька людей, з персональними налаштуваннями доступу для авторів і коментаторів, а також створюють єдину систему адресації для повідомлень і документів;

– у блогах застосовуються rss-потоки для впорядкування повідомлень, стрічок новин, анонсів статей, змін у блогах тощо і синдикації контенту, завдяки чому автор або адміністратор мають можливість розсилати матеріали блогу або їх частини на інші Інтернет-ресурси;

– системні рубрикації дозволяють формувати деревовидну структуру для зберігання інформації, довільним чином привласнювати повідомленням і документам ключові слова, розміщуючи їх в різні рубрики;

– використання механізму автоматичного зворотного зв'язку (trackback), який дозволяє обмінюються повідомленнями про появу у блозі нової інформації (коментаря), пов'язаної з попередньою заміткою тощо.

Інтерактивність і мультимедійність забезпечують реалізацію таких завдань: можливість для користувача одночасно адмініструвати декілька щоденників або співтовариств; до будь-якого запису у блозі можна додавати коментарі у вигляді тексту, аудіо- або відеоінформації, які вибудовуються у вигляді ієрархічного «дерева»; розгалуженість полеміки і можливість ведення

декількох дискусій одночасно в слухний для себе час; двостороння mail-інтеграція, яка надає можливість як отримувати нові повідомлення і коментарі, так і відправляти відповіді і публікувати свої повідомлення за допомогою електронної пошти; використання механізму, який дозволяє легко стежити за новими записами будь-якої кількості користувачів, а також регулювати доступ до своїх власних записів; можливість створювати опитування і тести з тематики, що цікавить, з миттєвою публікацією результатів; публікація анонсів, анотацій і дайджестів на будь-які матеріали і події блогосфери; використання тегів для оформлення і форматування документів, створення гіперпосилань тощо.

Надійність і безпека. Лише власник ресурсу може вносити в нього нові записи, що дозволяє позбутись звичайної для гостьових книг проблеми «забруднення» нелегітимними повідомленнями сторінок щоденника. Водночас власник має захист від спаму (несанкціонованих повідомлень рекламного характеру) в коментарях, а також може забороняти перегляд записів певному користувачеві і незареєстрованим користувачам. Існує можливість створення резервної копії щоденника (блогу) або співтовариства зі збереженням усіх коментарів, зв'язків в електронному вигляді для розміщення на іншому ресурсі, а також генерація сторінок, окремого щоденника або співтовариства з коментарями у формат *.doc, *.rtf або *.pdf для друку або он-лайн перегляду тощо.

У процесі спілкування за допомогою навчального блогу ми звернули увагу на процес конструювання знань студентами-філологами, а набуття знань відбувалося в соціальному процесі використання мови впродовж визначеного періоду часу. Отже, конструювання знань за своєю природою дискурсивне, тобто засноване на відносинах і спілкуванні. У процесі отримання і трансформації знань студенти мали реальні можливості для публікації своїх робіт, за результатами яких викладач робив висновки про те, як вони трансформують і засвоюють сутності і стратегії у рамках соціального досвіду.

Публікація дозволяла студентам ще раз звернутися до своїх робіт, переосмислити їх і збагатити таким чином свій навчальний досвід. Використання блогів у цьому аспекті є дуже корисним, адже вони надають можливість студентам-філологам осмислити матеріал, що вивчається і представити його розуміння, а можливість розміщення у блогах коментарів до повідомлень сприяла отриманню зворотного зв'язку і потенційної підтримки нових ідей. Можливість включення в текст гіперпосилань на інші Інтернет-ресурси допомогло студентам усвідомити взаємозв'язки і контекст знань, їх конструювання і засвоєння. Блог став віртуальним простором для апробації нових філологічних понять. Гіперпосилання у блогах надавали ширший контекст конкретного повідомлення в Інтернеті.

Наприклад, вивчаючи різноманітні алгоритми з дисципліни «Сучасні теорії категорійної граматики в лінгводидактиці», що викладається для магістрів у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського [91], студенти мали можливість спілкувались у блозі «Інформаційна культура майбутнього вчителя-філолога», де було запропоновано обговорення з даної теми. Результат обговорення – створення алгоритму розмежування автосемантичних/синсемантичних повнозначних слів (Рис. 2.14) та виявлення результатів тестового контролю за допомогою діагностичної комп'ютерної програми «Test W» (Додаток Л, Додаток М).

Як відомо, в епоху конструктивістської педагогіки студенти повинні самостійно засвоювати нові знання. Використання технологій для передачі змісту певного матеріалу повинне, в свою чергу, включати в себе технології для створення ними власного змісту. Таким чином, блоги надали студентам можливість публікувати власні думки і демонструвати розуміння матеріалу.

У ході дослідження нами були виявлені і деякі недоліки використання блогу студентами-філологами. Головними з них є: обмежений функціонал сервісу, зокрема, відсутність можливості пересилки файлів, як це робиться в електронній пошті; лінійна структура записів в одній колонці, при якій новий

запис опиняється вище попереднього. Часто трапляється ситуація, коли продовження теми, написаної пізніше, на сторінці виявляється над початком і читач змушений шукати цей початок. Тому навчальні матеріали за окремо взятою темою бажано розміщувати за один прийом як цілісний модуль.

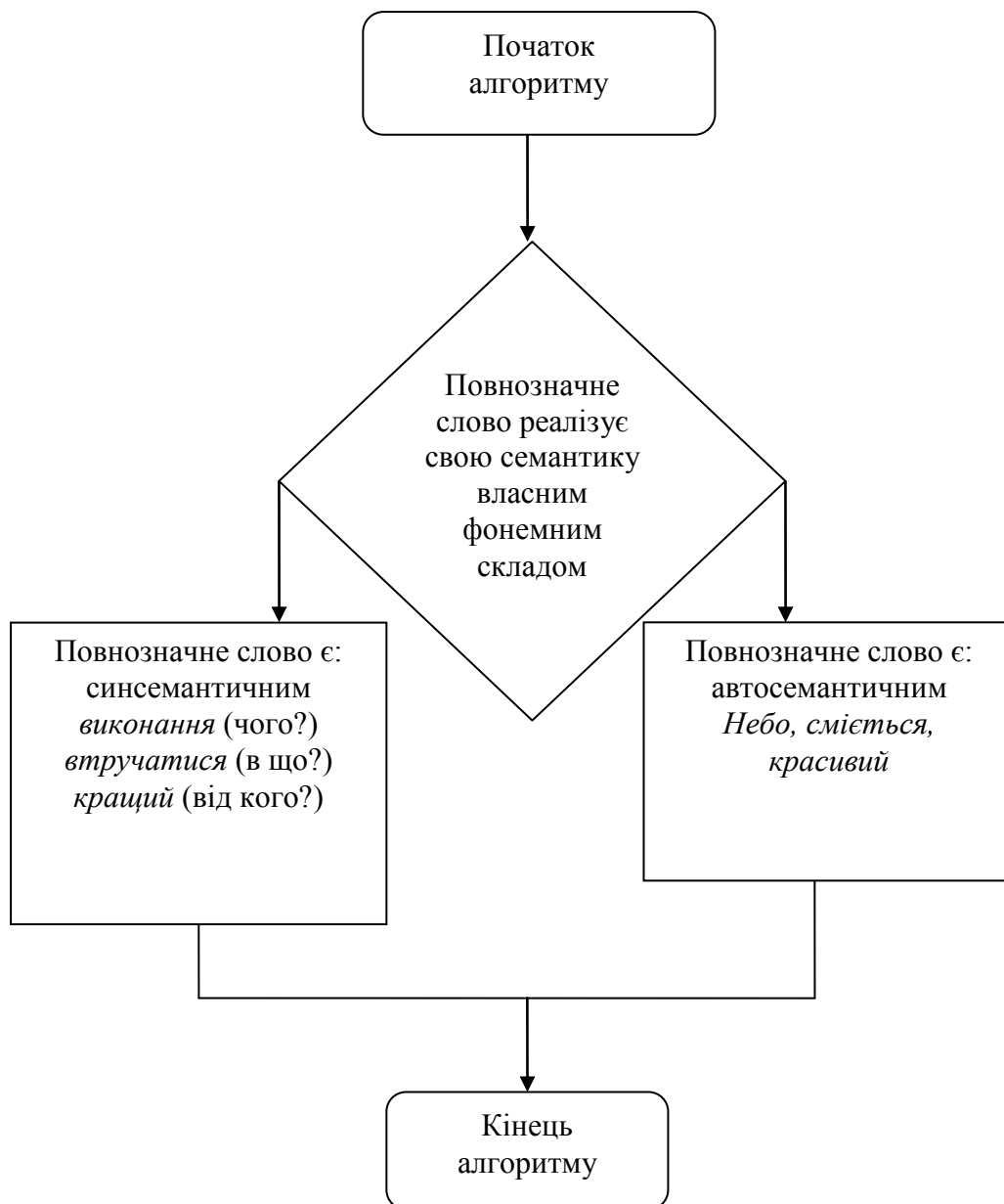

Рис. 2.14. Алгоритм розмежування автосемантичних/синсемантичних повнозначних слів

Розв'язання цієї проблеми вирішується використанням на сторінці блогу розділу архіву записів.

Аналіз використання блогів дозволяє виділити такі проблеми, що виникають при впровадженні блогів в освітній процес: для роботи з блогами потрібна певна матеріально-технічна база (стабільний і, бажано, швидкісний Інтернет); блоги за своєю природою носять неформальний і особистісний характер, тому важко вбудувати блог в традиційну систему освіти; необхідно продумувати довгострокову стратегію інтеграції блогу в навчальний процес. Робота у блозі повинна перетинатися з системою звичайних завдань; студенти не завжди досить підготовлені, щоб засвоювати новий і незвичний для них вид роботи; роботу студентів у блогах важко оцінювати за методикою, що вже існує; робота з блогом займає багато навчального часу, що іноді може зашкодити реалізації основної програми; блоги вимагають від викладача значних додаткових витрат часу і зусиль на етапі його проектування і створення.

За нашими спостереженнями, можливість публікації письмових завдань змінювало ставлення студентів до їх виконання. Це є особливо актуальним для студентів-філологів. З одного боку, розміщення коментаря, відповіді на завдання, есе у блозі або на сайті допускає зовнішнє оцінювання і, можливо, критику з боку не лише викладача, але і однокласників чи інших читачів. Тому студенти уважніше ставились до вибору слів і аргументів для оформлення відповіді, прагнули якісніше виконати завдання. З іншого боку, ми помітили і протилежну тенденцію: окремі студенти з великим небажанням працювали у блозі, не бажаючи виносити результати своєї роботи на загальний огляд. При цьому їх небажання далеко не завжди пояснювалося низьким рівнем роботи. Іноді причина полягала у невпевненості у власних силах і заниженій самооцінці. Такі студенти погоджувались замість запису у блозі використовувати електронну пошту, що є більш закритою формою розповсюдження інформації. Подолання психологічного бар'єру старого стереотипу педагогічно необхідно з точки зору розвитку особистості студента-філолога і його готовності до життя в інформаційному суспільстві. Ми дійшли

висновку, що у багатьох випадках доступ до блогу можна надати з обмеженням, лише для певної групи користувачів.

У ході роботи з блогом нами були розроблені певні поради для вирішення зазначених вище проблем, дотримання яких допомагає більш ефективно використовувати навчальний блог у підготовці студентів-філологів:

- розробити довгострокову стратегію інтеграції блогу у навчальний процес для підвищення мотивації вивчення дисципліни;
- продумати форму неформального або формального зворотного зв'язку, а також параметри оцінювання роботи у блозі;
- пояснити студентам найбільш зрозуміло, якими є цілі і завдання використання блогу, а також яке його місце в структурі даної дисципліни;
- відвести достатній час на протязі навчального модуля на те, щоб студенти освоїлися у блозі й навчилися працювати з ним;
- заохочувати співпрацю студентів у блозі (розміщення коментарів, спільне виконання завдань тощо);
- використовувати повідомлення у блозі як імпульс до початку, розвитку і продовження дискусій в аудиторії;
- використовувати роботу у блозі як обов'язкову частину навчального проекту.

Отже, підвищення ефективності процесу взаємодії користувачів в Інтернет-середовищі, різноманіття принципів особливостей і різних можливостей блог-технологій, а також відносна дешевизна використання подібного сервісу як викладачами, так і студентами, зумовлює надійні перспективи використання подібних ІКТ та необхідність проведення експериментальних досліджень.

При виборі правильної стратегії організації й управління віртуальним співтовариством у процесі навчання студенти-філологи вирішували основні педагогічні завдання. Це сприяло особистісному зростанню студентів, що виявлялося у виробленні нових навиків та вмінь, необхідних для самонавчання

і саморозвитку.

У ході розробки навчального блогу ми з'ясували, що блог одного заняття або теми може містити як основний, так і додатковий текстовий, аудіо- або відеоматеріал, підібраний педагогом. Цей матеріал був відібраний викладачем, студентам не доводилося мати справу з рекламою чи інформацією небажаного змісту. Перед викладачем стояло завдання: зробити так, щоб матеріал був доступним і після заняття (презентація, відеозапис, текстові документи, посилання на інші ресурси), на основі матеріалів блогу розроблялось домашнє завдання, що включало тест, який для домашнього виконання виконувався в зручний для студентів час.

У ході дослідження ми запропонували викладачам створити колекцію навчального матеріалу або тематичну колекцію: презентації, збірки завдань і тестів, методичні рекомендації студентам і колегам. Розміщені у блозі вони набувають вигляд каталогів, публікацій. Викладач зможе скористатися необхідним матеріалом і на занятті, і на виступі на конференції перед колегами. Такий блог є для педагога електронним методичним портфоліо, постійно поповнюється новими матеріалами.

Викладачі часто нарікають, що Інтернет, будучи бездонною базою знань, не стає природним інструментом освіти студентів, а освітні ресурси, що існують або надмірні, або непривабливі, або студентів їм важко відшукати в мережі. Саме через блог педагоги мають можливість відфільтрувати навчальний матеріал, перенаправити потрібні інформаційні потоки на свій блог, створивши необхідний освітній контент.

Технологія створення блогу дозволяє розмістити на власних веб-сторінках колекції авторських навчальних матеріалів (аудіо- і відеоматеріали, посилання на потрібні й цікаві сайти, текстові матеріали, завдання, практичні роботи, матеріали для підготовки до занять та ін). Налаштування блогу дає можливість організувати роботу в закритій спільноті користувачів, наприклад, тільки колегам або студентам, або індивідуальну роботу зі студентами.

Є кілька різновидів навчальних блогів. Розглянемо ті, які були використані нами для формування ІК студентів-філологів.

Блог як навчальний проект призначено для проектної або дослідницької роботи. В ньому розміщені всі інструкції і етапи роботи над проектом, посилання на корисні ресурси і додатки, необхідні для роботи над проектом. Блог може стати місцем для публікації звіту – результатів роботи студентів. Окрім цього, на його сторінках завжди можна організувати дискусію.

Отже, блог студента являє собою електронний простір, де він розміщує власні матеріали: презентації, малюнки, творчі домашні завдання.

У майбутньому вчителя-філолога з'являється можливість: опублікувати свою роботу в електронному вигляді; представити звіт (чи результат роботи) у широкому спектрі форматів, в яких він може бути виконаний; не використовувати додаткові електронні носії; використовувати матеріали поза навчальним закладом у будь-який час.

Такий блог може стати електронним портфоліо студента-філолога, де будуть не лише виконані домашні завдання, але й матеріали про всі досягнення студента, його інтереси, електронні інструменти для його спілкування з іншими студентами. Блог дозволяє студентів розширити його освітній простір. Університет перестає бути єдиним джерелом навчальної інформації, відбувається зміна навчального середовища. Під час нашого дослідження студенти-філологи, ведучи блог або працюючи в спільноті, набували навички роботи в команді, вчилися грамотно формулювати думки, вчилися відбирати, аналізувати і представляти інформацію, освоювали мережевий етикет. Така зміна концепції навчального середовища може, за нашим дослідженням, істотно вплинути на розвиток ІК сучасних студентів-філологів.

У блозі можливість спілкування викладача і студента можна організувати за допомогою зовнішніх додатків шляхом їх інтегрування на сторінку у вигляді гаджету з чатом або відео конференцією, чи через публікацію коментарів, які, по суті, нагадують форуми. Читачі блогу (тобто студенти, викладачі) можуть

залишати коментарі до кожного повідомлення, яке педагог розмістить на своїх сторінках. У викладача з'являється можливість проводити додаткові консультації в мережі, організовувати спільну мережеву роботу над проектом чи дослідженням. Так, ведення навчального блогу – це додаткове навантаження для викладача, але, одночасно, і ефективний інструмент, технологія, ефект від використання якої зекономить витрачений час, компенсує додаткові фізичні і моральні навантаження і, з огляду на наше дослідження, сприятиме формуванню ІК студента-філолога.

Отже, можемо стверджувати, що педагогічний блог є освітньою реальністю. Ведення блогу стає способом самовираження і одним із прийомів усвідомлення власної професійної компетентності. Почавши створювати свою блогосферу, студенти і викладачі самі моделюють альтернативний освітній простір, їх інформаційна культура.

Гуманістична спрямованість і творчий потенціал – найважливіші характеристики суспільної та індивідуальної культури. З цієї точки зору, комунікативна культура вчителя – це прояв гуманістичної спрямованості його індивідуальної творчості у вирішенні завдань професійно-педагогічної діяльності [85, с. 50]. Поряд із культурологічним підходом до розуміння й дослідження комунікативної культури педагога важливим є і системний підхід. Мова йде про концепцію самоорганізації складно структурованих систем, що виникла в межах синергетики й кібернетики. З цих загальнонаукових системних позицій, комунікативна культура вчителя є одним із найважливіших функціонально значущих елементів культури суспільства загалом. Одночасно вона має іманентну структуру тієї складності й цілісності, яка необхідна для здійснення самоорганізації й розвитку. Кожен із внутрішніх елементів комунікативної культури педагога має складну будову:

- особистість учителя – її індивідуальні та соціальні «створюючі»;
- комунікативна діяльність вчителя – її складна мотиваційна й предметна структура;

– предмет комунікативної діяльності – усвідомлена мета, її аксіологічний зміст [85, с. 39-40].

Формування та розвиток комунікативної культури майбутнього вчителя як системи, що має власну структуру, і її входження в систему більш високого порядку відбувається в реальному житті, в загальному «хаосі» активності соціальних явищ, у взаємодіях і зіткненнях інтересів і цілей різних комунікантів, таких як державні інститути, громадські організації, особистості. Культурологічний і системний підходи до дослідження комунікативної культури майбутнього вчителя взаємодіють із сучасними психолого-педагогічними концепціями. Особливе значення у цьому контексті набувають основні положення теорії діяльності, теорії соціалізації, уявлення про самовиховання.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку комунікативної культури суспільства й наявних у ньому протиріч призводить до розуміння необхідності створення нових підходів до формування комунікативної культури майбутнього вчителя-філолога з урахуванням розвитку ІКТ та інтерактивних технологій.

Розвиток уявлень про особистісну комунікативну культуру як про систему, що вдосконалюється в активній взаємодії з іншими комунікативними системами, є необхідним для того, щоб сформувати у майбутніх учителів свідому самотворчу позицію і прагнення до розширення змісту та форм комунікативної діяльності, до подолання замкненості, до участі у діловій та духовній суспільній комунікації [85, с. 180].

Однією з найбільш важливих умов підвищення ефективності процесу навчання є наявність оперативного зворотного зв'язку між студентами і викладачем, який дозволяє контролювати проміжні й кінцеві результати навчання, порівнювати їх із поставленими цілями і на цій основі вносити необхідні корективи в навчальний процес. Виконання цієї умови передбачає ретельний психолого-педагогічний аналіз усього комплексу питань, що охоплюють такі, в принципі завжди специфічні, проблеми, що не піддаються

шаблонним вирішенням. Це виявлення істинних критеріїв ефективності навчання з певного навчального предмету; визначення оптимальної частоти контролю, його об'єктивності, повноти і вибіркової; реалізація виховної та навчальної функцій контролю; розробка механізму оперативного відображення результатів контролю в змісті, методах і організованих формах навчання тощо.

Очевидно, що в умовах комп'ютеризації всі ці проблеми повинні вирішуватись ще на етапі заснування системи навчання, що розробляється, і знаходити своє конкретне відображення в процесі розробки навчальних програм. Комплексна за своєю суттю, проблема зворотного зв'язку в комп'ютерному навчанні, очевидно, не може бути успішно вирішена лише технічним шляхом, вона вимагає об'єднання зусиль спеціалістів різного профілю – психологів, дидактів, методистів, програмістів – за найбільш активної участі в цій роботі викладачів-практиків, які найбільш тонко відчують усі нюанси цього складного і відповідального завдання.

Психологічний зміст мотивації учіння студентів-філологів лежить в площині засвоєння ними прийомів комунікації, а при використанні ІКТ – прийомів інтерактивної діяльності. При цьому роль педагога зводиться до формування в студентів відповідних моделей поведінки, що інтегрують у собі творчий процес засвоєння навчальної програми та спілкування з педагогом. Зворотній зв'язок у навчальному процесі свідчить не лише про ефективність засвоєння студентами знань, але й про вмотивованість спілкування – когнітивному рівні розвитку студента, емпатійних відносинах, задоволеності діяльністю, прогностичними вимогами до навчання.

Моделі інтерфейсів, програм що розробляються, повинні містити в собі характер взаємодії педагога і студента, де враховуються психолого-педагогічні умови освітнього середовища – когнітивний, комунікативний, афективний компоненти навчальної діяльності. При розробці навчальної програми урахування оціночних пізнавальних суджень повинні включатися в характеристику зворотного зв'язку, на основі якої робиться висновок про

успішність або неуспішність засвоєння знань студентами.

У когнітивній психології виділяють два типи зворотного зв'язку: інформаційний; знання результату [279].

Кожний із цих типів виконує свої функції і по-різному реалізується. Так, у першому випадку – чиниться певний допоміжний вплив для усунення помилки, яку допустив той, хто навчається; у другому – повідомляється, що відповідь правильна. Теоретично передбачається інформація про неправильну відповідь, але ті розробники навчальних програм, які стоять на позиціях біхевіоризму, намагаються побудувати їх таким чином, щоб звести до мінімуму помилкові відповіді і повідомлення про це, оскільки таке повідомлення має небажані наслідки для навчання.

Педагогічна цінність інформаційного зворотного зв'язку визначається тим, наскільки в ній врахована міра допомоги, яку потребує той, хто навчається, наскільки вона враховує характер помилки та її причини [148, с. 20-21].

Технологія особистісно-орієнтованого навчання представляє поєднання різних методів і технологій педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього середовища нормативно-доцільної діяльності навчального закладу [27; 212; 261]. Зміст методів навчання спрямований, головним чином, на те, щоб розкрити і використати суб'єктний досвід кожного студента, допомогти йому в організації і становленні особистісно-орієнтованого освітнього середовища шляхом актуалізації цілісної навчальної діяльності.

Як уже зазначалося, компонент змісту освіти, пов'язаний із виховними функціями навчання (формуванням світогляду студентів, їх емоційно-ціннісного ставлення до світу і одне до одного), має вирішальне значення для формування особистості і завжди залишиться прерогативою цілеспрямованої діяльністю педагога. Разом з тим, не можна не бачити, що частина функцій викладача може бути успішно реалізована лише за допомогою ІКТ. Такі функції педагога, як, наприклад, побудова процесу засвоєння знань із урахуванням диференціації індивідуальних можливостей студентів, реалізація

систематичного зворотного зв'язку і заснованої на ній корекції процесу навчання, можуть бути істотно посилені за допомогою ІКТ.

За допомогою ІКТ можна широко й наочно представити навчальний матеріал, отримати не лише статистичні викладки, але й наочні динамічні моделі. При цьому сама робота студента з використанням ПК створює умови для інтерактивності – форми і способи здійснення діалогу в ній відіграють вирішальну роль в організації ефективного навчального процесу.

Організація спілкування з програмою визначається психологічним особливостями того, хто навчається. Студенти з образним типом пам'яті і художнім складом мислення надають перевагу активним формам навчання з переважанням наочно-образних форм подачі матеріалу в інтерактивній або ігровій формі. Студентам із мислинським типом індивідуальності більше підходить самостійна робота з навчальним матеріалом, відпрацювання за допомогою комп'ютерних програм різних умінь.

Інтерактивність (від англ. Interact – взаємодіяти) означає здатність взаємодіяти або знаходитися в режимі діалогу. Отже, інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання [229]. О. Пометун розуміє інтерактивне навчання як організацію педагогом за допомогою певної системи способів, прийомів, методів освітнього процесу, що будується на:

- суб'єкт-суб'єктних стосунках педагога й того, хто навчається (паритетності);
- багатосторонній комунікації;
- конструюванні знань того, хто навчається;
- використанні самооцінки та зворотного зв'язку;
- постійній активності того, хто навчається [186, с. 34].

Діалог можливий і при традиційних методах навчання, але лише як взаємодія «викладач – студент» або «викладач – група студентів (аудиторія)». При інтерактивному навчанні діалог також будується як взаємодія «студент – студент» (робота в парах), «студент – група студентів» (робота в групах),

«студент – аудиторія» або «група студентів - аудиторія» (презентація роботи в групах), «студент – комп'ютер», «студент – художній твір» і т.д. [72].

Інтерактивні технології по В. Гузеєву – це вид інформаційного обміну тих, хто навчається з навколишнім інформаційним середовищем [58, с. 101]. Можна виділити три основні види інформаційного обміну, які формують певні моделі педагогічної взаємодії в навчальному процесі: екстраактивний, інтерактивний та інтраактивний. У екстраактивному режимі студент виступає в пасивній ролі об'єкта педагогічного впливу, інформаційні потоки спрямовані від викладача-суб'єкта до об'єкта навчання (студента). Такий режим є основою пасивної (суб'єкт-об'єктної) моделі взаємодії, він не викликає суб'єктної активності студента.

В інтраактивному режимі інформаційні потоки спрямовані на студента або групу, викликають у них активну діяльність. Студенти виступають тут як суб'єкти навчання самих себе. Інтраактивний режим формує активну модель взаємодії, він характерний для технологій самостійної діяльності, самонавчання, самовиховання, саморозвитку. В такому режимі інформаційні потоки викликають активну діяльність студентів і породжують зворотний інформаційний потік від студента до викладача. Інформаційні потоки, таким чином, або чергуються за напрямком, або мають двосторонній (зустрічний) характер. Цей режим формує інтраактивну модель взаємодії, саме він характерний для інтраактивних технологій. В інтраактивній моделі реалізується ідея організації комфортних умов навчання, при яких усі студенти активно взаємодіють між собою.

Ключовим завданням викладача в інтраактивній технології є підтримка процесу обміну інформацією – виявлення різноманіття точок зору – поєднання теорії і практики; звернення до особистого досвіду студентів, підтримка їхньої активності, заохочення творчості – взаємне збагачення досвіду учасників діалогу – полегшення сприйняття, засвоєння, взаєморозуміння. Якщо в традиційному навчанні викладач виступає в ролі своєрідного фільтра, що

пропускає через себе навчальну інформацію, то в інтерактивному – роль помічника в роботі, активізатора взаємоспрямованих потоків інформації. При цьому студенти стають повноправними учасниками інформаційного обміну, їх досвід не менш важливий, ніж досвід ведучого, який не стільки подає готові знання, скільки спонукає до самостійного пошуку.

Під час інтерактивного навчання викладач виступає в декількох ролях. У кожній з них він організовує взаємодію учасників з тією чи іншою галуззю інформаційного середовища. У ролі інформатора-експерта викладач представляє текстовий матеріал, демонструє відеоряд, відповідає на запитання учасників, відстежує результати процесу тощо. У ролі організатора-фасилітатора він налагоджує взаємодію студентів із соціальним та фізичним оточенням (розбиває на підгрупи, спонукає їх самостійно збирати дані, координує виконання завдань, підготовку міні-презентацій і т.д.). У ролі консультанта викладач звертається до професійного досвіду учасників, допомагає шукати вирішення вже поставлених завдань, самостійно ставити нові. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, загальне вирішення питань на підставі аналізу обставин і ситуації, проникнення інформаційних потоків у свідомість, що викликають його активну діяльність. Впровадження інтерактивних технологій є одним із факторів інтенсифікації процесу навчання, оскільки інтерактивне навчання дозволяє успішно досягати мети активізації навчально-пізнавальної діяльності, забезпечення осмислення й глибокого розуміння навчального матеріалу, індивідуалізації педагогічної взаємодії, забезпечення постійного двостороннього зв'язку в навчальному процесі [220, с. 108-110].

У процесі дослідження ми застосовували ефективні інтерактивні методи навчання, що сприяли ефективній підготовці майбутніх учителів-філологів та впливали на формування ІК:

- інтерактивні технології кооперативного навчання;
- лекції з проблемним викладом;

- евристичні бесіди;
- семінари (у формі дискусій, дебатів);
- конференції;
- ділові ігри;
- засоби інформаційно-комунікаційних та мультимедійних технологій;
- технологію моделювання або методи проектів (Додаток Н, Додаток П, Додаток Р, Додаток С, Додаток Т).

Інтерактивні технології кооперативного навчання представляють значний інтерес, оскільки як парна та групова робота проводилась як на заняттях із засвоєння, так і на заняттях із закріпленням знань, умінь і навичок. «Робота в парах», наприклад, дуже корисна в процесі засвоєння лексики. Вона дозволила:

- обговорювати короткий текст, завдання, письмовий документ;
- взяти інтерв'ю і з'ясувати ставлення партнера до тексту, лекції, відео та іншої навчальної діяльності, здійснити письмовий аналіз або редагування письмової роботи один одного;
- сформулювати підсумок заняття або серії занять з теми;
- проаналізувати спільно проблему, вправу чи текст;
- протестувати й оцінити один одного, дати відповіді на питання викладача, підготувати діалог. «Ротаційні трійки», як показав наш досвід, дуже підходять для засвоєння граматичного матеріалу. Діяльність студентів у цьому випадку подібна до роботи в парах. Цей варіант кооперативного навчання сприяє активному, ґрунтовному аналізу та обговоренню нового матеріалу з метою його осмислення, закріплення та засвоєння.

Не менш корисними виявилися технології колективно-групового навчання («мікрофон», «кожен навчає кожного», «ажурна пилка», «аналіз прикладу»).

Найбільш поширеними при вивченні іноземних мов є технології ситуативного моделювання або ігрові технології. Модель навчання у грі – це побудова навчального процесу за допомогою включення студента в ігру

(передусім ігрове моделювання явищ, які вивчаються). Тут особливо цікавим є рольове розігрування ситуації («рольова гра», «програвання сценки», «драматизація»). Ця технологія імітує реальність визначенням ролей учасникам і наданням їм можливості діяти «ніби насправді».

Особливий інтерес представляють технології обробки дискусійних питань. Вони застосовувались нами в групах як із досить високим рівнем володіння іноземною мовою, так і з середнім рівнем мовної підготовки.

До інтерактивних технологій навчання відноситься також проблемна лекція. Проблемна лекція, як показали наші спостереження, дозволяє уникати механічного конспектування матеріалу і залучити студентів до активної пізнавальної діяльності. На відміну від інформаційної лекції, на якій подається готова інформація, що підлягає запам'ятовуванню, на проблемній лекції нове вводиться як невідоме, яке необхідно «відкрити». Створивши проблемну ситуацію, викладач спонукає студентів до пошуку вирішення проблеми, поступово підводячи їх до досягнення мети [83].

Загальний ефект проблемної лекції визначається її змістом, способом організації спільної діяльності і тими засобами спілкування, які забезпечують ефективну «трансляцію» матеріалу. Діалогічне спілкування викладача зі студентом на проблемній поліпшує засвоєння, позитивно впливає на мотиваційну сферу пізнавальної діяльності, спонукає до спільних роздумів, розкриває логіку вирішення суперечностей і є необхідною умовою для розвитку логічного та критичного мислення студентів. Діалог передбачає виявлення ставлення студентів до обговорюваної проблеми. Правильно побудований діалог створює атмосферу взаєморозуміння, довіри, забезпечує виробленню вміння чітко формулювати й висловлювати думки [128].

Щоб зробити спілкування на заняттях діалогічним, ми враховували емоційний стан студентів, спиралися на позитивне в них, створювали ситуацію успіху, виявляли жвавий інтерес до взаємного обміну інформацією. Доцільно також, щоб навіть у недостатньо чіткому вирішенні завдання студента викладач

знаходив раціональне зерно, акцентував на ньому увагу і, тим самим, заохочував його до подальшої активності. Основне завдання лектора полягає не стільки в передачі інформації, скільки в залученні студентів до діалогічного спілкування. Працюючи над проблемою спільно, студенти відкривають для себе нові знання. Цим посилюється тенденція планувати навчання як творчий процес, що не зводиться до освоєння готових правил виконання різноманітних завдань [26].

Такий інтерактивний метод навчання, як евристична бесіда – це певний ряд запитань, що спрямовують думки й відповіді студентів у потрібне русло. Евристична бесіда вважається успішною, якщо питання були правильно поставлені і студенти дали правильні відповіді. Така бесіда починається з простого повідомлення певних фактів з теми. Евристична бесіда, перш за все, спрямована на вмилу постановку запитань, що в підсумку змусить студентів, спираючись на свій власний досвід і знання, шляхом логічних міркувань самостійно прийти до правильних висновків. Евристична бесіда дозволяє студентам самим здійснювати певні відкриття. Отже, нові знання краще запам'ятовуються і приносять задоволення від усвідомлення власної значущості.

Евристична бесіда є основною методикою проблемного навчання. Проблемність у такій бесіді проявляється різними способами: ланцюжковими питаннями, постановкою проблеми, назвою теми та ін. Вона являє собою унікальну методику, що сприяє творчому, креативному й логічному мисленню.

Під час проведення занять з дисципліни «Країнознавство англomовних країн» зі студентами 3 курсу Інституту іноземних мов ВДПУ нами використовувались інтерактивні методи навчання – керована лекція, лекція з паузами та лекція за участю студентів.

Метод керованої лекції дозволив навчити студентів вибірково підходити до інформації, виділяти головне, а також активізувати їхню діяльність під час викладу нового матеріалу. Студенти спочатку уважно слухають викладача і

виділяють головне, не записуючи. Після п'ятихвилинного викладу викладач зупиняється і студенти записують основні положення з його розповіді. Потім виклад продовжується. Процедура повторюється кілька разів. Протягом решти часу на занятті організовувалась робота студентів у малих групах або парах із метою повторення матеріалу лекції і корегування записів. Засвоєння матеріалу перевірялось за допомогою тестів, фронтальної бесіди, порівняння їх із текстом підручника тощо.

Метод лекції з паузами дозволив активізувати пізнавальну діяльність студентів, підтримувати зворотній зв'язок з ними, забезпечував корекцію засвоєного матеріалу. Педагог викладає навчальний матеріал частинами. Після того, як було викладено частину матеріалу, викладач робив паузу і пропонував студентам виконати завдання, пов'язане з матеріалом. Після перевірки його виконання він повертався до викладу. Після закінчення викладу студентам було запропоновано поставити питання до матеріалу лекції, презентувати їх аудиторії, в той час як інші студенти давали відповіді.

Метод лекції з участю студентів уможлиблював їхню участь в ролі головного суб'єкта навчання. Під час використання цього методу на заняттях з країнознавства студентам було запропоновано розробити план лекції. Для цього вони записували питання на аркушах паперу, після чого аркуші розподілялися на групи за змістом. Далі організовувалась робота малих груп, які брали на себе розробку варіантів плану лекції. Наступну лекцію викладач проводив за виробленим усіма студентами планом. Крім того, самі студенти готували виклад частини матеріалу.

На заняттях із дисципліни «Практика англійської мови» на 1 курсі Інституту філології і журналістики нами використовувались автоматизовані інтерактивні навчальні комплекси (АНК), такі як English Platinum 2000 та Triple Play Plus!

English Platinum 2000 – це вдосконалена версія попереднього АНК English Platinum із поліпшеним інтерфейсом, який став не тільки більш зручним

і зрозумілим, але й з'явилась можливість отримати статистичні дані (в процентах) про засвоєння мовного матеріалу, а не тільки побачити оцінку знань студента. English Platinum 2000 призначений для самостійного вивчення англійської мови, є ефективним посібником для освоєння розмовної та писемних форм англійської мови. Система має розвинені мультимедійні можливості, чудову графіку, відео. Курс складається з 6 самостійних частин: Dialogues, Phonetics, Texts, Vocabulary, Grammar, Film. АНК містить словник обсягом 15 000 слів, розбитий на сотні уроків. У перших уроках слова подані в алфавітному порядку, що дуже зручно для опанування лексики на початковому етапі навчання іноземній мові, наступні сто розбиті тематично. До слів є пояснювальні малюнки, що допомагає в процесі навчання. На відміну від багатьох інших АНК, студенти мають можливість не тільки вивчити слово в його звуковій формі, орфографічно, але й записати свою вимову цього слова з наступним оцінюванням якості вимови. Крім того, комплекс містить діалоги на різноманітні теми з повсякденного життя, які сюжетно пов'язані з можливістю їхнього прослуховування цілком або пофразово, з перекладом на російську мову або без нього для тренування сприймання мовлення на слух. У процесі роботи з діалогами студенти мають можливість вивчити ключові слова і фрази, писати диктанти. Відеоматеріал, який базується на фільмі «Пігмаліон», дозволяє почути класичне англійське мовлення, має текстовий супровід, якісну графіку та чітке озвучення. Граматичні тестові завдання охоплюють широкий спектр граматичних явищ, миттєво оцінюють рівень знань студента, а граматичний довідник допомагає подолати конкретні труднощі. Цей АНК має широкий потенціал для його застосування на всіх рівнях навчання, вдало поєднує можливості тренування фонетичних, граматичних, лексичних умінь та навичок аудіювання, читання автентичної інформації.

Triple Play Plus! – це вдосконалена лінгвістами Нью-йоркського університету Syracuse версія попереднього АНК. Курс включає 6 тем: «Їжа», «Числа», «Дім та офіс», «Подорожі і транспорт», «Люди», «Діяльність», які

пропонується опрацювати в трьох різних за складністю рівнях. На першому рівні користувач знайомиться з новим словом та малюнком до нього, при бажанні може прослухати вимову диктора; на другому – навчання читанню через діалоги, у яких треба зібрати фрази з окремих слів; на третьому – навчання вимові за допомогою автоматичного цифрового розпізнавання мовлення. На жаль, програма оцінює лише вимову, а не правильність побудови речення. До переваг курсу можна віднести можливість вибору голосу (чоловічий, жіночий, дитячий) та десятки інтерактивних ігор, текстів і діалогів.

Використання мультимедійних програм значно розширює та урізноманітнює програму вивчення іноземних мов у ВНЗ, надає доступ до різноманітних автентичних матеріалів (комп'ютерне подання мовного матеріалу на основі художньої літератури, статей, матеріалів інформаційних сайтів; робота зі словником тощо), зацікавлює майбутніх учителів-філологів вивченням іноземних мов, розширює мотивацію їх до навчання, надаючи можливість працювати над мовою в зручному для них темпі, сприяючи, таким чином, індивідуалізації навчання та ефективному оволодінню іноземною мовою.

На заняттях з дисципліни «Практика англійської мови» нами також використовувалась інтерактивна дошка SMART-board.

SMART-board є неймовірно гнучким і зручним інструментом для запису, відображення та аналізу інформації будь-якого формату, дає можливість працювати з електронною картою, схемою, малюнком, картинкою. Отримавши досвід роботи з інтерактивною дошкою, ми визначили її безсумнівні переваги:

- робота з дошкою повною мірою дозволяє реалізувати принцип наочності;
- яскраві та привабливі матеріали колекції виховують у студентів естетичний смак;
- інтерактивні можливості дошки дозволяють зняти труднощі в процесі монологічного висловлювання;

– можливість вилучати об'єкти з екрану, копіювати, вставляти їх, скасовувати або повертати дії надає студентам більше впевненості: вони знають, що завжди можуть повернутися на крок назад, щось змінити чи виправити.

Студенти-філологи мають можливість моделювати граматичні конструкції, складати речення, змінювати порядок слів у реченні. Іншими словами, можливість анімації, переміщення об'єктів, зміни і виділення найбільш значимих елементів є особливо актуальним для студентів-філологів, для яких представлення граматичних елементів у такій формі значно полегшує сприйняття та засвоєння інформації.

Можливість ігрових елементів на заняттях із застосуванням SMART-board робить їх яскравішими, значно підвищує рівень мотивації студентів, їх зацікавленість в предметі.

Наш досвід показує, що такі заняття справляють надзвичайно яскраве враження на студентів, а нова інформація засвоюється значно швидше. На заняттях створюється творча атмосфера.

У зв'язку з цим використання функціональних можливостей інтерактивної дошки бачиться нам найбільш доцільним у вивченні граматичних мовних явищ. Ми дійшли до висновку, що введення та закріплення граматичного матеріалу істотно полегшується, якщо застосовуються SMART-технології.

Наведемо приклад заняття з використанням SMART-board, що проводилося на 2-му курсі Інституту філології й журналістики.

Викладач формулює завдання практичного заняття. Студентам пропонується прослухати текст з теми «Покупки», в якому є як знайома лексика, так і нова, в тому числі ідіоматичні вирази. Пропонуються питання до тексту. Викладач акцентує увагу на порядку слів у питальних реченнях. Студенти відповідають на запитання по одному. Далі їм пропонується скласти усне висловлювання, вживаючи слова та вирази, почуті в тексті. При цьому

викладач демонструє можливості інтерактивної дошки. Кілька студентів повторюють дії за ним. Потім студенти виконують різні граматичні завдання біля дошки. Для закріплення отриманих знань пропонується виконати самостійне завдання з написання речень на інтерактивній дошці з використанням граматичних і лексичних одиниць пропонованої теми. При підведенні підсумків студенти беруть участь в обговоренні заняття.

Серед сучасних дидактичних пошуків одне з провідних місць належить навчальній дискусії, тобто цілеспрямованому обміну думками, ідеями, судженнями заради пошуку істини. Правильно проведена дискусія, на відміну від класичного методу, дозволяє бачити, що кожне твердження може бути витлумачено по-різному; що кожна правду можна розглянути з різних поглядів; що з багатьох «правд» у житті можна вибрати для себе свою власну, не стверджуючи, що вона єдина й об'єктивна.

Дискусія «оживлює» неживий предмет. Замість повторення однаково сформульованих параграфів, у дискусії з'являються власні приклади з життя. Дискусія як метод дає можливість (на основі досвіду діалогу в групі) переконатися у необхідності застосування основних прав і свобод: право на висловлення думки, врахування думки меншості, толерантність при зіткненні протилежних поглядів. Студенти в таких дискусіях навчаються формулювати свою думку, тим самим сприяючи особистому самопізнанню і вмінню вільно говорити на суспільно важливі теми.

Д. Ондрошек вважає, що не існує єдиного рецепту ефективної дискусії, якоїсь певної форми вироблення думок у групі. Тут багато що залежить від педагога. Навіть якщо він активно не втручається в процес дискусії, все одно несе відповідальність за ефективність дискусії. Він повинен знати, коли закінчити дискусію, що дозволяти вирішувати студентам, на основі яких знань допомогти структурувати дискусію так, щоб вона мала сенс і давала тим, хто навчається, найбільші можливості виявити основні принципи прав і свобод людини. Крім загального розуміння, необхідно на основі власного досвіду

зрозуміти й відчути ці принципи і цінності [165, с. 53].

Значущою у підвищенні рівня комунікативної культури педагогів інтерактивною технологією є *ділова гра*. Ділова гра – засіб моделювання різноманітних умов професійної діяльності методом пошуку нових способів її виконання. Ділова гра імітує різні аспекти людської активності й соціальної взаємодії. Гра також є методом ефективного навчання, оскільки усуває суперечності між абстрактним характером навчального предмета і реальним характером професійної діяльності. Існує багато назв і різновидів ділових ігор, які можуть відрізнятися методикою проведення та поставленими цілями: дидактичні і управлінські ігри, рольові ігри, проблемно-орієнтовані, організаційно-діяльнісні ігри тощо. Ділова гра дозволяє знаходити шляхи вирішення складних проблем шляхом застосування спеціальних правил обговорення, стимулювання творчої активності учасників як за допомогою спеціальних методів роботи (наприклад, методом «мозкового штурму»), так і за допомогою модеративної роботи психологів-ігротехніків, що забезпечують продуктивне спілкування. Застосування ділових ігор дозволяє виявити і простежити особливості психології учасників.

Ділова гра має свої психолого-педагогічні принципи її організації:

— принцип імітаційного моделювання конкретних умов і динаміки виробництва. Моделювання реальних умов професійної діяльності фахівця в усьому різноманітті службових, соціальних та особистісних зв'язків є основою методів інтерактивного навчання;

— принцип ігрового моделювання змісту й форм професійної діяльності. Реалізація цього принципу є необхідною умовою навчальної гри, оскільки виконує навчальні функції;

— принцип спільної діяльності. У діловій грі цей принцип реалізується за допомогою залучення в пізнавальну діяльність кількох учасників. Він вимагає від розробника вибору і характеристики ролей, визначення їхніх повноважень,

врахування інтересів і засобів діяльності. При цьому виявляються і моделюються найбільш характерні види професійної взаємодії осіб, що беруть участь у грі;

— принцип діалогічного спілкування. У цьому принципі закладена необхідна умова досягнення навчальних цілей. Тільки діалог, дискусія з максимальною участю всіх «гравців» здатна породити творчу роботу;

— принцип двоплановості. Принцип двоплановості відображає процес розвитку реальних особистісних характеристик фахівця в ігрових умовах. Розробник ставить перед тими, хто навчається подвійні цілі, що відображають реальний та ігровий контексти в навчальній діяльності;

— принцип проблемності змісту імітаційної моделі та процесу її розгортання в ігровій діяльності [199].

У процесі нашого дослідження ми прийшли до висновку, що ділову гру слід застосовувати для реалізації, насамперед, таких педагогічних функцій: формування у майбутніх учителів-філологів цілісного уявлення про професійну діяльність в її динаміці; придбання як предметно-професійного (філологічного), так і соціального досвіду, в тому числі досвіду прийняття індивідуальних та спільних рішень; розвиток професійного теоретичного і філологічного мислення; формування пізнавальної мотивації, забезпечення умов появи професійної мотивації.

Отже, ділова гра являє собою форму відтворення предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності фахівця, моделювання таких систем відносин, які характерні для цієї діяльності як єдиного цілого.

Серед інтерактивних технологій у навчанні майбутніх учителів-філологів важливе місце посідає використання засобів ІКТ.

Основні переваги сучасних ІКТ (наочність, можливість використання комбінованих форм представлення інформації – дані, стереозвучання, графічне зображення, анімація, обробка та зберігання великих обсягів інформації, доступ

до світових інформаційних ресурсів) стали основою підтримки професійної підготовки майбутніх філологів. Посилення ролі самостійної роботи студентів дозволило внести суттєві зміни в структуру та організацію навчального процесу, підвищити ефективність і якість навчання, активізувати мотивацію пізнавальної діяльності в процесі навчання, що, в свою чергу, вплинуло на формування ІК майбутніх учителів-філологів

Необхідно відмітити основні чинники, що впливають на ефективність використання інформаційних ресурсів в освітньому процесі: інформаційне перевантаження (надлишок даних слугує причиною зниження якості мислення); впровадження сучасних ІКТ доцільно в тому випадку, якщо це створює такі додаткові можливості: доступ до великого обсягу навчальної інформації, образна наочна форма представлення досліджуваного матеріалу, підтримка активних методів навчання, можливість вкладеного модульного представлення інформації; виконання наступних дидактичних вимог: доцільність подання навчального матеріалу, достатність, наочність, повнота, сучасність і структурованість та багат шаровість подання навчального матеріалу за рівнем складності, своєчасність і повнота контрольних запитань і тестів, протоколювання дій під час роботи, інтерактивність, можливість вибору режиму роботи з навчальним матеріалом, наявність у кожному предметі основної, інваріантної і варіативної частин, які можуть коригуватися; комп'ютерна підтримка предметів філологічного напрямку.

Позитивним при використанні ІКТ у підготовці вчителів-філологів є підвищення якості навчання за рахунок:

- більшої адаптації студента до навчального матеріалу з урахуванням власних можливостей і здібностей;
- можливості вибору більш придатного для студента методу засвоєння предмета;
- регулювання інтенсивності навчання на різних етапах навчального процесу;

- самоконтролю;
- доступу до раніше недосяжних освітніх ресурсів вітчизняного й світового рівня;
- підтримки активних методів навчання;
- образної наочної форми подання досліджуваного матеріалу;
- модульного принципу побудови, що дозволяє тиражувати окремі складові частини інформаційної технології;
- розвитку самостійного навчання.

Нами було виявлено, що для студентів-філологів можуть бути і негативні наслідки використання ІКТ:

- у викладачів може бути брак часу для підготовки до заняття, на якому використовуються ІКТ;
- недостатня комп'ютерна грамотність викладача;
- відсутність контакту з викладачем;
- у робочому графіку викладачів не відведено часу для дослідження можливостей ІКТ та Інтернету;
- може бути проблематичною інтеграція комп'ютерних технологій у структуру занять;
- не вистачає комп'ютерного часу на всіх;
- у розкладі вузу не передбачено час для використання Інтернету на заняттях;
- при недостатній мотивації до роботи студенти часто відволікаються на соціальні мережі, ігри, музику тощо;
- існує ймовірність, що, захопившись застосуванням ІКТ на заняттях, викладач перейде від розвивального навчання до наочно-ілюстративних методів.

Отже, можемо зробити висновок, що інформатизація освітнього процесу має бути керованою. Найбільш важливими при використанні ІКТ у підготовці майбутніх учителів-філологів є реалізація даних дидактичних вимог:

- доцільність подання навчального матеріалу;
- достатність, наочність, повнота, сучасність і структурованість навчального матеріалу;
- багат шаровість подання навчального матеріалу за рівнем складності;
- своєчасність і повнота контрольних питань;
- протоколювання дій під час роботи;
- інтерактивність, можливість вибору режиму роботи з навчальним матеріалом.

У нашому дослідженні набули широкого застосування такі напрями використання ІКТ:

1) комп'ютерні програми і навчальні системи, які становлять: електронні підручники, призначені для формування нових знань і навичок; діагностичні або тестові системи, призначені для діагностування, оцінювання та перевірки знань, здібностей та вмінь; тренажери та імітаційні програми, що представляють той чи інший аспект реальності, що відображають його основні структурні та функціональні характеристики і призначені для формування практичних навичок; лабораторні комплекси, в основі яких лежать моделюючі програми, що надають студенту можливості використання математичної моделі для дослідження; експертні системи, призначені для навчання навичкам прийняття рішень на основі накопиченого досвіду і знань; бази даних і бази знань із різних галузей, що забезпечують доступ до накопичених знань; прикладні та інструментальні програмні засоби, які забезпечують виконання конкретних навчальних операцій (обробку текстів, складання таблиць, редагування графічної інформації тощо) (Додаток У, Додаток Ф);

2) системи на базі мультимедіа-технології, побудовані із застосуванням відеотехніки, накопичувачів на CD-ROM, DVD-ROM та інших носіях;

3) інтелектуальні навчальні експертні системи, з конкретних галузей знань;

4) інформаційні середовища на основі баз даних і баз знань, що дозволяють здійснювати як прямий, так і віддалений доступ до інформаційних ресурсів;

5) телекомунікаційні системи, що реалізують електронну пошту, телеконференції тощо і дозволяють здійснювати вихід у світові комунікаційні мережі;

6) електронні настільні друкарні, що дозволяють в індивідуальному режимі з високою швидкістю здійснювати випуск навчальних посібників і документів на різних носіях;

7) електронні бібліотеки, які забезпечують доступ студентів до світових інформаційних ресурсів;

8) геоінформаційні системи, що базуються на технології об'єднання комп'ютерної картографії та систем управління базами даних. У результаті використання таких систем вдається створювати багат шарові електронні карти, опорний шар яких «описує» базові явища або ситуації, а кожен наступний задає один з аспектів, процесів чи явищ;

9) системи захисту інформації різної орієнтації (від несанкціонованого доступу при зберіганні, спотворень при передачі, підслуховування тощо).

При створенні комп'ютерних навчальних засобів нами були використані різні базові інформаційні технології. Нові можливості, що відкриваються при впровадженні сучасних ІКТ в освіті, можна проілюструвати на прикладі мультимедійних технологій. З'явилася можливість створювати на машинному носії різні види навчальної продукції:

1) підручники, що являють собою текстовий виклад матеріалу з великою кількістю ілюстрацій на сервері і можуть бути передані через мережу на домашній комп'ютер. При обмеженій кількості матеріалу такий підручник може бути реалізований у прямому доступі користувача до сервера;

2) підручники з високою динамікою ілюстративного матеріалу, виконані на CD-ROM або DVD-ROM. Крім основного матеріалу, вони містять засоби

інтерактивного доступу, анімації і мультиплікації, а також відео, в динаміці демонструють принципи та способи реалізації окремих процесів і явищ. Такі підручники можуть мати не тільки освітнє, а й художнє призначення. Величезний обсяг пам'яті носія інформації дозволяє реалізовувати на одному оптичному диску енциклопедію, довідник, путівник тощо;

3) сучасні комп'ютерні навчальні системи для проведення навчально-дослідних робіт. Вони реалізують моделювання як процесів, так і явищ, тобто створюють нове навчальне комп'ютерне середовище, в якому студент є активним учасником і може сам вести навчальний процес;

4) системи віртуальної реальності, в яких студент стає учасником комп'ютерної моделі, що відображає навколишній світ. Для грамотного використання мультимедіа-продуктів цього типу вкрай важливим є вивчення їхніх психологічних особливостей та негативних впливів на студентів.

Важливим у формуванні ІК майбутнього вчителя-філолога, як показав наш досвід, є *метод проектів*. Особливо активно цей метод застосовувався нами під час викладання дисципліни «Методика застосування комп'ютерної техніки для викладання загальноосвітніх дисциплін за програмою Intel «Навчання для майбутнього».

Під навчальним проектом розуміємо спільну цілеспрямовану, заздалегідь запроектовану й усвідомлену діяльність студентів-партнерів. Проектний напрям роботи включає загальну проблему, мету, узгоджені методи й спрямований на формування в студентів певної системи інтелектуальних та практичних компетенцій.

Проект – це дослідження конкретної проблеми, її практична чи теоретична реалізація. Метою методу проектів є розвиток самостійної, творчої активності майбутніх учителів-філологів. У результаті своєї творчої практичної діяльності вони створюють кінцевий продукт у вигляді нових знань і умінь. Цей метод забезпечує розвиток комунікативних навичок, інформаційної культури загалом.

За допомогою методу проектів ми мали можливість навчити студентів:

- виявляти і формулювати проблеми;
- проводити їхній аналіз;
- знаходити шляхи їх вирішення;
- працювати з інформацією з різних джерел;
- знаходити необхідне джерело, наприклад, дані в науковій, науково-популярній, довідковій літературі або в засобах масової інформації;
- застосовувати отриману інформацію для вирішення поставлених завдань.

Основними вимогами до організації навчального проектування є такі: опора на раніше засвоєний матеріал; підготовка студентів до творчої надпредметної діяльності; формування інтересу до об'єкту діяльності, забезпечення самостійності виконання роботи; реальність здійснення проекту; професійна значущість проекту [122].

Крім того, в типовій освітній ситуації, яка, як правило, є основою навчального процесу, реалізується стандартна ситуація спілкування – суб'єкт-об'єктна взаємодія, що відбувається в рамках відпрацьованої століттями класно-урочної системи. У дослідницькій діяльності на ці позиції нашаровуються різні інноваційні процеси навчання: немає готових еталонів знання, які настільки звичні для класно-урочної системи; явища, властиві живій природі, реальному життю, не вписуються в готові схеми, а вимагають самостійного аналізу в кожній конкретній ситуації. Це ініціює початок еволюції від суб'єкт-об'єктної парадигми освітньої діяльності до ситуації спільного розуміння навколишньої дійсності, вираженням якої є суб'єкт-суб'єктна взаємодія – педагогіка співробітництва.

У процесі дослідження ми використовували різноманітні інтерактивні технології, які допомогли викладачам у виконанні завдання підвищення комунікативної культури студентів, яка, в свою чергу, є важливою складовою їхньої ІК.

Технологіями, якими ми скористались, були такі: навчальний блог, технології кооперативного навчання, лекція з проблемним викладом, евристична бесіда, ділові ігри, метод проектів, автоматизовані навчальні комплекси (АНК), інтерактивна дошка SMART-board, комп'ютерні навчальні засоби.

Використані нами технології уможливили забезпечення студентів засобами, що допомогли їм у спілкуванні на заняттях та під час самостійної роботи, а це, в свою чергу, значно підвищило їхні комунікативні уміння та навички, здатність знаходити та отримувати необхідну інформацію та ділитись отриманою інформацією. Інтерактивні технології, що активно використовувались у нашому дослідженні значно сприяли розвитку творчих та комунікативних здібностей майбутніх учителів-філологів, їхньої ІК.

2.3 Використання середовища Інтернет як засобу організації інформаційної діяльності студентів

На основі аналізу робіт із проблеми сутності інформаційної культури ми прийшли до висновку, що вона є компонентом базової культури особистості як системної характеристики людини, що дозволяє їй ефективно виконувати всі види роботи з інформацією, розуміти природу інформаційних процесів і відносин, розвивати гуманістично-орієнтовану інформаційну ціннісно-смыслову сферу, творчість в інформаційній поведінці і соціально-інформаційну активність.

Інформаційна культура особистості полягає у формуванні необхідного рівня інформованості, що виступає обов'язковою умовою для виконання особистістю різноманітних функцій у суспільстві. Найважливішим завданням розвитку суспільства на сучасному етапі є формування в особистості інформаційного стилю мислення. Він повинен стати протиположним технократичному стилю мислення, що розповсюджується і абсолютизує особистість як об'єкт впливу, що є жорстко детермінованими виконуваними

функціями. Інформаційний стиль мислення базується на розумінні особистості в усій складності її соціальних взаємовідносин і внутрішнього духовного світу. Розумінню всієї глибини проблеми сприяє знання особливостей розповсюдження соціальної інформації і її сприйняття особистістю [178].

Інформаційний стиль мислення передбачає уміння бачити явище в усій складності, включаючи вміння організувати особисту інформаційну базу у вигляді особистих бібліотек, картотек, комп'ютерних баз даних, уміння застосувати інформацію і бібліотечно-бібліографічні засоби у професійній і самоосвітній діяльності.

Розглядаючи інформаційну діяльність студентів у навчальному процесі, Н. Тализіна пропонує розділити її на основну й допоміжну. Основна діяльність студентів пов'язана з оволодінням ними знаннями, виробленням умінь, навичок, формуванням світоглядних, поведінкових і творчих якостей їх особистості. Ця діяльність не може бути передана комп'ютеру, оскільки будь-які знання й уміння людини є продуктом її особистої діяльності. Допоміжна діяльність (пошук необхідної інформації, створення умов для виконання основної діяльності тощо), яка не має прямого відношення до процесу засвоєння і не пов'язана зі змінами цілей навчання і його змісту, може бути передана машині. В свою чергу це веде до економії сил і часу студентів і дозволяє їм з більшою продуктивністю виконувати основну діяльність [230].

Інформаційна діяльність студентів нерозривно пов'язана з інформатизацією, що є системою таких взаємопов'язаних процесів:

- інформаційного – відокремлення й представлення всієї соціально значущої інформації у формі, доступній для зберігання, обробки й передачі електронними засобами;
- пізнавального – формування і зберігання цілісної інформаційної моделі світу, що дозволяє суспільству здійснювати попереджувальне динамічне регулювання свого розвитку на всіх рівнях: від індивідуальної діяльності до функціонування загальнолюдських інститутів;

– матеріального – будівництва глобальної інфраструктури електронних засобів зберігання, обробки і передачі інформації [73, с. 222].

Аналіз поданого визначення показує, що інформатизація представляє собою складну багатокомпонентну замкнену систему, яку за теорією Л. Ейлера – Д. Хайса [4; 229], можна представити у вигляді кільцеподібної моделі (Рис. 2.15).

Крім трьох взаємопов'язаних компонентів, кожен із яких несе свої чітко обмежені функціональні навантаження як інтелектуального (інформація і пізнання), так і матеріального характеру, є ще дві важливі складові, які мають особливе значення в навчально-виховному вузівському процесі. Мається на увазі емоційний і виховний вплив на студентів та інших учасників освітнього процесу.

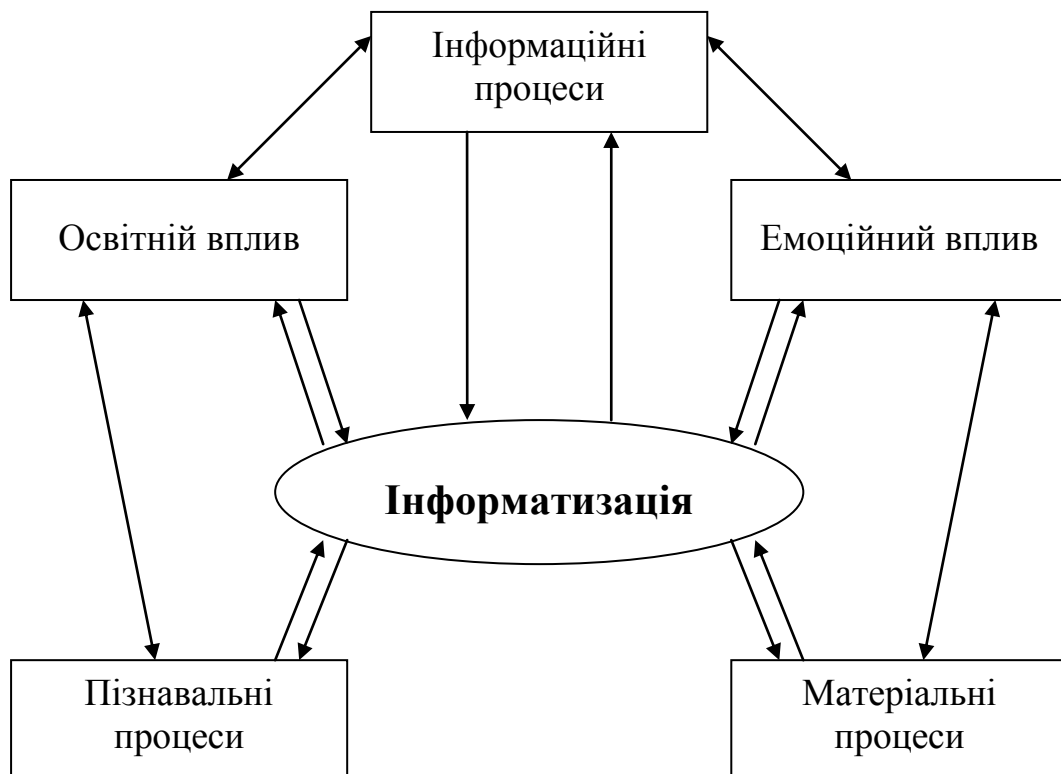

Рис. 2. 15. Теоретичне представлення узагальненої структури інформатизації за моделлю Л. Ейлера-Д. Хайса – міжкомпонентні логіко-функціональні взаємозв'язки.

Конкретизація функцій педагога й студента вимагає уточнення ролі комп'ютера. І, хоча кінцеві висновки можуть бути зроблені лише на основі результатів широко поставлених експериментальних досліджень і узагальнення масового досвіду комп'ютерного навчання, уже на цьому етапі можна стверджувати, що комп'ютер як засіб навчання може надати істотну допомогу педагогу і тим, хто навчається, практично на всіх етапах зазначеного вище повного циклу навчальної діяльності. Водночас, розробка конкретних навчальних програм із застосуванням комп'ютера в навчальному процесі вимагає урахування специфіки інтерфейсу – програмного продукту, що забезпечує ефективність навчання [48; 153; 172].

Слід зазначити, що інформаційна діяльність майбутнього вчителя значною мірою залежить від використання освітнього середовища Інтернету, оскільки воно являє собою дидактичний, виховний, технічний комплекс, призначений для вивчення з переважним використанням середовища Інтернету.

В українському Інтернеті таке середовище ще не створене, але існує вже ціла низка ресурсів, які охоплюють багато сфер освіти. На так, всі вони розрізнені, відсутня координація між профільними серверами. Крім того, не всі сайти є рівнозначними за змістом, інформативністю. Ще не вироблено остаточних критеріїв стосовно того, яким має бути освітній сайт. Технологія Інтернету як засобу педагогічного спілкування сприймається не всіма. Можна погодитись зі спеціалістами, які стверджують, що освітні ресурси Інтернету поки що використовуються в навчальному процесі обмежено, хоча й мають низку переваг (доступність, оперативність, інтерактивність, комунікативність, наочність, можливість оптимізувати й інтенсифікувати навчальний процес шляхом підвищення інформативності і високого мотиваційного потенціалу).

Система навчання, орієнтована на формування інформаційної культури майбутнього учителя повинна включати в себе, на думку Д. Монахова принципи варіативності, відкритості, діяльності, зворотнього зв'язку,

ідеальності, мультимедійності [154]. Ці принципи відповідають специфіці освітнього середовища Інтернету. Розглянемо їхню сутність більш детально.

Принцип варіативності забезпечує можливість вибору студентом змісту навчання і шляхів його засвоєння. Для здійснення цього принципу важливо надати студенту набір курсів, можливо, навіть надлишковий, але такий, що відкриває перспективу вибору змісту, сукупність варіантів завдань, у яких студент сам обирає найбільш прийнятне для нього за інтересом, складністю, формою представлення. Цей принцип не лише спрямований на формування навиків отримання необхідної інформації із різних джерел, але й стимулює самостійність, самоаналіз, вироблення продуктивних методів самоорганізації професійної діяльності.

Принцип відкритості означає необхідність визначати межі знання, дотикати студента до проблем, вирішення яких лежать за межами курсів, що вивчаються, що змушує майбутніх учителів-філологів до пошуку необхідної інформації. Слід відмітити, що розвиток суб'єкту навчання відбувається в діяльності, яка насичена творчістю, є особистісно значущою, викликає емоційне переживання та інтерес, отже, сприяє формуванню світоглядного компонента інформаційної культури.

Принцип діяльності полягає у виробленні компетенцій переважно у формі діяльності. Для того, щоб знання ставали інструментом його майбутньої професійної діяльності, студент повинен з ними працювати – шукати, перетворювати, розширювати і доповнювати. Важливу роль тут відіграють проектні технології, які потребують залучення інтегрованих знань. Принцип діяльності означає максимальне використання можливостей, знань, інтересів студентів.

Принцип зворотного зв'язку дозволяє контролювати і керувати процесом навчання за допомогою тестів для контролю і саморефлексії.

Принцип мультимедійності – це використання кількох каналів сприйняття інформації. За допомогою зорових і графічних образів, відтворених

на лекції за допомогою комп'ютера, стає можливим розвинути ці канали як результат інтелектуальної діяльності студентів, активізувавши обидві півкулі мозку. Така форма заняття забезпечує закінченість і цілісність сприйняття студентами навчального матеріалу, дозволяє підвищити темп навчання, активізує пізнавальну діяльність, дає можливість неодноразового повернення до найбільш складних питань навчального матеріалу, являє собою наочну основу майбутнього конспекту лекції – карти пам'яті. Вважаємо, що всі ці принципи є здійснюваними в освітньому середовищі Інтернету.

Принцип особистісної орієнтованості електронних ресурсів: електронні ресурси повинні враховувати особистий досвід інформаційної діяльності тих, хто навчається, відображати емоційний стан тих, хто навчається, розвивати їх ціннісні орієнтації [24].

Принцип культурної орієнтованості: електронні ресурси повинні забезпечувати формування свідомого ставлення до інформаційного суспільства, ціннісного сприйняття інформатизації як засобу пізнання навколишнього світу, цілісність світосприйняття [65; 140].

Принцип доступності й адаптивності електронних ресурсів – це відповідність навчального матеріалу, форм і методів організації навчальної діяльності рівню підготовки тих, хто навчається, їх віковим особливостям, пристосування до індивідуальних можливостей того, хто навчається [81].

Аналіз літератури показує, що застосування Інтернету як засобу організації інформаційної діяльності можливе в декількох формах:

- об'єднання кількох електронних ресурсів для сумісного використання з метою отримання нових дидактичних можливостей;
- спільне застосування різних електронних ресурсів для отримання результатів, недосяжних при їх розрізненому використанні;
- взаємодоповнювальне використання електронних ресурсів із метою оптимізації процесу формування інформаційної культури;
- застосування різноманітних електронних ресурсів у поєднанні з

традиційними методами навчання відповідно цільових настанов культури особистості [31; 6; 154; 258].

Але такі розрізнені безсистемні спроби не можуть ефективно вирішувати завдання формування інформаційної культури особистості. Вимагається комплексний підхід до формування інформаційної культури майбутнього вчителя-філолога та організації його інформаційної діяльності, який є можливим на основі освітнього середовища Інтернету. Такий підхід полягає у використанні всього його різноманіття, що впливає на всі компоненти інформаційної культури особистості.

Спираючись на розробки провідних спеціалістів із використання інформаційних технологій, пропонуємо педагогічні умови до використання освітнього простору Інтернету.

Визначення викладачем мети використання освітнього середовища Інтернету, а студентом – завдань у ході роботи в цьому середовищі є провідною педагогічною умовою і вимагає оцінювання кожного кроку роботи.

Педагогічна умова управління діяльністю в освітньому середовищі Інтернету вимагає від викладача контролю роботи студентів.

Педагогічна умова розширення освітнього простору Інтернету вимагає збору, накопичення, зберігання, обробки, представлення і створення нової інформації студентами разом із викладачем.

Слід відмітити *педагогічну умову ведення інтерактивного діалогу* між студентами і викладачем, студентом і студентом, студентом і спеціалістом, студентом і ровесниками, студентом і ресурсом Інтернету, студентом і організаціями, студентом і спільнотами. Діалог з ресурсом Інтернету являє собою варіювання або послідовності, або об'єму інформації, що видається і реалізує обмін повідомленнями спеціально розробленою мовою спілкування або природною мовою. При цьому взаємодія між ресурсом Інтернету і студентом моделює, як правило, окремі аспекти реального спілкування між педагогом і студентом.

Педагогічна умова самостійного визначення темпу в освітньому середовищі Інтернету і необхідної кількості повторень вимагає урахування психофізіологічних особливостей сприйняття студентів.

Педагогічна умова варіативності траєкторії роботи в освітньому середовищі Інтернету вимагає надання можливості вибору свого шляху засвоєння навчального матеріалу, поглиблення і розширення знань студентами на власний розсуд, а також наявності тестувальних програм, які дозволяють студенту оцінити ступінь засвоєння їм теоретичного навчального матеріалу [116].

Сукупність зазначених умов створює методологічну основу для організації та використання освітнього середовища Інтернету в процесі формування інформаційної культури особистості.

На основі аналізу наукових праць з проблеми нами виявлено компоненти освітнього середовища Інтернету: інформаційна грамотність, інформаційна компетентність, ціннісні орієнтації, рефлексія, культуротворчість, інтерактивність [6; 143; 145; 125; 137; 174]. Їх вибір обумовлений тим, що основною метою перебування студентів у вищому навчальному закладі є отримання освіти, для чого необхідно оволодіти набором знань, умінь, навичок, поведінкових якостей, що дозволяють студенту ефективно знаходити, оцінювати, використовувати інформацію для успішного включення в різні види діяльності і відносин (інформаційна грамотність), мати готовність самостійно здійснювати різні операції з розробки інформації і мотивацію діяльності, що виконується (інформаційна компетентність), прагнути до пізнання, творчості, виявляти терпимість, широту поглядів (ціннісні орієнтації), бути здатним до адекватної самооцінки (рефлексії), засвоїти культурні способи взаємодії зі світом ідей, людей, мистецтва, техніки і науки (культурна доцільність та інтерактивність).

Висновки до розділу 2

Сучасні умови організації навчального середовища диктують необхідність перегляду способів організації інформаційного наповнення навчальних курсів дисциплін, у тому числі інформатичних. Мова йде про формування нової тенденції, яка виявляється у диференціації навчального матеріалу в залежності від напрямку підготовки студентів.

З'ясовано, що викладання інформатичних дисциплін у майбутніх учителів-філологів визначається потребами філологічної науки, з одного боку, і необхідністю підготовки спеціалістів у галузі нових комп'ютерних технологій, з іншого.

Досліджено, що викладання інформатичних дисциплін у студентів-філологів має бути орієнтовано на специфіку їхньої навчальної діяльності, інформатичні дисципліни повинні формувати системне розуміння сутності процесів, пов'язаних із прийомами створення, зберігання, передачі, найменування, видалення та пошуку електронних документів; ознайомити студентів з основними комп'ютерними програмами, які представляють інтерес у практичній діяльності майбутніх учителів-філологів; сформувати стійкі навички роботи в середовищі сучасного програмного забезпечення.

Нами встановлено, що викладання інформатичних дисциплін дозволяє візуалізувати навчальний процес на кожному його етапі, а електронні навчально-методичні комплекси, що використовуються під час вивчення окремих дисциплін, дозволяють створити ще один рівень спілкування студента і викладача – віртуальний.

Критерієм успішності вивчення інформатичних дисциплін є ефективна реалізація запланованих освітніх завдань – набуття знань і умінь, які майбутній філолог зможе використовувати під час вивчення інших навчальних дисциплін, а також для адаптації у своїй майбутній професійній діяльності.

У розділі розкрито проблеми педагогічного спілкування – його мету, особливості, специфіку. Встановлено, що педагогічне спілкування – це

специфічна міжособистісна взаємодія педагога і студента, що опосередковує засвоєння знань і становлення особистості в навчально-виховному процесі.

Спираючись на розробки сучасних дослідників з використання інформаційно-комунікаційних технологій, нами були визначені педагогічні умови формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів.

Найбільш ефективними інтерактивними методами навчання у підготовці майбутніх учителів-філологів ми визначили інтерактивні технології кооперативного навчання, лекції з проблемним викладом, евристична бесіда, семінари, конференції, ділові ігри, використання засобів інформаційно-комунікаційних та мультимедійних технологій, технології моделювання, метод проектів.

Визначено, що інформаційна діяльність майбутнього учителя-філолога значною мірою залежить від використання освітнього середовища Інтернету, що являє собою дидактичний, виховний і технічний комплекс.

Крім цього, нами визначено принципи, що відповідають специфіці освітнього середовища Інтернету, а система навчання, заснована на таких принципах (варіативності, відкритості, діяльності, зворотного зв'язку, ідеальності, мультимедійності), орієнтована на формування інформаційної культури майбутнього вчителя-філолога.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях автора [105; 107; 109; 108; 113].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

3.1 Організація та методика педагогічного експерименту

Експериментальне дослідження проводилося протягом 2007-2012 років у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, зокрема у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників, у Кримському інженерно-педагогічному університеті, Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького.

На різних етапах до експериментальної роботи було залучено 396 студентів і 17 викладачів.

Експериментальна робота проводилася в чотири етапи (Табл.3.1) і дозволила узагальнити досвід формування ІК, показала необхідність виявлення й обґрунтування педагогічних умов ефективного формування ІК студентів ВПНЗ.

Таблиця 3.1

Етапи експериментальної роботи

Підготовчий етап (2007-2008 р. р.)	
Цілі	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити критерії й показники, які характеризують рівень сформованості ІК студентів. 2. З'ясувати рівень готовності студентів до застосування ІКТ у процесі навчання. 3. Розробити методику реалізації педагогічних умов формування ІК під час вивчення інформатичних дисциплін.
продовж. табл. 3.1	
Методи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Анкетування студентів, бесіди з викладачами. 2. Спостереження та оцінювання рівня сформованості ІК під час вивчення навчальних дисциплін. 3. Констатувальний експеримент. Статистичні методи первинної обробки результатів експерименту.
Основний етап (2008-2010 р. р.)	
Цілі	<ol style="list-style-type: none"> 1. Експериментально перевірити методику оцінювання рівня сформованості ІК за умов викладання інформатичних дисциплін. 2. Експериментально оцінити вплив педагогічних умов формування ІК у фаховій підготовці майбутніх учителів-філологів.
Методи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формувальний експеримент. 2. Методи діагностики фахової підготовки майбутніх учителів-філологів засобами ІКТ. 3. Методи математичної статистики опрацювання результатів педагогічних експериментів.
Підсумковий етап (2010-2012 р. р.)	
Цілі	<ol style="list-style-type: none"> 1. Провести теоретичний аналіз одержаних експериментальних даних. 2. Розробити методичні рекомендації щодо формування ІК майбутніх учителів-філологів. 3. Оформити результати дослідження.
Методи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Теоретичний аналіз, синтез, класифікація, систематизація, узагальнення. 2. Методи математичної статистики.

Констатувальний експеримент включає проведення діагностики

вихідного рівня сформованості ІК студентів 5-го курсу на основі узагальнених критеріїв і одинадцяти груп функціональних показників, які дозволяють з'ясувати:

- рівень сформованості соціально значущих мотивів, засвоєння норм і правил інформаційної діяльності та взаємодії;
- гнучкість і різноманітність критеріїв оцінювання інформаційних явищ щодо їхньої соціальної значущості;
- рівень сформованості інформаційного стилю мислення;
- ступінь усвідомлення соціальної сутності інформації та інформаційної діяльності, їх діалогічності;
- рівень знань про себе, свої сильні й слабкі сторони, способи їх використання та компенсації;
- рівень володіння способами й засобами інформаційної діяльності та спілкування;
- рівень знань у сфері ІК сучасного суспільства;
- ступінь засвоєння і оперування технологіями в роботі з інформацією;
- ступінь усвідомленості та відповідальності у виборі мети своєї інформаційної діяльності та засобів її досягнення;
- рівень відповідності поведінки нормам і правилам інформаційної діяльності та взаємодії;
- ступінь активності і самостійності в досягненні власних цілей інформаційної діяльності, оцінці інформаційних явищ і процесів.

Формувальний експеримент включає:

— обґрунтування та апробацію розробленої сукупності педагогічних умов формування ІК студентів-філологів під час навчання інформатичним дисциплінам, під час упровадження інтерактивних технологій та під час організації інформаційної діяльності з використанням мережі Інтернет;

— проведення повторної діагностики рівнів сформованості ІК студентів в експериментальних групах по закінченню формувального експерименту з

метою виявлення ефективності виконаної роботи;

— узагальнення результатів дослідження.

Вимірювання проводилися на початковому етапі реалізації дослідно-експериментальної роботи: для першої контрольної групи і для першої експериментальної (вересень 2009 р.), для другої контрольної групи і для другої експериментальної (вересень 2010 р.), для усіх груп (березень 2012 р.).

Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету. Експериментальні групи склалися зі студентів групи 5А (перша експериментальна група – 1Е) та 5Б (друга експериментальна група – 2Е) Інституту філології й журналістики. Контрольні групи (1К і 2К) – зі студентів груп 5В, 5Г і 5Д. Чисельний склад експериментальних груп дорівнював 30 (2Е) і 27 (1Е) осіб, контрольних груп – 23 (1К) і 27 (2К) осіб. Слід зазначити, що групи, обрані як експериментальні, відповідали всім умовам процесу навчання студентів-філологів Вінницького державного педагогічного університету.

Перед початком роботи з експериментальними групами нами були виявлені рівні сформованості ІК студентів за допомогою розробленої нами діагностичної методики.

Оцінка отриманих результатів проводилася за такою схемою: початковою умовою було те, що кількісні показники за кожною із застосовуваних методик відповідали трьом рівням сформованості ІК або трансформувалися в такі показники: 1 бал респонденту засвідчує низький рівень сформованості ІК за певним критерієм, сукупність оцінки в 1 бал за всіма чотирма критеріями вказує на низький рівень сформованості ІК студента. Однак, у більшості випадків оцінки за чотирма критеріями відрізняються одна від одної. Беручи до уваги рівну значущість усіх чотирьох критеріїв для оцінювання рівня сформованості ІК, ми вираховували середній бал і, відповідно, отримали підсумковий результат на основі середнього значення кількісних показників.

Отримання результату 1-1,5 балів інтерпретувалося нами як показник наявності низького рівня сформованості ІК; 1,6-2,5 балів – середнього рівня; 2,6-3 бали - високого рівня.

Заслуговує на особливу увагу думка С. Гончаренка, який педагогічним експериментом називає: «спеціальне внесення в педагогічний процес принципово важливих змін відповідно до завдань дослідження й гіпотези» [50, с. 175].

На ефективність застосування експериментального методу дослідження педагогічних явищ істотний вплив робить система загальнонаукових і конкретно-наукових принципів, яка відображає загальні вимоги до організації і проведення експериментальної роботи. У своєму дослідженні орієнтувались на такі вимоги: експериментальне дослідження має спиратися на методологічно обґрунтовану гіпотезу; експеримент повинен мати варіативний характер, що робить висновки доказовими; обов'язкова нейтралізація незалежних змінних; експеримент має будуватися на об'єктивній основі, тобто дотриманні наукового підходу [212; 213, с. 55].

Розробляючи методику підвищення у студентів-філологів ІК, ми спиралися на загальнодидактичні принципи (свідомості й активності, наочності, систематичності й послідовності, доступності, зв'язку теорії з практикою), а також на методологічні принципи (підходи): особистісно-орієнтовані, інноваційні, контекстні, технологічні. Крім того, ми використовували наукові принципи цілісності, об'єктивності, ефективності, науковості до студентів, необхідності й достатності наукової інформації, всебічного науково-методичного консультування, гуманізації педагогічного експерименту. Охарактеризуємо стисло ці принципи.

Принцип *цілісного вивчення* педагогічних явищ передбачає: а) чітке визначення місця явища, що вивчається, в цілісному педагогічному процесі; б) розкриття руху явища, що вивчається. Цим принципом ми керувалися в процесі моделювання процесу формування у студентів ІК (всебічний аналіз цього процесу, розгляд його як педагогічної системи, виділення рівнів ІК

студентів та їхньої готовності до використання ІКТ у педагогічній діяльності).

Принцип *об'єктивності* передбачає: а) перевірку кожного факту декількома методами; б) фіксацію всіх змін досліджуваного об'єкта; г) зіставлення результатів і показників свого дослідження з даними інших досліджень. Цим принципом ми керувалися в процесі проведення констатувального і формувального експерименту, в ході розробки діагностичної програми, а також під час аналізу одержаних результатів.

Принцип *ефективності* є принципом і кінцевою метою дослідження. Суть його полягає у тому, що одержані результати мають бути вищими за результати, одержані у типових, стандартних умовах, за один і той же час, за одних і тих же матеріальних і фінансових ресурсів. Цим принципом ми керувалися в процесі аналізу і висунення гіпотези, а також під час планування умов проведення дослідно-експериментальної роботи, спостереження за одержаними експериментальними даними, їхнього аналізу й оцінки.

Принцип *науковості* передбачає знання об'єктивних законів відповідної галузі науки для її аналізу й організації практичної експериментальної діяльності з урахуванням цих об'єктивних законів. Використання принципу науковості в дослідницькій роботі вимагало від нас проведення експериментальної роботи на основі вибору засобів, що відповідають завданням і сучасним вимогам педагогічної науки. Такий підхід дозволяє позбутися застарілих і малоефективних методів і засобів організації дослідно-експериментальної роботи. Йдеться про те, щоб обирати засоби і методи, необхідні для ефективною реалізації завдань експерименту, виходячи з принципів раціональної економічності й адекватності поставленим цілям.

Принцип *персоніфікованого підходу* в організації дослідно-експериментальної роботи враховує такі загально дидактичні положення: а) увага експериментатора на ставлення студента до даного предмету (мотиваційні установки); б) урахування рівня працездатності (психофізіологічних і особистісних здібностей) студента й індивідуалізація

навчання, включаючи надання персональної допомоги; в) розподіл навчального матеріалу між студентами з урахуванням ступеня складності й можливостей його засвоєння; г) організація самопідготовки, самоосвіта студентів із поглибленим опрацюванням складних питань проблеми (теми), що вивчається, у колі суміжних наук.

Принцип *необхідності достатності наукової інформації* для забезпечення процесу дослідно-експериментальної роботи реалізується за таких обставин: а) загальнонаукові поняття, інформаційні блоки, що включають обмін науковими відомостями між викладачем і студентом, є необхідним засобом, який спрямовує сам процес навчально-пізнавальної діяльності; б) будь-яка наукова інформація має відповідати двом методологічним вимогам: достатності й необхідності; в) надмірність інформації, як і її брак, спричиняє виникнення інтелектуального бар'єру, який позначається на розумовій активності й перешкоджає процесу навчання (знижується мотивація).

Принцип *всебічності науково-методичного консультування* вимагає забезпечення високого рівня професіоналізму самого викладача. На ефективність формування ІК у студентів-філологів впливає багато чинників, і, поза сумнівом, її базовою умовою є відповідність змісту навчання можливостям майбутніх педагогів. Проте навіть у цьому випадку часто виникають проблеми з подолання інтелектуальних бар'єрів. Тому у процесі формування ІК у студентів-філологів, ми забезпечували методичне консультування, що включало: а) використання пояснювальних методів й інструкції в процесі виконання завдань, що полегшувало засвоєння матеріалу; б) вибір різних прийомів і методів засвоєння змісту філологічного матеріалу у процесі його засвоєння; в) можливість вибору ІКТ для засвоєння того чи іншого матеріалу.

Принцип *гуманізації педагогічного експерименту* спирається на ідею пріоритету людських цінностей над технічними, виробничими, економічними, адміністративними та ін., які враховуються у нашій дослідницькій роботі. Цей

принцип реалізувався через дотримання таких умов педагогічної діяльності: а) педагогічний процес і виховні взаємини в ньому будуються на повному визнанні цивільних прав студентів і пошані до них; б) педагогічний процес спирається на позитивні якості студентів; в) педагогічний процес є етично, емоційно й естетично привабливим для студентів. У ході навчання всі учасники педагогічного процесу відчують комфортність взаємин.

Достовірність одержаних в експерименті результатів багато в чому залежала від умов, в яких він проводився, оскільки вони (умови) можуть робити прямий або непрямий вплив на стан або діяльність досліджуваного педагогічного об'єкта і тим самим виступати як неконтрольовані експериментальні змінні.

3.2 Аналіз результатів дисертаційного дослідження

У результаті дослідження було отримано такі результати. З метою діагностики мотиваційно-ціннісного критерію в якості показника ми брали сформованість інформаційного тезауруса, методикау визначення мотивації досягнення, модифікований тест-опитувальник А. Мехрабіана (Додаток Х) і самооцінку студентів ряду якостей, що характеризують інформаційну світоглядну активність (Додаток Ц, Додаток Ш).

Самооцінка проводилася за трибальною системою, де «1» відповідає невиразності певного показника, «2» – слабкому вияву цього показника, «3» – яскравого вияву якості. На підставі проведеного дослідження студенти були розподілені на рівневі групи (див. Табл. 3.2-3.9).

Таблиця 3.2

Результати діагностики рівня сформованості ІК студентів за мотиваційно-ціннісним критерієм (констатувальний експеримент)

Рівень	Експериментальна група (1Е вересень 2009 р.)		Контрольна група (1К вересень 2009 р.)	
	1Е	2Е	1К	2К

	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%
Високий	0	0%	1	3%	0	0%	1	4%
Середній	17	63%	16	53%	14	61%	17	63%
Низький	10	37%	13	43%	9	39%	9	33%
Разом	27	100%	30	100%	23	100%	27	100%
Середнє значення	1,63		1,60		1,61		1,70	

Таблиця 3.3

**Результати діагностики рівня сформованості ІК студентів за
мотиваційно-ціннісним критерієм (формувальний експеримент)**

Рівень	Експериментальна група (1Е лютий 2011 р.)				Контрольна група (1К лютий 2011 р.)			
	1Е		2Е		1К		2К	
	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%
Високий	5	19%	4	13%	1	4%	5	19%
Середній	17	63%	20	67%	15	65%	17	63%
Низький	5	19%	6	20%	7	30%	5	19%
Разом	27	100%	30	100%	23	100%	27	100%
Середнє значення	2,00		1,93		1,74		2,00	

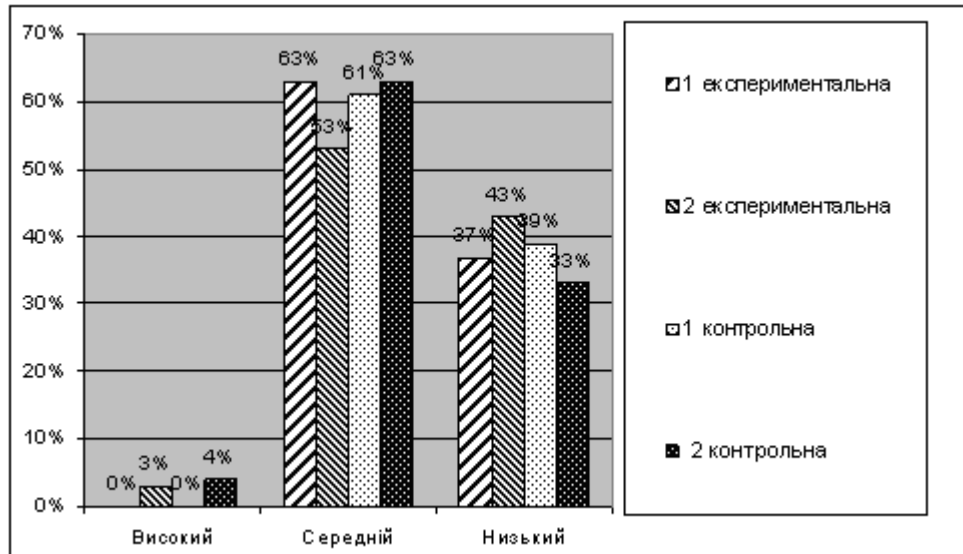

Рис. 3.1. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості ІК студентів за мотиваційно-ціннісним критерієм (констатувальний експеримент)

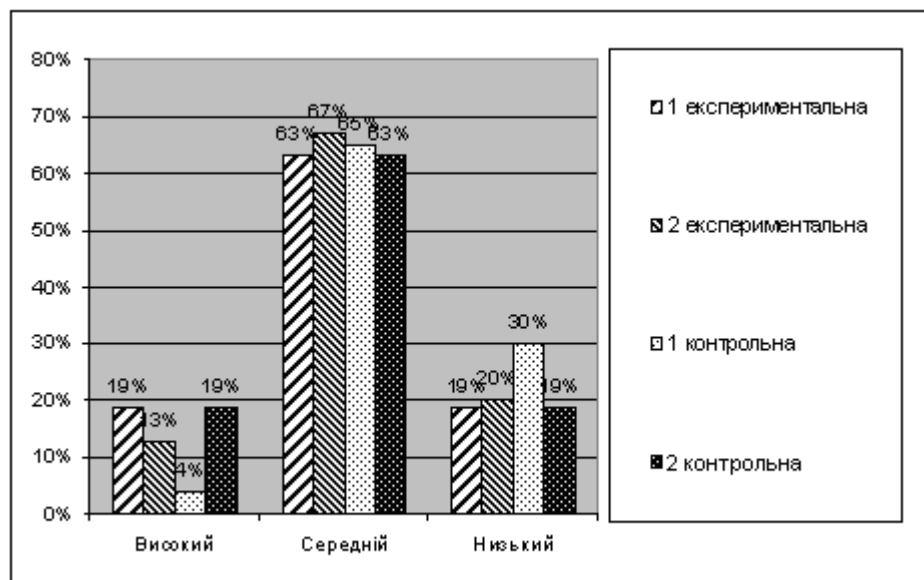

Рис. 3.2. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості ІК студентів за мотиваційно-ціннісним критерієм (формульальний експеримент)

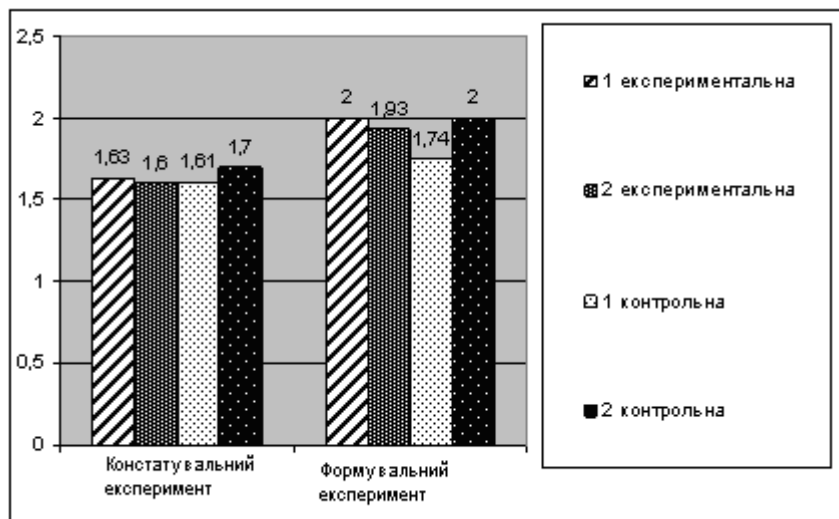

Рис. 3.3. Діаграма рівня сформованості інформаційної культури студентів за мотиваційно-ціннісним критерієм

У результаті проведеної дослідно-експериментальної роботи приріст за мотиваційно-ціннісним критерієм сформованості ІК студентів склав в експериментальних групах: у 1Е – 0,37; у 2Е – 0,33; у контрольних групах: у 1К – 0,13; у 2К – 0,22.

Для дослідження рівня сформованості ІК за когнітивною умовою нами було використано спеціально розроблений тест для визначення рівня знань з ІКТ, який містить 100 запитань і варіанти можливих відповідей на них. Завдання дослідження полягало в тому, щоб до кожного запитання знайти правильне рішення.

Респондент отримував підсумкову оцінку 1 бал, якщо відповідав на 50 запитань або менше; 2 бали – якщо відповідав на 51-90 питань; 3 бали – якщо відповідав на 91-135 запитань.

У процесі діагностики показників інформаційного стилю мислення та розподілу студентів за рівневими групами використовувалися психологічні тести, що визначають індивідуальні особливості мислення, пам'яті та уваги. Це – тест «Таблиці Шульте», що діагностує здібності переключення уваги в умовах активного вибору корисної інформації, тест Ліппмана «Логічні закономірності»

і тест «Логічність висновків», що дозволяють визначити рівень логічного мислення досліджуваних, а також тести, що визначають наявність та обсяг певних видів пам'яті [226]. Отримані дані дозволили відібрати вправи, і використовувати їх на етапі формувального експерименту для розвитку пам'яті та уваги студентів із метою формування інформаційного стилю мислення.

Таблиця 3.4

Результати діагностики рівня сформованості ІК студентів за когнітивним критерієм (констатувальний експеримент)

Рівень	Експериментальна група (1Е вересень 2009 р.)				Контрольна група (1К вересень 2009 р.)			
	1Е		2Е		1К		2К	
	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%
Високий	1	4%	1	3%	2	4%	1	4%
Середній	16	59%	17	57%	16	70%	17	63%
Низький	10	37%	12	40%	5	22%	9	33%
Разом	27	100%	30	100%	23	100%	27	100%
Середнє значення	1,67		1,63		1,87		1,70	

Таблиця 3.5

Результати діагностики рівня сформованості ІК студентів за когнітивним критерієм (формувальний експеримент)

Рівень	Експериментальна група (1Е лютий 2011 р.)				Контрольна група (1К лютий 2011 р.)			
	1Е		2Е		1К		2К	
	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%
Високий	13	48%	15	50%	3	13%	4	15%
Середній	12	44%	13	43%	18	78%	18	67%
Низький	2	7%	2	7%	2	9%	5	19%
Разом	27	100%	30	100%	23	100%	27	100%
Середнє значення	2,41		2,43		2,04		1,96	

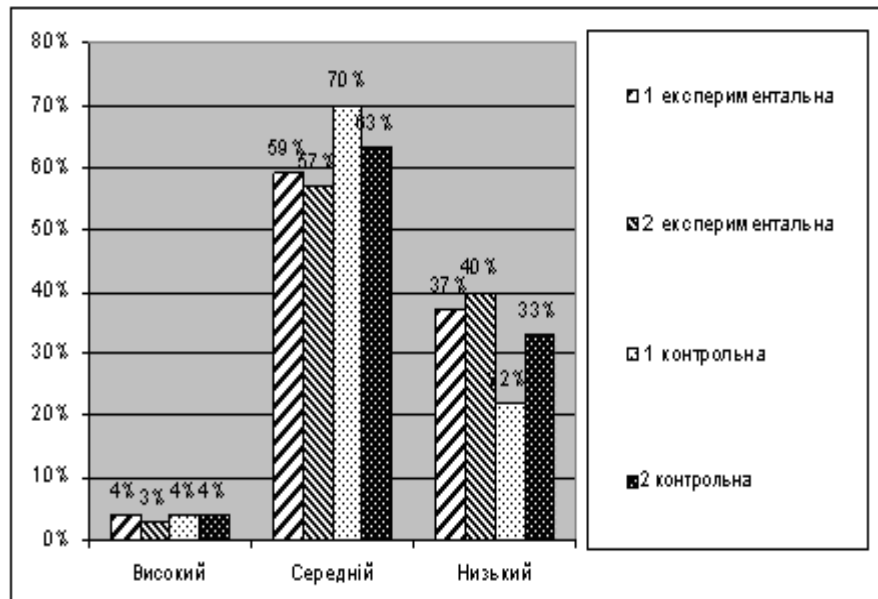

Рис. 3.4. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості ІК студентів за когнітивним критерієм (констатувальний експеримент)

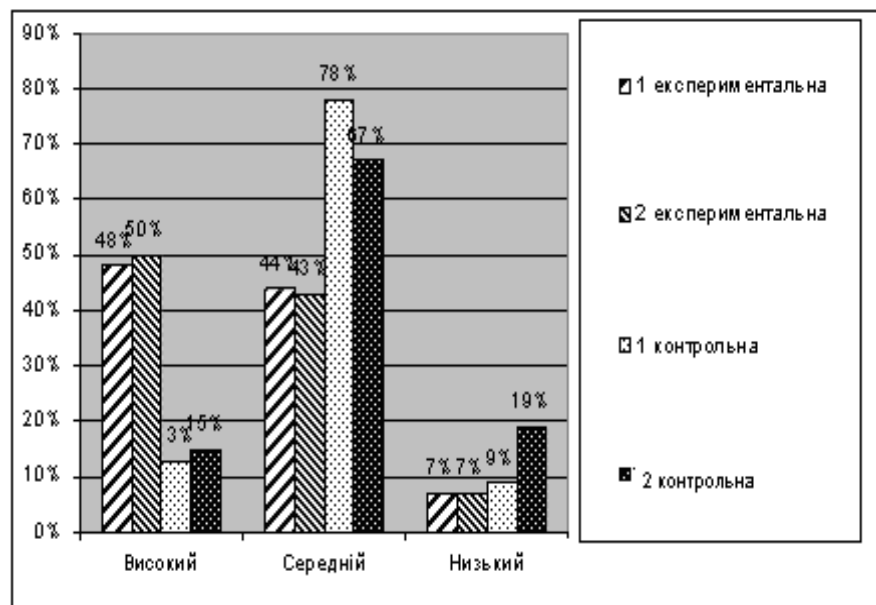

Рис. 3.5. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості ІК студентів за когнітивним критерієм (формульальний експеримент)

	чол.		чол.		чол.		чол.	
Високий	5	19%	3	11%	5	22%	1	4%
Середній	19	70%	18	67%	15	65%	16	70%
Низький	3	11%	6	22%	3	13%	6	26%
Разом	27	100%	27	100%	23	100%	23	100%
Середнє значення	2,07		1,89		2,09		1,78	

Таблиця 3.7

Результати діагностики рівня сформованості ІК студентів за інструментально-діяльнісним критерієм (формульальний експеримент)

Рівень	Експериментальна група (1Е лютий 2011р.)				Контрольна група (1К лютий 2011р.)			
	1Е		2Е		1К		2К	
	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%
Високий	12	44%	11	41%	8	35%	2	9%
Середній	14	52%	12	44%	14	61%	17	74%
Низький	1	4%	4	15%	1	4%	4	17%
Разом	27	100%	27	100%	23	100%	23	100%
Середнє значення	2,41		2,26		2,29		2	9%

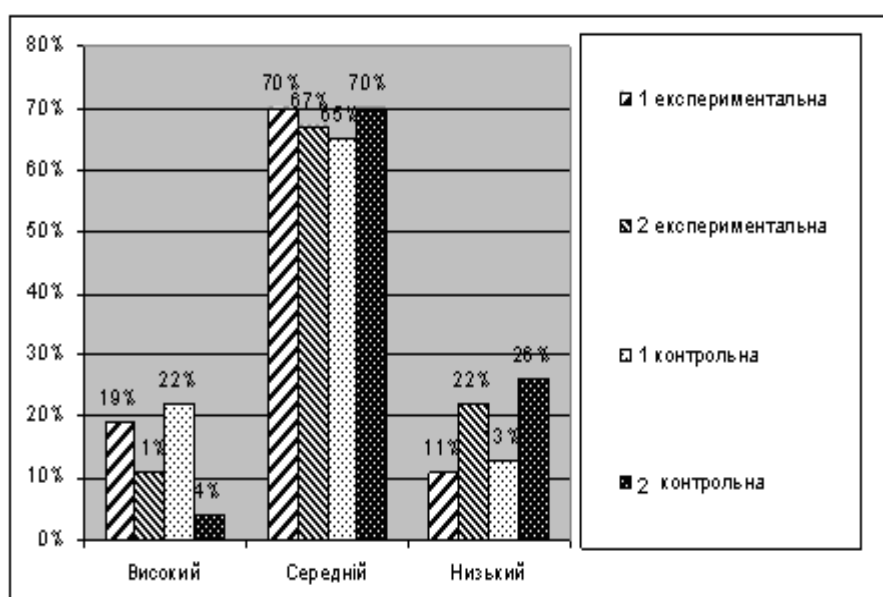

Рис. 3.7. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості ІК студентів за інструментально-діяльнісним критерієм (констатувальний

експеримент)

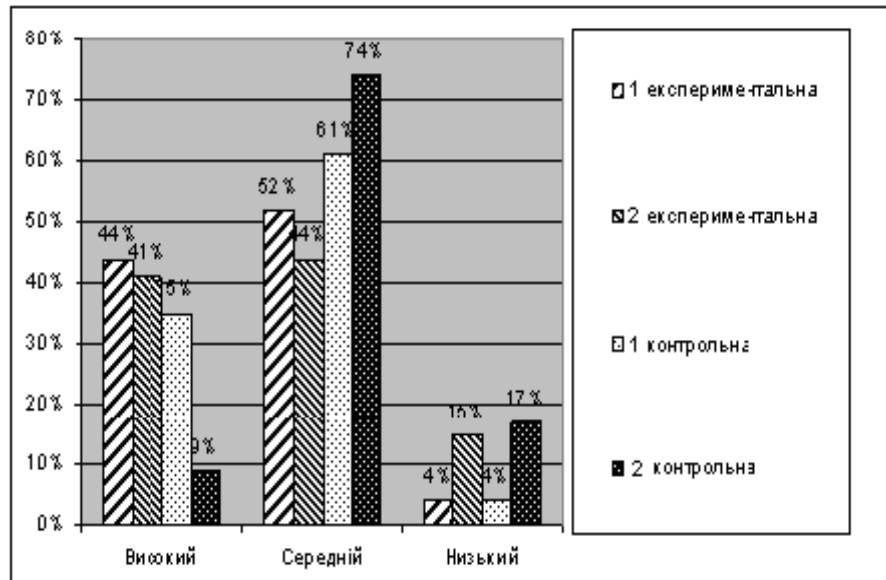

Рис. 3.8. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості ІК студентів за інструментально-діяльнісним критерієм (формувальний експеримент)

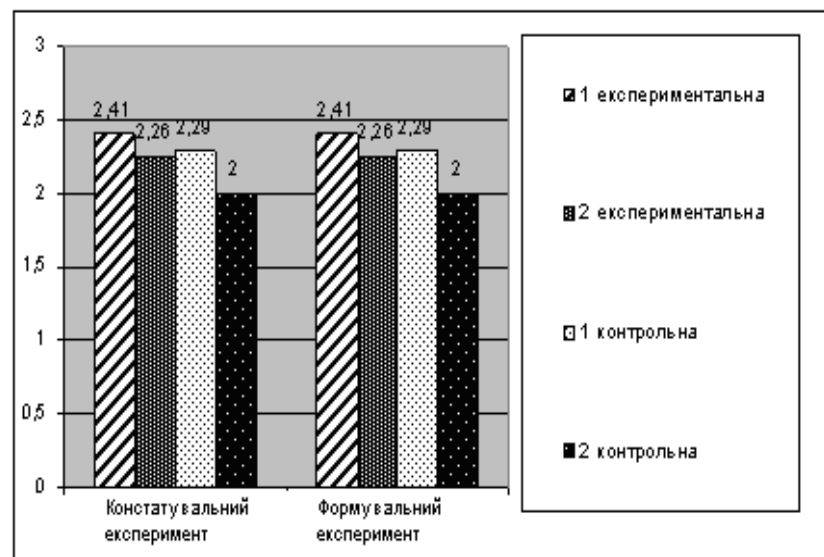

Рис. 3.9. Рівень сформованості ІК студентів за інструментально-діяльнісним критерієм

У результаті проведеної дослідно-експериментальної роботи приріст за інструментально-діяльнісним критерієм сформованості ІК студентів склав в експериментальних групах: у 1Е – 0,34; у 2Е – 0,37; у контрольних групах: у 1К – 0, 2; у 2К – 0, 22.

Для визначення рівня сформованості ІК студентів за конативним критерієм ми використовували такі методики: «Ціннісні орієнтації» М. Рокича (що пропонує ієрархічне вибудовування студентом інструментальних і термінальних цінностей), тести «Оцінка комунікабельності», «Товариськість» і «Рівень комунікативного контролю у спілкуванні», автор А. Добрович. Дослідники вказують, що поведінкова діагностика особистості дозволяє вимірювати реакцію індивіда на різні життєві ситуації. Техніка такої діагностики поведінки включає в себе спостереження за індивідом у природних ситуаціях, створення експериментальних аналогій таким природним ситуаціям у рольовій грі, а також аналіз та оцінку словесного звіту індивіда про його реакцію на ситуацію. З метою співвідношення зовнішніх поведінкових проявів студентів у зазначених ситуаціях із внутрішніми ціннісно-смысловими орієнтаціями і вербалізацією застосовувалися: «Опитувальник термінальних цінностей» І. Сеніна, що визначає індивідуальну значимість для студента восьми різних цінностей (власний престиж, благополуччя, креативність, активні соціальні контакти, саморозвиток, досягнення, автономність, духовне задоволення); самооцінка студентами ряду якостей, що характеризують інформаційну світоглядну активність.

Таблиця 3.8

Результати діагностики рівня сформованості ІК студентів за конативним критерієм (констатувальний експеримент)

Рівень	Експериментальна група (1Е вересень 2009 р.)				Контрольна група (1К вересень 2009 р.)			
	1Е		2Е		1К		2К	
	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%
Високий	2	7%	2	7%	1	4%	2	7%

Середній	17	63%	17	57%	12	52%	16	59%
Низький	8	30%	11	37%	10	43%	9	33%
Разом	27	100%	30	100%	23	100%	27	100%
Середнє значення	1,78		1,70		1,61		1,74	

Таблиця 3.9

**Результати діагностики рівня сформованості ІК студентів за
конативним критерієм (формульальний експеримент)**

Рівень	Експериментальна група (1Е лютий 2011р.)				Контрольна група (1К лютий 2011р.)			
	1Е		2Е		1К		2К	
	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%	Кільк. чол.	%
Високий	8	30%	6	20%	1	4%	4	15%
Середній	16	59%	18	60%	15	65%	17	63%
Низький	3	11%	6	20%	7	30%	6	22%
Разом	27	100%	30	100%	23	100%	27	100%
Середнє значення	2,19		2,00		1,74		1,93	

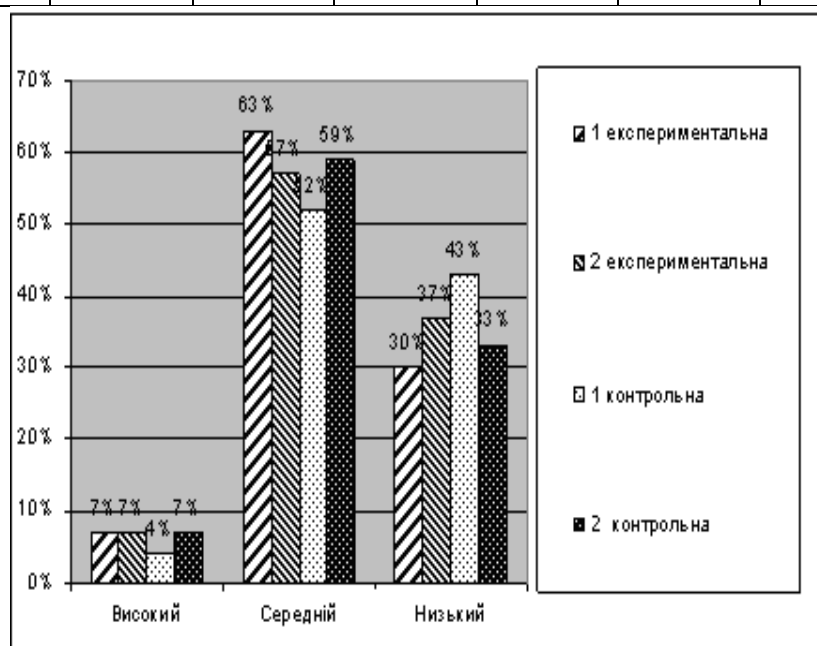

Рис. 3.10. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості ІК студентів за конативним критерієм (констатувальний експеримент)

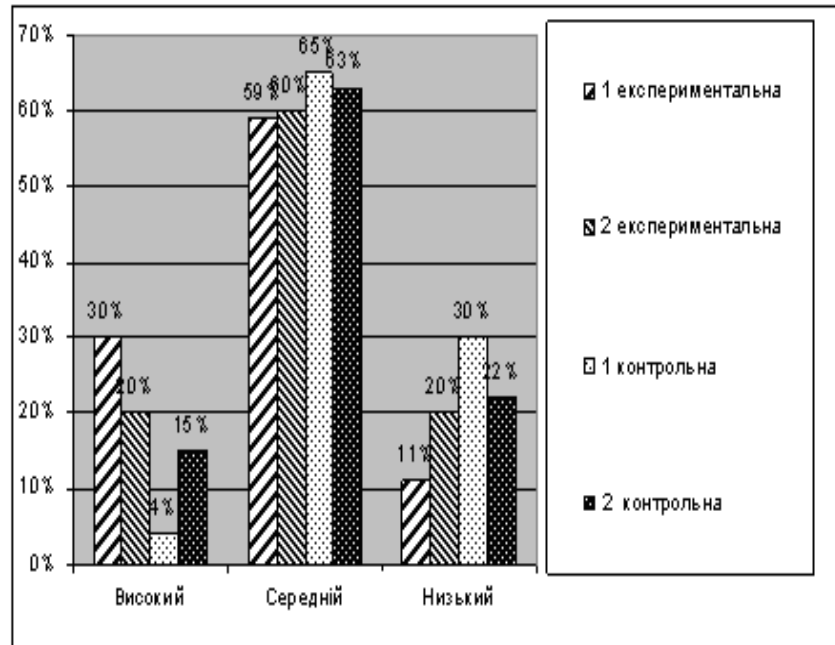

Рис. 3.11. Діаграма за результатами діагностики рівня сформованості ІК студентів за конативним критерієм (формувальний експеримент)

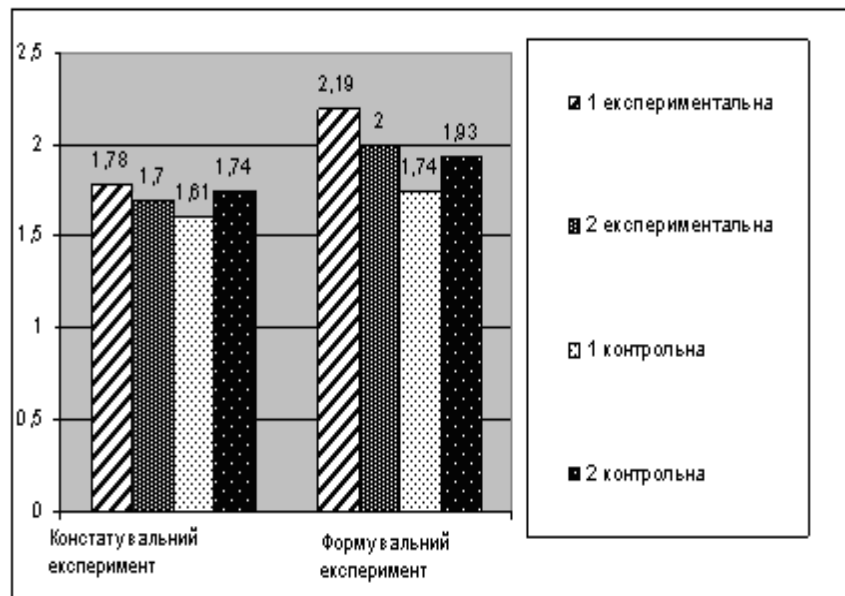

Рис. 3.12. Рівень сформованості ІК студентів за конативним критерієм

У результаті проведеної дослідно-експериментальної роботи приріст за конативним критерієм сформованості ІК студентів склав в експериментальних групах: у 1Е – 0,37; у 2Е – 0,3; у контрольних групах: у 1К – 0,3; у 2К – 0,19.

Результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили правильність висунутої гіпотези і показали, що реалізація запропонованих педагогічних умов дозволяє підвищити рівень ІК майбутніх учителів-філологів – важливої складової професійної та загальної культури особистості.

Таблиця 3.10

Узагальнені результати діагностики рівня сформованості ІК студентів (констатувальний експеримент)

Критерій	Експериментальна група (1Е вересень 2009 р.)		Контрольна група (1К вересень 2009 р.)	
	1Е	2Е	1К	2К
Мотиваційно-ціннісний	1,63	1,60	1,61	1,70
Когнітивний	1,67	1,63	1,87	1,70
Інструментально-діяльнісний	2,07	1,89	2,09	1,78
Конативний	1,78	1,70	1,61	1,74

Таблиця 3.11

Узагальнені результати діагностики рівня сформованості ІК студентів (формувальний експеримент)

Критерій	Експериментальна група (1Е лютий 2011 р.)		Контрольна група (1К лютий 2011р.)	
	1Е	2Е	1К	2К
Мотиваційно-ціннісний	2,00	1,93	1,74	2,00
Когнітивний	2,41	2,43	2,04	1,96
Інструментально-діяльнісний	2,41	2,26	2,29	2
Конативний	2,19	2,00	1,74	1,93

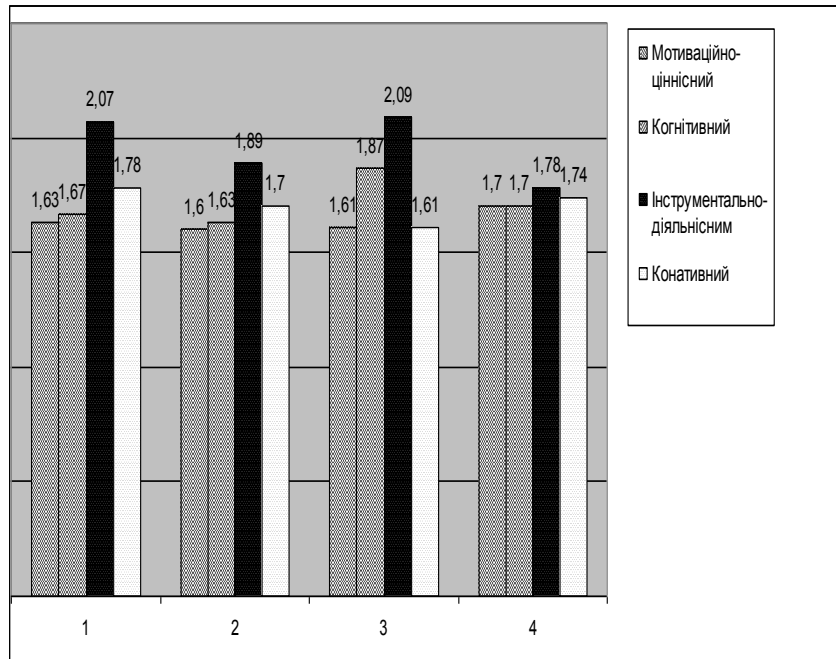

Рис. 3.13. Динаміка рівнів формування ІК студентів контрольних і експериментальних груп на початку експерименту

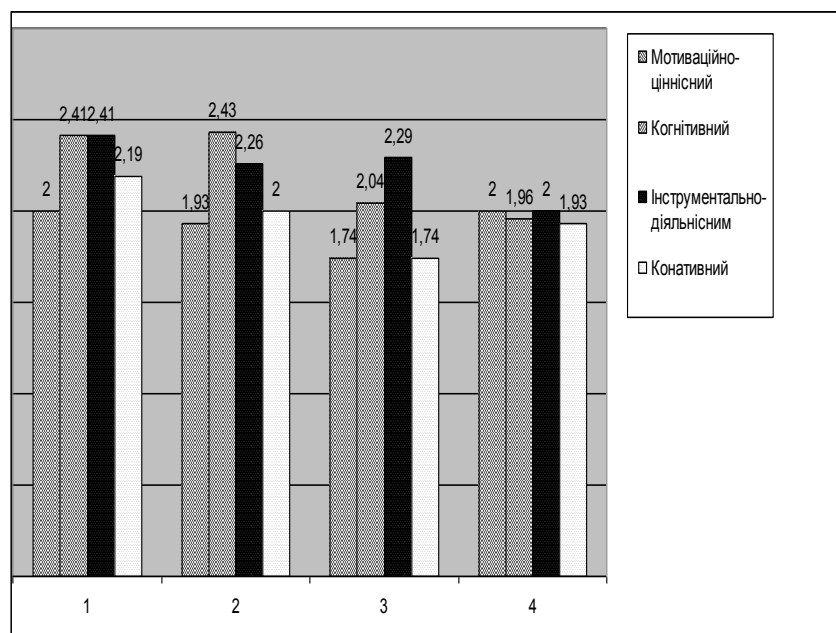

Рис. 3.14. Динаміка рівнів формування ІК студентів контрольних і експериментальних груп на завершення експерименту

Достовірність результатів дослідно-експериментальної роботи була перевірена нами за допомогою математичних методів статистичної обробки експериментальних даних за допомогою комп'ютерної програми «Педагогічна статистика». Так, достовірність відмінностей середніх показників за запропонованими вибірками підтверджувалася або спростовувалася за допомогою критерія Вілкоксона [161].

Для перевірки статистичних гіпотез було використано U-критерій Манна-Уїтні. В дисертаційному дослідженні ми спиралися на загальну ідею метода і порядок застосування U-критерію, а також опрацювання даних за допомогою електронних таблиць Microsoft Excel.

Отже, в якості нульової гіпотези було висунуте припущення про те, що різниця в показниках розвитку рівня ІК майбутніх учителів-філологів контрольної і експериментальної груп відсутня. Альтернативною гіпотезою було припущення, що студенти експериментальної групи мають більш високі показники розвитку рівня ІК після експериментального навчання.

У табл. 3.12 наведено результати обробки даних за допомогою Microsoft Excel.

Таблиця 3.12

Результати перевірки гіпотез за допомогою U-критерію Манна-Уїтні

Номер	Група	Бал	Ранг	Загальний номер			
1	1	2	3	1			
2	2	2	3	2			
3	2	2	3	3			
4	2	2	3	4		n1	29
5	2	2	3	5		n2	27
6	1	3	9	6		R1	1019
7	1	3	9	7		R2	577
8	2	3	9	8		Rm	1019
9	2	3	9	9		n(m)	29
10	2	3	9	10			
11	2	3	9	11		$U_{експ.}$	199
12	2	3	9	12		$U_{критич.}$	290

13	1	4	15,5	13			
14	2	4	15,5	14			
15	2	4	15,5	15			
16	2	4	15,5	16			
17	2	4	15,5	17			
18	2	4	15,5	18			
19	1	5	22,5	19			
20	1	5	22,5	20			
21	1	5	22,5	21			
22	1	5	22,5	22			
23	1	5	22,5	23			
24	1	5	22,5	24			
25	1	5	22,5	25			
26	1	5	22,5	26			
27	1	6	30	27			
28	1	6	30	28			
29	1	6	30	29			
30	2	6	30	30			
31	2	6	30	31			
32	2	6	30	32			
33	2	6	30	32			
34	1	7	38	34			
35	1	7	38	35			

продовж. табл. 3.12

36	1	7	38	36			
37	1	7	38	37			
38	1	7	38	38			
39	1	7	38	39			
40	2	7	38	40			
41	2	7	38	41			
42	2	7	38	42			
43	1	8	47	43			
44	1	8	47	44			
45	1	8	47	45			
46	1	8	47	46			
47	1	8	47	47			
48	1	8	47	48			
49	2	8	47	49			
50	2	8	47	50			
51	2	8	47	51			
52	1	9	52	52			
53	1	10	54,5	53			

54	1	10	54,5	54			
55	1	10	54,5	55			
56	1	10	54,5	56			
Контроль			1596	1596			

У результаті опрацювання даних було одержано, що $U_{\text{експ.}} = 199$, $U_{\text{крит.}} = 290$, оскільки $U_{\text{експ.}} < U_{\text{крит.}}$, то нульова гіпотеза не приймається, а приймається альтернативна гіпотеза про те, що студенти експериментальних груп мають високі показники рівня ІК майбутніх учителів-філологів після навчання.

Для співставлення результатів навчання студентів контрольних і експериментальних груп було застосовано статистичний критерій Пірсона χ^2 . Для перевірки нульової гіпотези за допомогою критерію Пірсона обчислюється значення статистики критерію:

$$T_{\text{спост.}} = \frac{1}{n_1 n_2} \sum_{i=1}^c \frac{(n_1 Q_{2i} - n_2 Q_{1i})^2}{Q_{1i} + Q_{2i}}, \quad (1)$$

де n_1 – обсяг експериментальної вибірки; n_2 – обсяг контрольної вибірки; c – кількість рівнів засвоєння знань; Q_{1i} , Q_{2i} – кількість об'єктів першої й іншої вибірок, що попали в i -ту категорію стану властивості, що вивчається.

За таблицею визначається критичне значення для рівня значущості 0,05. У випадку, коли $T_{\text{спост.}} > T_{\text{крит.}}$ можна робити висновок про те, що одержані зміни є закономірними, нульова гіпотеза відхиляється. В нашому випадку $n_1 = 198$, $n_2 = 199$, $T_{\text{крит.}} = 7,8$. В якості нульової гіпотези було висунуто припущення, що реалізація запропонованих педагогічних умов у навчанні не робить суттєвого впливу на підвищення рівня ІК майбутніх учителів-філологів. Альтернативна гіпотеза: реалізація запропонованих педагогічних умов у навчанні робить суттєвий вплив на підвищення рівня ІК майбутніх учителів-філологів.

Для того щоб зробити висновок про достовірність результатів навчання, критерій застосовувався до декількох параметрів, було здійснено порівняння за

результатами виконання навчального проекту, індивідуального проекту, критеріальних навчально-пізнавальних завдань, трьох контрольних робіт теоретичного характеру (табл. 3.13, табл. 3.14, табл. 3.15, табл. 3.16, табл. 3.17, табл. 3.18).

Таблиця 3.13

Результати виконання навчального проекту

Вибірка групи	Оцінка «2»	Оцінка «3»	Оцінка «4»	Оцінка «5»	Обсяг вибірки
Експериментальна	Q ₁₁ =1	Q ₁₂ =35	Q ₁₃ =76	Q ₁₄ =86	198
Контрольна	Q ₂₂ =3	Q ₂₂ =68	Q ₂₃ =78	Q ₂₄ =50	199

$$T_{\text{сност.}} = 24.07$$

Таблиця 3.14

Результати виконання індивідуального проекту

Вибірка (групи)	Оцінка «2»	Оцінка «3»	Оцінка «4»	Оцінка «5»	Обсяг вибірки
Експериментальна	Q ₁₁ =4	Q ₁₂ =57	Q ₁₃ =86	Q ₁₄ =51	198
Контрольна	Q ₂₂ =11	Q ₂₂ =96	Q ₂₃ =68	Q ₂₄ =24	199

$$T_{\text{сност.}} = 39.64$$

Таблиця 3.15

Результати виконання навчальних завдань з практики англійської мови

Вибірка групи	Оцінка «2»	Оцінка «3»	Оцінка «4»	Оцінка «5»	Обсяг вибірки
Експериментальна	Q ₁₁ =2	Q ₁₂ =57	Q ₁₃ =96	Q ₁₄ =43	198
Контрольна	Q ₂₂ =19	Q ₂₂ =89	Q ₂₃ =78	Q ₂₄ =13	199

$$T_{\text{сност.}} = 35.10$$

Таблиця 3.16

Результати виконання першої контрольної роботи

Вибірка групи	Оцінка «2»	Оцінка «3»	Оцінка «4»	Оцінка «5»	Обсяг вибірки
Експериментальна	Q ₁₁ =4	Q ₁₂ =32	Q ₁₃ =93	Q ₁₄ =69	198
Контрольна	Q ₂₂ =7	Q ₂₂ =88	Q ₂₃ =71	Q ₂₄ =33	199

$$T_{\text{спост.}} = 36.32$$

Таблиця 3.17

Результати виконання другої контрольної роботи

Вибірка групи	Оцінка «2»	Оцінка «3»	Оцінка «4»	Оцінка «5»	Обсяг вибірки
Експериментальна	Q ₁₁ =18	Q ₁₂ =48	Q ₁₃ =73	Q ₁₄ =59	198
Контрольна	Q ₂₂ =22	Q ₂₂ =68	Q ₂₃ =78	Q ₂₄ =31	199

$$T_{\text{спост.}} = 48.13$$

Таблиця 3.18

Результати виконання третьої контрольної роботи

Вибірка групи	Оцінка «2»	Оцінка «3»	Оцінка «4»	Оцінка «5»	Обсяг вибірки
Експериментальна	Q ₁₁ =3	Q ₁₂ =38	Q ₁₃ =76	Q ₁₄ =81	198
Контрольна	Q ₂₂ =8	Q ₂₂ =60	Q ₂₃ =78	Q ₂₄ =53	199

$$T_{\text{спост.}} = 27.78$$

Оскільки в усіх спостережуваних випадках $T_{\text{спост.}} > T_{\text{крит.}}$ то це відхиляє нульову гіпотезу, а підтверджує нашу альтернативну гіпотезу з достовірністю не нижче 95 % про те, що реалізація запропонованих педагогічних умов дозволяє підвищити рівень ІК майбутніх учителів-філологів – важливої складової професійної та загальної культури особистості, і це обумовлено не випадковими чинниками, а має закономірний характер (табл. 3.19).

Таблиця 3.19

Зведені результати застосування критерію Пірсона χ^2

Параметр	Навчальний проект	Індивідуальний проект	Виконання навчальних завдань з англійської мови	Виконання першої контрольної роботи	Виконання другої контрольної роботи	Виконання третьої контрольної роботи

<i>T_{спост.}</i>	24,07	39,64	35,10	36,32	48,13	27,75
---------------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Отже, в процесі дослідно-пошукової роботи доведено, що мета дослідження була досягнута і розроблена освітня технологія забезпечує формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів на рівні достатньому для розв'язання практичних, в тому числі, професійно зорієнтованих завдань. А застосування ІКТ у навчальному процесі ВПНЗ дозволяє не лише оптимізувати сам процес навчання, реалізувати особистісно-орієнтований і діяльнісний підходи, а й здійснити більш досконалий підхід до формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів.

Мета досягнута, завдання виконані, гіпотеза підтверджена.

Висновки до розділу 3

Реалізація технології формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів передбачала початковий, основний та заключний етапи. Кожен етап мав мету та завдання і був взаємопов'язаний.

Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога направлена на досягнення ІК педагога-професіонала. В її структурі ми виділяємо компоненти: когнітивний (знання, уявлення, гіпотези і теорії), операційно-змістовний (вміння та навички), комунікативний (спілкування, поведінка) та ціннісно-рефлексивний (установки, оцінки і відносини). Кожен із них адаптований відповідно до особливостей нашого експериментального дослідження. Складові ІК обґрунтовують вибір змісту, форм та методів при розробці та реалізації технології формування ІК майбутніх учителів-філологів.

Констатувальний експеримент засвідчив, що процес вивчення інформатичних дисциплін із застосуванням ІКТ потребує формування у студентів комплексу мотивів, що зумовило б високий рівень навчально-пізнавальної діяльності. Проведені діагностичні методики на етапі констатувального

експерименту дають змогу стверджувати, що показники у контрольних і експериментальних групах за рівнем комп'ютерної грамотності та ІК, за рівнем мотивації, нахилів, розвитку творчого мислення виявились ідентичними. Анкетування показало, що майбутні вчителі-філологи, як правило, мають нечітке уявлення про засоби досягнення власної мрії, про педагогічну діяльність та самореалізацію.

На основі виділених нами рівнів сформованості інформаційної культури (низький, середній, високий) та враховуючи основні критерії їх визначення (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, інструментально-діяльнісний, конативний) нами було встановлено, що аналіз результатів дослідження, порівняння показників рівня сформованості ІК експериментальної групи після проведення формувального експерименту із даними констатувального свідчать про ефективність розробленої нами технології формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів.

Результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили правильність висунутої гіпотези і показали, що реалізація запропонованих педагогічних умов дозволяє підвищити рівень ІК майбутніх учителів-філологів – важливої складової професійної та загальної культури особистості.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях автора [109; 112; 113].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Аналіз психологічної і педагогічної літератури з досліджуваної проблеми дозволив зробити висновок, що в час інформатизації суспільства вже недостатньо вміти самостійно освоювати і накопичувати інформацію, а потрібно володіти такою технологією роботи з нею, в процесі якої готуються і приймаються рішення на основі колективного знання. Інформатизація освіти вимагає відповідності професійної підготовки майбутніх учителів сучасному рівню інформаційного суспільства. Тому однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка педагогів, які володіють необхідним рівнем ІК, тобто можуть застосовувати ІКТ у своїй майбутній професійній діяльності.

2. На основі результатів дослідження науково обґрунтована та розроблена

модель формування ІК майбутніх учителів-філологів у їхній професійній підготовці. Створена модель є цілісним багаторівневим комплексом із залежними функціонально значущими елементами. Вона відкриває перспективу цілісного бачення й вивчення процесу засвоєння знань, умінь і навичок у його динаміці, реалізуючи педагогічні умови ефективного формування ІК майбутнього вчителя-філолога.

3. На основі аналізу компонентів моделі формування ІК майбутніх учителів-філологів нами розроблені і теоретично обґрунтовані педагогічні умови, необхідні для успішного формування ІК в навчальному процесі ВПНЗ як засобу підвищення ефективності формування професійних знань і вмінь майбутніх учителів-філологів: урахування специфіки філологічного профілю у викладанні інформатичних дисциплін; застосування інтерактивних технологій для підвищення рівня комунікативної культури як складової інформаційної культури майбутнього вчителя; використання освітнього середовища Інтернету як засобу організації інформаційної діяльності студентів.

4. Експериментальне навчання проведене з дотриманням виявлених і обґрунтованих педагогічних вимог, які детермінували й визначили його ефективність. Розроблені критерії й показники дозволили виявити такі рівні сформованості ІК майбутніх учителів-філологів у професійній діяльності: низький, середній, високий.

Аналіз та інтерпретація результатів дослідно-експериментальної роботи дозволили зробити висновок, що показники поліпшення параметрів в експериментальних групах значно переважають аналогічні показники в контрольних групах. Це свідчить про ефективність запропонованої методики формування ІК майбутніх учителів-філологів в освітньому просторі ВПНЗ. Усі показники педагогічного експерименту підтверджують позитивний якісний вплив комплексу визначених нами педагогічних умов формування ІК майбутніх учителів-філологів.

На основі узагальнення результатів теоретичного аналізу й

експериментальної роботи розроблено і впроваджено методичні рекомендації щодо формування ІК майбутніх учителів-філологів, які схвалені викладачами вищих навчальних закладів, де відбувалося впровадження результатів дисертаційного дослідження.

Відповідно до поставлених вимог створено навчально-методичний блог «Інформаційна культура майбутнього вчителя-філолога», використання якого сприяло розв'язанню багатьох дидактичних завдань.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми, яка стосується формування ІК майбутніх учителів-філологів з метою формування їхніх професійних знань, умінь і навичок. До перспективних напрямів роботи відносимо цілісну систему впровадження ІКТ у ВПНЗ, подальшу розробку методик формування ІК студентів, удосконалення моделі формування ІК майбутніх учителів-філологів, моделі інформаційного освітнього простору загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адольф В. А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя / В. А. Адольф // Педагогика. – 1998. – № 1. – С. 72-75.
2. Аксенова Г. И. Студент как субъект образовательного процесса / Г. И. Аксенова. – М : Высшая школа, 1998. – 176 с.
3. Андреева В. Ю. Формирование информационной культуры учащихся педагогических училищ (колледжей) : автореф. дисс. на соискание науч. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (информатика, уровень профессионального образования)» / В. Ю. Андреева. – СПб., 2003. – 20 с.
4. Андрунакиевич В. А. Кольца алгебры / В. А. Андрунакиевич //

Математическая энциклопедия. – Т. 2. – М. : СЭ, 1979. – С. 960-965.

5. Антонов А. К. Информационное общество. Основы информационной культуры: учебное пособие по курсу «Введение в информатику» / А. К. Антонов. – М. : Изд-во Московского гос. ун-та леса, 2000. – 52 с.

6. Антонова Н. Н. Роль образовательных ресурсов Интернет в формировании информационной культуры педагога / Н. Н. Антонова // Новые технологии в образовании: Материалы международной электронной конференции [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.naukapro.ru/konf2006/3_001.htm.

7. Антонова С. Г. Информационная культура личности. Вопросы формирования / С. Г. Антонова // Высшее образование в России. – 1994. – № 1. – С. 82-89.

8. Анцупов А. Я. Конфликтология: теория, история, библиография / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. – М. : Дом Советов, 1996. – 143 с.

9. Артюшкин О. В. Формирование информационной культуры личности обучающихся / О. В. Артюшкин, Э. Г. Скрибицкий // М-во образования и науки Рос. Федерации, Хакас. гос. ун-т имени Н. Ф. Катанова. – Абакан : Изд-во Хакас. гос. ун-та, 2004. – 111 с.

10. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе и его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М. : Высшая школа, 1980. – 368 с.

11. Асмолов А. Г. Принципы исследования смысловых образований личности / А. Г. Асмолов, Е. Е. Насиновская, Е. З. Басина // Развитие эргономики в системе дизайна : тезисы докладов Всесоюзной конференции. – Боржоми, 1979. – С. 219-224.

12. Асоянц П. Г. Основи методики створення і застосування комп'ютерних програм у навчанні іноземних мов : навчальний посібник / [П. Г. Асоянц, П. І. Сердюков, Г. С. Чекаль та ін.]. – К. : КДППМ, 1993. – 108 с.

13. Атанов Г. А. Обучение и искусственный интеллект, или основы современной дидактической высшей школы / Г. А. Атанов, И. Н. Пустынникова. – Донецк : ДООУ, 2002. – 504 с.

14. Атчикова М. С. Средства массовой коммуникации в системе современной информационной культуры : дис. ... канд. филос. наук : 24.00.01 / Атчикова Марина Сергеевна. – Ростов н/Д, 2002. – 270 с.

15. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения (общедидактический аспект). – М. : Педагогика, 1997. – 256 с.

16. Балл Г. О. Категорія «культура особистості» в аналізі гуманізації загальної та професійної освіти / Г.О. Балл // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи : Зб. наук. пр. / За ред. І.А. Зазюна та Н.Г. Ничкало. – Київ, 2003. – 680 с.

17. Беляева Л. Н. Лингвистические автоматы в современных информационных технологиях / Л. Н. Беляева. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2001. – 200 с.

18. Беляева Л. Н. Информационное пространство филолога и принципы его организации / Л. Н. Беляева // Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. – 2004. – С. 17-32.

19. Бех І. Д. Принципи інноваційної освіти [Текст] / І. Бех // Освіта і управління : Науково-практичний журнал. - 2005. – Том 8, № 3/4. – С. 7-20.

20. Беленька Т. Л. Критерії відбору навчальних матеріалів для навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування в електронному середовищі / Т. Л. Беленька // Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2006. – Вип. 11. – С. 107-112.

21. Биков В. Ю. Інформатизація загальноосвітньої і професійно-технічної школи України: концептуальні засади і пріоритетні напрямки / В. Ю. Биков // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-Український журнал. Ченстохова-Київ. – 2003. – Вип. IV. – С. 501-514.

22. Биков В. Ю. Впровадження інформаційних технологій в навчальний

процес школи / В. Ю. Биков, Р. А. Осіпа // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. ; вип. 13. – К. : ГСДО, 1995. – С. 154-158.

23. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.

24. Бим И. Л. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия обновления школы / И. Л. Бим // Иностр. языки в школе. – 2002. – № 2. – С. 11.

25. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. М. Богданова. – К., 1998. – 33 с.

26. Бодалёв А. А. О взаимосвязи общения и отношения / А. А. Бодалёв // Вопросы психологии. – 1994. – № 1. – С. 24.

27. Бондаревская Е. В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1999. – № 3. – С. 37-43.

28. Брескіна Л. В. Інформаційна культура і інтеграція телекомунікаційних та комп'ютерних мереж // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. пр. ; вип. 4 / Редкол. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2001. – С. 54-60.

29. Бриллюэн Л. Наука и теория информации / Л. Бриллюэн. – М., 1960. – 390 с.

30. Булах І.С. Викладач-студент: психологія міжособистісних взаємодій: Навч.-метод. посіб. / І.С Булах, Л.В. Долинська. – Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2005. – 106 с.

31. Бургин М. Ю. Информационный поиск и компьютерная грамотность / М. Ю Бургин, Г. В. Степенко // Информатика и образование. – 1990. – № 1. – С.15-21.

32. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія / Г. П. Васянович. – 2-ге вид. – Львів: Львів, держ. фін.-екон. ін-т, 2002. – 232 с.

33. Ващенко Г. Загальні методи навчання / Г. Ващенко. – К. : Варта, 1997. – 415 с.

34. Велика Радянська Енциклопедія [Електронний ресурс] // Режим

доступу: <http://bse.sci-lib.com>.

35. Вербицкий А. А. Новая образовательная парадигма и контекстное обучение: монография / А. А. Вербицкий. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1999. – 75 с.

36. Викиучебник. Виды информации и её свойства [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://ru.wikibooks.org/wiki/Виды_информации_и_её_свойства.

37. Вишинська Г. В. Міжпредметна взаємодія як дидактична умова формування інформаційної культури особистості / Г. В. Вишинська // Наукові записки: зб. наук. ст. ; вип. LXI (61). Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / Укл. П. В. Дмитренко, Л. Л. Макаренко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – С. 30-38.

38. Вишнякова Н. Ф. Креативная психопедагогика : монография / Н. Ф. Вишнякова. – Минск : БГУ, 1995. – 75 с.

39. Вірковський А. П. Інноваційна діяльність педагога і студента як умова формування інноваційної культури // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка ; вип. 24. – Житомир, 2005. – С. 49-52.

40. Воронина Т. П. Образование в эпоху новых информационных технологий : (Методологические аспекты) / Т. П. Воронина, В. П. Кашицин, О. П. Молчанова. – М. : Информатика, 1995. – 220 с.

41. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права ; за заг. ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного. – Ужгород : ІВА, 2003. – 240 с.

42. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский / Изд. 5, испр. – Издательство «Лабиринт», М., 1999. – 352 с.

43. Гальперин П. Я. К психологии творческого мышления / П. Я. Гальперин, Н. Р. Котик // Вопросы психологи, 1982. – № 5.

44. Гендина Н. И. Кризис системы образования и проблемы формирования информационной культуры личности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ns.rsl.kemsu.ru/bgk/1998/3/1.htm>.

45. Гендина Н. И. Концепция формирования информационной культуры личности: опыт разработки и реализации / Н. И. Гендина // Открытое образование. – 2005. – № 6. – С. 74-82.

46. Гендина Н. И. Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование содержания учебной дисциплины / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, Г. А. Стародубова, Ю. В. Уленко. – М., Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2006. – 512 с.

47. Гендина Н. И. Школьная библиотека как центр формирования информационной культуры личности / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, Г. А. Стародубова, Ю. В. Уленко. – М.: Русская школьная библиотечная ассоциация, 2008. – 352 с.

48. Гершунский Б. С. Компьютеризация в сфере образования: Проблемы и перспективы / Б. С. Гершунский. – М.: Педагогика, 1987. – 264 с.

49. Глотова Г. А. Человек и знак. Семиотико-психологические аспекты онтогенеза человека / Г. А. Глотова. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1990. – 256 с.

50. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

51. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

52. Гордійчук Г. Б. Застосування комп'ютерних технологій для викладання загальноосвітніх дисциплін: технологія розробки навчального проекту за методикою Intel© «Навчання для майбутнього»: навчально-методичний посібник / Г. Б. Гордійчук. – Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2011. – 160 с.

53. Грановская Р. М. Интуиция и искусственный интеллект / Р. М. Грановская, И. Я. Березная. СПб.: Изд-во СПб ПУ, 1991. – 206 с.

54. Грибанова М. В. Моделирование в образовании / М. В. Грибанова. – Пермь: Перм. гос. пед. ун-т, 1999. – 45 с.

55. Грибов Л. И. Зачем лирика физику? / Л. И. Грибов // Высшее

образование в России. – 1997. – № 4 – С. 23.

56. Гриншкун В. В. Теория и практика применения иерархических структур в информатизации образования и обучении информатике / В. В. Гриншкун. – М. : МГПУ, 2004. – 418 с.

57. Грипич С. Н. Информатизація сучасного суспільства: стан, проблеми, перспективи / С. Н. Грипич // Філософія. Педагогіка. Суспільство : зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету, 2012. – Вип. 2. – С. 30.

58. Гузеев В. В. Основы образовательной технологии: дидактический инструментарий / В. В. Гузеев – М. : Сентябрь, 2006. – 192 с.

59. Гулеватий А. А. Інформаційна культура як основа психологічної готовності особистості до використання комп'ютерної техніки / А. А. Гулеватий // Самовиховання як фактор розвитку особистості: зб. наук. пр. – № 23. – Ч. II. – Хмельницький : Видавництво Національної академії ПВУ, 2002. – 431 с.

60. Гуревич Р. С. Навчання у телекомунікаційних освітніх проектах (з досвіду роботи) : навч.-метод. пос. для педагогічних працівників ПТНЗ, загальноосвітніх шкіл, ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко ; за ред. проф. Р. С. Гуревича. – Вінниця : ТОВ «Ландо ЛТД», 2007. – 138 с.

61. Гуревич Р. С. Веб-квест у навчанні : путівник: навч.-метод. пос. / Р.С.Гуревич, М.Ю. Кадемія, О.В. Шестопалюк. – Вінниця : РВВ ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2012. – 128 с.

62. Гуревич Р. С. Інформаційна культура – важлива складова загальної культури особистості / Р. С. Гуревич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – У 2-х част. – Ч.1. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2204. – С. 42-47.

63. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: [монографія] / Р. С. Гуревич. – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 410 с.

64. Гуржій А. М. Інформатика та інформаційні технології [Текст] : підручник для учнів Професійно-технічних навчальних закладів / А. М. Гуржій, Н. І. Поворознюк, В. В. Самсонов. – Харків : ООО "Компанія СМІТ", 2003. – 352 с.

65. Гусева С. Г. Формирование информационной культуры будущих педагогов на основе комплексного использования информационных и образовательных технологий (в условиях языкового факультета) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Гусева Светлана Геннадьевна. – Петрозаводск, 2006. – 258 с.

66. Даутова О. Б. Диалог в образовании // О. Б. Даутова, Н. Л. Лапина // Сборник материалов конференции. Серия "Symposium", выпуск 22. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2002. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://anthropology.ru/ru/texts/dautova/educdial_35.html.

67. Державний стандарт загальної середньої освіти. Українська мова (Л. В. Скуратівський, О. М. Біляєв, М. С. Вашуленко, Л. І. Мацько та інші) // Дивослово. – 1997. – № 7. – С. 18 – 37.

68. Джинчарадзе Н. Г. Інформаційна культура / Н. Г. Джинчарадзе – К. : Українські пропілеї, 1999. – 147 с.

69. Дорошенко Ю. Формування інформаційно-технологічних умінь учнів на уроках інформатики : новий навчально-методичний посібник [Текст] / Ю. Дорошенко, Т. Тихонова, Г. Луньова // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2010. – № 3. – С. 66-79.

70. Дубровский Д. И. Информация, сознание, мозг: монография / Д. И. Дубровский. – М. : Высш. школа, 1980. – 286 с.

71. Дяченко С. В. Педагогічні умови формування інформаційної культури студентів факультетів педвузів / С. В. Дяченко // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. ; вип. 5 / Ред. кол. – К. : Педагогічна думка, 2004. – Ч. II. – С. 49-53.

72. Емелина М. В. Интерактивное обучение в системе методической работы школы [Электронный ресурс] / М. В. Емелина. – Режим доступа: <http://festival.1september.ru/articles/313034>.

73. Ершов Е. П. Избранные труды / Е. П. Ершов. – Новосибирск, 1994. – 440 с.
74. Ершов П. М. Общение на уроке или режиссура поведения учителя / П. М. Ершов. – М., 1998. – 210 с.
75. Жалдак М. І. Інформатизація навчального процесу в середніх і вищих навчальних закладах – веління часу / М. І. Жалдак // Педагогічні і психологічні науки в Україні. Збірник наукових праць в 5 томах. Т.3 «Загальна середня освіта». Розділ 2. Інформаційні технології в освіті. – К.: «Педагогічна думка», 2012. – С. 256-277.
76. Жалдак М. І. Основи інформаційної культури вчителя / М. І. Жалдак // Використання ІТКТ в навчальному процесі: зб. наукових робіт. – К.: КДПІ імені О. М. Горького. 1990. – С. 3-24.
77. Жеребьятьева Л. Ф. Подготовка будущих учителей к организации и проведению самостоятельной работы учащихся : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Л. Ф. Жеребьятьева. – Алма-Ата, 1990. – 25 с.
78. Заинчковский И. А. Проблемы информатизации – проблемы интеллектуального развития общества / И. А. Заинчковский // Информатика и образование. – 1994. – № 2. – С. 4.
79. Зайцев Г. П. Первые итоги реализации государственной научно-технической программы «Развитие образования в России» / [Зайцев Г. П., Белых О. В., Тарасов В. Ф., Катасонов А. М. и др.] ; под. ред. В. Д. Шадрикова. – М. : 1994. – 110 с. – (Новые информационные технологии в образовании: Обзорная информация / НИИВО; – Вып. 2)
80. Зайцева О. Б. Формирование информационной компетентности будущих учителей средствами инновационных технологий : автореф. дисс. на соискание науч. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / О. Б. Зайцева. – Брянск, 2002. – 19 с.
81. Залогин Ю. С. Компьютерные технологии в образовательном

процессе / Ю. С. Залогин // Актуальные проблемы технологического образования: сб. науч. ст. – Вып. 1. – Брянск : Изд-во БГПУ, 2000. – С. 43-49.

82. Зеленская Е. В. Компетентностный подход в образовании [Электронный ресурс] / Е. В. Зеленская. – Режим доступа: <http://elenazelenskaj.ucoz.ru/news/2008-08-24-2>.

83. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – М.: Логос, 1999. – 324 с.

84. Зимняя И. А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании: авторская версия / И. А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 29 с.

85. Зинченко В. П. Человек развивающийся: Очерки российской психологии / В. П. Зинченко, Е. Б. Моргунов. – М.: Тривола, 1994. – 303 с.

86. Значенко О. П. Формування інформаційної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. П. Значенко. – К., 2005. – 20 с.

87. Зубов Ю. С. Информатизация и информационная культура / Ю. С. Зубов // Проблемы информационной культуры: сб. ст. – М., 1994. – С. 6-11.

88. Зязюн І.А. Наукове осмислення освітнього простору культури в педагогічній теорії / І. А. Зязюн // Імідж сучасного педагога. Науково-практичний освітньо-популярний часопис. – 2006. – № 5–6. – С. 12–16.

89. Информатика: учебник / [Макарова Н. В., Матвеев Л. А., Бройдо В. Л. и др.] ; под ред. проф. Н. В. Макаровой. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 768 с.

90. Информационные технологии в образовании [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://technologies.su/informacionnye_tehnologii_v_obrazovanii.

91. Іваницька Н. Л. Лінгводидактична зорієнтованість сучасних теорій категорійного синтаксису української мови. Алгоритми й програмовані завдання : навч. пос. – Вінниця : Вид-во Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, 2002. – 194 с.

92. Ігнатова О. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця як невід'ємної складової сучасної професійної освіти / О. Ігнатова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. - К.; Вінниця, 2010. – Вип. 23. – С. 414-418.

93. Кабанова-Меллер Е. Н. Учебная деятельность и развивающее образование / Е. Н. Кабанова-Меллер. – М. : Академия, 2001. – 300 с.

94. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : навч. пос. / М. Ю. Кадемія, Л. В. Куцак, Л. С. Шевченко. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2012. – 222 с.

95. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в наукових дослідженнях : лабораторний практикум / М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко. – Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2012. – 118 с.

96. Кадемія М. Ю. Термінологічний словник з інноваційних методик навчання на основі інформаційно-телекомунікаційних технологій навчання ; за ред. докт. пед. наук, проф. Р. С. Гуревича / М. Ю. Кадемія. – Вінниця : ТОВ «Ландо ЛТД», 2008. – 174 с.

97. Каньгин Ю. М. Информатизация: социальный аспект / Каньгин Ю. М., В. Е. Маркашов // Вестник ВОИВТ. – 1990. – № 3. – С. 29.

98. Капранова В. А. Сравнительная педагогика. Школа и образование за рубежом: учеб. пос. / В. А. Капранова. – М. : Новое знание, 2004. – 224 с.

99. Каракозов С. Д. Информационная культура в контексте общей теории культуры личности / С. Д. Каракозов // Педагогическая информатика. – 2000. – № 2. – С. 41-55.

100. Карамышева Т. В. Компьютерная лингводидактика : монография / Т. В. Карамышева. – СПб. : СОЮЗ, 2000. – 195 с.

101. Карминский А. М. Информатизация бизнеса: концепции, технологии, системы / А. М. Карминский, С. А. Карминский, В. П. Нестеров,

Б. В. Черников. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 624 с.

102. Карпенко Л. А. Категориальный анализ понятий общение и коммуникация / Л. А. Карпенко // Мир психологии. – 2006. – № 4. – С. 77-84.

103. Карпова Г. Ф. Культурообразовательные ориентации России в контексте ее государственности / Г. Ф. Карпова // Профессионально-педагогическая культура: история, теория, технология: Материалы всерос. науч.-практ. конф. – Белгород, 1996. – С. 86-88.

104. Кизик О. А. Становление информационной компетентности учащихся в образовательном процессе профессионального лицея: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Кизик Ольга Александровна. – Петрозаводск, 2004. – 159 с.

105. Кириленко В. В. Types of Communication Systems in the Foreign Language Learning Process / В. В. Кириленко // Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти : матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції ; гол. ред. Т. І. Ямчинська. – Вінниця : : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2008. – С. 28-29.

106. Кириленко В. В. Формування інформаційної культури у студентів гуманітарного профілю вищих педагогічних навчальних закладів // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. ; вип. 22 / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2009. – С. 318-322.

107. Кириленко В. В. Дискурсивний аналіз в сучасній лінгвістиці / В. В. Кириленко // Лінгво-методичні аспекти вивчення іноземної мови у навчальних закладах : матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції. – Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2007. – С. 82-84.

108. Кириленко В. В. Інформаційна безпека як складова інформаційної культури студентів гуманітарних спеціальностей / В. В. Кириленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2010. – Ч. III. – № 22 (209) листопад. – С. 267-273.

109. Кириленко В. В. Комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації у розвитку інформаційної культури студентів-філологів / В. В. Кириленко // Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції ; гол. ред. Т. І. Ямчинська. – Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2010. – С. 54-56.

110. Кириленко В. В. Особливості застосування персональних комп'ютерів у процесі вивчення іноземної мови / В. В. Кириленко // Актуальні проблеми виробничих та інформаційних технологій, економіки і фундаментальних наук: зб. наук. пр. ; вип. 2. – Вінниця : ООО «Планер», 2005. – С. 456-457.

111. Кириленко В. В. Педагогічні основи формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів під час навчання із застосуванням інформаційних технологій / В. В. Кириленко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2011. – С. 292-299.

112. Кириленко В. В. Педагогічні умови формування інформаційної культури студентів-філологів / В. В. Кириленко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. ; вип. 26 / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ «Планер», 2010. – С. 295-299.

113. Кириленко В. В. Проблеми формування інформаційної культури студентів у вищій професійній освіті / В. В. Кириленко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – Серія : Педагогіка. – 2011. – № 3. – С. 222-226.

114. Кириленко В. В. Роль дистанційного навчання в процесі формування інформаційної культури студентів у навчанні іноземних мов / В. В. Кириленко // Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти. Всеукраїнська науково-теоретична конференція, присвячена 100-річчю Вінницького державного педагогічного університету імені

Михайла Коцюбинського. – Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2011. – С. 55-56.

115. Кириленко В. В. Формування інформаційної культури – необхідна умова підвищення рівня вищої професійної освіти / В. В. Кириленко // Актуальні проблеми математики, фізики і технологічної освіти : зб. наук. пр. ; вип. 8. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2011. – С. 435-439.

116. Кириленко Н.М. Формування інформаційної культури студентів педагогічного університету у процесі використання інформаційного освітнього Інтернет-порталу / Н.М. Кириленко, В.В. Кириленко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. – Київ-Вінниця, 2012. – С. 368–374.

117. Климов Е. А. Образ мира в разнотипных профессиях / Е. А. Климов. – М. : Изд-во МГУ, 1995. – 224 с.

118. Ключко В. І. Оцінювання рівня розвитку студентів з метою формування прийомів узагальнення і систематизації знань і вмінь / В. І. Ключко, М. Б. Ковальчук // Дидактика математики: проблеми і дослідження : Міжнародний збірник наукових робіт / Донецький нац. ун-т, Ін-т педагогіки АПН України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Донецьк, 2007. – Вип. 27. – С. 18-22.

119. Ковалев Г. А. Общение и проблема интериоризации / К. А. Ковалев, Л. А. Радзиховский // Вопр. психологии. – 1985. – № 1. – С. 110-120.

120. Коваленко Ю.А. Використання інформаційних технологій у навчанні іноземних мов / Ю.А. Коваленко // Іноземні мови. – 1999. – № 4. – С. 37 - 41.

121. Коган М. С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа / М. С. Коган. – М. : Политиздат, 1974. – 327 с.

122. Коломієць А. М. Зв'язок інноваційної та інформаційної культури майбутнього вчителя // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2007. – С. 305-309.

123. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя: дефінітивний аналіз // Культура і вчитель : зб. наук.-метод. пр. ; вип. 3 /Авт. колектив під кер. А.Б. Щербо. – Вінниця: ВДПУ, 2006. – 347 с.
124. Коломієць А. М. Міжпредметні та надпредметні проекти як спосіб розвитку інформаційної культури студента / А. М. Коломієць, Д. І. Коломієць // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2006. – № 2. – С. 24-31.
125. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів: монографія / А. М. Коломієць. – Вінниця : ВДПУ, 2007. – 379 с.
126. Конев В. А. Культура и архитектура педагогического пространства / В. А. Конев // Вопросы философии. – 1996. – № 10. – С. 46-57.
127. Конюшенко С. М. Формирование информационной культуры педагога в системе непрерывного профессионального образования / С. М. Конюшенко. – Калининград : Изд-во КГУ, 2004. – 198 с.
128. Коротаева Е. В. Педагогическое взаимодействие: опыт проблемного анализа : монографія. – Екатеринбург : УрГПУ, 2007. – 276 с.
129. Кочетов А. И. Теория формирования личности: – в 2 ч. / А. И. Кочетов. – Минск : НИО, 1998. – 228 с.
130. Кравченко Г. В. Психолого-педагогические последствия применения информационно-коммуникационных технологий в образовании / Г. В. Кравченко // Открытое и дистанционное образование. – 2008. – № 1. – С. 40-47.
131. Красавина И. В. Информационная культура как качественная характеристика жизнедеятельности человека / И. В. Красавина // Современные проблемы науки и образования. – 2008. – № 6. – С. 7.
132. Кремень В. Г. Новий етап модернізації вищої освіти // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. пр. / За ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Харків: НТУ «ХП», 2002. – Ч. 1. – С. 3-5.
133. Кубрак С. В. Використання інформаційних технологій у професійному саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю /

С. В. Кубрак // Проблемы подготовки современного учителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини \ [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Вип. 4. – С. 91- 97.

134. Кугунуров В. В. Приобщение студентов к общечеловеческим ценностям в процессе дистанционного образования : автореф. дисс. на соискание науч. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В. В. Кугунуров. – Якутск, 2004. – 19 с.

135. Кужель О.М. Використання персонального комп'ютера у вивченні іноземних мов / О.М. Кужель, Т.І. Коваль // Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах України : Науково-методичний збірник: – Вип. 8 : Педагогіка / Редкол. : І.І. Мархель (гол. ред.) та ін. – Одеса: Друк, 2001. – С. 23.

136. Кузьмина П. В. Очерки психологии труда учителя / Н. В. Кузьмина. – Л. : ЛГУ, 1967. – 183 с.

137. Кулагин В. П. Роль региональных ресурсных центров при формировании и развитии единого образовательного информационного пространства / В. П. Кулагин // Интернет-порталы: содержание и технологии: сб. науч. ст. – Вып. 2 / редкол.: А.Н. Тихонов (пред.) [и др.]; ГНИИИТТ «Информика». – М. : Просвещение, 2004. – С. 131-138.

138. Куликов Ю. П. Методические особенности формирования информационной культуры учащихся 5-7 классов в процессе преподавания курса ОИВТ : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Куликов Юрий Петрович. – Тула, 1996. – 157 с.

139. Курганов С. Ю. Ребенок и взрослый в учебном диалоге: кн. для учителя / С. Ю. Курганов – М. : Просвещение, 1989. – 215 с.

140. Леонтьев А. А. Педагогическое общение / А. А. Леонтьев. – Москва-Нальчик : Эль-Фа, 1996. – 92 с.

141. Леонтьев А. А. Создание единого информационного пространства системы образования / А. А. Леонтьев. – М., 1998. – 25 с.

142. Личность и общество [Текст] / сост. : К. Ш. Ахияров, П. Р. Атутов, М. Г. Хамидуллин, Э. Ш. Хамитов, Р. Т. Гарданов и др.; под ред. К. Ш. Ахиярова и А. Ф. Амирова; М-во образования РФ, Башк. гос. пед. ин-т, отдел истории культуры, педагогики и психологии ИИЯЛ УНЦ РАН. – Уфа : БГПИ, 1995. – 30 с. : ил.

143. Ломов. Б. Ф. Вопросы общей, педагогической и инженерной психологии / Б. Ф. Ломов. – М. : Педагогика, 1991. – 296 с.

144. Лукьянова М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя / М. И. Лукьянова // Педагогика. – 2001. – № 10. – С. 56-61.

145. Майер Н. В. Автономія навчальної діяльності студента у процесі самостійного оволодіння франкомовним діловим писемним спілкування з використанням дистанційних технологій / Н. В. Майер // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : Тези доповідей. – К. : Університет „Україна”, 2008. – С. 71-73.

146. Майер Н. В. Організація самостійної роботи студентів з іноземної мови з використанням комп'ютерних технологій / Н. В. Майер // Іноземномовна комунікація : здобутки та перспективи: Тези доповідей другої Міжнародної наукової конференції, Тернопіль, ТНЕУ, 24-25 квітня 2008 року. – Тернопіль : ТЗОВ «Терно-Граф», 2008. – С. 216-217.

147. Макарская Л. В. Подготовка будущего учителя к нравственному воспитанию учащихся : автореф. дисс. на соискание науч. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Л. В. Макарская. – Л., 1981. – 191 с.

148. Машбиц Е. И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения : (Педагогическая наука – реформе школы) / Е. И. Машбиц. – М. : Педагогика, 1988. – 192 с.

149. Минкина В. Д. Информационная культура и способность к рефлексии / В. Д. Минкина // Высшее образование в России. – 1995. – № 5. – С. 27-36.

150. Митина Л. М. Психологическая диагностика коммуникативных способностей учителя: учеб. пос. / Л. М. Митина. – Кемерово : Кемер. обл. ИУУУ, 1996. – 49 с.
151. Моисеева М. В. Интернет в образовании: специализированный учебный курс / М. В. Моисеева. – М. : Ин-т ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании, 2006. – 247 с.
152. Моль А. Социодинамика культуры / А. Моль ; – [пер. с франц.]. – М. : Прогресс, 1978. – 406 с.
153. Монахов В. М. Психолого-педагогические проблемы обеспечения компьютерной грамотности учащихся / В. М. Монахов // Вопросы психологии. – 1985. – № 3 – С. 14-22.
154. Монахов Д. Н. Компетентностный подход к проектированию педагогических объектов в условиях информатизации образования / Д. Н. Монахов // Современные информационные технологии и ИТ-образование: третья международная научно-практическая конференция. – М. : МГУ, 2008. – С. 81-88.
155. Морзе Н. В. Информатика: підручник для 9 кл. / Н. В. Морзе, В. П. Вембр, О. Г. Кузьминська. – К. : УВЦ «Школяр», 2009. – 344 с.
156. Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов : навч. посіб. / Л. І. Морська. – Тернопіль : Астон, 2008. – 256 с.
157. Москалець О.О. Можливості комп'ютерного посібника "Azar Interactive" для організації позааудиторної роботи першокурсників мовного вищого закладу / О.О. Москалець // Іноземні мови. – 2001. – №4. – С. 35-36.
158. Насырова Н. Х. Технология подготовки по информатике студентов гуманитарного профиля: исследования по информатике / Н. Х. Насырова. – Казань, 2001. – С. 71-78.
159. Нечаева Л. В. Подготовка студентов педагогических институтов к взаимодействию с учащимися : автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук по спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» /

Л. В. Нечаева. – Одесса, 1991. – 18 с.

160. Новий російсько-українсько-англійський тлумачний словник з інформатики [уклад. : М. Д. Гінзбург та ін.]. – Х. : Корвін, 2002. – 656 с.

161. Новиков А. М. Методология / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М. : СИНТЕГ. – 663 с.

162. Огородников И. Т. Актуальные проблемы исследования педагогической подготовки учителей в высшей школе // Советская педагогика. – 1975. – № 2. – С. 87-94.

163. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – Российская академия наук. Институт русского языка имени В. В. Виноградова. – [4-е изд., дополненное]. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

164. Оленев С. М. Детерминация культурогенетического процесса: Информационные и метаинформационные факторы: монография / С. М. Оленев. – М. : МГУКИ, 2002. – 200 с.

165. Ондрошек Д. Воспитание в духе прав человека / Д. Ондрошек. – Братислава, 1994. – 118 с.

166. Осадча К. П. Європейські норми та стандарти компетентності учителів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій / К. П. Осадча // Педагогічний процес : теорія і практика : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К. : ЕКМО, 2009. – Вип. 1. – С.132-141.

167. Осадча К.П. Формування полікультурності у майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій / К.П. Осадча // Проблеми полікультурності у неперервній професійній освіті : наук. видання / [за ред. чл.-кор. НАПН України К.В. Балабанова, С.О. Сисоєвої, проф. І.В. Соколової]. – Маріуполь : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2011. – С. 98-102.

168. Осадча К. П. Інформаційно-комунікаційна компетентність / К.П.Осадча // Науково-методичний журнал «Інформатика в школі». – Харків : Основа, 2009. – № 4(4). – С. 5-6.

169. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: [монографія] / [Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський, О. В. Шестопал] ; за ред. проф. Р.С. Гуревича. – Вінниця : ФОП Рогальська І.О., 2011. – 348 с.

170. Основные этапы развития общества. Информатизация общества [Электронный ресурс] : / – Режим доступа: http://moyakorilka.ucoz.ru/publ/polezno_znat/ehto_interesno/osnovnye_etyapy_razvitija_obshhestva_informatizacija_obshhestva/2-1-0-4.

171. Основы информациологии: учебник / И. И. Юзвшин. – М. : Международное издательство «Информациология. Высшая школа», 2000. – 517 с.

172. Остин Д. Р. ЭВМ в школе / Д. Р. Остин, С. А. Латеродт // Перспективы. – 1983. – № 4. – С. 26-39.

173. Павлова Л. Г. Спор, дискуссия, полемика. Кн. для уч-ся ст. кл. ср. шк. / Л. Г. Павлова. – М. : Просвещение, 1991. – 127 с.

174. Панюкова С. В. Информационные и коммуникационные технологии в личностно-ориентированном обучении / С. В. Панюкова. – М. : Изд-во ИОСО РАО, 1998. – 225 с.

175. Педагогика: учебное пособие / [Воронов В. В., Журавлев В. И., Краевский В. В. и др.] ; под ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Российское педагогическое общество, 2002. – 676 с.

176. Пекшева А. Г. К вопросу о подборе технологии представления контента учебно-методического комплекса. Методика обучения информатике на предпрофильном этапе / А. Г. Пекшева // Информатизация образования – 2008: материалы междунар. науч.-практ. конф. – Славянск-на-Кубани, 2008. – С. 100-103.

177. Пескова Л. А. Методы и средства интерактивного взаимодействия студентов и преподавателей в интернет-обучении : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Пескова Людмила Анатольевна. – Улан-Удэ, 2006. – 165 с.

178. Пигузов А. А. Формирование информационной культуры

старшекласників в школьному інтернет-клубі як виховальної організації: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Пігузов Олександрович. – Кострома, 2006. – 167 с.

179. Пиотровский Р. Г. Лингвистический автомат : (в исследовании и непрерывном обучении) : учеб. пособие / Р. Г. Пиотровский. – СПб. : Изд-во РГПУ имени А. И. Герцена, 1999. – 256 с.

180. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий. – М. : Высшая школа, 1984. – 174 с.

181. Подвинцева О. В. Понятие «Информация» / О. В. Подвинцева. [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://informatika.sch880.ru/p17aa1.html>.

182. Подзигун О. Педагогічні умови застосування інформаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземної мови [Текст] : автореф. дис. на ... канд. пед. наук : 13.00.04- теорія та методика проф. освіти / О. А. Подзигун ; Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – 20 с. : рис. – Бібліогр. : с. 15-17.

183. Полегонько Т. І. Особливості організації викладання англійської мови за професійним спрямуванням / Т. І. Полегонько // Газета освіти Херсонщини «Джерела». – 2010. – № 6. – С. 7.

184. Поляков С. Д. Психопедагогика воспитания / С. Д. Поляков. – М. : Новая школа, 1996. – 160 с.

185. Полякова Т. В. Формирование информационной культуры учащихся в ОУ г. Санкт-Петербурга / Т. В. Полякова // Школьная библиотека. – 2002. – № 3. – С. 11-14.

186. Пометун О. Інтерактивні методики та система навчання / О. Пометун. – К. : Шк. світ, 2007. – 112 с. – (Б-ка «Шк. світу»).

187. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К. : А. С. К., 2007. – 144 с.

188. Поставная Т. А. Болонский процесс в Украине / Т. А. Поставная [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.masters.donntu.edu.ua/>

2007/fvti/postavnaya/library/postavna2.htm#Главная.

189. Психология: Словарь / [Под ред. А. В. Петровского, М. С. Ярошевского]. – М., 1996. – 560 с.

190. Расерока К. Президентская программа ИФЛА на 2003-2005 гг.: Библиотеки в поддержку непрерывного развития грамотности / К. Расерока // Библиотека. – 2004. – № 3. – С. 61-63.

191. Реан А. А. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. Л. Коломинский. – СПб. : Издательство «Питер», 2000. – 416 с.

192. Реформування фактору безпеки в Україні: QUO VADIS. – Київ-Женева, 2009. – 300 с.

193. Розенберг Н. М. Информационная культура в содержании общего образования / Н. М. Розенберг // Современная педагогика. – 1991. – № 3. – С. 33-38.

194. Романишина О. Я. Формування інформаційної культури студентів коледжів технічного профілю : автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. Наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Я. Романишина. – Тернопіль, 2007. – 20 с.

195. Романовський О.О. Реформи вищої школи: злиття та поглинання ВНЗ / О.О. Романовський // Науков. часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 18. Економіка і право: зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. 8. – С. 30–39.

196. Российская педагогическая энциклопедия: В 2 т. – М., 1993-1999.

197. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб : Питер, 2000. – 712 с. : ил.

198. Савенков А. А. Образовательная среда / А. А. Савенков // Школьный психолог. – № 19-20 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://psy.1september.ru/articles/2008/20/01>.

199. Самовкина И. В. Организационно-обучающие игры в образовании / И. В. Самовкина. – М. : Народное образование, 1996. – 180 с.

200. Сараф М. Ю. Информационная культура общества в контексте

образования / М. Ю. Сараф // Высшее образование в России. – 1997. – № 1. – С. 12.

201. Сашак Н. І. Формування інформаційної культури особистості // Сучасні інформаційні технології та інноваційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. ; вип. 9. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2006. – С. 289-293.

202. Семёнов А. Л. Роль информационных технологий в общем среднем образовании / А. Л. Семёнов. – М. : Изд-во МИГОСРО, 2000. – 12 с.

203. Семенов О. М. Інформаційне забезпечення викладання української мови у вищій школі : реалії і потреби / О. М. Семенов // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр.– / за ред. М. Козяра, Н. Ничкало. – Львів : ЛДУ БЖД, 2009. – част. 2. – С. 267-270.

204. Семенов О. М. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування професійної компетентності майбутніх учителів / О. М. Семенов // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. праць. – Львів : ЛДУ БЖД, 2006. – С.596-600.

205. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури [Текст] / О. М. Семенов. – Суми : ВВП «Мрія-1" ТОВ, 2005. – 403 с.

206. Семеріков С. О. Мобільне програмне забезпечення навчання інформатичних дисциплін у вищій школі / С. О. Семеріков та ін. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. пр. ; вип. 8 (15) / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; редкол. В. П. Андрущенко (голова) [та ін.]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 20-29.

207. Семеріков С. О. Фундаменталізація навчання інформатичних дисциплін у вищій школі : монографія / Науковий редактор академік АПН України, д. пед. н., проф. М. І. Жалдак. – Кривий Ріг : Мінерал; К. : НПУ імені

М. П. Драгоманова, 2009. – 340 с.

208. Семиченко В. Ознаки педагогічного мислення [Текст] / В. Семиченко // Шкільний світ. – 2003. – № 37. – С. 3-4.

209. Семышев, М. В. Дидактические основы подготовки инженеров в сельскохозяйственном вузе средствами гуманитарных дисциплин (на примере преподавания немецкого языка) : дис. ... канд. пед. наук / Семышев Михаил Васильевич. – Брянск, 1997. – 191 с.

210. Сердюков ПЛ. Теоретичні основи навчання іноземних мов у мовному вузі з використанням інформаційних технологій: Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний ун-т. – К. : 1997. – 14 с.

211. Серета О. М. Навчання майбутніх філологів писемного спілкування німецькою мовою засобами електронної пошти : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Серета Оксана Михайлівна. – Київ, 2006. – 413 с.

212. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: Концепции и технологии: монография / В. В. Сериков. – Волгоград : Перемена, 1994. – 152 с.

213. Синагина Н. Ю. Личностно-ориентированный учебно-воспитательный процесс и развитие одаренности : метод. пособие / Н. Ю. Синагина, Е. Г. Чирковская. – М. : Вузовская книга, 2001. – 131 с.

214. Сисоєва С. О. Інформаційна компетентність фахівця: технології формування : навч.-метод. посіб. студ. та викл. вищ. навч. закл. / С. О. Сисоєва, Н. В. Баловсяк ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – Чернівці : Технодрук, 2006. – 206 с.

215. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики / М. Н. Скаткин. – 2-е изд. – М. : Педагогика, 1984. – 95 с.

216. Слостенин В. А. Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко. – М. : Школа-Пресс, 1997. – 512 с.

217. Сметанський М. Проблема професіоналізму у вищій школі / М. Сметанський // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 67-72.

218. Смолян Г. Л. Феномен персональных ЭВМ: философско-методологический аспект / Г. Л. Смолян, К. Б. Шошников // Вопросы философии. – 1986. – № 6. – С. 52.
219. Советский энциклопедический словарь / [Гл. ред. А. М. Прохоров]. – М. : Сов. энциклопедия, 1982. – 1600 с.
220. Современные образовательные технологии: учеб. пос. / [Бордовская Н. В., Бродская Н. В., Дандарова И. М. и др.]. – М. : КноРус, 2011. – 432 с.
221. Современный образовательный процесс: непрерывность, доступность, качество: материалы российской науч.-практ. конф. (март-апрель 2004 г.). – Уфа : Восточный ун-т, 2004. – 228 с.
222. Співаковський О.В. Концептуалізація структури університету як складного механізму, обслуговуючого освітні інтереси / О.В. Співаковський, Л.М. Алфьорова, Є.А. Алфьоров // Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції "ІКТ в освіті, дослідженнях та індустріальних додатках: ІНТЕГРАЦІЯ, ГАРМОНІЗАЦІЯ та ТРАНСФЕР ЗНАНЬ". – Херсон, 2012.
223. Спирін О. М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики / О. М. Спирін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 5 (13). [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.
224. Справочник библиографа / [науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина]. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – СПб. : Профессия, 2005. – 592 с.
225. Станкин М. И. Психология общения: курс лекций / М. И. Станкин. – М. : МПСИ; Воронеж : НПО "Модэк", 2000. – 481 с.
226. Стариненко Б. Е. Компьютерные технологии в вопросах оптимизации образовательных систем / Б. Е. Стариненко. – Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 1998. – 200 с.
227. Степанов С. С. Материалы курса «Теория и практика педагогического

общения»: Лекции 1-4 / С. С. Степанов. – М. : Педагогический университет «Первое сентября», 2006. – 48 с.

228. Стратегия модернизации содержания общего образования: материалы для разработки документов по обновлению общего образования. – М. : Мир книги, 2001. – 95 с.

229. Суворова Н. Ю. Интерактивное обучение: новые подходы / Н. Ю. Суворова // Учитель. – 2000. – № 1. – С. 25-27.

230. Талызина Н. Ф. Пути и возможности автоматизации учебного процесса / Н. В. Талызина, Т. В. Габай. – М. : Знание, 1974. – 412 с.

231. Талызина Н. Ф. Внедрению компьютеров в учебный процесс – научную основу / Н. Ф. Талызина // Советская педагогика. – 1985. – № 12 – С. 34-38.

232. Талызина Н.Ф. Теория учения и автоматизация учебного процесса / Н.Ф. Талызина // Психологические проблемы создания и использования ЭВМ. – М. : Наука, 1985. – С. 155-158.

233. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти / О. Б. Тарнопольський. К.: Фірма «ІНКОС», 2006. – 248 с.

234. Тимофеева Ю. Ф. Роль модульной системы высшего образования в формировании творческой личности педагога-инженера / Ю. Ф. Тимофеева // Высшее образование в России,. – 1993. – № 4 – С. 120.

235. Тихомиров О. К. Психологическая структура диалога «Человек – ЭВМ» / О. К. Тихомиров // Вестн. МГУ. – Сер. 4. Психология. – 1984. – № 2. – С. 17-27.

236. Тихомирова К. М. Формирование информационной культуры младших школьников / К. М. Тихомирова // Начальная школа. – 2008. – № 9. – С. 1-6.

237. Тришина С. В. Информационная компетентность как педагогическая категория / С. В. Тришина // Интернет-журнал Эйдос. – 2005. – 10 сент.

[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-11.htm>.

238. Трубников А. В. Духовность образования и трансценденция / А. В. Трубников // Вестник высшей школы. – 1998. – № 8. – С. 8-13.

239. Тычкова Т. В. Информационная культура и личность / Т. В. Тычкова. – Саратов : Новый ветер, 2008. – 83 с.

240. Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование содержания учебной дисциплины / [Гендина Н. И. , Колкова Н. И., Стародубова Г. А., Уленко Ю. В.]. – М. : Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2006. – 512 с.

241. Формирование общества, основанного на знаниях. Новые задачи высшей школы. Исследование Всемирного банка ; [пер. с англ.]. – М. : Изд-во «Весь мир», 2003. – 232 с.

242. Фролова О. А. Формирование ценностных основ информационной культуры старшеклассника : автореф. дисс. на соискание науч. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / О. А. Фролова. – Смоленск, 2008. – 18 с.

243. Хайс Д. Р. Методология социологии: Тр. Ассоциации амер. Социологов / Д. Р. Хайс. – Сан-Франциско, 1977. – Т. XIV. – 221 с.

244. Хмельницький О. О. Інформаційна культура сучасного фахівця / О. О. Хмельницький // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: матеріали між нар. наук. конф. – Харків : ХДПУ, 2000. – С. 390-393.

245. Хурум Р. Ю. Формирование информационной культуры педагога / Р. Ю. Хурум // Научный журнал КубГАУ– Краснодар: КубГАУ, 2007. – № 02 (26). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ej.kubagro.ru/2007/02/pdf/06.pdf>.

246. Чалдини Р. В. Психология влияния / Р. В. Чалдини. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.

247. Чекаль Г. С. Зворотний зв'язок як засіб управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів студентів у комп'ютерних вправах з іноземних

мов / Г. С. Чекаль, Т. І. Коваль // Іноземні мови. – 2005. – №3. – С. 29.

248. Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология: уч. пос. для вузов. / Д. В. Чернилевский, А. В. Морозов. – М. : МГТА, 2001. – 300 с.

249. Черничкина Е. К. Формирование готовности студентов педвуза к овладению индивидуальным стилем педагогической деятельности : автореф. дисс. на соискание науч. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Е. К. Черничкина. – Волгоград, 1991. – 28 с.

250. Чечет Т. И. Подготовка будущих учителей к созданию эмоционально-эстетических ситуаций в процессе личностно ориентированного обучения : автореф. дисс. на соискание науч. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Т. И. Чечет. – Волгоград, 1997. – 21 с.

251. Чирков Г. В. Познавательная активность студента / Г. В. Чирков // Высшее образование в России. – 1995. – № 1. – С. 11-12.

252. Чуйко Г. В. Болонський процес українською / Г. В. Чуйко, Н. Г. Чуйко // Сучасна освіта. – № 11 (53) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/bologna/vprov/articles/30.html>.

253. Шаповалов В. А. Социокультурные аспекты информатизации образования / В. А. Шаповалов. – Ставрополь : изд-во СГУ, 1996. – С. 24-25.

254. Шевелева С. С. К становлению синергетической модели образования / С. С. Шевелева // Общественные науки и современность. – 1997. – № 1. – С. 18-19.

255. Шестопалюк О.В. Використання інформаційних технологій в підготовці сучасного вчителя // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: зб. наук. пр. ; вип. 9. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2006. – С. 31-34.

256. Шилейко А. В. Информация или интуиция / А. В. Шилейко, Т. И. Шилейко – М. : Молодая гвардия, 1983. – 208 с.

257. Шилова О. Н. Информационная культура в профессиональной

подготовке современного педагога / О. Н. Шилова // Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена: психолого-педагогические науки (педагогика, теория и методика обучения). – СПб., 2004. – № 4 (9). – С. 149-158.

258. Широкова Т. Н. Основы информационной культуры: методическое пособие [Электронный ресурс] / сост.: Т. Н. Широкова, Е. Ю. Ильницкая, Э. С. Бауман. – Режим доступа: <http://lib.nspu.ru/izdat/osnovy.html>.

259. Эффективность информационных технологий обучения в высшей школе / [Токарева В. С. и др.] – М., 1995. – 44 с. – (Новые информационные технологии в образовании: Обзорная информация / НИИВО. – Вып. 7-9).

260. Юзвишин И. И. Основы информации. Учебник / И. И. Юзвишин – М. : Международное издательство «Информациология. Высшая школа», 2000. – 517 с.

261. Якиманская Е. В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е. В. Якиманская. – Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 11-17.

262. Barker P. Evaluating Interactive Multimedia Courseware – a methodology / P. Barker, T. King // Computers & Education. – 1993. – Vol. 2. – N 4. – P. 12-23.

263. Baumgartner P. Lernen mit Software / P. Baumgartner, S. Payr. – Innsbruck : [s. n.], 1999. – 184 с.

264. Bodendorf F. Computer in der fachlichen und universitären Ausbildung / F. Bodendorf. – München : [s. n.], 1990. – 131 с.

265. Brett P. Multimedia Applications for Language Learning – What are They and How Effective are They / P. Brett. – Dangerfield et al. East to West. 1997. – 272 p.

266. Britnell J. Interdisciplinary Collaboration: the Development of an Interactive Multimedia Module to Teach Communication Skills / J. Britnell, C. McCarthy, S. Samuels // International Journal of Computers in Adult Education and Training. – 1994. – Vol. 4. – Iss. 1. – P. 92-101.

267. Burnage G. Introduction to Computer-assisted Language Learning

Seminar [Elektronный ресурс] / G. Burnage. – Режим доступа : 02.10.2002 : <http://www.mml.cam.ac.uk>. – Назва з екрану. – Мова англ.

268. Catalin M. A. Comparison between WebCT, Blackboard and Prometheus / M. Catalin // eLearning and Economics. Proceedings of the international conference 'eLearning and Economics'. – Trier, 2002 – P. 27-39.

269. Curry, A., & Moore, C. (2003). Assessing information culture: An exploratory model. *International Journal of Information Management*, 23(2), 91–110.

270. Euler D. (Multi) mediales Lernen / D. Euler // Unterrichtswissenschaft. Zeitschrift für Lernforschung. – 1994. – H. 4. – S. 291–311.

271. Euler D. Neue Medien – alte Pädagogik? Multimediales und telekommunikatives Lernen zwischen Potenzialität und Aktualität / D. Euler // *Wirtschaft und Erziehung*. – 2000. – H. 7/8. – S. 251-257.

272. Ginman, M. (1988). Information culture and business performance. *IATUL Quarterly*, 2(2), 93–106.

273. Harms I. Computervermittelte Kommunikation im pädagogischen Kontext / I. Harms // *Studieren und weiterbilden mit Multimedia*. / Friedrich Scheuermann, Frank Schwab, Heinz Augenstein (Hg.). – Nürnberg und Wissen, 1998 – S. 252-278.

274. Keil-Slawik R. Multimedia in der universitären Lehre. / R. Keil-Slawik // *Hochschulentwicklung durch neue Medien, Erfahrungen-Projekte-Perspektiven* / I. Hamm, D. Müller-Böning. – Gütersloh, 1997. – S. 73-122.

275. Kerres M. Multimediale und telemediale Lernumgebungen. Konzeption und Entwicklung / M. Kerres. – München ; Wien : Oldenburg, 1998. – 47 s.

276. Klatt R. Nutzung elektronischer wissenschaftlicher Information in der Hochschulsubbildung, Barrieren und Potenziale der Innovationen Medienutzung im Lernalltag der Hochschulen, Kurzfassung / R. Klatt. – Dortmund : [s. n.], 2001. – 127 s.

277. Klimsa J. Information und Lernen mit Multimedia / J. Klimsa. – 2. Auf. – Weinheim : Psychologie Verlags Union, 1997. – S. 195-220.

278. Kördnle H. Entwicklung und Evaluation multimedialer Werkzeuge für Lehrende und Studierende / H. Kördnle, S. Narciss // Bildung und Wissen. – Nürnberg, 1998. – S. 223-239.
279. Kulhavy R. W. Feedback in written instruction / R. W. Kulhavy // Review of educational research. – 1977 – V. 47.
280. Levy M. Computer Assisted Language Learning: Context and Conceptualization / M. Levy. – Oxford : Clarendon Press, 1997. – 244 c.
281. Lewis G. The Internet and Young Learners (Primary Resource Books for Teachers) / G. Lewis. – Oxford : Oxford University Press, 2004. – 276 c.
282. Lobin H. E-Learning und offene Standards. Zum Einsatz XMLßstrukturierter Lernobjekte / H. Lobin, M. Stührenberg, G. Rehm // Sprache und Datenverarbeitung. – Berlin, 2003. – Heft 1. – S. 87-95.
283. Loviscach J. Die elektronische Uni / J. Loviscach // Neue Medien in der Lehre. – Darmstadt, 2001. – H. 4. – S. 108-115.
284. Mathes M. eLearning in University teaching / M. Mathes // eLearning and Economics. Proceedings of the international conference 'eLearning and economics'. – Trier, 2002 – P. 45-53.
285. Maybury M. T. Intelligent Multimedia Information Retrieval / Menlo Park: AAAI/MITPRESS, H. T. Millenium. Proceedings of Eurospeech'99. Budapest, Sept. 6-0. Vol. 1. 1999. P. KN1 – KN15.
286. Moses V. M. Listening Interactively / V. M. Moses // Computers & Education. – 1991. – Vol. 17. – N. 4. – P. 71-75.
287. Schmitz G. Lernen und Multimedia / G. Schmitz // Multimedia und TeleLearning. Lernen im Czberspace / R. Schwarzer (Hg.) Frankfurt/M : Campus, 1998. – S. 197-214.
288. Sculmeister R. Virtuelle Universität. Virtuelles Lernen / R. Sculmeister. – München : [s. n.], 2001. – 257 S.
289. Taylor R.S. (1991). Information use environments. In B. Dervin & M.J.Voigt (Eds.), Progress in communication science (Vol. 10, pp. 217–254).

290. The Educator's Reference Desk [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 23.12.2005 : <http://ericir.syr.edu>. – Назва з екрану. – Мова англ.

291. Weber G. User modeling und adaptive navigation support in WWW based tutoring systems / G. Weber, M. Specht // Proceedings of this Sixth International Conference, UM 97. – Vienna : Springer, 1997. – P. 289-300.

Додаток А

The screenshot shows a web browser window displaying the website of the Information-Educational Portal of the Department of Innovative and Information Technologies in Education, Institute of Magistracy, Aspirancy and Doctorancy of the Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky. The website features a header with the university's logo and name, a central banner with a laptop and a clock, and several navigation menus. The main content area is divided into four columns: 'Інформація про кафедру' (Department Information), 'Законотвірчі акти щодо вивчення ІКТ' (Legislative acts regarding ICT study), 'Навчальна робота' (Teaching work), and 'Наукова робота' (Scientific work). Each column contains a list of relevant news and documents.

Інформація про кафедру

- Адреси та телефони працівників кафедри ІІТО
- Наукові працівники
- Матеріально-технічна база кафедри
- Планування роботи кафедри
- Фотогалерея кафедри
- Сторінка профспілкового комітету кафедри
- Плани та матеріали виховної і позаурочної роботи

Законотвірчі акти щодо вивчення ІКТ

- Постанова загальних зборів національної академії педагогічних наук України від 10 листопада 2011 року...
- Лист МОНмолодьспорт №1/9-493 від 24.06.2011 "Щодо організації навчання..."
- Наказ МОНмолодьспорт №9436 від 11.05.2011 "Про підготовку до початку..."
- Постанова Кабінету Міністрів України №1256 від 08.12.2010 "Про затвердження переліку проектів із пріоритетних та напрямів соціально-економічного..."
- Указ Президента України №895/2010 від 08.09.2010 "Про заходи щодо визначення і реалізації проектів пріоритетних напрямів..."
- Розпорядження Кабінету Міністрів України №1722-р від 27.08.2010 "Про схвалення Концепції Державної цільової програми впровадження..."
- Наказ МОНмолодьспорт №271 від 24.03.2009 "Про продовження Всеукраїнського експерименту..."
- Постанова Кабінету Міністрів України №1153 від 07.12.2005 "Про затвердження"

Навчальна робота

- Впровадження Болонської декларації в навчальний процес
- Державна атестація освітньо-кваліфікаційних рівнів
- Підготовка до екзаменів
- Дипломні і курсові роботи виконані студентами
- Практика з інформаційних технологій
- Курсове навчання з робітничих професій

Наукова робота

- Напрями та матеріали науково-дослідної роботи
- Підготовка науково-педагогічних працівників
- Науково-дослідна тема кафедри
- Експериментальна робота
- Intel проекти "Навчання"

Рис. А.1. Інформаційно-освітній портал кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

The screenshot shows a web browser window with the following content:

Address bar: ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/ENK/2011-2012/ORPK_ALL_2011-2012/ORPK_GEO/index.html?page=anotazia

Page Title: **Електронний навчально-методичний комплекс**
ОСНОВИ РОБОТИ З ПЕРСОНАЛЬНИМ КОМП'ЮТЕРОМ
 Розробник: Кириленко Н.М., кандидат пед. наук, старший викладач кафедри ІІТО

Left sidebar menu:

- Головна ЕНМК
- Блог
- Головна
- Методичні матеріали
- Навчальний матеріал
- Матеріали для контролю знань

Main content area:

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Робочий навчальний план та програма з курсу “Основи роботи з ПК” складені як авторські з використанням модуля спец технології для непрофільних дисциплін природничого та гуманітарного напрямку.

Мета дисципліни «Основи роботи з ПК» – підготовка студентів до ефективного застосування сучасної комп'ютерної техніки, формування у майбутніх вчителів знань, умінь та навичок роботи з існуючим програмним забезпеченням з метою подальшого ефективного застосування сучасних засобів обчислювальної техніки в організації навчального процесу, проведенні наукового пошуку, обробці результатів експериментальних досліджень, якісному оформленні науково-методичної документації і оптимального використання робочого часу.

В даному курсі вивчаються теоретичні питання логічної і технічної організації ПК, принципи роботи в операційних систем класу Windows, структура Windows-мереж, робота в прикладних пакетах програм класу MS Office, архівація даних та ін.

У процесі вивчення дисципліни вирішуються наступні завдання:

1. вивчення теорії будови і принципів роботи ПК і призначення периферійних пристроїв
2. вивчення основ роботи операційних систем класу Windows (керування системою і робота з об'єктами);
3. вивчення структури і принципів роботи комп'ютерних мереж під керуванням операційної системи Windows;
4. вивчення прикладних програм, які входять до складу ОС та налаштування і оптимізація роботи Windows;
5. оволодіння навичками роботи у міжнародній комп'ютерній мережі Internet;
6. вивчення пакетів прикладних офісних програм MS Word і MS Excel;
7. вивчення процесів архівації і розархівування інформації.

В результаті вивчення курсу кожен студент **повинен знати:**

1. будову ПК і призначення периферійних пристроїв;
2. основні поняття, терміни і визначення;
3. принципи роботи з об'єктами операційних систем (файлами, каталогами, носіями інформації);
4. класифікацію файлів за розширеннями;
5. основи роботи комп'ютерних глобальних і локальних мереж;
6. основи комп'ютерної графіки;
7. порядок створення і оформлення текстових документів у редакторі MS Word;
8. порядок створення і оформлення електронних таблиць з використанням математичних формул, виразів і графіків (діаграм) у MS Excel.

Повинен вміти:

1. налаштовувати і керувати операційною системою;

Рис. Б.1. Електронний навчально-методичний комплекс з дисципліни «Основи роботи з персональним комп'ютером»

Додаток В

Кафедра інновацій x ENMK x Електронний компл x

ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/ENK/2011-2012/MZN_2011-2012/mzn_istor/index.HTM

Добавляйте на эту панель закладки, к которым хотите иметь быстрый доступ. Импортировать закладки...

Електронний навчально-методичний комплекс

Мультимедійні засоби навчання

Укладачі: Байло М.Ю., Кондратюк В.Д.

Методичні матеріали

- Головна ENMK
- Анотація
- Навчальна програма
- Робоча програма
- Тематичний план

Навчальні матеріали

- Лекції
- Лабораторні роботи
- Електронний підручник
- Література
- Словник термінів
- Блог

Контроль знань

- Критерії оцінювання
- Контрольні запитання
- Тести
- Комплексна контрольна робота

Самостійна робота

- Завдання для самостійної роботи
- Студентські роботи

Анотація

Життя сучасної людини тісно пов'язане з великою кількістю різноманітної інформації, яку доводиться обробляти, відкидаючи не потрібну, фільтрувати, здійснювати в ній пошук необхідних даних. Обсяг інформації постійно збільшується, завдання ускладнюються. Тому використання інформаційних систем стає складовою діяльності будь-якого фахівця – педагога, економіста, менеджера, соціолога тощо, важливим чинником успішного функціонування організації загалом. Отже, засвоєння принципів будови та ефективного застосування інформаційних систем і технологій стає дедалі актуальнішим.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Мультимедійні засоби навчання» є змістовна підготовка студентів до ефективного використання сучасної комп'ютерної техніки, мультимедійних засобів навчання та відповідного програмного забезпечення на уроках і в позакласній роботі.

Об'єктом вивчення дисципліни «Мультимедійні засоби навчання» є мультимедійні засоби педагогічної та науково-інформаційної діяльності, предметом – їхні види, ознаки, принципи роботи.

Дисципліна «Мультимедійні засоби навчання» передбачає лекційні, лабораторні, індивідуальні заняття під керівництвом викладача та самостійну роботу студента, що забезпечує закріплення

Рис. В.1. Електронний навчально-методичний комплекс з дисципліни «Мультимедійні засоби навчання»

Додаток Д

The screenshot shows a web browser window with the address bar containing the URL: http://ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/ENK/ENMK_Metoduka_Intel/without_flash/HTML/index_main_new.html. The browser tabs include 'http://ito.vspu.net/in...', 'ENMK', 'Untitled', and 'Електронний комп...'. Below the browser window, the main content area features a header with the title 'МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ДИСЦИПЛІН' and a sub-header 'Intel Навчання для майбутнього'. The main text discusses the need for skills to adapt to rapid changes in the 21st century, emphasizing the importance of ICT in modern professional activity. It mentions the Intel 'Education for the Future' program, which aims to develop active, complex learning of ICT and project-based learning (PBL). The text also notes that the program helps future teachers master skills to use technology in the classroom. A sidebar on the left contains navigation links for 'Методична інформація', 'Навчальний матеріал', 'Матеріали для контролю знань', 'Додаткова інформація', and 'Блоги викладачів'. The footer of the page lists the authors: Гордійчук Г.Б., Кізм С.С., Кобіся А.П., Куцак Л.В., and Петрович С.Д.

Рис. Д.1. Електронний навчально-методичний комплекс з дисципліни «Мультимедійні засоби навчання»

http://ito.vspu.net/... x ENMK x Інформаційні техно x Untitled x Електронний комп x

ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/ENK/2011-2012/kompleks_new_magistru/index.htm

Добавляйте на эту панель закладки, к которым хотите иметь быстрый доступ. [Импортировать закладки...](#)

Інформаційно-комунікаційні технології в наукових дослідженнях

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології ведуть до революції в освіті. Система освіти нині вбудовується в світ мереж. Від сучасного вищого навчального закладу вимагається впровадження нових підходів до навчання студентів, забезпечують розвиток комунікативних, творчих і професійних навичок учнів. Такі підходи повинні значно розширити можливості традиційних технологій навчання.

Світовий досвід свідчить, що розв'язання проблем освіти починається з професійної підготовки педагогів, без якісного зростання педагогічного професіоналізму та компетенції ми зможемо рухатися вперед. У зв'язку з цим актуальним нині є таке навчання, яке ґрунтується не тільки на фундаментальних знаннях в певній галузі, в педагогіці, психології, й на культурі, особистості яка включає інформаційну.

Нині необхідна ґрунтовна підготовка педагогів у галузі сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій. Учителі нового покоління повинні вміти кваліфіковано вибирати та використовувати ті технології, що повною мірою відповідають змісту, меті вивчення певної дисципліни, сприяють досягненню розвитку особистості.

Використання ІКТ в навчальному процесі буде сприяти досягненню основної мети модернізації освіти – поліпшення якості професійного навчання, збільшення доступності освіти, забезпеченню потреб гармонійного розвитку особистості та інформаційного суспільства в цілому. Відповідна підготовка можлива тому, що лише педагогам відводиться визначальна роль в проєктуванні та змістовному наповненні створеного на базі технологій Internet інформаційного освітнього середовища навчального закладу або закладів освіти України, регіону, головне призначення якою – зробити доступним національний, культурний та освітній капітал.

Об'єкт вивчення дисципліни – умови створення для розробки та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у науковій діяльності, формування умінь та навичок використання відповідного програмного та методичного забезпечення у навчально-виховному процесі.

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів теоретичних знань і практичних навичок з ефективного використання комп'ютерних інформаційних технологій, зокрема, в освіті і наукових дослідженнях.

Завдання вивчення навчальної дисципліни

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні одержати теоретичні знання з історії розвитку інформаційних технологій, усвідомити можливість і необхідність використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання в освіті і наукових дослідженнях, отримати практичні навички роботи з комп'ютерними інформаційними технологіями, оволодіти методикою їхнього використання в наукових дослідженнях, навчитись самостійно знаходити необхідну інформацію.

Вивчення цього курсу дозволить по-новому використовувати сучасні педагогічні технології в навчанні, зорієнтує вчителів на реалізацію спільних телекомунікаційних проєктів, телеконференцій, Вебінарів, Веб-квестів, дистанційного навчання.

В результаті вивчення навчальної дисципліни кожен студент

повинен знати:

- основні поняття і визначення;
- основні концепції використання персональних комп'ютерів у навчальному процесі;
- технічне та програмне забезпечення інформаційних технологій освіти;
- теоретичні основи інформаційних технологій освіти;
- класифікацію засобів інформатизації освіти;
- правила раціональної організації робочого місця;
- позитивні і негативні аспекти застосування Інтернет;
- пошукові механізми та сервіси Інтернет;
- особливості використання гіпертексту, мультимедіа, гіпермедіа;
- здійснення інтерактивного навчання;
- специфіку застосування, апробацію та оцінку якості телекомунікаційних проєктів;
- вимоги до організації роботи над освітніми Веб-квестами;
- організацію та здійснення роботи в єдиному інформаційному середовищі
- функціональні можливості та особливості використання в освітній галузі широкого спектру програмних продуктів;
- функціональні можливості та особливості використання інформаційних технологій в науковій та управлінській діяльності;
- способи пошуку наукової та навчально-методичної інформації;

Рис. Е.1. Електронний навчально-методичний комплекс з дисципліни «Мультимедійні засоби навчання»

Додаток Ж

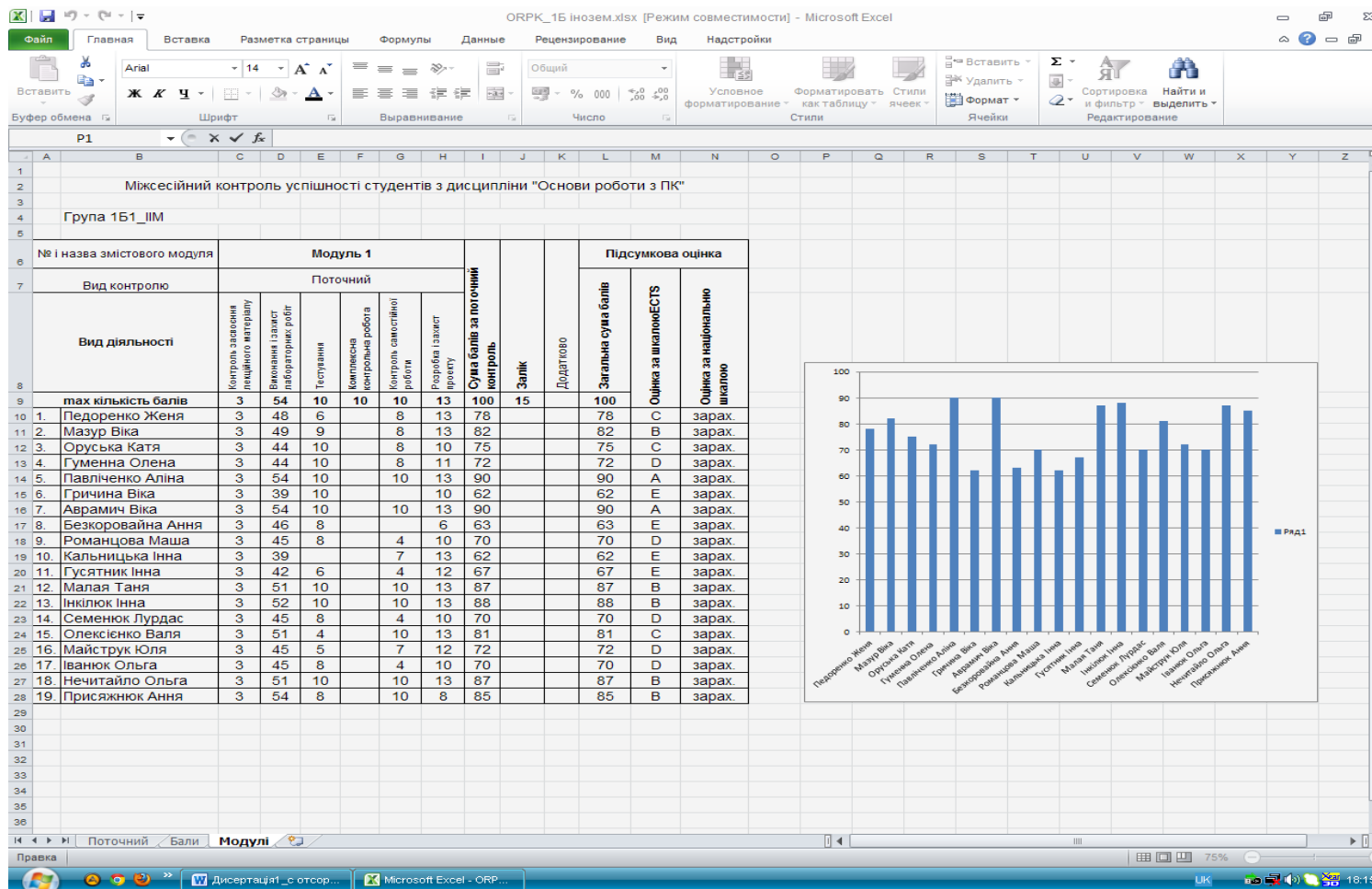

Рис. Ж.1. Результати підсумкового контролю

Додаток 3

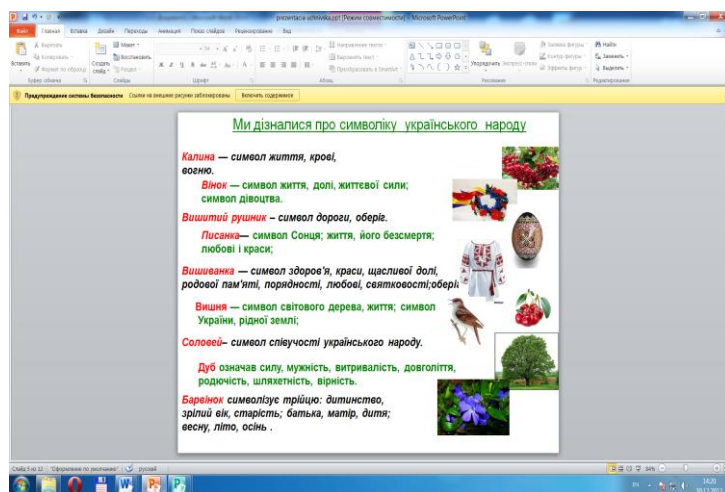
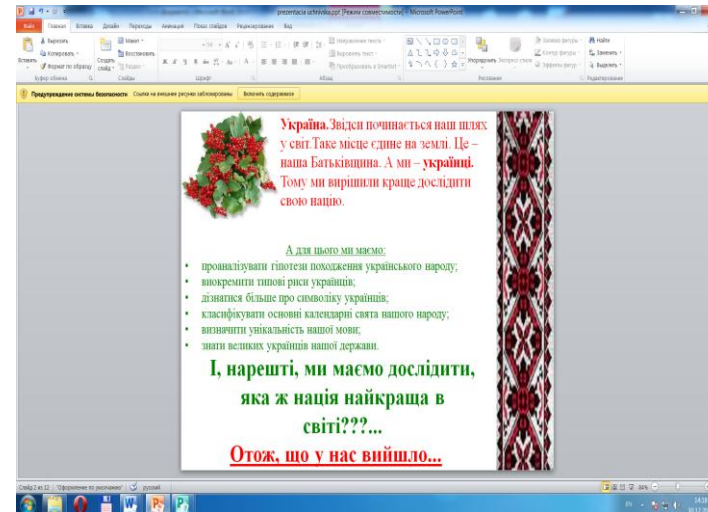
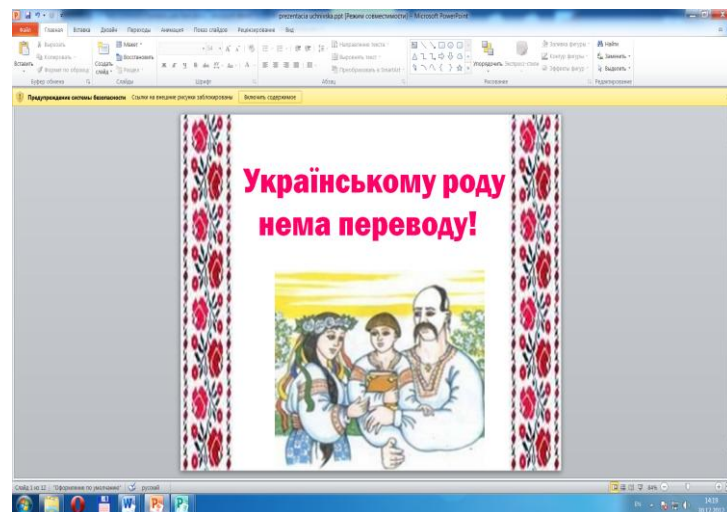

Рис 3.1. Сторінки учнівської презентації «Українському роду нема переводу»

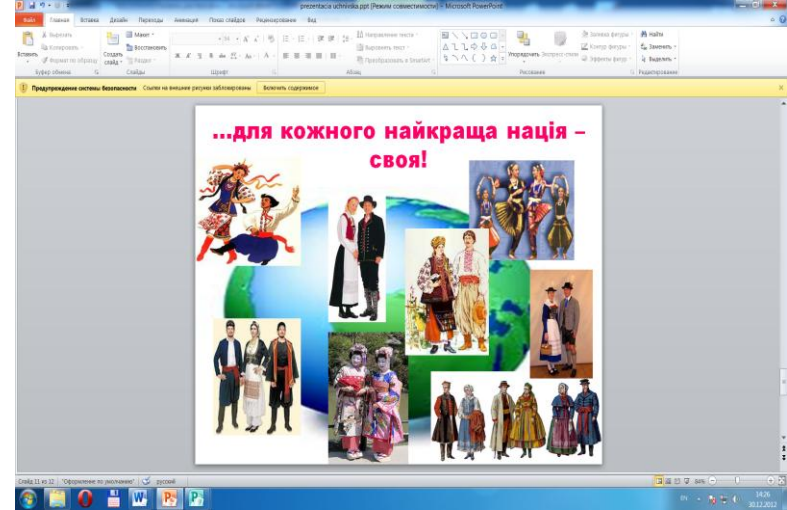
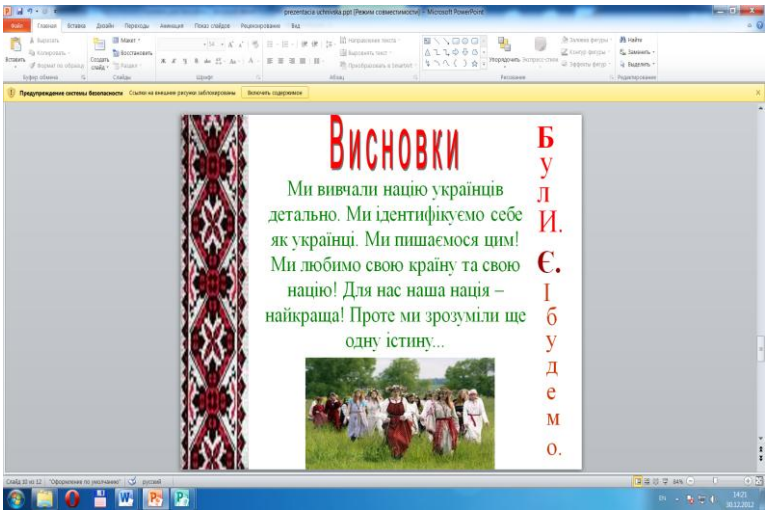
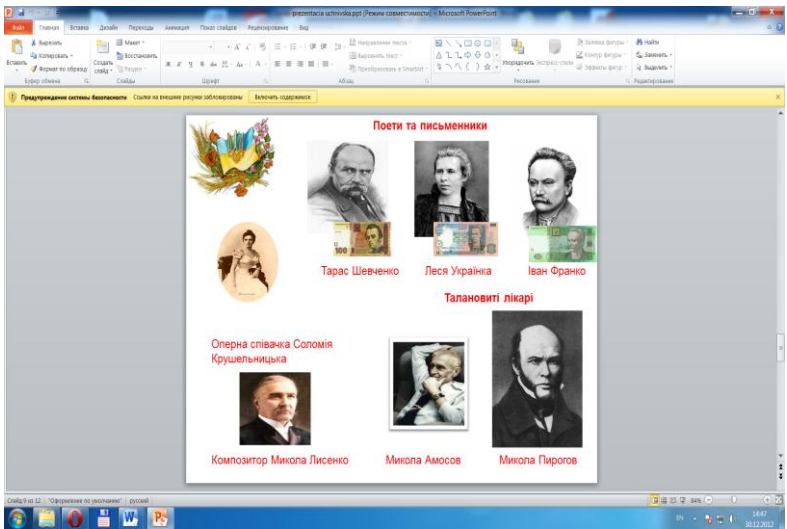
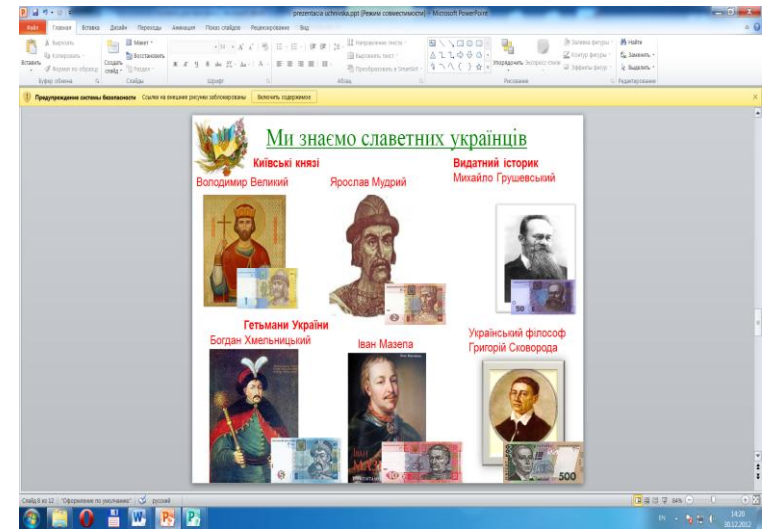

Рис 3.2. Сторінки учнівської презентації «Українському роду нема переводу»

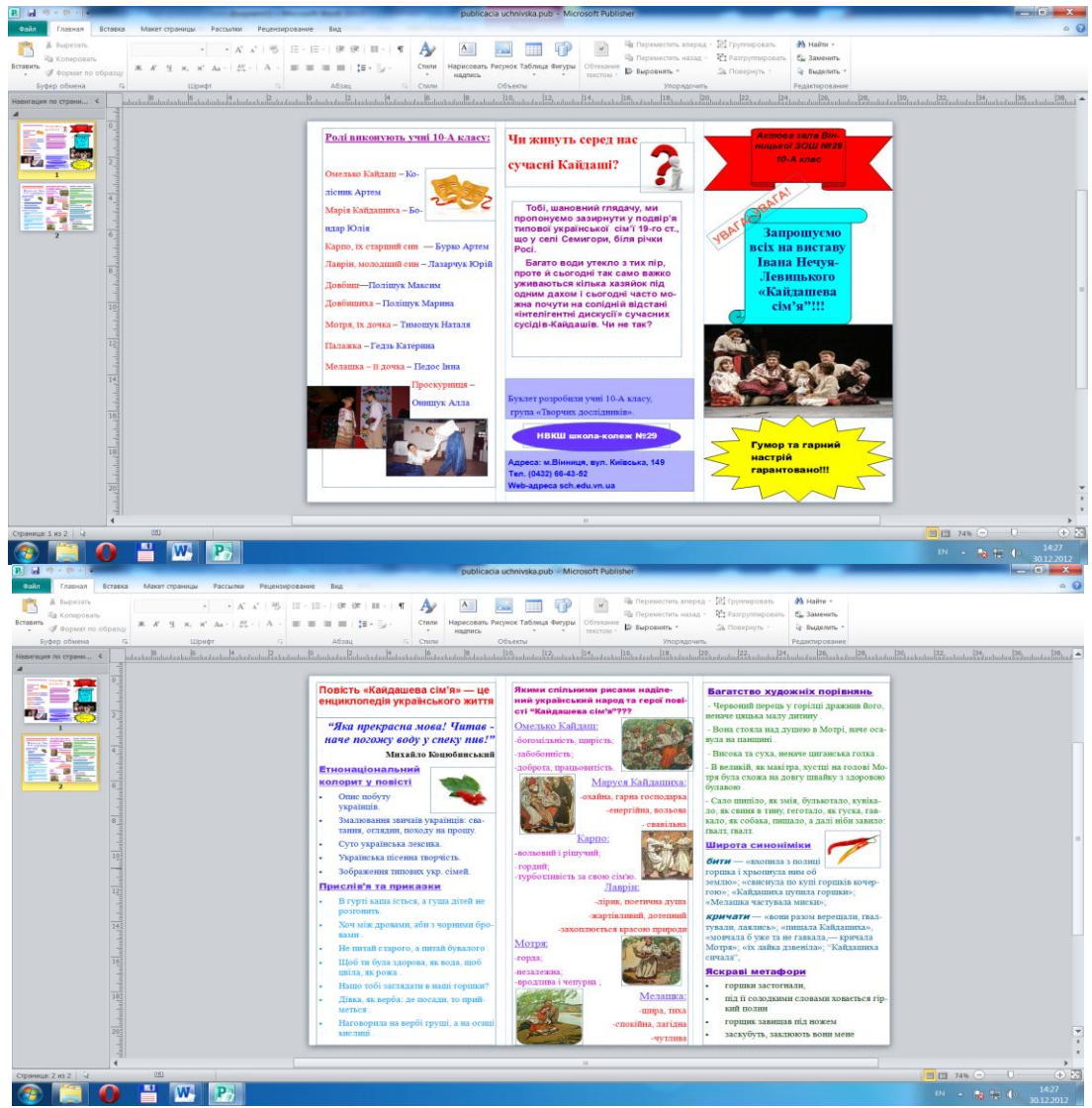

Рис 3.3. Сторінки учнівської публікації

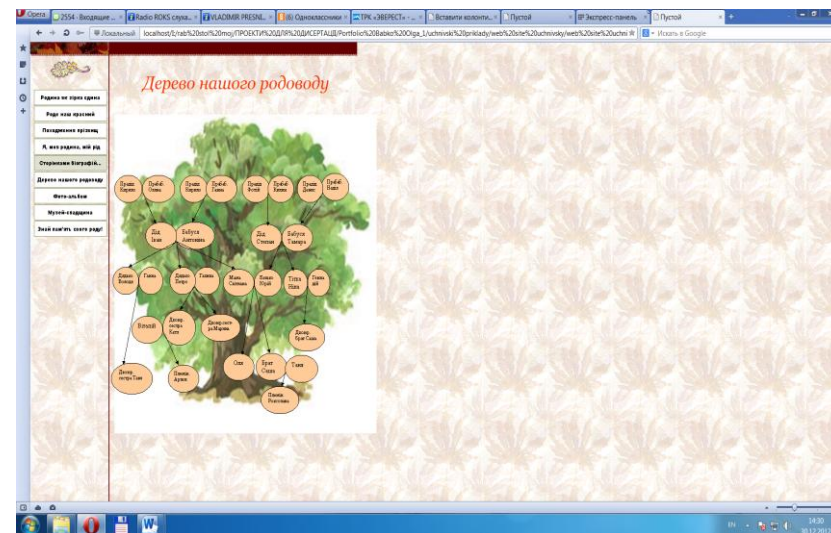
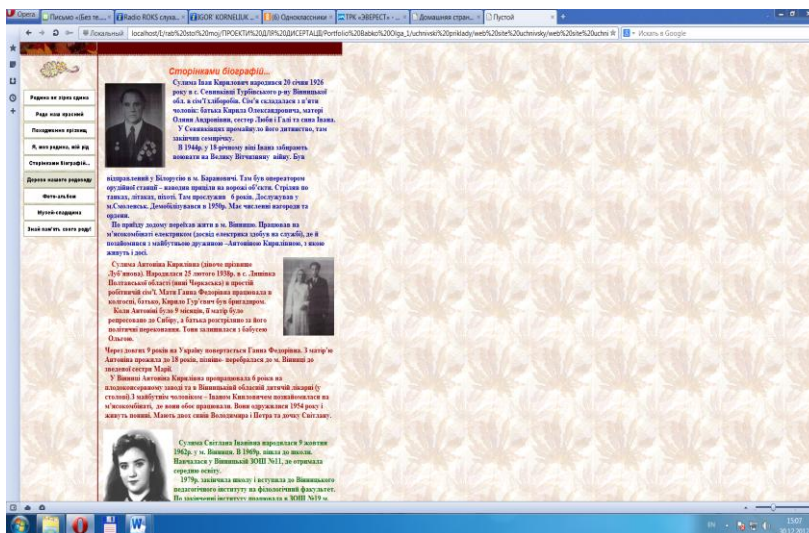
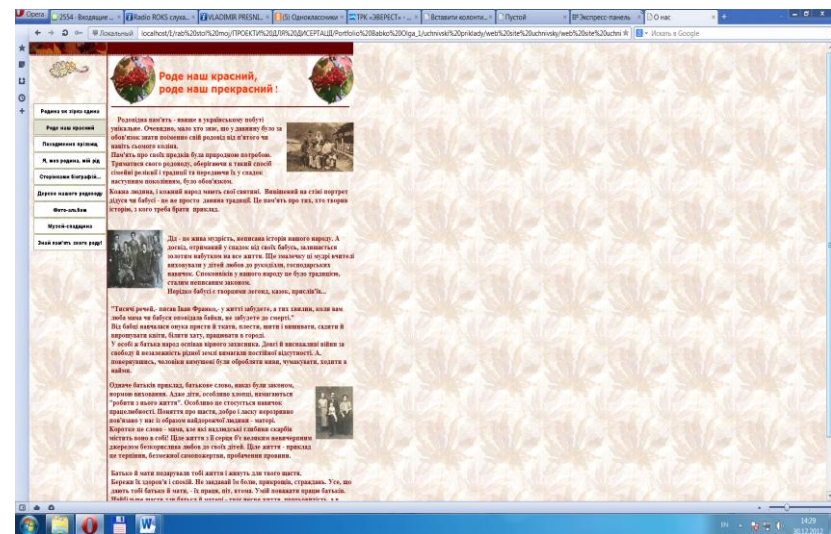
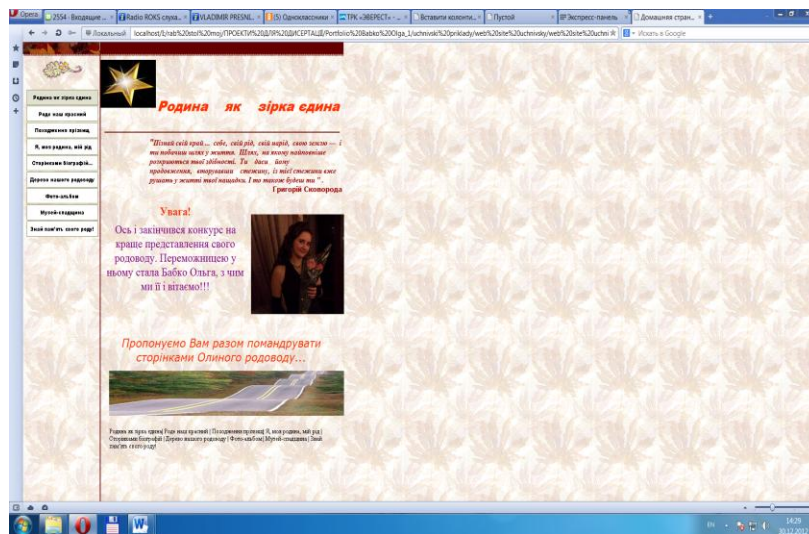

Рис 3.4. Сторінки учнівського веб-сайту «Родина як зірка єдина»

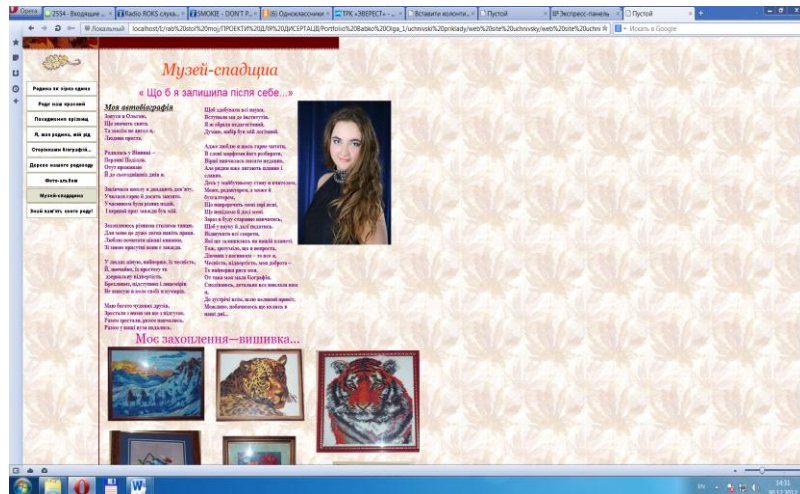
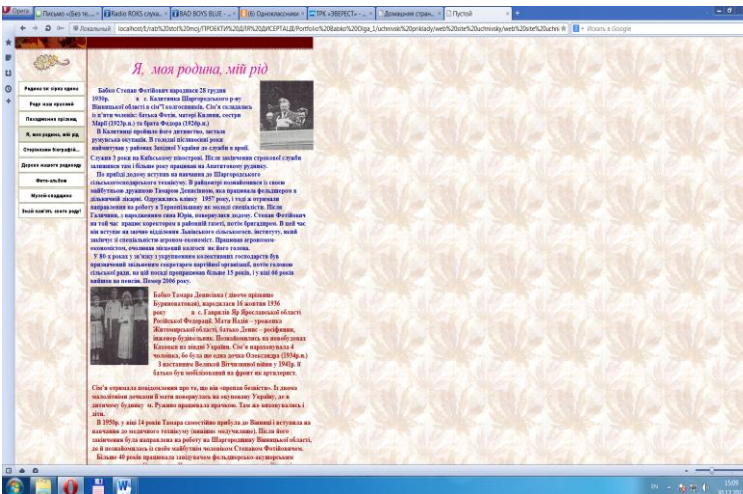
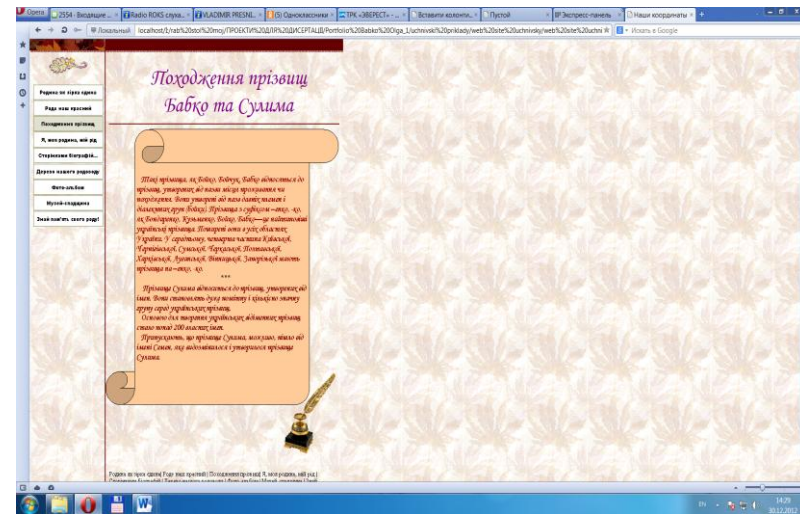
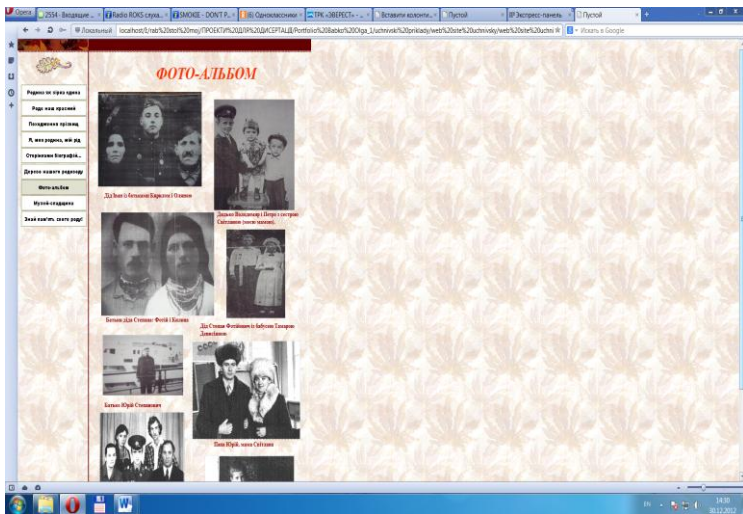

Рис 3.5. Сторінки учнівського веб-сайту «Родина як зірка єдина»

Додаток И

ADVENT IN DEUTSCHLAND

Annotation   Problem   Situation   Links   Präsentation   Autor

Annotation

Advent, Advent, ein Lichtlein brennt

Weihnachtsbräuche in Deutschland.

Advent und Weihnachten – das ist für viele Menschen die schönste Zeit im Jahr. Überall auf der Welt wird sie gefeiert, wenn auch viele Bräuche in Europe ihren Anfang genommen haben. Wie diese Zeit in Deutschland gefeiert wird, möchten wir in dieser Arbeit kurz beschreiben.

Links

1. <http://video.mail.ru/fantastika100\3\2.html>
2. <http://www.advent-teilen.de>

Рис. И.1. Головна сторінка веб-квесту «Передріздвяний час»

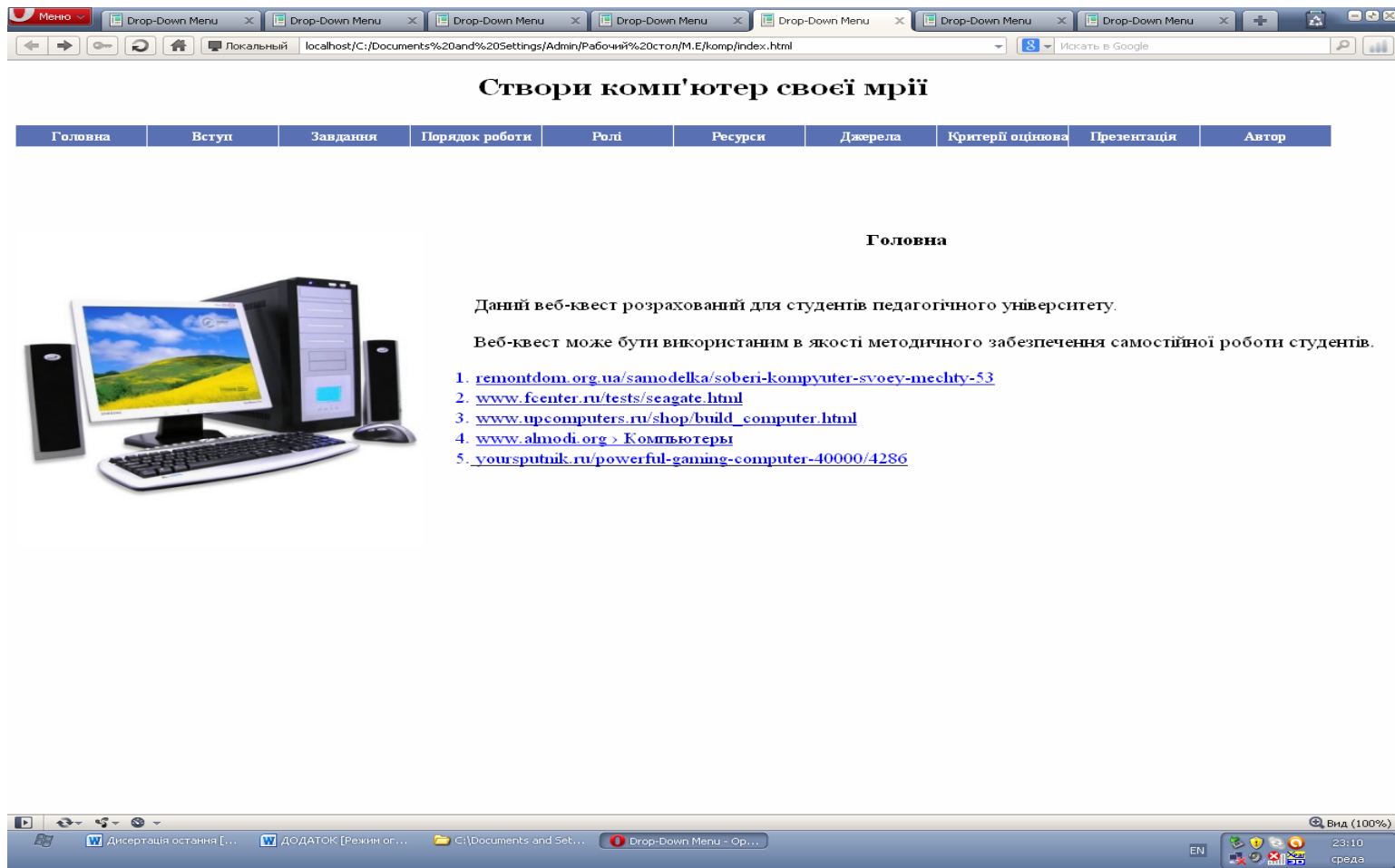

Рис. И. 3. Головна сторінка веб-квесту «Створи комп'ютер своєї мрії»

Рис. И. 4. Головна сторінка веб-квесту «Шкільні роки».

Рис. И. 5. Головна сторінка веб-квесту «Різдво в Німеччині»

WEIHNACHTEN IN DEUTSCHLAND

Annotation	Problem	Situation	Links	Präsentation	Autor
	<p>Problem</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wann kommt endlich der Weihnachtsmann? 2. Wie viele Tage sind es bis dahin? 3. Weibhal feiern wir Weihnachten? 4. Welche originellen Geschenkideen für Weihnachten wissen Sie? 5. Welche Weihnachtslieder singt man in Deutschland? 6. Was backt man in Weihnachten? 7. Wie feiert man heutzutage Weihnachten in Deutschland? <p>Links</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. http://www.der-weihnachtsmann-kommt.de 2. http://www.weihnachten.de 				

WEIHNACHTEN IN DEUTSCHLAND

Annotation	Problem	Situation	Links	Präsentation	Autor
		<p>Situation</p> <p>Advent, Advent Advent, die erste Kerze brennt Die Weihnachtszeit beginnt Advent, die erste Kerze brennt Der Nikolaus kommt bestimmt.</p> <p>Advent, die zweite Kerze brennt, Das Haus ist voll Tannenduft. Advent, die zweite Kerze brennt, es liegt was in der Luft.</p> <p>Advent, die dritte Kerze brennt, man ist es nicht mehr weit Advent, die dritte Kerze brennt Macht euch schon bereit.</p> <p>Advent, die vierte Kerze brennt. Die Päckchen sind gepackt Advent, die vierte Kerze brennt Bald ist Heilig' Nacht.</p> <p>Die Wünsche Ein frohes Fest, einen fleißigen Weihnachtsmann und im Kreis Familien besinnliche Weihnachtsstunden sowie persönlich einen erfolgreichen Start ins neue Jahr. Ein frohes und besinnliches Weihnachtsfest sowie Gesundheit. Glück und Erfolg für das kommende Jahr. Frohe Weihnachten und ein gutes neues Jahr. Frohe Weihnachten und die besten Wünsche zum neuen Jahr, verbunden mit dem Dank für das bisher entgegengebrachte Vertrauen. Frohe Weihnachten und einen guten Start ins Jahr wünsche ich Ihnen. Ich wünsche frohe Feiertage, das ist doch klar und ohne Frage. Bei Tannenduft und Kerzenschein, möge alles friedlich sein!</p> <p>Links</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. http://www.der-weihnachtsmann-kommt.de 2. http://www.english-german.ru/?p=2708 3. http://www.aldeshare.net/RenataBeratdas-weihnachten-in-deutschlanddefekty-dvokp... 			

WEIHNACHTEN IN DEUTSCHLAND

Annotation	Problem	Situation	Links	Präsentation	Autor
			<p>Links</p> <p>www.weihnachten-orn-line.com redaktionell sorgfältig ausgesuchte Weihnachtsseiten</p> <p>www.kinder.weihnachten.de Liebevolle Weihnachtsseite, speziell für Kinder</p> <p>www.nikolaus.net Hier erfahren Sie alles über den Heiligen Nikolaus</p> <p>Weihnachtskarten Vorlagen Auf dieser Seite können Sie sich Ihre eigene Weihnachtskarte gestalten</p> <p>Persönliche Weihnachtsgeschenke Personalisierte Weihnachtsgeschenke liegen voll im Trend. Der Beschenkte freut sich riesig, dass sein Weihnachtsgeschenk individuell für ihn produziert wurde.</p> <p>Idee: Persönliche Weihnachtsgeschenke selber basteln Krippenwerkstatt Bad Tolz Krippenwerkstatt Bad Tolz - Alpenländische, orientalische und Wurzel-Krippen Weihnachtskrippen in Einzelanfertigung und in Handarbeit. Jede Krippe ist ein Unikat. Auch Änderung, Erweiterung oder Restaurierung von vorhandenen Krippen.</p> <p>Herzpoetins kleine Weihnachtsseite mit stimmungsvollen und schönen Weihnachtstexten, Weihnachtsklassikern, wie Infos zum Brauchtum, Basteltipps, Surftipps, Weihnachtsgeschichten, Gedichte, Motive, Ausmalbilder, ECards, usw. ...</p> <p>Weihnachtsgedichte, Weihnachtsgrüße Auf dieser Seite findest du Gedichte und GrüÙe zu Weihnachten</p> <p>Julebyen Lillehammer Julebyen Lillehammer ist die offizielle Weihnachtsseite vom Fremdenverkehrsamt in Lillehammer, Norwegen. Auf der Seite finden Sie interessantes rund um das Weihnachtsfest in der norwegischen Olympiastadt</p> <p>Weihnachtsgewinne.de Jeden Tag im Advent einen tollen Preis im Online Adventkalender gewinnen.</p>		

WEIHNACHTEN IN DEUTSCHLAND

Annotation	Problem	Situation	Links	Präsentation	Autor
		<p>Fragen <i>Rauereif vor Weihnachten</i> Das Christkind ist durch den Wald gegangen, sein Schleiher blieb an den Zweigen hängen, das fror er fest in der Winterluft und glänzt heut morgen wie lauter Duft.</p> <p><i>Ich gehe still durch des Christkinds Garten, im Herzen regt sich ein süÙ Erwarten: Ist schon die Erde so reich bedacht, was hat es mir da erst mitgebracht!</i> (Anna Ritter)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wie feiert man heutzutage Weihnachten in Deutschland? 2. Wo befindet sich der bekannteste Weihnachtsmarkt in Deutschland? 3. Wie bereiten sich die Deutschen auf das Weihnachten vor? 4. Was ist in Deutschland das typische Weihnachtessen? 5. Welche Weihnachtslieder singt man in Deutschland? <p>Links http://www.der-weihnachtsmann-kommt.de</p>			

Рис И.6. Сторінки Веб-квесту «Різдво в Німеччині»: «Проблема», «Ситуація», «Посилання», «Питання»

WEIHNACHTEN IN DEUTSCHLAND

Annotation Problem Situation Links Präsentation Autor

Traditionen

1. Welche Rolle spielen Weihnachtstraditionen?
2. Welche Traditionen haben die Familie in Deutschland?
3. Erzählen Sie bitte über die Traditionen.
4. Geben Sie bitte die Charakteristik der Weihnachtstraditionen?

Links
<http://www.der-weihnachtsmann-kommt.de>

WEIHNACHTEN IN DEUTSCHLAND

Annotation Problem Situation Links Präsentation Autor

Nikolaustag

1. Wann kommt der Nikolaus in Deutschland an?
2. Wann feiert man in Deutschland den Nikolaustag?
3. Was stellen die Kinder vor die Tür am Vorabend vor Nikolaustag?
4. Was bringt Nikolaus in der Nacht?
5. Welche Geschenke bringt der Nikolaus?
6. Was sagen die Kinder, wer bringt die Geschenke zu Weihnachten?

Links
<http://www.nikolaus.net>

WEIHNACHTEN IN DEUTSCHLAND

Annotation Problem Situation Links Präsentation Autor

Essen und Trinken

1. Was wäre Weihnachten ohne selbstgebackene Kekse, Glühwein und Punsch?
2. Finden Sie tolle Weihnachtsrezepte.
3. Finden Sie Weihnachtspezialitäten:
  - Weihnachtsmenüs
  - Klassiker zu Weihnachten
  - Vorspeisen, Nachspeisen, Beilagen
  - Entspannte Weihnachten
  - Süßes für die Weihnachtszeit
  - Weihnachts-Geschenke aus der Küche
  - Festliche Getränke
  - Tischdeko für Weihnachten

Links

1. <http://www.ich-will-weihnachten.de/rezepte>
2. <http://www.essen-und-trinken.de/weihnachten>
3. <http://www.slideshare.net/germ333/essen>

WEIHNACHTEN IN DEUTSCHLAND

Annotation Problem Situation Links Präsentation Autor

Weihnachtslieder

1. Welches Lied singen die Kinder im Advent?
2. Bitte, singen Sie Nikolauslieder:

*lasst uns froh und munter sein
den Nikolaus ist kalt
lieber heiliger Nikolaus
Nikolaus oh Nikolaus
Nikolaus komm in unser Haus*

Links

1. <http://www.weihnachten.de/weihnachtslieder/adventlieder.htm>
2. <http://www.weihnachten.de/weihnachtslieder/index.htm>
3. <http://www.weihnachten.de/weihnachtslieder/englische-weihnachtslieder.htm>
4. <http://www.weihnachten.de/weihnachtslieder/adventlieder.htm>
5. <http://www.weihnachten.de/weihnachtslieder/nikolauslieder.htm>

Рис И.7. Сторінки Веб-квесту «Різдво в Німеччині»: «Традиції», «День Святого Миколая», «Їжа і напої», «Різдво»

vkirilenko.blogspot.com

Добавляйте на эту панель закладки, к которым хотите иметь быстрый доступ. [Импортировать закладки...](#)

Поделиться 0 Ещё Следующий блог

vkirilenko1@gmail.com Новое сообщение Настройки Выйти

Інформаційна культура майбутнього вчителя-філолога

Блог викладача Кириленка В. В.

СУБОТА, 8 ГРУДНЯ 2012 Р.

Проектна методика на уроках англійської мови

```

    graph TD
      A[Джерела інформації] --- B[Метод проектів]
      C[Співпраця, взаємодія, виручка] --- B
      D[Зв'язок з життям] --- B
      E[Самоконтроль, самооцінка] --- B
      F[Відповідальність за команду] --- B
      G[Дослідження, пошук, пізнання] --- B
    
```

Одним з дієвих способів організації мовної взаємодії, що вивчаються на уроках англійської мови є проектна методика.

Метод проектів - це комплексний навчальний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість учневі проявляти самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності.

Метод проектів дозволяє учням проявити самостійність у виборі джерел інформації, способі її викладу і презентації. Проектна методика дозволяє вести індивідуальну роботу над темою, яка викликає найбільший інтерес у кожного учасника проекту, що, поза сумнівом, спричиняє за собою підвищену мотивовану активність учня. Він сам обирає об'єкт дослідження, сам для себе вирішує: чи обмежитися підручником з англійської мови (просто виконавши чергову вправу) або почитати інші пілочки

- Інформаційна культура
- Інформаційні технології
- Інтернет-технології
- Інформація
- Дистанційне навчання
- Документи
- Література
- Тести
- Відео
- Обговорення

ПРО МЕНЕ

Вадим Кириленко
Дивитися мій повний профіль

АРХІВ БЛОГУ

▼ 2012 (1)

▼ грудня (1)

Проектна методика на уроках англійської мови

Рис. К. 1. Головна сторінка навчально-методичного блогу «Інформаційна культура майбутнього вчителя-філолога»

(<http://infkultfil.blogspot.com>)

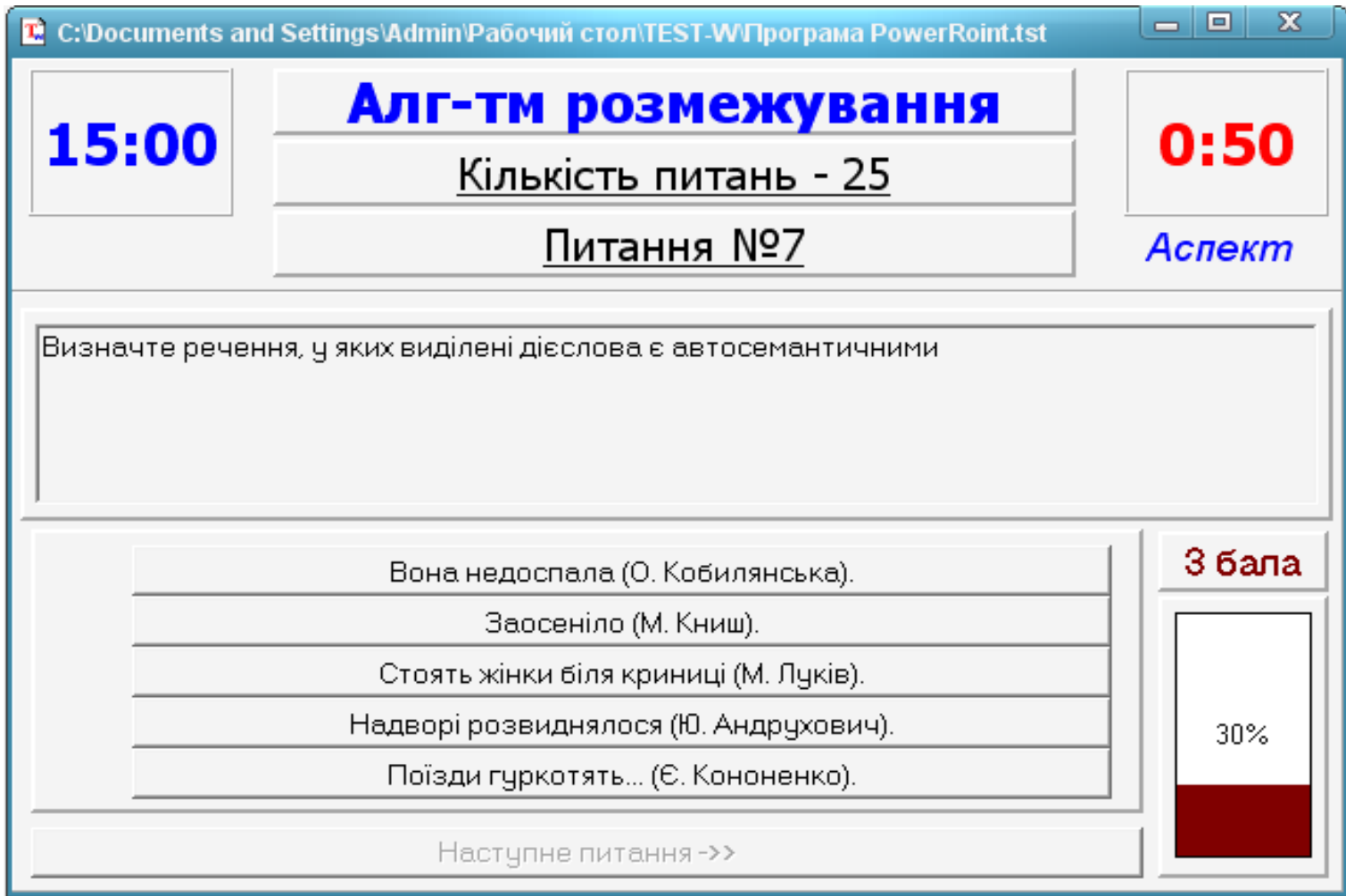

Рис. Л. 1. Сторінка контрольно-діагностичної програми «Тест-W»

ТЕСТ

**«АЛГОРИТМ РОЗМЕЖУВАННЯ
АВТОСЕМАНТИЧНИХ/СИНСЕМАНТИЧНИХ
ПОВНОЗНАЧНИХ СЛІВ»**

Визначте речення, у яких виділені дієслова є автосемантичними чи синсемантичними

Варіант I.

- а) Хтось **висадив** фруктові деревця обіч дороги (В. Скуратівський).
- б) Уже Марко **чумакує** (Т. Шевченко),
- в) **Замерзли** встояні води, а ріки під льодом текли (А. М'ястківський).
- г) Він **написав** заяву про звільнення і перебрався в Хоботне (Л. Дереш).
- г) Хліб зів'яв, **посох** (М Драй-Хмара)
- д) **Жовтіє** листя восени (В. Сосюра).
- е) І досі б **учителювала** Еліна Львівна, аби не смерть (В. Канівець).
- є) Він **лежав** на животі й обома руками чіплявся за всохлий жмут минулорічної трави (М Дяченко).
- ж) **Перегриміло** (Б. Лепкий).
- з) Деталей багато, а мені часом **бракує** панорамного бачення (Л. Дереш).

Варіант II.

- а) **Квітували** тюльпани (Ю. Смолич).
- б) Поволі **сутеніє** навколо (У. Самчук).
- в) Давно вже в деревах час поз'їдав серцевину і **вселив** замість у дупла або рої одичавілих бджіл, або закохані пари лісових голубів (М. Стельмах).
- г) **Синіє** сад (М. Рильський).
- д) Дмитро дедалі більше **дратувався** (В. Підмогильний).
- е) Батько Вітин ще **лікарював** (В. Канівець).
- є) Данило **засунув** за пояс сокиру (М. Трублаїні).
- ж) Хвора ледве **шепотіла** (М. Сингаївський).
- з) Петя ще на разі не знав, сердитися йому чи дякувати за «красний тост, але здавалося він трохи **спохмурнілим** (Ю. Андрухович).

Варіант III.

- а) Вона **недоспала** (О. Кобилянська).
- б) **Стоять** жінки біля криниці (М. Луків).
- в) **Заосеніло** (М. Книш).
- г) А ти **стій** на цвинтарі **і ламай собі** голову, де дістати насіння Юхиму (М. Стельмах).
- г) Надворі **розвиднялося** (Ю. Андрухович).

д) Здавалось, незримі струни хтось **повісив** над степом (М. Коцюбинський).

е) Цап **крутнувся**, зіп'явсь на дибки, і... бігти, задравши хвіст! (Б. Олійник).

є) **Роздощилося**, щоденно квасить і квасить (Ю. Збанацький).

ж) Тиша - це, напевно, таке, що **поселяє** мох у сліди (І. Калинець).

з) Поїзди **гуркотять...** (Є. Кононенко).

Варіант IV.

а) І трамвай **дзеленчить**, і без тих трамваїв він не може ні лягти ввечері, ні вставати зранку, **ні працювати протягом** дня (Є. Кононенко).

б) Агент **зняжковів**, показав на другу хату з великою старою лавкою перед огорожею (О. Олесь).

в) Кращий мисливець острова **осліп** (М. Трублаїні).

г) Хлопці в Рокитному - **показилися** (Л. Дашвар).

ґ) Парубок **підсунув** під голову подушку (І. Нечуй-Левицький).

д) А. Гулак **одужав** (Р. Іваничук).

е) Руда **лежала** на канапі (М. Дяченко).

є) **Чорніє** силует (О. Довженко).

ж) Літній Дніпро **вселяє** у молоді душі якийсь шал (П. Загребельний).

з) Земський начальник **кректить**, пильно витирає хусткою піт, прохаючи вибачення, скидає з себе кітеля й лишається в одній сорочці (В. Винниченко).

Варіант V.

а) **Золотяться** озера (К. Герасименко).

б) Стас **остовпів** (Л. Дашвар).

в) Осінь усюди **поклала** свої знаки (В. Думанський).

г) Гірко мені, світ **темніє** (М. Петренко).

ґ) На столі - розкіш, нянька **захекалася** (О. Зима).

д) Прости покійним, що безсмертю поклали голови на стин: вони свої рамена вперто нам **підставляють** під хрести (І. Калинець).

е) Хата **спорожніла** (Л. Дереш).

є) Остап **сів** у човен, і Соломія одіпхнулася од берега (М. Коцюбинський).

ж) Далекі поля **рожевіли** (М. Коцюбинський).

з) **Темніли** верби (С. Васильченко).

Варіант VI.

а) Не встигло село отямитись, як **опинилося** на острові (О. Довженко).

б) Стара **схлиснула**, глянула безнадійно (Любо Дереш).

в) Він **порозкладав** у своїй квартирі книжки, камертони та всілякі партитури (С. Васильченко).

г) Іветта Андріївна **медитувала**, розпорошивши погляд по білому безкраю (Любо Дашвар).

- т) Всеволод *похнюпився* (Б. Лепкий).
 д) Іду кладкою - *туманить* Дур і заморока, І гадаю: ось-ось впаду Просто до потоку (С. Воробкевич).
 е) Вони *сиділи* перед крихітним вогнищем (М. Дяченко)
 є) Ліда *запанікувала* (Люко Дашвар).
 ж) Вузлаті гілки груші одним краєм *повисають* над городом, а другим - над клунею (М. Стельмах).

з) *Вечоріє* (Крижан-Паша).

Варіант VII.

- а) Хустини вишиті кругом *розвісила* зоря (А.Малишко).
 б) Я ж усе домуя: Я *чоботарюю*, З дратвою і шилом День у день сиджу я (А. Бобенко).
 в) Серце *пінтіло*, стікало водою, тануло (Л. Дашвар).
 г) Владика *накинув* на себе мантию (І. Нечуй-Левицький).
 т) Чи верну я тебе, чи верну я тебе, А чи буду весь вік *туманіти*? (М. Вороний).
 д) Земський начальник сумно підморгує: робить пальцями, ніби вбиває блоху, *змовкає* (В. Винниченко).
 е) *Ввігнав* дерево сокиру, відступив на крок і застиг (В. Малик).
 є) Ніна *раювала* В неї було все, чого тільки бажала (Г. Тютюнник).
 ж) Незмигним жовтим поглядом дивилася на порожню вулицю і десь у поле, де *хмарилося* небо (Л. Дереш).
 з) Вал рухав циліндричні ковальські міхи, і вони ритмічно і потужно *вдмухували* повітря у вузенький отвір на дні горна (З. Тулуб).

Варіант VIII.

- а) Залізобетонні панелі, поскладані одна на одну через поперечну дошку, *кородували* і кришилися (Л. Дереш).
 б) Микита спокійно й діловито *вкладав* речі у віз (С Васильченко).
 в) Був дощ, і надворі ще не зовсім *вияснилось* (В. Винниченко).
 г) Ангеліна *сполотніла* (Т Коломієць).
 г) У центрі столу *розмістив* я автопортрет (Л, Біленька).
 д) Юрій *торжествував* (ГІ. Загребельний).
 е) Сонце ще *не поклато* на землю перших тіней (П. Загребельний).
 є) Квасоля вже *пожовкла*, вітер шумить поміж маківками, гарбузи розляглись, як годовані кабани, а картопля зародила, аж гич сплітається (М. Коцюбинський).
 ж) Клавдій *поставив* на вогонь чайник (М. Дяченко).
 з) Ліда *закам 'яніла* (О. Яровий).

Варіант IX.

- а) Я відгорнув краї австрійської шапочки, зробив з неї горбинку і обережно *вклав* туди квіти (М. Стельмах).
 б) Поле рососою вечірньою скроплене, сном оповите, *синіє...*

(А. Малишко).

в) Він знов бачив Марічку, ..., **чув** її голос, її співанки

(М. Коцюбинський).

г) Вона! Вона! Я бачу - між кущами. Рукав уже з сорочки **забілів**

(Б. Грінченко).

г) Вони **оселяються** в слободі (М. Коцюбинський).

д) Стас **психонув** (Л. Дашвар).

е) Івась **отетерів** (В. Малик).

є) Пірат [пес] **скаженіє** (О. Довженко).

ж) Лише другого дня **прокинувся** він від важкого заціпеніння...(О. Довженко).

з) Приповзла, на кухні присіла і **захропла** (О. Олесь).

Варіант Х.

а) Світло у вікні смикнулося, **згасло** (М. Стельмах).

б) Баба знову **розплакалась** (П. Журба).

в) Вдалині **майорів** берег (О. Донченко).

г) На жердках попід стріхою **жовтіли** качани кукурудзи... (С. Гуцало).

г) А Маланка **лютувала** (М. Коцюбинський).

д) Максим **біснувався**, а проте ще дужче закохувався (Панас Мирний).

е) Я **виліз** на дерево і побачив там щось таке, що назавжди змінило мою пам'ять, перетворило її з мілкої калюжі на бурхливий океан (Л. Дереш).

є) Дядя Варфоломій **тріумфує** (М. Хвильовий).

ж) В повітрі **з'явилися** маленькі сніжинки (О.Копиленко)

з) Вона довго **віднікувалась** і пішла на будівництво хати аж тоді, коли до неї завітала тітка Матросиха (В. Перепелюк).

Додаток Н

Кафедра інновацій x ENMK x Інформаційні техно x INTRODUCTION x

ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/ENK/2011-2012/kompleks_new_magistru/rob_styd/2013/Shlapak/1.html

INTRODUCTION

- Main
- Introduction
- Chapter I. Epithet as a lexical expressive means. General characteristics of an epithet
- The notion of epithet in linguistics. Epithet as an expressive mean of a language
- The classification of epithets
- Stylistic problems in the translation of the original texts
- Chapter II. Translation of epithets from English into Ukrainian on the basis of the novel by Charlotte Brontë "Jane Eyre"
- Conclusions

Epithets can serve as a mnemonic device to remember and distinguish different characters. Epithet is quite commonly used, but is considered to be poor writing choice, as most often it doesn't relate to the action at hand. An epithet as a means of communication reveals various properties of the speaker, such as sex, age, nationality, social status, individual features etc. An epithet as a mean of the internal organization of the text, cooperating with other verbal means, participates in realization of all properties of the communicative whole. The theme of our research is the possible ways of rendering epithets from English into Ukrainian on the basis of Charlotte Brontë's novel "Jane Eyre". In our research the aim was to study: • the notion of epithet; • different classifications of epithets; • the novel "Jane Eyre" in order to learn how epithets are translated into Ukrainian in the Ch. Brontë's "Jane Eyre". The object of our research is the novel "Jane Eyre" written by Charlotte Brontë. The subject is the way the epithets are translated in the novel "Jane Eyre". In our work we used such methods of research: studying and analyzing the literature on the theme, comparing the different classifications of epithets. The practical value of our work is that the materials of our research can be used in analyzing the literary text from the position of stylistics and mostly for text interpretation and translation of epithets in the text. The topical of our research is shown through the fact that the nature of epithet is not yet discovered completely. In modern linguistics the classification of epithets needs clarification, and thus we may face several difficulties while translating epithets.

Рис. Н.1. Сторінка проекту «Ways Of Translation Of Epithets From English Into Ukrainian»

Додаток П

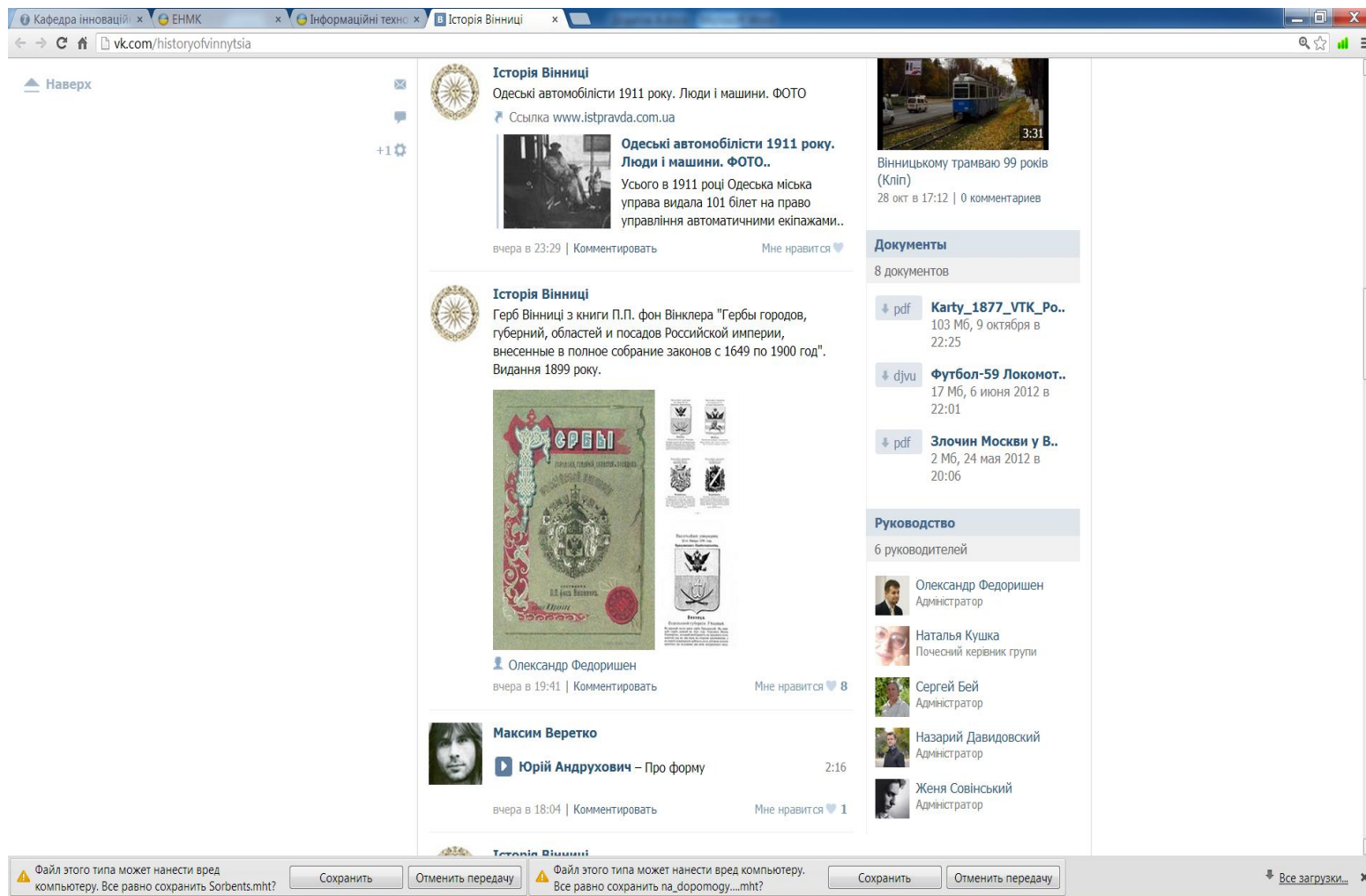

Рис. П.1. Сторінка проекту «Історія Вінниці»

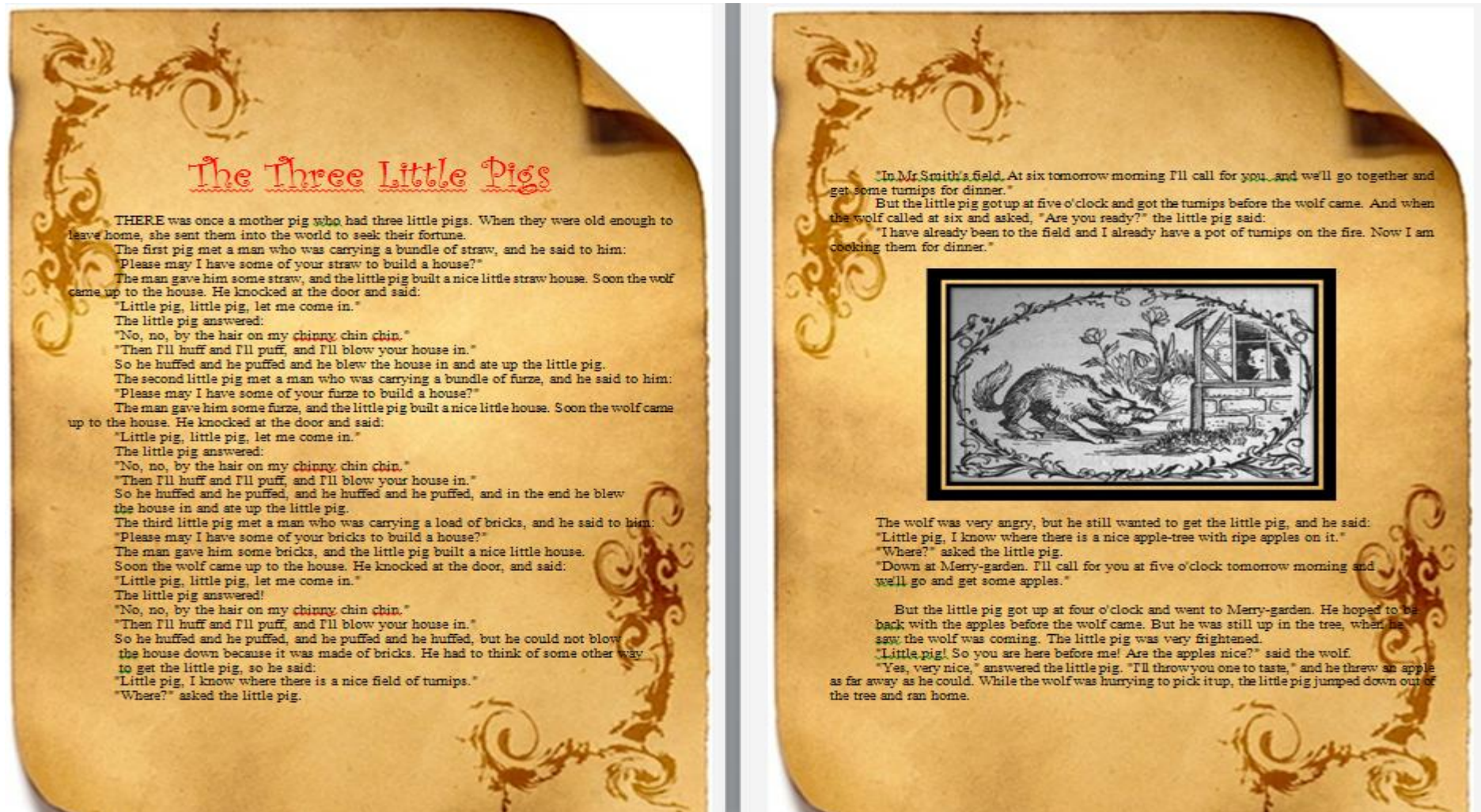

Рис. Р. 1. Сторінка проекту «English Fairy Tales»

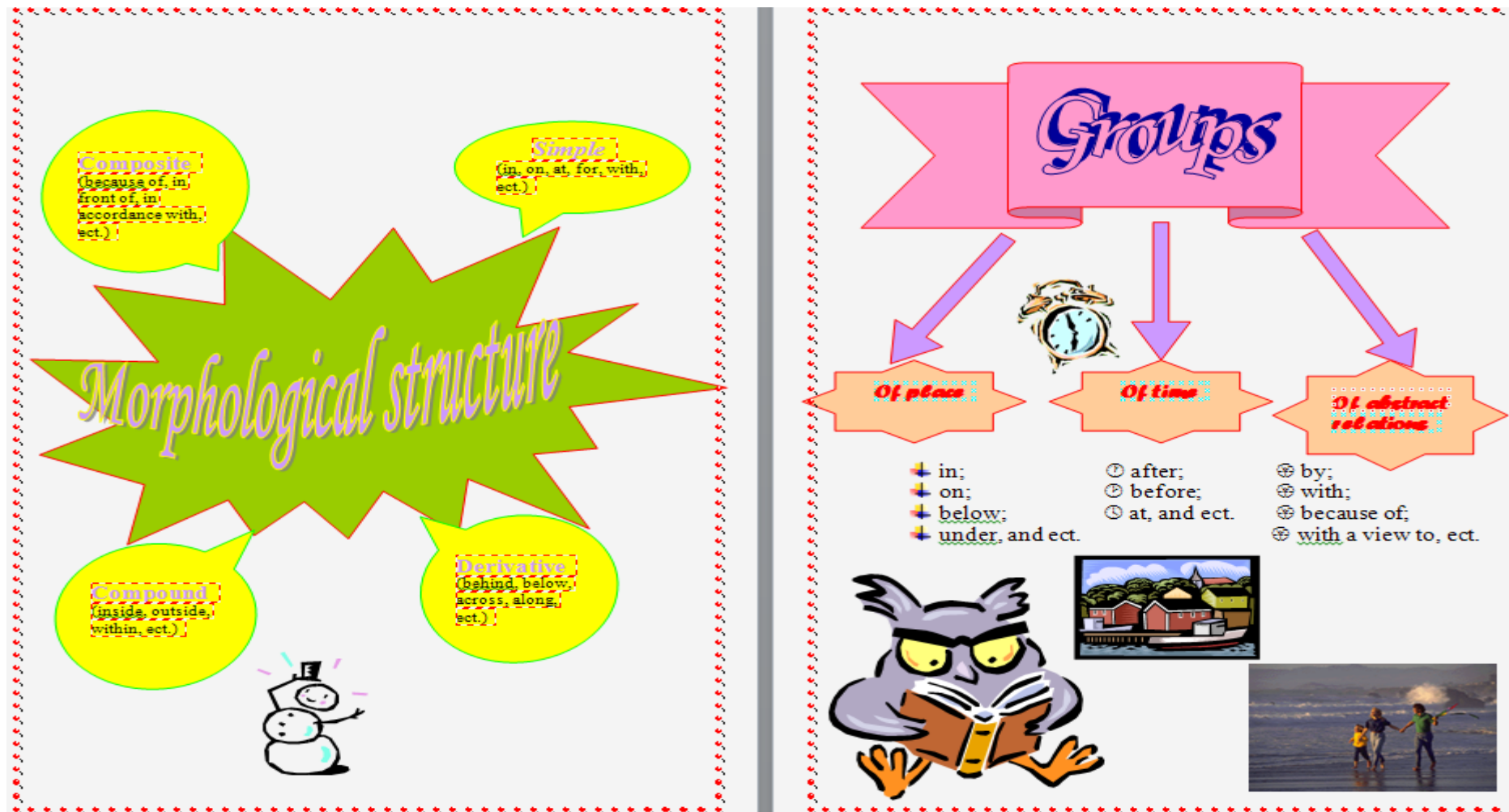

Рис. С.1. Сторінка проекту «The Preposition»

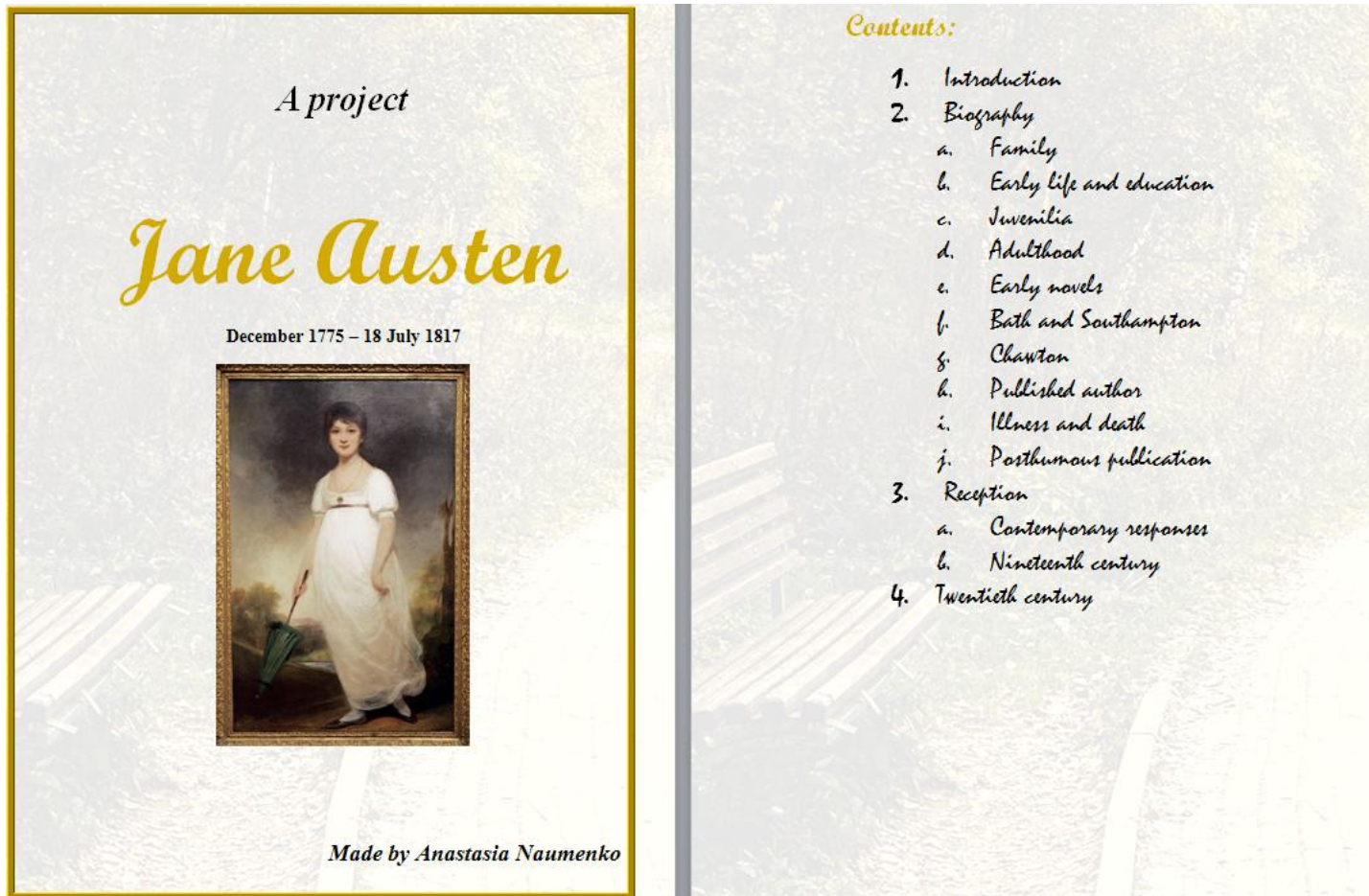

Рис. Т.1. Сторінка проекту «Jane Austen»

Додаток У

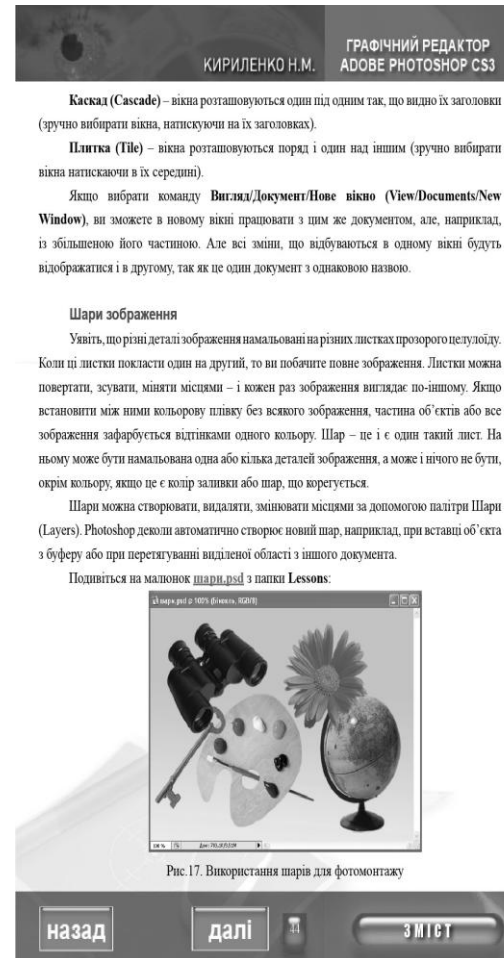
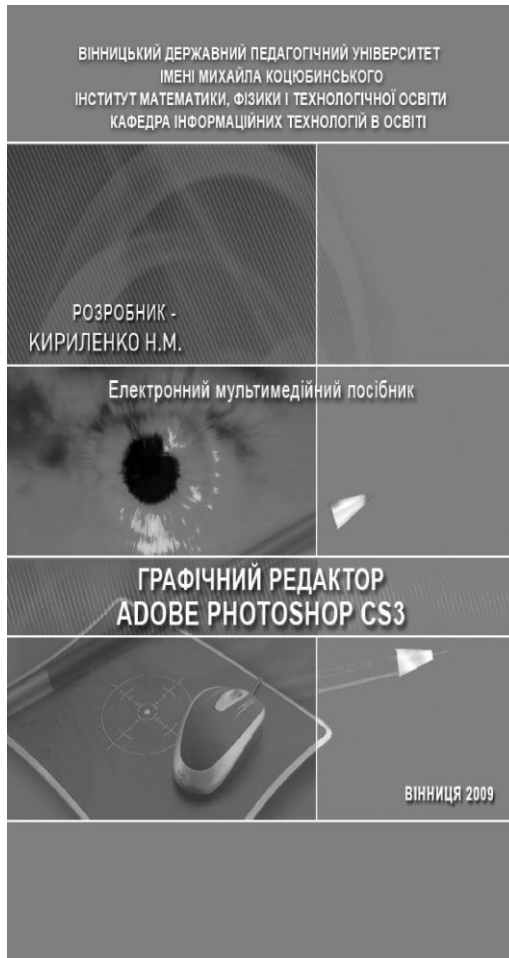

Рис. 17. Використання шарів для фотомонтажу

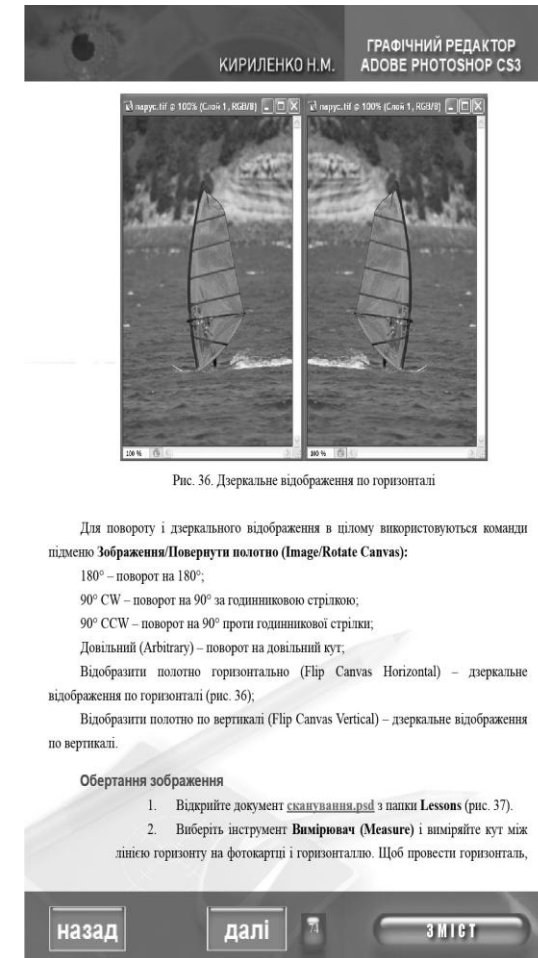

Рис. У.1. Сторінки електронного навчально-методичного посібника «Графічний редактор Adobe Fotoshop»

Рис.Ф. 1. Навчальна програма для вивчення англійської мови

Тест-опитувальник вимірювання мотивації досягнення

Модифікація тест-опитувальника А. Мехрабіана

(Адаптація М. Ш. Магомед-Емінова)

Опис

Модифікація тесту-опитувальника А. Мехрабіана для вимірювання мотивації досягнення, запропонована М. Ш. Магомед-Еміновим.

Тест-опитувальник для вимірювання мотивації досягнення призначений для діагностики двох узагальнених стійких мотивів особистості мотиву прагнення до успіху і мотиву уникнення невдачі. При цьому оцінюється, який з цих двох мотивів домінує у випробуваного.

Мотивація досягнення, на думку Г. Меррея, виявляється в потребі долати перешкоди і досягати високих показників у праці, самовдосконалюватися, змагатися з іншими й випереджати їх, реалізовувати свої таланти і тим самим підвищувати самоповагу.

Мотивація досягнення – один з різновидів мотивації діяльності, пов'язана з потребою індивіда домагатися успіху й уникати невдачі. Формування мотивації до успіху чи до уникнення невдачі залежить від умов виховання і середовища, а також:

- 1) особистісних стандартів (оцінок суб'єктивної ймовірності успіху, суб'єктивної трудності завдання);
- 2) привабливості самооцінки (привабливості для індивіда особистого успіху або невдачі в даній діяльності);
- 3) індивідуальних переваг типу атрибуції (приписування відповідальності за успіх або за невдачу собі або обставинам).

Методика застосовується для дослідницьких цілей при діагностиці мотивації досягнення у старших школярів і студентів.

Тест являє собою опитувальник, що має дві форми: чоловічу (форма А) і

жіночу (форма Б).

Обробка

За кожною з шкал підраховується сумарний бал. Використовується наступна процедура. Відповідям випробуваного на прями (відмічені знаком «+» у ключі) зворотні (відмічені знаком «-» у ключі) пункти опитувальника приписуються бали на основі наступних співвідношень:

	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
+	1	2	3	4	5	6	7
-	7	6	5	4	3	2	1

Ключ до чоловічої форми: + 1, -2, + 3, -4, + 5, -6, + 7, + 8, -9, + 10, -11, -12, + 13, + 14, -15, -16, + 17, -18, + 19, -20, + 21, -22, -23, + 24, -25, -26, -27, + 28, -29, -30, + 31, -32 .

Ключ до жіночої форми: + 1, + 2, -3, + 4, -5, -6, + 7, + 8, -9, + 10, -11, -12, -13, + 14, -15, -16, + 17, -18, + 19, -20, + 21, -22, + 23, -24, -25, + 26, -27, + 28, -29, -30.

Далі визначається сума балів, набраних випробовуваним по всьому опитувальнику при груповому обстеженні.

Бали усієї вибірки випробуваних, що беруть участь в експерименті, ранжують і виділяють дві контрастні групи: верхні 27% вибірки характеризуються мотивом прагнення до успіху, а нижні 27% – мотивом уникнення невдачі.

Інтерпретація

На основі підрахунку сумарного балу визначають, яка мотиваційна тенденція домінує у випробуваного.

Якщо ця сума виявилася в інтервалі від 165 до 210, то роблять висновок про те, що в мотивації досягнення успіхів у даного випробовуваного домінує прагнення до успіху.

Якщо сума балів виявилася в межах від 76 до 164, то роблять висновок про домінування прагнення уникати невдачі.

Якщо сума балів виявилася в межах від 30 до 75, то ніякого певного висновку про домінування мотивації досягнення успіхів або уникнення невдач зробити не можна.

Інструкція

Тест складається з низки тверджень, що стосуються ділових сторін характеру, а також думок і почуттів з приводу деяких життєвих ситуацій. Щоб оцінити ступінь вашої згоди або незгоди з кожним із тверджень, використовуйте наступну шкалу:

- + 3 – повністю згоден;
- + 2 – згоден;
- + 1 – скоріше згоден, ніж не згоден;
- 0 – нейтральний;
- 1 – скоріше не згоден, ніж згоден;
- 2 – не згоден;
- 3 – повністю не згоден.

Прочитайте твердження тесту та оцініть ступінь своєї згоди (або незгоди). При цьому на бланку для відповідей напроти номера твердження поставте цифру, яка відповідає ступеню Вашої згоди (+3, +2, +1, 0, –1, –2, –3). Давайте ту відповідь, яка першою приходить Вам в голову. Не витрачайте часу на його обдумування.

При обробці результатів проводиться підрахунок балів за певною системою, а не аналіз змісту окремих відповідей. Результати тесту будуть використовуватися тільки для наукових цілей і дається повна гарантія про нерозголошення отриманих даних.

Якщо у Вас виникли якісь питання, задайте їх перш, ніж виконувати тест.

Текст опитувальника.

Форма А (чоловіча).

1. Я більше думаю про отримання гарної оцінки, ніж побоююся отримання поганої.
2. Якби я повинен був виконати складне, незнайоме мені завдання, то волів би зробити його разом з кимось, ніж працювати над ним самотужки.
3. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнений, що зможу їх вирішити, ніж за легкі, які знаю, що виконаю.
4. Мене більше приваблює справа, що не вимагає напруження і в успіху якої я впевнений, ніж важка справа, у якій можливі несподіванки.
5. Якби в мене щось не виходило, я скоріше доклав би всіх зусиль, щоб з цим впоратися, ніж перейшов би до того, що в мене може добре вийти.
6. Я волів би роботу, в якій мої функції чітко визначені і зарплата вище середньої, роботі з середньою зарплатою, в якій я повинен, сам визначати свою роль.
7. Я витрачаю більше часу на читання спеціальної літератури, ніж художньої.
8. Я надав би перевагу важливій справі, хоча ймовірність невдачі в ній дорівнює 50%, перед справою досить важливою, але не важкою.
9. Я швидше вивчу розважальні ігри, відомі більшості людей, ніж рідкісні ігри, які вимагають майстерності і відомі небагатьом.
10. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це у мене виникають непорозуміння з товаришами.
11. Якби я зібрався грати в карти, то швидше зіграв би в розважальну гру, ніж у важку, що потребує міркувань.
12. Я віддаю перевагу змаганням, де я сильніший за інших, ніж де всі учасники рівні за силою.
13. У вільний від роботи час я опаную якою-небудь грою скоріше для розвитку своїх умінь, ніж для відпочинку і розваг.
14. Я скоріше волію зробити якусь справу так, як я вважаю за потрібне, нехай навіть з 50% ризику помилитися, ніж робити його, як мені радять інші.

15. Якби мені довелося вибирати, то я швидше вибрав би роботу, в якій початкова зарплата буде 1500 грн. і може залишитися у такому розмірі невизначений час, ніж роботу, в якій початкова зарплата дорівнює 800 грн. і є гарантія, що не пізніше, ніж через 5 років я буду отримувати більше 2500 руб.

16. Я швидше став би грати в команді, ніж змагатися один на один.

17. Я волію працювати, не шкодуючи сил, поки повністю не задоволений отриманим результатом, ніж прагну закінчити справу якнайшвидше і з меншою напругою.

18. На іспиті я надав би перевагу конкретним питанням з пройденого матеріалу, питанням, що потребують для відповіді висловлення своєї думки.

19. Я швидше вибрав би справу, в якій є деяка ймовірність невдачі, але є й можливість досягти більшого, такого, в якому моє становище не погіршиться, Але й істотно не поліпшиться.

20. Після успішної відповіді на іспиті я швидше з полегшенням зітхну, ніж порадію хорошій оцінці.

21. Якби я міг повернутися до однієї з двох незавершених справ, я швидше повернувся б до важкої, ніж до легкої.

22. При виконанні контрольного завдання я більше турбуюся про те як би не допустити якоїсь помилки, ніж думаю про те, як правильно його вирішити.

23. Якщо у мене щось не виходить, я краще звернуся до когось допомогою, ніж сам буду продовжувати шукати вихід.

24. Після невдачі я скоріше стаю ще більш зібраним і енергійним, ніж втрачаю бажання продовжувати справу.

25. Якщо є сумнів в успіху якого починання, то я швидше не стану ризикувати, ніж таки візьму в ньому активну участь.

26. Коли я беруся за важку справу, я скоріше побоююся, що не впораюся з нею, ніж сподіваюся, що вона вийде.

27. Я працюю ефективніше під чиймсь керівництвом, ніж коли несу за свою роботу особисту відповідальність.

28. Мені більше подобається виконувати складне незнайоме завдання, чим завдання знайоме, в успіху якого я впевнений.

29. Я працюю продуктивніше над завданням, коли мені конкретно вказують, що і як виконувати, ніж коли переді мною ставлять завдання лише в загальних рисах.

30. Якби я успішно вирішив якесь завдання, то з великим задоволенням взявся б ще раз вирішити аналогічну задачу, ніж перейшов би до задачі іншого типу.

31. Коли потрібно змагатися, у мене швидше виникає інтерес і азарт, ніж тривога і неспокій.

32. Мабуть я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся їх реально здійснити.

Форма Б (жіноча)

1. Я більше думаю про отримання гарної оцінки, ніж побоююся отримання поганої.

2. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнена, що зможу їх вирішити, ніж за легкі, які знаю, що виконаю.

3. Мене більше приваблює справа, що не вимагає напруження і в успіху якого я впевнена, ніж важка справа, у якій можливі несподіванки.

4. Якби в мене щось не виходило, я скоріше доклала б всі сили, щоб з цим впоратися, ніж перейшла б до того, що в мене може добре виходити.

5. Я вважала за краще б роботу, в якій мої функції чітко визначені і зарплата вище середньої, роботі з середньою зарплатою, в якій я сама повинна визначати свою роль.

6. Більш сильні переживання у мене викликаються страхом невдачі, ніж надією на успіх.

7. Науково-популярній літературі я віддаю перевагу літературі розважального жанру.

8. Я надала б перевагу важливій важкій справі, де ймовірність невдачі

дорівнює 50%, справі досить важливій, але не важкій.

9. Я швидше вивчу розважальні ігри, відомі більшості людей, ніж рідкісні ігри, які вимагають майстерності і відомі небагатьом.

10. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це у мене виникають непорозуміння з товаришами.

11. Після успішної відповіді на іспиті я швидше з полегшенням зітхну, ніж порадію хорошій оцінці.

12. Якби я зібралася грати в карти, то я швидше зіграла б у розважальну гру, ніж у важку, що потребує міркувань.

13. Я віддаю перевагу змаганням, де я сильніше за інших, тим, де всі учасники рівні за силою.

14. Після невдачі я стаю ще більш зібраною і енергійною, ніж втрачаю бажання продовжувати справу.

15. Невдачі отруюють моє життя більше, ніж приносять радість успіху.

16. У нових невідомих ситуаціях у мене скоріше виникає хвилювання і занепокоєння, ніж інтерес і цікавість.

17. Я швидше спробую приготувати нову цікаву страву, хоча може погано вийти, ніж стану готувати звичне блюдо яке зазвичай добре виходило.

18. Я швидше займуся чимось приємним і необтяжливим, ніж буд виконувати щось, що, як мені здається, варте, але не дуже захоплює.

19. Я швидше витрачено весь свій час на здійснення однієї справи, ніж постараюся виконати швидко за цей же час дві-три справи.

20. Якщо я захворіла і змушена залишитися вдома, то я використовую час скоріше для того, щоб розслабитися і відпочити, ніж почитати або попрацювати.

21. Якби я жила з кількома дівчатами в одній кімнаті, і ми вирішили влаштувати вечірку, я воліла б сама організувати її, ніж щоб це зробив хтось інший.

22. Якщо в мене щось не виходить, я краще звернуся до когось за

допомогою, ніж сама продовжуватиму шукати вихід.

23. Коли потрібно змагатися, у мене швидше виникає інтерес і азарт, ніж тривога і неспокій.

24. Коли я беруся за важку справу, я скоріше побоююся, що не впораюся з нею, ніж сподіваюся, що вона вийде.

25. Я працюю ефективніше під чиймсь керівництвом, ніж тоді, коли несу за свою роботу особисту відповідальність.

26. Мені більше подобається виконувати складне незнайоме завдання, ніж завдання знайоме, в успіху якого я впевнена.

27. Якби я успішно вирішила якесь завдання, то з великим задоволенням взялася б вирішувати ще раз аналогічне, ніж перейшла б до задачі іншого типу.

28. Я працюю продуктивніше над завданням, коли переді мною ставлять завдання лише в загальних рисах, ніж коли мені конкретно вказують, що і як виконувати.

29. Якщо при виконанні важливої справи я допускаю помилку, то частіше я гублюся і впадаю у відчай, ніж швидко беру себе в руки і намагаюся виправити становище.

30. Мабуть, я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся їх реально здійснити.

Додаток Ц

Діагностика рівня результативності здійснення інформаційної діяльності

Оцініть, будь ласка, рівень своїх знань і умінь роботи з інформацією за трьохбальною системою. При заповненні анкети пам'ятайте, що: «1» – відповідає відсутності у Вас даного вміння; «2» – відповідає початковому рівню сформованості даного вміння; «3» – відповідає високому рівню сформованості даного вміння; під час відповіді на питання не пропускайте, будь ласка, жодного рядка.

№ Знання	1	2	3
1. Інформаційні джерела.			
2. Правила роботи в комп'ютерних мережах.			
3. Програмне забезпечення ЕОМ.			
4. Правила електронного листування.			
5. Мови програмування.			
6. Правила написання реферату, анотації, огляду, звіту і т.д.			
7. Алгоритм пошуку інформації.			
8. Іноземні мови.			
9. Технології, що зберігають здоров'я.			
№ Уміння	1	2	3
1. Визначати мету своєї роботи.			
2. Складати план вирішення проблеми.			
3. Користуватися традиційними і нетрадиційними (комп'ютерними) джерелами інформації.			
4. Аналізувати отриману інформацію.			
5. Раціонально розподіляти свій час.			
6. Користуватися довідковою літературою.			
7. Складати конспект або блок-схему вивченого матеріалу.			
8. Інтерпретувати отриману інформацію.			
9. Ефективно використовувати увесь зміст для вирішення навчально-професійних завдань.			
10. Складати і оформляти анотацію, тези, звіт, реферат.			

Додаток Ш

Самооцінка вираженості якостей, знань, умінь, що характеризують інформаційну культуру особистості (занижена, адекватна, завищена)

1. Уважно вивчіть набір запропонованих Вам якостей, знань і умінь, що характеризують інформаційну культуру.

Якості, знання та вміння.

- ✓ Уміння вибрати необхідну.
- ✓ Знання інформаційних джерел (традиційних і нетрадиційних).
- ✓ Володіння сучасними інформаційними технологіями.
- ✓ Комп'ютерна грамотність.
- ✓ Творче ставлення до будь-якого виду діяльності.
- ✓ Вміння ефективно використовувати отриману інформацію в навчально-професійній діяльності.
- ✓ Усвідомлена відповідальність за створення та розповсюдження інформації.
- ✓ Уміння здійснювати аналітико-синтетичну обробку інформації.
- ✓ Потреба в самоосвіті.
- ✓ Здатність виявляти і вирішувати проблеми, враховуючи раціональні, екологічні, етичні і естетичні аспекти.
- ✓ Здатність прогнозувати наслідки рішень з гуманістичних позицій.
- ✓ Знання та прийняття правових норм поведінки в інформаційному середовищі.
- ✓ Прагнення позбутися звички використовувати нескладну, адаптовану інформацію.
- ✓ Потреба в оцінці повноти, новизни і цінності інформації.
- ✓ Усвідомлення необхідності перевірки інформації на достовірність.
- ✓ Розуміння необхідності роботи з першоджерелами.
- ✓ Уміння мислити логічно, виявляти причинно-наслідкові зв'язки в розглянутих явищах або процесах.
- ✓ Уміння правильно інтерпретувати отриману інформацію.
- ✓ Уміння ефективно використовувати різні пошукові інформаційні системи.
- ✓ Уміння витягувати інформацію з тексту, синтезувати і оформляти отримані відомості у вигляді рефератів, анотацій, резюме, звітів тощо.

2. У стовпчик «ідеал» під номером 1 запишіть ту якість (знання, вміння) з вищевказаних, яку ви вважаєте найважливішим для інформаційної культури фахівця; під номером 2 – менш важливу, у порядку спадання значимості.

3. У стовпчик «Я» під номером 1 запишіть ту якість (знання, вміння) з вищевказаних, яка особисто у Вас найсильніше розвинена; під номером 2 – ту якість, яка розвинена у Вас трохи менше, у спадаючому порядку. Під останніми номерами вкажіть ті якості, які у Вас розвинені менш за все або відсутні взагалі.